

Viața Românească

Directori: C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

SUMAR

- I. Agârbiceanu *Vecinul nostru Hudri.*
 M. Codreanu *Sonete:—Strigoii.—Cantilena mamei. (versuri).*
 G. Pascu *Numele dracului în românește.*
 N. N. Beldiceanu *Barcagiul.*
 Alice Călugăru *Din fuga pînăului.—Barveni. (versuri)*
 T. A. Bădărău *Pagini din istoria științelor.*
 A. Toma *Tu ce vei fi iubirea mea odată... (versuri).*
 Colaboratorii Revistei *Note pe marginea cărților (Cărțile despre Moldova-Valaha a lui M. Carra și G. Le Cler; M. Sd.—Creangă; G. I.—Un geniu nefericit; II).*
 I. C. Filitti *Despre abuzurile consulilor în epoca regulamentară.*
 T. P. *Din carnetul unui om de erii (Misoghinismul).*
 Ilie Bărbulescu *Din lucrările lui (Congresul nostru din Sofia).*
 Izabela Sadoveanu *Cronica literară (Profiluri feminine: Selma La-gyeff);*
 I. G. Duce *Cronica externă (Polițica d-lui Briand).*
 Gh. Topirceanu *Cronica veselă (Romania Automobilului).*
 O. Sima *Scrisori din Ardeal (Viața culturală.—Noul epi-scop al Caras-Severului.—Sinoadele eparhiale.—Marce sprejinițor al culturii românești; Vasile Stroescu.—Congresul profesorilor).*
 G. Bucovineanu *Scrisori din Bucovina (Trupa Liciu în Bucovina).*
 P. Nicanor & Co. *Miscellanea (Cind morții vor învia.—Rasă și naționalism.—Mai clar.—Dela administrație).*

Recenzii: Anatole France, „Albina”; Artur Gorovei, „Datinele noastre la Nantă”, — I. S. — A. Steerman-Rodion, „Heinrich Heine și Ed. Grentier”, — N. C. — C. Giurescu, „O carte despre politica lui Petru Rareș”, — D. V. — C. Giurescu, „Tratatul lui Constantin Cantemir cu Austriacii”, — I. N. — Stanislas Ghoski, „Statistica generală (Metodologia statistică)”, — M. S. — N. Bănescu, „Gheorghe Bariț, rolul său în cultura națională”, — C. A. — P. Mendousse, „Lăme de Adolescent”, — O. B. — Paul Gaultier, „La vraie éducation”, — M. C. — Henri Pirenne, „Les Anciennes Démocraties des Pays-Bas”, — M. J. — Emile Faguet, „De l'amour de soi”; E. Boinet, „Les doctrines médicales, Leur Evolution”; Omar Khayyâm, „Rubâiyât, illustrations de E. Dulac”; Paul Dubois, „Raison et Sentiment”, — Dr. N. Q. — Yves Delage et M. Goldsmith, „Les Théories de l'Évolution”, — H. L. —

Revista revistelor: Semănătorul.—Convorbiri Critice.—Noua Revistă Română.—Transilvania.—Revue de Roumanie.—La Nouvelle Revue.—Jean Milla: Cum lucrează d. Briand.—Gabriel de Lautre: Mark Twain.—Marius-Ary Leblond: Captivitatea unei limbi.—Paul Gsell: Utilitatea artiștilor.—Albert Dauzat: Vitorul limbii franceze.—Félicien Challaye: Chestiunea finlandeză.—Benrubi: Misticismul filozofic a lui spir.—Revue des idées.—Revue de Dialectologie romane.—Giulio Bertoni: Originile poeziei lirice italiene.—Dr. Edv. Lehmann: Religinea lui Thomas Carlyle.—Oliveira Lima: Raporturile dintre America de Nord și cea de Sud.—Wally Zepher: Individul în anarchism.—D. Charles H. Cassino: O critică a Artet în America.—Saturday Review.

Miscarea intelectuală în străinătate.

Bibliografie.

I A Ș I

Redacția și Administrația: Str. Golia 52.

1910

Viața Românească apare lunar cu aproximativ 150 de pagini. — Abonamentul în țară: un an 18 lei; jumătate de an 9 lei. Numărul 2 lei — Pentru învățători, preoți de sat și studenți: un an 15 lei, jumătate de an 7.50. — Pentru Austro-Ungaria: un an 15 coroane; jumătate de an 7 coroane 50 h. Numărul 2 coroane — Pentru Basarabia: un an 8 ruble; jumătate de an 4 ruble. Numărul 1 rublă. Pentru străinătate: un an 22 lei; jumătate de an 11 lei. Numărul 2 lei 50 b. — Pentru detalii a se vedea pagina următoare.

Viața Românească

REVISTĂ LUNARĂ

Sub direcția d-lor Prof. Univ. C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

Cu colaborarea d-lor : I. Agirbiceanu, C. Alimăneștianu, D. Anghel, prof. univ. I. Athanasiu, Jean Bart, N. Bațaria, G. Bogdan-Duică, dr. P. Bogdan (docent), C. Botez, I. Botez, Octavian Botez, I. Al. Brătescu-Voinănești, Vintilă I. Brătianu, T. A. Bădărău, Ilie Bărbulescu, N. N. Beldiceanu, Caragiale, M. Carp, dr. P. Cazacu, dr. D. Călugăreanu, I. Ciocirlan, N. D. Cocea, M. Codreanu, G. Coșbuc, prof. I. cav. de Cuparencu, Ana Conta-Kernbach, Maria Cunțan, Barbu Delavrancea, I. G. Duca, V. Eftimiu, Pompiliu Eliade, Elena Farago, A. N. Gane, N. Gane, Octavian Goga, dr. C. Georgescu-Severin, dr. Onisifor Ghibu, C. Hogas, C. Hoisescu, G. Ibrăileanu, căpit. N. Ionescu, Gh. C. Ionescu-Șișești, Nat. Iosif, St. O. Iosif, dr. S. Irimescu, M. Jacotă, Francis Lebrun, prof. univ. dr. N. Leon, V. Loichiță, E. Lovinescu, dr. I. Lupaș, dr. N. Lupu, prof. univ. dr. M. Manicatlă, Constanța Marino, I. Minulescu, I. Mironescu, S. Măndrescu, Const. Morariu, St. Morărescu, V. G. Morțun, D. Munteanu-Rînnic, G. Murnu, D. Nanu, I. Nădejde, Alexis Nour, dr. Aurel cav. de Onciul, inginer N. P. Panaitescu, locot. colonel Sc. Panaitescu, G. Pascu, D. D. Pătrășcanu, Horia Petra-Petrescu, N. Petrescu-Comnen, prof. univ. A. Philippide, prof. univ. dr. D. Pompeiu, Matilda Pont, Sp. Popescu, dr. St. Popescu (docent), D. Popovici-Bayreuth, prof. univ. dr. G. Proca, (O. Carp), Cincinat Pavelescu, Gh. Poenaru, dr. N. Quinez, Ioan R. Rădulescu, I. Raian, George Ranetti, Radu Rosetti, Izabela Sadoveanu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, H. Sanielevici, Sever Secula, prof. univ. dr. V. Sion, dr. Alex. Slătineanu, A. Stavri, maior Alex. Sturdza, dr. D. Tațulescu, I. Teodorescu, D. A. Teodoru, George Tofan, Iorgu Toma, Em. Triandafil, Gh. Topirceanu, Al. Tzigara-Samurcaș, dr. A. Urechia, dr. Alex. Vaida-Voevod, Al. Vlăduță, N. Volenti și alții.

Condițiile de abonare

IN ȚARA :

Pe an	18 lei
Pe jumătate de an	9 "
Un număr	2 "

Abonații care nu-și vor achita abonamentul în mod direct vor

trebui să plătească în plus **4 lei pe an și 2 lei pe ½ an**, ca indemnizare pentru incasatori.

Pentru învățători, preoți de sat, primari și funcționari sătești, studenți și elevi, pe an 15 lei, pe jumătate de an 7.50.— (Aceștia pot plăti în trei rate a câte 5 lei trimise cu anticipare).

IN AUSTRO-UNGARIA :

Pe an	15 coroane
Pe jumătate de an	7 cor. 50 h
Un număr	2 coroane

Abonamentul anual se poate achita în trei rate de câte cinci coroane, din patru în patru luni.

IN BASARABIA :

Pe an	8 ruble
Pe jumătate de an	4 ruble
Un număr	1 rublă

Abonamentul anual se poate plăti la fiecare două luni câte 2 ruble, până la achitare.

IN STRĂINĂTATE :

Pe an	22 lei
Pe jumătate de an	11 lei
Un număr	2 lei 50 b.

(vezi urmare pag. 3-a copertii)

● Mașinele de Cusut „SINGER” ●

— SÎNT CELE MAI FOLOSITOARE —

○○○○○○○

NUMAI DUPA ACEASTA EMBLEMA SE CUNOSC MAGAZINELE IN CARE SE VIND MAȘINELE DE CUSUT „SINGER”

○○○○○○○

○○○○○○○

MAȘINELE NOASTRE N'AU NEVOE DE RECOMANDAȚIE, VA RUGAM NUMAI A INGRJI CA ELE SA FIE CUMPARATE DIN ADEVARATUL LOC

○○○○○○○

Societ. pentru comerțul cu mașini de cusut „SINGER”

BOURNE & CIE BUCUREȘTI

CALEA MOȘILOR, 240. CALEA GRIVITEI, 84. CALEA VICTORIEI, 51.

BIROU STRADA I. C. BRĂȚIANU No. 28.

IAȘI: — No. 37, STRADA LAPUȘNEANU, No. 37.

Sucursale în toate orașele principale din țară.

Reteaua Liniilor de Tramvae

— DIN CAPITALA —

Prima Societate Anonimă Română de Tramvaiuri

○○○○ **TRAMVAIUL VECHIU** ○○○○

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

SOCIETATE ANONIMA ROMÎNA

Pentru Construirea și exploatarea de Căi Ferate pentru Tramvaiuri

○○○○○○ **NOUL TRAMVAI** ○○○○○○

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

Sa nu lipseasca din nici o casa

Franzbrauntwein

Alcool de vin cu sare de **D-ri KONIA** și Fiu chimiști.

Fricțiune întăritoare, infalbită contra durerilor reumatismale și la Gută

Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului.

FLACONUL ORIGINAL LEI 2.

Franzbrauntwein

CU MENTHOL: Dr. KONYA

Se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale. Flaconul original 2.25

VINUL KONYA

∞ Tonic, Nutritiv și Reconstituant ∞

Cu principiile conținute în Kola, Coca, Guarana și Cacao reunite.

Indicațiuni: Debilitate, Anemie, Chlorosa, Hipocondrie, Afecțiuni cardiace, Maladii nervoase, Convalescență.

PREȚUL BUTELIEI 4 LEI 50 BANI

A se cere pretutindeni la Farmacii și Droguerii cu marea „Fortuna” depusă și semnătura. Unde nu se găsește se trimite contra ramburs prin *Depozitul general*: Farmacia Curții Regale.

FRAȚII Dr. KONYA, Iași.

Cumpărați numai mașina de scris

Cele mai noi
distincțiuni la toate
Expozițiile din
lume!

YOST

Adoptată de
CASA REGALĂ
Toute autoritățile și
casele mari de
comerț

Singura care scrie fără panglici!

Cereți mașini de probă! Cele mai mari înlesniri de plată!

Orice furnituri pentru toate mașinile de scris

BUCUREȘTI, No. 54—Calea Victoriei—No. 54

Telefon.

„Generala”

Societate Română de Asigurări Generale

Capital social deplin vărsat Lei 3.000.000

FONDURI DE GARANȚII CIRCA LEI 26.000.000

SEDIUL : BUCUREȘTI,

Piața Universității

AGENȚII : ÎN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

ASIGURA CONTRA DAUNELOR DE :

Incendiu, Grindina și transport

(FLUVIAL, MARITIM ȘI TERESTRU)

ASIGURARI ÎN RAMURILE :

Viata

Asigurări după combinațiuni foarte favorabile și în condițiunile cele mai avantajoase.

Asigurări cu bonificare de 30% (trei la sută) asupra tuturor primelor plătite etc.

Rente imediate și amânate.

Accidente

Accidente individuale cu și fără restituirea primelor.

Asigurări colective pentru lucrătorii industriali și agricoli.

Asigurarea responsabilității civile.

Prospecte și orice lămuriri la cerere.

Reprezentanța Generală :

BUCUREȘTI, Str. Smârdan (Hanul Ghermany)

STRADA ACADEMIEI, 4

«La acest oficiu se găsesc spre vânzare, predabile imediat sau după condițiunile din comande, următoarele hirtii:

«Hirtia specială pentru documente, acule și titluri; hirtie specială de mină cu plicuri, cu și fără filigrane, în cutii speciale; hirtie cu arabescuri și imitație de pânză cu plicurile lor în cutii speciale și în pachete; hirtie specială pentru scrisori format „cabinet“ și de poștă simple, liniate și cadrilate cu sau fără filigrane.

«Hirtie ministerială și velină cu «Marca Țarei», «Trei Stele», «Ursul» sau «Leul», simple și vârgate, liniate sau cadrilate.

«Hirtie sugătoare albă și colorată, groasă și subțire; hirtie sugătoare gris pentru omorît muște, hirtie sugătoare pentru stereotipie.

«Hirtie specială de desen și registre; hirtie galbenă pentru cărți didactice și reviste ilustrate.

«Hirtii fine colorate; hirtie colorată zisă «natur».

«Carton alb pentru cărți de vizită, carton pentru cărți poștale; carton fin colorat, carton de iută, și carton colorat pentru dosare.

«Hirtie de tipar și de afișe.

«Hirtie pergamentată albă și colorată pentru împachetarea materiilor grase, vată, articole de drogerie și comestibile.

«Hirtie albă de împachetat; hirtie brună, înclcită și neînclcită, satinată și nesatinată de împachetat.

«Hirtie rezistentă pentru împachetat; precum: Manilla (thauen) gris-fer, parchemint și hirtie de celulosă.

«Mucavale: gris, brune și albe; mucava de pae.

„Primește comande de orice fel de hirtie.

«Modele și catalogul se expediază franco după cerere.

Depozitul central, Str. Academiei No. 4.

BUCURESTI

„Steaua Română“

Societate anonimă pentru industria petrolului

Capital social: lei 30.000.000 pe deplin vărsați

Fabrică de petrol și a derivatelor sale, la
BUCUREȘTI, CONSTANȚA, CÂMPINA, MONTEORU.

Fabrică de bidoane de tinichea, la: CONSTANȚA.

Produsele Fabricilor

Petrol reglementar, Gazolină, Benzină
farmaceutică, Benzină pentru motoare, Reziduuri de petrol
pentru ars și unșul căruțelor, Parafină, Ulei
pentru motoarele „Diesel“.

Uleiuri minerale de calitate superioară. Vatvolină
pentru cilindre și mașini.

Ne avînd nici un reprezentant în țară,
orice comandă de ULEIURI MINERALE sau alte produse trebuie
să se adreseze numai către:

Direcțiunea Generală, BUCUREȘTI, Bulevardul Carol No. 5

„Dacia România“

— Societate generală de asigurare în București —

Cu un capital în acțiuni de 4.000.000 lei aur și cu rezerve
în sumă de lei 16.000.000.

Se recomandă Onor. Public pentru efectuarea de asigurări contra
daunelor de incendii, grindină, transport fluvial și maritim, precum și pen-
tru asigurări de viață în toate combinațiunile.

Este cea mai veche societate românească de asigurare.—„Dacia-Ro-
mânia“ a plătit dela 1871—1907, despăgubiri în toate ramurile de

— **Lei 186,669,731** —

Informațiuni și prospecte se dau atît la Direcțiunea generală din Bu-
curești, strada Vienei (Vămei) No. 3, cit și la loți agenții din țară.

Tapete ≡ **Linoleum** ≡
≡ **Covoare** ≡

Cele mai bogate asortimente din țară la.

● ● ● ● **Wiedeman** ● ● ● ●

BUCUREȘTI: Bu¹. Elisabeta (telefon) Pa¹atul Băilor Eforiei

OOOO SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE OOOO

A V I Z

Pentru a evita eventuale întârzieri de predări de cok pricinuite din preamare aglomerare de comenzi de la începutul toamnei, și din timpul iernii.

SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE

se crede dator să invite pe onor. Public ca să se aprovizioneze de pe acum cu cok Cokul fiind actualmente foarte uscat, este un adevărat avantaj, și un simțitor folos pentru cumpărători dacă să grăbesc să adreseze Societății de Gaz și Electricitate comenzile lor cit e timp frumos.

Prețurile sunt următoarele:

Cokul mare zis „Tout Venant” și Cokul mărunț No. 2, Lei 52 Tona. Cokul mărunț special No. 3, Lei 55 Tona.

Aceste prețuri se înțeleg loco Uzina de Gaz.—Pentru transportul la domiciliu în saci plumbuiți conținând 40 kgr. de cok net, precum și pentru depozitul la locul de destinație, se percepe o taxă de Lei 3 de tona întreagă.

Comenzile adresate fie Uzinei de Gaz, fie biroului din Calea Victoriei No. 60, se efectuează în timp de 24 ore.

Societatea de Gaz și Electricitate nu are nici o sucursală: toate publicațiile contrarii sunt menite să inducă Publicul în eroare.

DIRECȚIUNEA

OOOO SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE OOOO

BANCA COMERCIALĂ ROMÂNĂ

BUCUREȘTI, BRAILA, GALAȚI, CONSTANȚA

LOATION DE COFFRES-FORTS

SERVICE DES COFFRES-FORTS

Ce service est pourvu de tous les perfectionnements et entouré de toutes les conditions de sécurité que comporte ce genre d'installation.

Une clé spéciale est remise au locataire: il s'en sert au moyen d'une combinaison, connue de lui seul, qu'il établit et varie à son gré.

Il est mis à la disposition de la clientèle un grand choix de compartiments dont les prix varient suivant les dimensions.

BAUCHÉ-CONSTRUCTEUR

REIMS, PARIS, LYON, BORDEAUX, MARSEILLE, NANCY, ALGER, GENÈVE.

Medicul român în Karlsbad

Dr. ENEA NICOLĂ

DE LA FACULTATEA DIN VIENA

Dă consultațiuni în Karlsbad, Häus Am lyst.

• Ciocolata • • Zamfirescu •

SPECIALITAȚI: SYLVA=ALUNETA=CREMANT

COLECTURA „VICTORIA”

BOTOȘANI, — STRADA MARE — Telefon

Vesteste pe clienții săi, că onorabila Direcțiune a Loteriei prin certificatele eliberate, atestă în baza adevărului, că până astăzi nu a avut de înregistrat nici o singură reclamațiune din partea jucătorilor.

Această constatare oficială o îndreptățește dar, de a se bizui și pe viitor pe concursul onor. public.

Prețurile oficiale pentru toate clasele rămân neschimbate:
UN LOS ÎNTREG 160 LEI, JUMĂTATE LOS 80 LEI, UN SFERT
■ ■ ■ ■ 40 LEI, UNA OPTIME 20 LEI ■ ■ ■ ■

Comandele din țară, însoțite de contra-valoare se execută fără întârziere

Onor. public este rugat a nota adresa:

COLECTURA „VICTORIA”, BOTOȘANI

○ ○ ○ FABRICA DE TESATURI ○ ○ ○

FOASTA LEO GELLER & Co.

SOCIETATE ANONIMA, IAȘI

Capital deplin vărsat 800.000 Lei

Instalație modernă cu 400 războaie mecanice, Văpsitorie, Albitorie și apretură. Furnizează tot soiul de țesături de bumbac, în și cî-nipă. Furnituri militare. Zefiri. Uniforme școlare. Barcheturi. Flanelă de bumbac. Doguri. Americi diverse. Albituri. Mexicane. Croydoane. Pinze pentru cizmari. Etc.

Banca Națională a României

Situațiune Sumară

1909 6 Iunie	ACTIV	1910 29 Maiu 5 Iunie
	87 394 163 Reserva metalică Aur	
121 581 663	89 027 287	126 118 821
	34 187 500 Reserva Trate Aur	126 337 832
	37 310 000	
1 484 034	Argint și diverse monete	1 838 777
58 770 681	Portofoliu Român și Străin	1 854 220
28 896 759	*) Impr. contra ef. publice 10 192 100	63 418 986
	„ „ „ „ in cont curent	68 857 850
	16 566 527	26 662 920
11 999 825	Efectele Capital. Social	26 758 627
15 190 531	Efectele fondului de rezervă	11 999 876
	„ „ „ „ amortisarea	11 999 876
3 161 621	imob. și material	14 798 943
5 973 835	Imobili	3 116 121
704 933	Mobilier și Mașini de Imprimerie	6 001 378
809 245	Cheltueli de Administrațiune	712 959
106 901 990	Depozite libere	819 781
28 213 492	Compturi de valori	106 970 260
11 482 511	Compturi diverse, sold	38 208 004
		6 080 328
395 171 120		406 747 094
		404 718 279
	PASIV	
12 000 000	Capital	12 000 000
26 650 782	Fond de rezervă	28 352 686
3 923 808	Fondul amortisării imobil. și material	4 180 436
243 896 020	Bilete de Bancă în circulațiune	4 180 436
1 798 520	Dobândi și beneficii diverse	253 526 770
106 901 990	Depozite de retras	1 717 002
	Conturi diverse, sold	106 970 200
		—
395 171 120		406 747 094
		404 718 279
	Scomptul 5%	
	*) Dobândă 5½%	

SOCIETATEA ANONIMĂ

de **Basalt artificial** și de **Ceramică**
DE LA COTROCENI

BUCUREȘTI, STRADA CÎMPINEANU, 20

Capital social deplin vărsat Lei 2,500.000

Cel mai bun material pentru învelit acoperișurile este numai placa de ardesie

Eternit

Fabricată de Societate după brevetul Hatschek.

Material foarte ușor și ieftin

Rezistență absolută contra focului, vântului și intemperiilor

INFĂȚIȘARE PLĂCUTĂ, DURABIL

Societatea mai oferă și celelalte produse ale sale, precum :

DALE ȘI PAVELE DE BAZALT ARTIFICIAL
CARELAGE

CARAMIZI SPECIALE, CARAMIZI REFRACTARE

Tuburi zmălțuite, Sobe de Teracotă

FAIANTERIE DE MENAGIU, DE FARMACIE

ASFALT ȘI BITUM. CARTON ASFALTAT

Cereși Prețurile-Corente speciale

MARMOROSCH, BLANK & C^{-IE}

SOCIETATE ANONIMA CU UN CAPITAL DE 10,000,000 LEI

STRADA LIPSCANI, 8, și Sucursală în CALEA
VICTORIEI 17, (sub Hotel de France)

BUGUREȘTI—BRAILA—CONSTANȚA—CALAFAT—GIURGIU
SULINA—TULCEA.

Efectuează toate operațiunile de bancă în general. Cumpără și vinde efecte publice. Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturor țărilor.

Avansuri asupra valorilor în depozit și orice fel de transacțiuni financiare.

Sucursalele din Brăila și Constanța afară de operațiile de bancă mai sus citate, se ocupă și cu vinderea cerealelor în comision.

THE BANK OF ROUMANIA LIMITED

Mai înainte Banca României, fondată la 1869.

Capital Lire Sterline 300.000 deplin vărsat

Fondul de Rezervă Lire Sterline 154,679

SEDIUL: LONDRA, — SUCURSALA: BUCUREȘTI

COMITETUL CENTRAL:

The Earl of Bessborough. C. V. O., C. B.

Viconte de Goschen.

Domnul E. W. H. Barry

Sir R. Hamilton Lang. K. C. M. G.

„ Demetre de Frank.

Domnul P. Naville.

BUCUREȘTI: E. E. Goodwin Director, — Al. Luceasiewicz Director-Adjoint.

CENSORI: D-nii Jean Calendero, Dem. I. Ghica și Arthur Green

Libraria Franceza H. Kohn

fost director al Librăriei *l'Indépendance Roumaine*,
situată în Calea Victoriei, **Pasagiul Român** No. 19—București.

TELEFON 25|83

Este cea mai bine asortată în cărți de literatură, medicină, filosofie, sociologie, agricultură, etc. streine. Execută cu cea mai mare promptitudine orice comandă de cărți ce i s'ar cere și n'ar avea în depozit.

Toate revistele franceze se trimet la domiciliu chiar în ziua sosirii lor de la Paris.

Abonamente la toate ziarele și revistele străine.

Face abonamente la revista:

„**VIAȚA ROMINEASCA**”

și trimite acasă cu numărul la oricine i-ar face cererea.

N. MISCHONZNIKY

FURNIZOR AL

CURTII REGALE

7.—STRADA COLTEI—7 (Casa proprie)

CEL MAI VECHIU ȘI MAI MARE MAGAZIN DE

NOTE ȘI INSTRUMENTE MUZICALE

Reprezentant general pentru România a celor
mai mari Fabrici din lume.

PIANE ȘI PIANONE

Steinway, New-York; Pleyel, Paris; Iulius Feurich; Blüthner,
Leipzig; Erard, Paris; Foerster; Schiedmayer et Sohne.

Piane originale Schiedmayer sînt cel
cu marca Schiedmayer et Sohne, (fadă bătută
triunf și fi), Casa fondată la 1781 fapt apro-
bat și recunoscut de toate societățile mu-
zicale din întreaga lume.

Nu le confundați cu fabrica I. P. Schied-
mayer Pianoforte Fabrik care le oferă con-
șința drept renumitele Schiedmayer lu-
bricat, pentru ca astfel să inducă publi-
citate în eroare.

Prețuri și condițiuni foarte
raționabile.

Reprezentant general pentru
România al vorităbililor

GRAMOFONE Marca „INGER”

Cele mai perfecționate din lume, neîntrecute în claritate și sonoritate
Revinzătorilor se acordă prețurile și condițiunile fabricii.

PREȚURI MAI EFTINE CA ORI UNDE

CATALOGUL ILUSTRAT SE TRIMITE GRATIS ȘI FRANCO LA CERERE

Mare Economie
de Cărbun

se realizează numai prin celebrele :

SOBE CALORIFERE

Garantate Belgiane veritabile

Godin MODEL 1907
Cele mai ingenioase, e-
gante și solide.

Cele mai igienice prin construcțiunea lor
se găsesc numai la :

Marele Magazin de Lămpi, Sobe și Articole de Menaj :

M. LITTMANN: S^{SOR} I. WAPPNER

BUCUREȘTI,—Calea Victoriei No. 61—63—BUCUREȘTI
Vis-a-vis de Café Hig-Life.—(Telefon)

Cea mai frumoasă expoziție de Lămpi și Candelabre
pentru electricitate și gaz.

PENTRU PROVINCIE se efectuează orice comenzi conștincios și prompt.

„Naționala“

Societate Generală de Asigurare în București.

Capital de acțiuni deplin vărsat Lei 2,000,000.00
Fonduri de rezervă Lei 18,160,435.46

Total Lei 20,160,435.46

Daunele plătite în ramurile elementare peste Lei 83,000,000.00

PREȘEDINTE:

A. BAICOIANU

VICE-PREȘEDINTE

P. GRADIȘTEANU

CONSILIERI:

DR. I. COSTINESCU

I. M. ELIAS

O. GENTILOMO

D. MARINESCU-BRAGADIRU

C. NACU

J. NEGRUZZI

EM. M. PORUMBARU

G. de ORMODY

PRINTUL BARBU STIRBEY

DIRECTOR-GENERAL

B. POPOVICI

SUB-DIRECTOR

I. A. BERENDEI

„Naționala“

asigură în contra incendiului, grindinei, contra daunelor de transport pe apă și pe uscat. Asigură asupra vieții omului în toate condițiunile usitate:

Caz de moarte, Supravețuire, Zestre și Rente

Sediul social: Palatul societății str. Doamnei No. 12.

AGENȚII ÎN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

Representanța generală pentru București se află în palatul Societății.

„CREDIT PETROLIFER“

Soc. pentru favorizarea dezvoltării industriei Petrolifere din România

CAPITAL SOCIAL AUTORIZAT: Lei 6,000,000.

CAPITAL EFECTIV: Lei 5,000,000.

○ ○ ○ ○ Reprezentant General al Societății ○ ○ ○ ○

„ V E G A ”

Societatea anonimă Română pentru Rafinarea Petrolului

RĂCOMANDĂ:

Renumitele uleiuri de uns „Vacum“.

Ulei special pentru motoare Diesel: Vegolina.

Păcură pentru ars.

Păcura specială subțire pentru ars.

Benzină pentru automobile (marca Motricină).

Benzină pentru lămpi, motoare, etc.

Petrol lampant . reglementar.

Pentru orice informațiune a se adresa Direcțiunii Generale,

BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI No. 10.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

AL

SOCIETAȚII ANONIME

PENTRU

EXPLOATARE DE PADURI

și Cherastrae cu Vapor

Mai înainte: P. & G. GOETZ & C-ia
CAPITAL 10.000.000 fr. din care 8.000.000 Vărsați.

PREȘEDINTE :

VICE-PREȘEDINTE :

Decedat

DI. MORITZ PFLAUM

Seful Casei Dutschka & C-ie
Membru al Consiliului
Bursel, etc. Viena

CONSILIERI DE ADMINISTRAȚIE :

- Domnul Alex. Băicoianu**, Director al Creditului Fon-
ciar Urban.
" **M. Blank**, asociat al Casei Marmorosch-Blank &
C-ie, București.
" **August Dall'Orso**, băneș în Galați,
Georges Hersent, inginer în Paris,
" **Th. Nica**, avocat.
" **Iuliu Secușici**, director general al Societații de
Asigurare „Dacia-România”, București.
Principe Barbu Al. Stîrbey, mare proprietar.
Domnul Alfred Strasser, rentier în Viena.
" **Dr. Ludwig Westermayer**, Consilier de Ad-
ministrație al Băncii Centrale Austriace de Cre-
dit Funciar, în Viena.
" **Em. A. Ziffer**, inginer civil, Președinte al Soci-
etații Căilor Ferate Imperiale Regale Privilegiate
Lemberg-Cernăuți-Iași și al Căilor locale din Bu-
covina, etc., în Viena.

DIRECȚIUNEA .

- Domnul Otto Maubach**, Director Central, Viena.
" **Ludovic Horch**, Director și Secretar General,
Viena

DIRECȚIUNEA DE MANIPULARE

- DI. Robert Neuhaus**, Galați.—**DI. George Frank**,
Cernăuți.—**DI. W. Renelt**, Buzeu.—Director forestier
DI. Henri Pecival, Viena.

SEDIUL SOCIETAȚII :

București—Alea Carmen Sylva, No. 3—București.

SERVICIUL MARITIM ROMIN

ORARIUL

vapoarelor poștale, pe liniile orientale, cu începere dela 8 Aprilie până la 2 Octomvrie st. v. 1910
 Linia Constanța-Constanținopol-Smirna

Călătoria	CONSTANȚA		CONSTANTINOPOL		SMIRNA		CONSTANTINOPOL		CONSTANȚA	
	Plecare Duminică 11.00 p. m.	Sosire Luni 11.00 a. m.	Plecare Luni 6.00 p. m.	Sosire Marți amiază	Plecare Joi 6.00 p. m.	Sosire Vineri 3.00 p. m.	Plecare Sâmbătă 3.00 p. m.	Sosire Miercuri 3.00 a. m.		
192	România	23 Mai	24 Mai	25 Mai	27 Mai	28 Mai	29 Mai	30 Mai		
123	Prințepesa Maria	30	31	31	1 Iunie	4 Iunie	5 Iunie	6 Iunie		
592	Prințepesa Maria	6 Iunie	7 Iunie	7 Iunie	8	11	12	13		
593	Prințepesa Maria	13	14	14	15	18	19	20		
594	Prințepesa Maria	20	21	21	22	25	26	27		
595	Prințepesa Maria	27	28	28	29	32	3	4		
596	Prințepesa Maria	4 Iulie	5 Iulie	5 Iulie	6 Iulie	9 Iulie	10	11		
597	Prințepesa Maria	11	12	12	13	16	17	18		
598	Prințepesa Maria	18	19	19	20	23	24	25		
599	Prințepesa Maria	25	26	26	27	30	31	1 August		
600	Prințepesa Maria	1 August	2 August	2 August	3 August	6 August	7 August	8		
69	Dacia	8	9	9	10 August	13 August	14 August	15 August		
601	Prințepesa Maria	8	9	9	10 August	13 August	14 August	15 August		
602	Prințepesa Maria	15	16	16	17	20	21	22		
603	Prințepesa Maria	22	23	23	24	27	28	29		
71	Dacia	29	30	30	31	3	4	5		
604	Prințepesa Maria	5 Septem.	6 Septem.	6 Septem.	7 Septem.	10	11	12		
605	Prințepesa Maria	12	13	13	14	17	18	19		
82	Împăratul Traian	19	20	20	21	24	25	26		
83	Împăratul Traian	26	27	27	28	31	2	3		
84	Împăratul Traian	"	"	"	"	1 Octomv.	2 Octomv.	3 Octomv.		

In caz de carantină în Turcia în contra proveniențelor din Alexandria, sau în Alexandria în contra proveniențelor din Turcia, Serviciul Maritim Romîn își rezervă facultatea de a face să plece vapoarele sale lu, sau dela Port-Said, fără vrenu aviz prealabil.

Comunicația cea mai rapidă și mai ieftină între Ocedip și Orient este via Constanța cu vapoarele Serviciului Maritim Romîn. În legătură la Constanța cu trenurile de lux Ostenda și Orient-Express și cu trenurile accelerate pentru țară și străinătate. În legătură la Alexandria cu trenurile exprese pentru Cairo.

Vapoarele Serviciului Maritim Romîn sînt prevăzute cu tot confortul modern, cabine de lux și cabine speciale, lumină electrică, calorifer, televaze fără fir, instalații frigorifice, etc. Restaurant de primul rang, Medic la bord. Confort, stowarzi, stewartesee etc.

Biletul de călătorie se liborează de agențiile Serviciului Maritim Romîn, de principalele stațiuni ale C. F. R., de agenția C-iei Yv-ganelor de dormit, Str. Vioniei București, de Dr. J. L. și C. și Nicolae Eustachi, București, Calea Victoriei.

ROMANIA

Primaria Urbei Peatra

JUD. NEAMŢU.

PUBLICAŢIUNE.

Avindu-se în vedere, decisiunea Consiliului Comunal, din şedinţa de la 9 Februar 1910, se aduce la cunoaştinţa publică următoarele:

Cu începere de astăzi, *Primăria va executa pe seama ei proprie, instalaţiuni electrice particulare cu preţuri avantajoase şi fixe*, după un tarif general de preţuri, votat de consiliul Comunal.

Pentru înlesnirea publicului amator de a-şi face instalaţiuni de lumină electrică, Primăria a luat dispoziţiunea cea mai avantajoasă ca plata pentru instalaţiuni să se facă în

12 RATE LUNARE

cu începere de la punerea în funcţiune a instalaţiunii executate.

Instalaţiunile vor fi executate sub controlul serios al Primăriei, de către *montori speciali* şi în bune condiţiuni de funcţionare, după regulile tehnicei Germane.

Materialele pentru instalaţiuni, vor fi de cea mai superioară calitate şi vor corespunde sistemului adoptat.

Publicul din oraşul Piatra-N., este astfel garantat că executarea instalaţiunilor se va face în mod conştiincios, având în acelaş timp şi condiţiuni avantajoase pentru plata.

PRIMAR, **N. I. Ioaniu**

Secretar, *Mih. Grigoriu.*

Planul Loteriei a șaptea privilegiată pe clase a Regatului Român

60000 numere cu 30000 câștiguri și 8 Premii

Clasa întâia		Clasa doua		Clasa treia		Clasa șasea	
Misa Lei 12 p. un bilet întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.)		Misa Lei 20 p. un bilet întreg (incl. chelt. de cancelarie com, etc.)		Misa Lei 36 p. un bilet întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.)		Misa Lei 24 pentru un bilet întreg (incl. chelt. de cancel. com. etc.)	
Tragerea la 11-24 Decembrie 1910		Trag. la 11-24 și 12-25 Ianuarie 1910		Trag. 3-16 și 17-17 Februarie 1910		Trag. de la 9 April la 4 Mai (22 April la 17 Mai) 1910.	
Câștigul cel mare în cazul norocos		Câștigul cel mare în cazul norocos		Câștigul cel mare în cazul norocos		Câștigul cel mare în cazul norocos conform § 10	
Lei	60000	Lei	70000	Lei	80000	Lei	900000
1 Prem.	40000	1 Prem.	50000	1 Prem.	60000	sau	850000
1 Câștig	20000	1 Câștig	20000	1 Câștig	20000	Lei	825000
1 "	5000	1 "	5000	1 "	5000	sau	820000
1 "	2000	1 "	2000	1 "	2000	Lei	815000
1 "	1000	1 "	1500	1 "	1509	sau	
2 " à 500	1000	2 " à 1000	2000	4 " à 1000	4000	Lei	
4 " à 300	1200	4 " à 500	2000	5 " à 500	2500	sau	
5 " à 200	1000	6 " à 300	1800	10 " à 300	3000	Lei	
25 " à 150	3750	15 " à 200	3000	15 " à 250	3750	sau	
60 " à 100	6000	69 " à 150	10350	62 " à 1200	12400	Lei	
1400 " à 40	56000	2400 " à 85	204000	2900 " à 130	377000	sau	
1500 Câștig și 1 premiu	136950	2500 Câștig și 1 premiu	301650	3000 Câștig și 1 premiu	491150	Lei	

Clasa patra		Clasa cincea			
Misa lei 36 p. un bilet întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.)		Misa lei 32 p. un bilet întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.)			
Tragerea la 26 și 27 Febr. (11 și 12 Mart.) 1910		Trag. la 20 Mart. (2 April) 1910			
Câștigul cel mare în cazul norocos		Câștigul cel mare în cazul norocos			
Lei	90000	Lei	100000	1 Premie Conf. § 10	400000 400000
1 Prem.	70000 70000	1 Prem.	80000 80000	1 Premie Conf. § 10	250000 250000
1 Câștig	20000 20000	1 Câștig	20000 20000	1 Premie Conf. § 10	150000 150000
1 "	10000 10000	1 "	10000 10000	1 Câștig	100000 100000
1 "	5000 5000	1 "	5000 5000	1 "	50000 50000
1 "	3000 3000	1 "	3000 3000	1 "	25000 25000
1 "	1500 1500	1 "	2000 2000	1 "	20000 20000
4 " à	1000 4000	4 " à	1000 4000	5 " à	10000 50000
8 " à	500 4000	10 " à	500 5000	10 " à	5000 50000
15 " à	300 4500	20 " à	300 6000	25 " à	3000 75000
68 " à	250 17000	61 " à	250 15250	80 " à	2000 160000
1900 " à	170 323000	1400 " à	200 280000	200 " à	1000 200000
2000 Câștig. și 1 premiu	462000	1500 Câștig. și 1 premiu	430250	400 " à	500 200000
				18775 " à	200 3755000
				19500	Câștiguri și 3 Premii 5500000

Intrări		B I L A N T				Eșiri	
60000	Losuri Cl. I-a à 8 lei	lei	480000	1500	Câștig. Cl. I-a și 1	Premie lei	136950
58500	" II-a à 16 "	"	936000	2500	" II-a și 1	"	301650
56000	" III-a à 32 "	"	1792000	3000	" III-a și 1	"	491150
53000	" IV-a à 32 "	"	1696000	2000	" IV-a și 1	"	462000
51000	" V-a à 28 "	"	1428000	1500	" V-a și 1	"	430250
49500	" VI-a à 20 "	"	990000	19500	" VI-a și 3	"	5500000
		Lei	7322000			Lei	7322000

22. OCT. 2019

Vecinul nostru Hudri

Vecinul nostru Hudri e un om mic de statură, îndesat ca un pociump, îmbrăcat totdeauna în strae curate. Cămașa lui se împătură în crețe regulate, nici nu-i lungă pân' la genunchi, nici prea scurtă să s'ascundă subț șerpar, ci-i numai bine potrivită pentru un om trufaș. Ai crede că femeia lui are ler de călcat, cum au doamnele, de i-o poate potrivi așa de bine. Dar numai ea știe, săraca, de citeori dă cu mațul, de citeori drege încreșturile acelea blăstămate, numai ca să fie bine, numai ca să n'aibă ceartă cu Hudri. Căci el până ce nu caută în hirbul de oglindă, dar mai ales până ce nu se pipăe bine, nu pleacă din casă. Și dintr'o îndelungată dedare, el simte cu degetele lui nervoase cea mai mică nepotriveală, numai din pipăit. Și cind bagă de samă vr'o sminteală, ochii lui mici, galbeni ca de miță, se bulbucă în orbite, ca la broască, mustața lui rară se zbirlește și pumnul i se înclăștează:

„Iar ai avut orbul găinii, tu, muere? Ia vino, ia nu mă face să mă minii, ia grăbește-te că te lipesc de-ți aduni dinții din curte“.

Și femeia, trasă la față de năcaz, cu sufletul acru, s'apropie, tocmește, îndreaptă.

Și de citeori vecinul nostru Hudri esă pe porțița dela cruce, femeia lui își face cruce, se'nchină și zice: „Sfintă Maică Precistă, cum m'am putut eu lega de nebunul acesta!“

Dar părerea de rău a bieteii Chive e tirzie. De cincisprezece ani se tot miră cum s'a putut lega de Hudri, și nimic nu-i folosește. Vede ea bine că nimic. Căci iată, îndată ce bărbatul pleacă prin sat, ca un primar ori ca un jurat, care are veșnic de lucru, Chiva trebuie să vadă de rindul gurii pentru cei patru copii, cu care i-a binecuvîntat cerul. Nici ea nu știe cum

mai poate, cum nu s'a spetit, ca un cal încărcat veșnic cu povară grea, în acești cincisprezece ani. Puțina moșioară ce o au, tot ea a muncit-o. La săpat, la fin, la secere, tot „haid' Chivo“, în toată dimineața, cu desagiile 'n spate, c'un copil în brațe, cu altul de mână. Chiar de spetit nu s'a spetit ca până acum, dar s'a uscat și s'a 'negrît, de parc'a stat la fum de cîndu-i măritată.

I-a crescut acum un băețel, cel mai mare, tot se mai ajută cu dînsul, și i se pare ei că tot e mai ușor. Mai desagiile în spate, mai un copil în brațe, mai un pic de ajutor la muncă, tot se cunoștea ceva. Și de nu era așa, era și mai rău. Că puterile ei slăbiseră, se obosia în grabă, ea însăși se mira și se temea de vr'o nenorocire.

În vremea cît ea se chinuia pentru casa 'ntreagă, Hudri colinda prin sat, bătea ulițele satului, făcînd figuri și forme prin aer, din cirja lui lucie.

În toată duminica, după amiază trebuia să meargă la popa să cetească gazetele. Își scotea o păreche de ochelari, și-i tot tocmea o bună bucată de vreme, apoi ochii lui se încruntau, în fruntea îngustă de două degete se ridica, în mijloc de-asupra nasului, o indoitură groasă, și el cetea în sine, tușînd și făcînd din cînd în cînd „hm“.

Popa venise de curînd în sat și n'a știut dintr'untăi năravul lui Hudri. Iar acesta, după ce cetea, începea să discute cu popa noutățile cetite.

— Ce zici, părinte, de treaba asta? Eu cred că n'are să fie bine. Și el își lua ochelarii și privea la preot.

— Ce treabă?—întreba preotul.

— Apoi iacă asta cu ministerul. Oameni mai prăpădiți nici că se poate închipui.

— E ușor să judeci pe alții, bădică Ilie,—că Ilie îl chema pe Hudri din botez,—dar e greu să faci ceva. Lasă-i în plata Domnului, ș'or ști și ei părerile lor.

— E ușor să-i lași, dar vezi că ei mîncă țara,—ș'aici Hudri se încruntă și mai tare, dunga ridicată de-asupra nasului de-a curmezîșul frunții i se îngroșă și mai mult. Și preotul la început, crezînd că are de-aface c'un om care pricepe ceva și care-i de-a dreptul atins de idei socialiste, începea să-i dea deslușiri cum știa el mai bine.

Dar după vr'o lună-două, cînd văzu că Hudri se 'ncruntă

tot într'un chip, pune aceleași întrebări și toacă mereu aceleași câteva sentințe, îi dădu bună pace să cetească, dar în discuții n'a mai intrat cu el.

Și asta, pentru vecinul nostru Hudri, a fost o victorie. De multeori îl auzeam, de-acasă dela noi, răcnind la femeie: „Ce, tu? O zdreanță ca tine are să-mi deie sfaturi? Mie? Apoi eu am închis și gura popii, de nu mai cutează să se prindă cu mine“.

Lunia, de dimineață, mergea la diacul bisericii, adică nu la el acasă, ci la crîșmă, căci diacului îi rămîneau de duminică niște bănuți și nu-i putea răbda 'n șerpar. Acolo, începeau cu slujba de Duminecă, din biserică.

„Ieri ai tras un „Carii“, diece, de să fi fost vlădica la biserică te punea dintr'una protopop“.

Diacul, om bătrîn acum, privea cu neplăcere la Hudri acesta, care-l întâlnește în toată Lunia și-i bea bănuții în jumătate. Dar cînd auzea lauda lui Hudri, clipea din genele bătrîne, îi dădea un scaun, și-l chema lîngă el.

— Numai un păcat e, diece. Păcatul e că-i biserica prea mică—zicea Hudri așezîndu-se lîngă el. Glasul d-tale e așa de puternic încă, de se înneacă în bisericuța noastră.

— Ce să-i faci, Iliet! Dacă mai trăia popa cel bătrîn, mai era nădejde de-o biserică nouă. Dar cu asta s'a isprăvit. El se pune să-i lege pe oameni să nu mai bea șpirit, îi jură pe cruce și pe sînta evanghelie. Țsta împarte la oameni cărți și gazete, de parcă-i sîrșitul lumii; cînd are să vie Antihrist. Țsta la biserică nouă nu se gîndește.

Aici umplea bătrînul diac paharele, bea el, bea Hudri, acesta cutremurîndu-se întreg de spirtul tare, fiindcă Hudri azi, ca 'n toate diminețile, n'a mîncat nimic.

— Mie drept să-ți spun, diece—încheie el vorba—nu-mi place cum slujește popa ăst tinăr. Glasul lui e răgușit, cetește ecteniile încet, spune predica mai un ceas. Așa ce facem? Așa ne prăpădim. Așa nu mai vin oamenii la biserică. Să-mi spui d-ta, nevoe-i să spui *poporului* atîtea vorbe? Două, trei cum făcea popa cel bătrîn, și s'o isprăvit. Că oamenii ăștia ai noștri și așa nu pricep nimica.

Cînd aducea vorba aici, diacul se mișca pe scaun, își scărpină virful roșu-vinețiu, gros, al nasului, și nu-i plăcea.

— Ba că oamenii noștri n'ar fi ei chiar așa de proști cum

li crezi tu, măi Ilie. Au și ei ceva aici,—și diacul ridică degetul nodoros la frunte.

Hudri băgă îndată de samă că n'a potrivit-o bine.

— Să ne 'nțelegem, diece. N'am zis eu că d-ta, ori fratele Petru și Vasile, feciorii d-tale, n'ar înțelege. Dar, spune-mi d-ta, n'ai văzut în biserică destui creștini, care dorm, cînd predică popa ?

Aici diacul se încălzește puțin, și ca să nu bage de samă Hudri, răspunde în grabă zimbînd.

— Asta una e drept. Dorm mulți. Și în sufletul lui se gindea cu oarecare teamă: „Oare blăstămatul ăsta de Hudri n'a zis de mine ?“

Și povestesc așa, trecînd dela popa la ceilalți cîntăreți de strană, mai tineri, la oamenii, la femeile care au fost la biserică. Hudri știe să 'ntîndă atîta vreme povestea cu diacul, până bagă de samă că spirtul e pe gătite. De multeori petrec ziua întregă, că diacul nu se grăbește, bea încet, cu socoteală, iar Hudri nu se 'ndură să ptece până mai simte aramă la bătrîn. Dar cînd bagă de samă că nu mai sînt bănuți decît de-o porție, se scoală grăbit, aducîndu și amînte de vr'o afacere. Diacul îl lasă să meargă, dar privește după el cu'n zîmbet de bațjocură, care se ivește în colțul gurii bătrîne. Și zice cătră crișmar: „Totdeauna mă prînde mișelul acesta de Hudri. Dar la plată n'a stat o singură dată. Mișel bărbat“.

Marția și Mercuria Hudri pornește cu jurații și cu percepătorul prin sat. Ia și el subsuoară un protocol, se face că ce-tește din el la fiecare poartă, însămnă ceva într'o cărtică și dă staturi juraților.

— Dacă de-aici nu puteți incasa acum nimica, vă spun eu d-voastră, domnii mei, că lăsăm statul în pagubă. Și slujitorilor statului nu li-e îngăduit așa ceva. Ce? Zice că n'are bani? Ia-i vita! N'are cap de vită? Ia-i haina, ia-i cenușa din vatră, că deaceia ești slujbaș jurat.

Oamenii nu-l prea iau în samă. Rar dacă vr'un slujbaș îl întrebă o vorbă. Da-l sufăr să umble cu dinșii. Le mai poartă cărțile și lucrurile luate depe la oameni.

Hudri umblă în aceste două zile, fără să mince decît sara. Hai bea cite-un păhărel de spirt, cînd trec pe la vr'o crișmă, și-i imbie pe toți crișmarul, cu cite-un păhărel. Atunci se simte Hudri așa de bine—văzîndu-se socotit ca și oamenii cu slujbă domnească—încît nu se mai gindește la mîncare toată ziua. Umblă așa, lihod de foame, și caută să afle toate certele

și pîrile ce sînt între săteni, culege știri în zilele acestea de Marția și de Mercurea, ca să poată avea de lucru Joia.

Căci Joia se judecă pîrile la primăria comunală. Și în ziua aceasta, în fiecare săptămîină, Hudri e de față acolo, cu toate știrile ce și le-a cîștigat pentru fiecare caz. Stă deoparte, încordat, și de cîteori îi trebuie primarului ceva dovadă, Hudri e gata cu ea. Aici aduce servicii mari, și primarul, din cînd în cînd, îl imbie cu cite-o țigară, iar oamenii îl blastămă în gîndul lor, și se miră de unde știe toate.

După ce se termină pîrile, urmează clipele cele mai fericite pentru Hudri. Primarul vine la el, îi întinde mina, îi mulțamește, îi mai dă o țigară și-l poștește, după prînz, la un păhar de vin. Iar Hudri nu mai merge la prînz, merge de-a dreptul la crișmă și-l așteaptă. Și pînă ce vine primarul el spune cum a pedepsit pe cutare, cum l-a prins pe cutare.

Vinerea e ziua lui Hudri. Atunci e în slujbă. S'au înțeles dela comună—sînt vr'o trei ani—să-l încredințeze pe el cu amarul de dare ce trebuiau să plătească vr'o trei case țigănești, care aveau și ceva avere și nici nu se mai țineau, în gîndul lor, de neamul lui Faraon. Hudri venea de dimineață la casa comunală, își lua condica și mergea pe drum curat ca un primar.

El însă nu se mulțumea cu cele trei familii platnice de dare. El lua pe rînd toate bordeele de țigani, de-i băga în groază pe toți faraonii.

— Domnule Ilie, să hiu al dracului, pe mine nu m'o pus împărăția la dare.

— Taci, cioară, că te'nvăț eu!

— Domnule Ilie, mai iartă-ne acum odată, să te rabde Maica Precesta.

— Nici un minut, spurcatule!

— Hudri! ș maică, țuca-ț-ași cizmele, nu-mi duce purcelașu, Hudri! ș maică,—se scăpa să zică vr'o harancă de țigancă batriță.

Atunci Hudri se invenina întreg. Știa el că toată lumea îi zice Hudri, în ascuns, dar pe față nimeni nu-i spunea batjocora. Și chiar aici în țigănimie, unde îi spuneau „domn“, aici să-și audă el porecla asta afurisită?

Și astfel Hudri se răzbuna. Nu lăsa purcelul, ci-l ducea, c'o groază de țigani după el, pînă la poarta primăriei. Iar aici se strecura repede-repede înlăuntru, și godacul îl lăsa în sama stăpînilor.

Simbăta Hudri merge totdeauna la oraș. E tirg de săptămână, și el niciodată nu poate lipsi, deși nu tirguesețe nimica. Da-i place să se poarte gătit printre oameni, să-i dea străinii binețe, crezindu-l vr'un dascăl ori vr'un diac dela biserică. Ii place lui să-și poarte nasul sus, printre mulțimea aceea de oameni.

Un străin, care l-ar cunoaște așa mai în fugă, ar crede că-i un smintit în toată forma. Dar nu-i. Toate patimile ome-nești le are: clevețitor, mărios, pizmătareș, cu nasu'n vînt și mai presus de toate leneș.

De multeori femeia sa spunea: „Pe Hudri să-l fi făcut Dumnezeu un boer, și tot își minca bogăția. Dar așa l-a făcut om sărac și mi-a mincat viața mea ș'a copiilor“.

Muria biata femeie de năcaz și de rușine, cînd vedea pe alții și mai săraci decît ea, cum o duc de bine, ce rinduială e la casa lor, cum le sporește cîștigul din an în an. Da'n urmă s'a liniștit și s'a mulțămii. Este o lege neînfîntă în lumea asta: Dacă te bat o viață întreagă năcazurile, te deprinzi cu ele ca altul cu petrecerile. Numai cit nici o rază de lumină nu ți se mai zărește, ci ochii tăi văd mereu într'o negură adîncă.

De vr'o trei ani s'a întimplat însă în viața lui Hudri ceva deosebit. Murise primarul cel vechi, și era vorba să se aleagă altul. La gîndul c'ar putea fi el ales, lui Hudri i se punea la inimă cînd un caer de flacără, cînd un sloi de ghiață. N'auzise pe nimeni vorbind de așa ceva, dar lui, cu cit se apropia alegerea, i se părea tot mai mult că oamenii numai la el se gîndesc, numai de el vorbesc. Și cu o zi înainte de alegere Hudri era convins că el va fi primar. Era așa de sigur de una ca asta, încît ș'ar fi băgat mina în foc.

Și'n gîndul lui văzu de-odată cîntea mare, văzu toate lucrările care avea să le îndeplinească. Își luă bita, hotărit pentru un gînd, și porni la oraș. Dintr'o prăvălie, în calitate de nou primar, tirgui un rînd de strae nemțești, se îmbracă și porni, Simbătă sara, spre casă. Ca Simbătă sara, oamenii mai stau pe la poartă, mai povestesc. Și cum Duminica era alegere de primar, eșiră pe la porțițe și mai mulți.

Și iată numai că zăresc un domn drumeș, cum se îndreaptă spre casa lui Hudri. Cine să fie? Ce să caute? Dar până să-și răspundă sătenii, străinul se viri în curte, și numai decît se sparse un hămăit mînios de cine, ș'o larmă mare se porni din curtea lui Hudri.

Oamenii alergară să vadă ce-i, și care le fu mirarea când văzură pe Hudri cu hainele cele nemțești rupte de cînele lui.

De trei ani se scurse întîmplarea aceasta, dar astăzi e plin satul și împrejurimea de vorba: „Să nu te latre cîinii ca pe Hudri“, de citeori un copil ori un om mare vrea să facă ceva din mindrie, ceva ce nu i se șade.

Și de-atunci Hudri e mort pentru sat, numai pilda despre el e vie. De-atunci Hudri n'a mai eșit pe uliță, n'a mai fost la biserică, nu se mai ceartă cu femeia. Ci îmbătrînește repede, și copiii din vecini privesc prin gardul de nuele și-l văd în curte, îl văd în grădină, tot mai mic, tot mai adunat, tot mai alb la păr.

I. Agirbiceanu

SONETE

Strigoi

„Je sais que la douleur est la noblesse unique“

Beaudelaire

Eu nu-î văd noaptea 'n mantii funerare,
Nici fugării, de cîntă'n zori cucoşii,—
Ci 'n strănepoţi invie toţi strămoşii:
Strigoi mei trăesc in ziua mare.

Căci toţi sintem fantome seculare,
Sintem damnaţii veşnici, păcătoşii
Cu-albastre suflete şi gînduri roşii,
Ce ne purtăm tot neamul in spinare.

... Şi tot aşa sorbindu-ne paharul,
Din tată 'n fiu ne reurcăm Calvarul,
Purtind la piept blazonul suferinţii...

... Şi toţi sintem cu frunţile umile,—
De jos din plebe ori de sus ca prinţii,—
Strigoi preistoriceî gorile.

Cantilena mamei

Iluminind cu raze aurite
A sufletului meu pustietate,
Un cîntec vechi prin anii mei străbate
Ca luna printre ramuri veștezite.

E-un cîntec vechi din vremuri fericite,
Din lumi cu visuri roze colorate,
De brațul mamei tainic legănate
Și 'ncetișor pe sinu-î adormite.

Îl cîntă 'n vînt un flașnetar pe stradă.
Se cern prin toamnă fulgii de zăpadă
Ca 'n sufletu-mî aducerile-aminte...

... Și-ascult... și sorb motivul cantilenei...
Și 'n dorul vremilor de mai înainte,
Mă frige-o lacrimă din colțul genei.

Mihai Codreanu

Numele dracului în românește

Dracul are în limba noastră o sumă de numiri, date după diferitele însușiri pe care poporul i le atribuie :

1. Dracul e mic. — De aici numirile : *Micuțul* (Hasdeu, sub *aghiuță*) ; — *michiduță*, *nichiduță* (Pamfile, Cimilituri, Glos.) < *mic* + (sufixul onomastic) *-ide* + *-uță* ; — *nichipercea* (Pamfile, Jocuri de Copii, II Glos.) < *mic* + ? ; — *nódea* (Hasdeu, *ibid.*) < *nod* + *-e(a)*.

2. E negru. — Numiri : *Intunicatu* (Hasdeu, *ibid.*) ; — *faraon* (Șez. III 34), comp. *faraon* 'țigan negru cumu-i dracu' (Șez. V 72) ; — *murgilă* (Ionescu-Daniil, Descintece I 165 și II Glos.).

3. Are coadă. — Numiri : *Códea* (Hasdeu, *ibid.*) < *coadă* + *-e(a)*.

4. Are coarne. — Numiri : *Córnea* (Hasdeu, *ibid.*) < *corn* + *-e(a)* ; — *cornilă* (Șez. V 59) < *corn* + *-ilă*.

5. Uneori n-are coarne. — Numiri : *Mr. șut=șut* 'fără coarne'.

6. Are un picior. — Numiri : *Ațel cu un cior* (Dalametra).

7. «Dracu se cunoaște depe ochi, că-i sint roșii și scintetori» (Șez. I 241). — Numiri : *Focu negru* (Pamfile, Jocuri de Copii, II Glos. sub *hoge*).

8. «Dracu poartă ies roșu ca tichiia, de aceia și dracului i se mai zice și *tichiuță*» (Șez. III 76). — «Dracu se numește uneori *tichiuță*, din cauza minunatei 'tichiuțe', care-l face nevăzut» (Hasdeu, *ibid.*).

9. Dracu e urit. — Numiri : *Hidachi* 'urit cași dracu ; epitetul dracului din punct de vedere al urîțeniei' (Șez. V 98) < *hid*.

10. E necurat. — Numiri : *Necuralu*, *șpurcatu* (Hasdeu, *ibid.*).

11. E iute. — Numiri : *Spirituș* 'un drăcușor mai mititel' (Șez. I 242) < *spirit* = *spirt*.

12. «Dracul locuște în orice parte a pământului... în aer, în apă, pe pământ și sub pământ» (Șez. I 241). — Numiri : *Ațel din vali* (Dalametra, *mr. vali* = apă), *fleamă* 'flacăra, întrebuițat cu înțeles de infern și se uzitează în expresiunile : iți l'a fleama (să te ia dracu), iu tu fleamă ti dușiși (unde dracu te-ai dus)' (Dalametra), — *tartoru* 'șeful dracilor din fundul pământului' (Șez. III 77, 79), — *tartacot* (Ionescu-Daniil, Descintece I 29, II 15, 97 și Glos.) < *tartar* + *cot* supt influența lui *statu-palmă-barbă-cot*.

13. Dracu fuge de lumină. — Numiri : *Ucigă-l-vederea* (Hasdeu, *ibid.*).

14. «Dracu de nimic n-are frică măi mare ca de cruce» (Șez. I 242).—Numiri: *Ucigă-l -crucea* (Hasdeu, ibid.).

15. «Dracu... mirosul tămiei nu-l poate suferi» (Șez. I 242).—Numiri: *Ucigă-l-tămia* (Hasdeu, ibid.).

16. Dracu se teme de toaca dela biserică.—Numiri: *Ucigă-l-toaca* (Hasdeu, ibid.).

17. Pe unde trece dracu, se face zgomot.—Numiri: *Poc-nitu* (Șez. III 85).

18. Dracul e plin de răutăți.—Numiri: *Imprelistitul* (Ionescu-Daniil, Descintece I 129 și II Glos.), propriu zis *prilostit* 'stricat, perversit'.

19. Dracul e dușman omului.—Numiri: *Neprietinul* (Ionescu-Daniil, Descintece I 204, II 76, 89), *vrăjmașul* (Ionescu-Daniil, ibid. I 132).

20. Dracul e primejdios.—Numiri: *Sicret* I. 'primejdios';—2. 'ceva cu necuralul în el: loc *sicret*=loc tare rău, lemn *sicret*=lemn al dracului; du-te la *sicretu*=du-te la dracu' (Șez. III 88).

21. Dracu fură liniștea omului.—Numiri: *Furu* (Ionescu-Daniil, Descintece I 117).

22. «Dracu se arată sub forma tuturor vietăților, numai în chip de vacă nu». (Șez. I 244).—«Dracii se fac în toate chipurile: cal, bivoli, cîine, pisică, porc, viezure, om, muere și orice dobitoac, alui dă-i poate numără perii după el,—oac nu se poate face, că nu-i poate numără perii» (Șez. III 77).—Numiri: *Bală* (Hasdeu, ibid.; *Revista Critică-Literară* III 37), propriu zis 'animal';—*ghială* (*Revista Critică-Literară* III 155) <*bală* + *ghiavol* (despre aceasta v. mai jos);—*dială* (*Revista Critică-Literară* III 155) <*bală* + *dîavol*;—*mamot* (Pamfile, *Jocuri de Copii*, II Glos.) <*mamun* 'momiță', prin substituție de sufix;—*nălmon* (Popoviči, Rum. Dial. I Glos.) <*măimoană* 'momiță' (Popoviči, ibid.).

23. «...Dumnezău i-a zis atunci lui sfete Ilie să-i lase măi ușor [pe draci], doar numai cînd or face ei zavisti dă or răscoli nori ș-or face viforniși, atunci să-i săgeteze. Sfete Ilie cum i-a lăsat, dracii așa a-ncremenit, fiteșcare unde s-a brodit: Tartoru și cu alți draci măi mari căzuseră în fundu pămîntului... Alți a remas spînzurați în văzduhuri, uni cu gurile în jos... Ai dă sint cu gurile spînzurate în jos, sloboade noaptea, dă la scapātu soarelui până-n răsărit, bale din gură. Astea sint *balele vrăjmașului*. Unele cad pîn fîntînă, altele în apele curătoare, altele pă ierburî. Ele a putere dă omoară pă om, il bolnăvește greu, dacă să întimplă ca vrun om să le bea în apă or să să culce unde sint ele căzute» (Șez. III 78—79).—Numiri: *Bălosu* (Hasdeu, ibid.).

24. Oamenii urîși și răi prin excelență sint considerați de popor ca avînd într-inșii pe dracu. (Comp. și Șez. I 242, III 77). Unii din acești oameni *indrăciți* a devenit așa de cunoscuți ca atare, încît, în regiunea lor, numele lor propriu de familie a devenit nume comune pentru dracu. Astfel, în munții Sucevei

dracu se numește *încman*. Prin alte părți ale Moldovei cuvintul se întrebuițează ca termen injurios la adresa Evreilor. Cuvintul s-a născut deci pe socoteala vreunui Evreu hapsin *Juckmann*.

Grație unui proces semasiologic de aceeași natură, în munții Sucevii dracu se mai numește: *Cóman* 'om asemănător cu dracu de urit ce-î, dracu însuș' (Șez. V 59), *Ibriean* 'dracu' (Șez. III 17).

Un personaj renumit în lumea creștină prin răutate a fost *Iuda Iscariotul*. Românii l-au cunoscut și ei prin biserică. Prima parte a numelui său a devenit în rominește (Moldova) un termen injurios la adresa Evreilor, iar a doua nume comun pentru 'șeful tuturor dracilor': *Scaraoschi* (Șez. I 241), *Caraosti* (Șez. V 54) (prin **Scariotschi* <*Iscariot*+ sufixul onomastic *-oschi*).

25. Dracu în chip de om în general este numit *impelițat* <*picliță*.

26. Oamenii se-nchină la dracu.—Numiri: *Idolu* (Hasdeu, *ibid*).

Pe lângă aceste numiri create de popor, Românul are pentru dracu și numiri împrumutate:

1. *Aghiută* <gr. ἄγιος *sînt*, de unde scurtat **ghiută* și apoi, prin reduplicarea primei silabe, *ghighiută* (Hasdeu, *ibid*).

2. *Antihristu* (Papahagi, *Basme Arom. Glos.*), *antihristu*, *antihirstu*, *antihîrs*, *antihîrt* 'dracu cel dela vremea de-apoi' (Hasdeu ad vocem și Șez. V/25) <gr. ἀντιχριστός *Antichristus*.

3. *Bénga* (Moldova), *binguri*, *bingurli*, *bingurile* 'ielele și și alte duhuri rele ce intră în om de-î zghihue' (Șez. V 38) <țigăna *bénga* dracu.

4. *Cioplea* (Șez. V 57) <gr. τούφος (*túpflos*) *negru*.

5. *Diavol*, *ghiavol* <gr. διάβολος.

6. *Dimon* (Creangă, *Amintiri* 40) <gr. δαίμων.

7. *Naiba* <țurc *naibe* nenorocire.

8. *Satana*—vsl. *satana*.

9. *Triscatarat* (Papahagi, *Basme Arom. Glos.*) <gr. τρεῖς καθαίρω 'de trei ori caterisi'.

Următoarele numiri ale dracului mi-au rămas obscure :

1. *Bedă* (*Revista Critică-Literară* III 88).

2. *Carcandîlî* (Șez. II 185), *carcândzal* 'drăcușor, dracii care stăpînesc dela Crăciun la Bobotează' (Papahagi, *Basme Arom. Glos.*), *carcândzlu* 'persoană mitologică care apare, după credința noastră, în timpul nopții dela Crăciun până la Bobotează,—mai e și forma *carcândzal*' (*Dalamestra*).

3. *Izdat* (Ionescu-Daniil, *Descintece* I 129, II 110, 111).

4. *Nazól* (Ionescu-Daniil, *Descintece* I 199, 200).

5. *Pirdalnicu* (Moldova).

6. *Răitan* (Ionescu-Daniil, *Descintece* II 16, 17).

7. *Sarsán* (Ionescu-Daniil, *Descintece* II 16, 17), *sarsón* (*ibid*. I 38), *sarsáor* (*ibid*. II 110), *sarsailă* (Șez. V 122).

8. *Sotea* (Anonymus Caransebesiensis).

9. *Știma* «*știmî* 1. iești *știma* ūamenilor=cel mai închir-cit și uricios om; 2. *știmî* însamnă și un fel de stafie, un fel de drac ce domnește peste comorile necurate și peste unele animale: ari *știmû*=nu-i lucru curat, are pe dracul într-insul. Despre animalele cu *știmă* se crede că-s năzdrăvane» (Șez. V 126).

10. *Zarzavûl* (Dalametra) pl. *zarzavulî* și *zarzavuleanî* (Dalametra; Papahagi, Basme Arom. Glos.).

Aceste numeroase numiri se datoresc împrejurării că, după credința populară, dracul aduce omului toate nenorocirile. Românul a evitat deci de a-i spune dracului pe nume și a căutat să-l numească după vreuna din însușirile atribuite, cea ce, desigur, slăbește intensitatea imaginii pe care o evocă cuvîntul *drac*.

Cînd se-ntîmplă totuș să-i pronunțe numele, Românul își face cruce ori își stupește în sîn, pentru a-l alunga (Acest din urmă obicei este vechiu: *spuere in sinum* cracher dans son sein pour éloigner la colere des dieux, *despuere* détourner un mal, un sortilège, ce qui se laissait en crachant dans le sinus de sa robe).

Uneori la aceste se adaugă și o schimbare în fonetismul cuvîntului. Astfel ne explicăm noi epenteza lui *u* în *darac* (Papahagi, Basme Arom. Glos.) «*drac*, schimbarea lui *e* în *i* în *binga* <*benga*, *dimon* <*demon* și, cu mai puțină probabilitate, schimbarea lui *d* în *g* în *ghîavol* <*diavol*. (*Dimon* și *ghîavol* au fost explicate în acest sens mai întîiu de A. Philippide, Principii 236).

Poate că printr-o astfel de schimbare se explică și numele *bêbea* (Viciu 18) <*babă*, comp. *bebea* 1. 'om bătrîn și prost', 2. 'ființă mitologică cu care se sparie copiii, gogoriță, caună: tacî că vine *bebea!*, tacî că te dau la *bebea!*' (Revista Critică-Literară III 88), *băbăluca* 'ființă mitologică cu care se sparie copiii; se întrebuițează și în imprecațiuni: du-te-n *băbăluca!*', ave-reai *băbăluca*=ave-reai nevoie!' (Revista Critică-Literară III 86), *bubă*, *bubușar* 'bordea, gogoriță, caună, ființă inchipuită cu care se sparie copiii' (Dalametra), *bubu* (Revista Critică-Literară IV 39)=*bibi* 'nu pune mina, se întrebuițează mai cu samă față de copiii mici' (Iarnik-Birseanu, Doine, p. 476), 'fugî' (Frunză verde foi de nalbă, ce duci, mindră, pe sub salbă, colea-n ișoara albă?—Da doi puî de turturea!—Dă-mi-i mie, draga mea!—*Bibi*, bade, de-acolea, că nu-s pentru dumneata! Iarnik-Birseanu, ibid. p. 400.—Lingă mindra lîntiniță trece-o dalbă copiliță cu doi puî de rață-n brață chîar colea sub iia creață. Eū mă țip să-i iau un puîu.—*Bibi*, bade, că te spuîu! Iarnik-Birseanu, ibid. 378).

BARCAGIUL

Alexie Moruzof era pripășit în orașul nostru de vr'o cincișase ani; la început fusese hamal și tot ce ciștiga bea. îl vedeai trecind de gît cu alte haimanale ca el, stîrnind cîinii mahalalelor cu urletele lui și ale tovarășilor. Nu era sară în care să nu colinde astfel mahalalele, c'o flașnetă în frunte, într'o roată de cini care lătrau ca la urs. Într'o noapte se pomeni în mijlocul chefului că nu mai are nici o lețcaș, stătu un răstimp în mijlocul circiumei murdare, cu capu' în piept, cu părul sbîrlit, cu ochii ca două picușuri de singe. Apoi, se trînti pe un scaun, își scoase cizmele de iuț, le unse cu untură de pește, și, așezîndu-le pe tejghea, răcni în hohotele tovarășilor:

„Să ne dai, kir Eni, de baut...”

Și, întorcîndu-se cătră ai lui, urlă, de i se umflară ca niște frînghii vinele depe gîtul de taur:

„Să bem, fraților... Cu Alexie, bre, nu muriți... El e om umblat... Cînd eram de zece ani, fiindcă aveam un cîne de tată care mă bătea cu frînghia udă pînă cînd îmi țîșnea singele, am plecat în lume, cu'n vapor de marfă, și tocmai în America m'am trezit... Măi, unde n'am fost eu? Și în Africa am fost, dragii mei... Nu vă temeți, fraților, cu Alexie Moruzof nu muriți voi...”

Și răsturnînd capul pe spate, sorbi paharul de rachiu pînă la cea din urmă picătură; apoi îl trînti pe tejghea să-l facă țenduri parcă, își supse mustețile roșcate, își trecu cu dosul minei peste gură și slobozînd un chiot, își duse mina stîngă la ceafă, întinse dreapta înnainte și prinse a frămînta cu picioarele goale mizga depe podele, plesnînd din degete cu fața spre bagdadie, cu ochii închiși, cu un zîmbet de fericire nemărginită pe obrajii puhavi.

Tîrziu, cînd au eșit din circiumă, afară cernea ploae mă-

runtă de toamnă. Mergeau pe ulițele Intunecoase, impleticindu-se și urlînd un cîntec de cîrciumă. Din cînd în cînd, printre casele tupilate, se zărea un crîmpei de mare, lucind negru ca păcura, subț cerul acoperit de nori.

La cite o cotitură de drum, se rupea cite unul-doi din ceată și se făceau nevăzuți în întunericul adînc. În curînd Alexie Moruzof rămase singur; dinsul sta tocmai în mahalaua tătărăscă. Pașii lui singuratici răsuna neregulat, cînd mai grăbiți, cași cînd ar fi luat-o la fugă, cînd mai rar; uneori se opreau dintr'odată, cași cum le-ar fi tăiat cineva drumul, apoi porneau iar.

Și deodată Moruzof se impletici și căzu, cit era de lung, în noroi și adormi repede acolo, în ploaia mărunță, care-i pătrundea, încetul cu încetul, hainele.

Cînd se luminează de ziuă, îl trezi șfichiul biciului unui căruș care trecu pe lingă el, în fuga calului, spre port.

Alexie se frecă la ochi, cu amîndoi pumnii, și se uită buimac împrejur. Era ceață; o ceață care plutea ca o pulbere. Printre două case muruite, se vedea marea mohorită. Valuri, cu crestele inspumate, veneau și se izbeau de țarm, cu'n vuet depărtat de tunet.

Moruzof se uita împrejur, rezemat într'o mînă, și nu înțelegea unde se află, ce s'a petrecut cu el. Iși simțea gura amară, capul greu ca de plumb. Apoi, deodată, îi miji în minte o lumină tristă, pustie, cași lumina care pătrundea ceața dimprejur, și-și aduse aminte. Atunci se ridică și cobori spre vapoarele și corăbiile care se înălțau ca niște monștri negri. După cîțiva pași, îl făcu să tremure un fior de frig, și numai atunci băgă de samă că hainele i-s ude, că-l pătrunsese ploaia pînă la piele, că-i plin tot de noroi și-i desculț; dar merse înainte, cobori niște trepte de piatră și eși pe chei. Avea de descărcat niște cărbuni, depe un vapor englezesc, și se îndreptă spre namila neagră. Începuse descărcatul și hamalii se zăreau prin ceața deasă, țesîndu-se cu coșurile în spate, dela vapor la movila de cocs, și dela ea la vapor, ca niște umbre, care, din pricină că nu se vedea puntea, păreau că pășesc plutînd prin aer. Moruzof își luă coșul și prinse și el a căra. Dar, din ce în ce, îi păreau mai grele coșurile; îl dureau oasele și toată carnea pe el, de parcă era bătut, și se simțea slab, să-l dea cineva jos cu un deget. Iar vuetul mașinei, care scotea, din pîntecele vaporului, coșurile cu cărbune, i se părea că-i sfredelește creerul. Și, dintr'odată, cînd puse piciorul pe punte, simți că se innăbușă de parcă-i zugruma

cineva gitul, duse o mină la git, ca să-și rupă cămașa ; dar se rostogoli, moale, la marginea punții, în nesimțire.

Cînd își veni în fire, zări, ca printr'o ceață, aplecată asupra-i, o față neagră, osoasă ; dar nu cunoscă că era unul din tovarășii lui de chefuri. Stătu așa, o clipă, privind aiurit împrejur. Ochiul îi ardeau ca niște licurici, în întunericul magaziei de porumb, în care îl dusesese prietenul de lîngă el. Auzi un glas întrebîndu-l ceva ; dar nu înțelegea ce-l întreabă,— vedea numai un chip necunoscut.

Pînă'n adîncurile, pline de noapte, ale magaziei, ardeau, ca aurul, movilele de porumb, și cîțiva Turci îl vînturau cu lopețile, cîntînd încet, pe nas, o melodie somnoroasă, care ajungea la urechile lui Moruzof ca bizitul depărtat al unui bondar. Nu departe de unde zăcea el, cîțiva Turci, cu fețele colțuroase și lungi, înnegrite de cărbune, se legănau într'un danț leneș și cîntau, pe nas, arătîndu-și dinții albi, un cîntec trăgănat, somnoros, alcătuit din trei-patru note, în care se deslușia, din cînd în cînd, strigătul : „Iosssa-a-a !“ Se țineau de mină, cu brațele ridicate în dreptul umerilor, și făceau doi pași într'o parte și doi în cealaltă, înmlădiindu-se de șale, la dreapta și la stînga, prăvăliți îndărăt, cu capetele răsturnate pe spate.

Tirziu, fără să-și dea seamă cum, se trezi pe un pat cu rogojină, și își cunoscă odăea lui, îngropată pe jumătate în pămînt, cu geamul cît pumnul. I se păru că aude ceva mișcîndu-se, și întoarse ochii : la căpățliul lui, în lumina mohorîtă, sta necîntită, cu bărbia răzemată într'o mină, o femeec înaltă și uscățivă, tînără încă, cu ochii așintîți în gol.

Era vecina lui, Marușca, care sta într'o odăiță de peste sală, de vr'o lună de zile, și care lucra la port deavalma cu bărbații. Răsărise de vr'o două luni în port, îmbrăcată într'o tunică militarăască, cu capul înfășurat cu o basma roșie, lipovenească. O vedea în toată ziua pe șchelele vapoarelor, încovoiată sub greutatea unui sac ori a unui coș cu cărbuni. Ridica cît un bărbat voinic, de rămîneau hamalii, la început, cu gura căscată. În răstimpurile de odihnă, fuma dintr'o pipă și scuipa, într'o parte, printre dinți. Uneori, cite un hamal, cu fața neagră ca a unui harap, se apropia tiptil de ea, pela spate, și cuprinzînd-o de după git o săruta ; ș' atuncea se întorcea, repede ca fulgerul, ri-

A viz.

Administrația revistei înștiințează pe cetitori că, pentru cumpărătorii cari se vor adresa la depozitul revistei, se acordă o reducere de 25% asupra volumelor apărute în editura „Vieții Românești”.—Numele și prețul volumelor rămăs după reducere de 25% este precum urmează :

1. I. Al. Brătescu-Voinești.—„În Lumea Dreptății”, în 8°, 290 pag. Lei 1.50.
2. A. Philippide.—„Specialistul Român”, format mare, 96 pag. Lei 1.10.
3. M. Lermontov.—„Demonul”, traducere în versuri de I. R. Rădulescu. 64 pag. Lei 0.75.
4. St. O. Iosif și D. Anghel.—„Legenda Funigiilor”, Poem dramatic, 60 pag. Lei 0.75.
5. G. Ibrăileanu.—„Spiritul Critic în Cultura Românească”, 267 pag. Lei 1.50.
6. G. Ibrăileanu.—„Scriitori și Curente”, 320 pag. Lei 1.50
7. D. D. Pătrășcanu.—„Schife și amintiri”, 292 pag. Lei 1.50
8. A. Stavri.—„Luminișuri”, versuri, 192 pag. Lei 1.50.

Comanda se poate face odată cu mandatul de plată a abonamentului la revistă, adăugând în sumă prețul cărților comandate și scriind pe cotorul mandatului titlul lor;—ori prin mandat postal separat.

Volumele comandate și plătite, se trimit franco la adresă.

Orice cheltuială de transport se face în contul Administrației.

Abonații revistei care doresc să se aboneze la toate cărțile editate de „Viața Românească” vor beneficia de o reducere de 40% (Lei 8.60 pentru toate volumele de mai sus) asupra costului întreg al cărților editate.

Oricine, nefiind abonat al revistei, va face comanda de odată a tuturor volumelor de mai sus, va beneficia de o reducere de 35% (Lei 9.10 pentru 8 volume),

Volumele comandate se trimit numai după ce costul lor a fost achitat.

Administrația.

Colecții complete ale revistei din an. I (afară de No. 1 și 2, care sînt epuizate), an. II și an. III se vînd la Administrație cu prețul redus de 10 lei—colecția compusă din 12 volume.

dica brațul, ș'o plesnitură scurtă, de palmă, făcea să izbucnească hohote mari de ris.

Seara, intra, c'o droae de hamali, într'o circiumă, și bea cu ei de gîl, cîntîndu-le, cu glas răgușit, cîntece rusești. Apoi, într'un tîrziu, se făcea nevăzută cu'n hamal. Plecase așa, de cîteva ori, și cu Moruzof, cum plecase și cu toți cei care chefluiau cu ea.

Alexie o privea ca dintr'o depărtare mare, și deodată Marușca coborî ochii asupra lui și i zîmbi, și zîmbetul acesta îi aduse lui Moruzof aminte de un zîmbet de demult, din copilărie, — de zîmbetul maică-sa, care-i sta, tot așa, la căpătii, cînd era bolnav; și chipul ei răsări șters, ca învăluit într'o negură deasă, pe care zădarnic căta mintea lui mistuită de friguri s'o risipescă; numai ochii îi vedea limpede, cași cum i-ar fi străjuit aveau la căpătii. Și, deodată, simți urcîndu-i-se în gît un nod fierbinte, clipi grăbit și două lacrimi izvorîră, ca două picușuri din lumina care-i umplea sufletul, și prînseră a aluneca încet, pe fața o soasă, plină de pulbere de cărbune, lăsînd în urmă două dîre albe. Și toată viața lui ticăloasă, din clipa în care fugise de-acasă și pînă în cea din urmă zi, i se perîndă pe dinnaintea ochilor, care îi ardeau ca doi cărbuni, și o scribă nemărginită de el însuși îi oțări fața.

Marușca se aplecă asupra lui și-l întrebă ceva; dar dînsul nu înțelese; de departe însă, din mormîntul copilăriei, izvorî un glas dulce ca un cîntec de leagăn:

„Cum îți mai este, puiul mamei.“

Și iarăși simți arzîndu-i obrazii două lacrimi.

După asta, o văzu pe Marușca ridicîndu-se, luînd de pe masă un pahar, amestecînd ceva c'o linguriță ș'apoi apropiîndu-se de el. Simți că-i ridică binișor capul de pe perină, și buzele lui arse de boală simțiră marginea rece a paharului, apoi simți cum îi curge pe gît băutura răcoritoare, cum se strecoară în toată făptura lui ca o adiere dulce de vînt; și cînd îi așeză capul pe perină, rămase neclintit, pe spate, cu ochii la Marușca, care, după ce pusese paharul pe masă, se așezase la căpătiiul lui și începuse să coase ceva.

Băutura ei parcă-i mai limpezise mintea; o vedea acum lămurit, și cînd dînsa ridică ochii și-l întrebă cu glasul molcom:

„Ți-i mai bine?“

Îl pătrunse în toată ființa o undă caldă de fericire și răspunse:

„Mi-i mai bine parcă”.

Dela maică-sa, nu-i mai vorbise nimeni cu glasul acesta ; nu-i mai stătuse nimeni la căpătîi ; și-i veni să se ridice și să se lipească de pieptul Marușcăi ca un copil, și să stea așa mult-mult, cum sta lipit de pieptul maică-sa. Se simțea așa de bine sub straia ochilor ei, c'ar fi vrut să fie veșnic bolnav, ca să simtă plină în adîncul făpturii sale privirea ei bună, ca să-i audă glasul, ca să-i simtă minile așezîndu-i ușurel ștergarul ud.

Apoi iar se cobora asupra lui Moruzof ca o perdea de neguri, și sta ceasuri așa, neclintit, cu fața'n sus, cu ochii deschiși mari, plini de spaimă parcă, și nu vedea nimic, nu auzea nimic, —simțea numai curgîndu-i prin trup ca un riu de foc ; uneori îl pătrundea ca o suflare de vifor dela picioare spre inimă, și tot trupul i se prefăcea, parcă, într'un sloi de ghiață.

Cu 'ncetul, Alexie începu a se întrema. Marușca se cobora în port, la lucru, și sara venea devreme, cum isprăvea, c'o legătură mare de tîrgueți.

În zilele acestea de veghere, în sufletul ei se petrecuse, pe nesimțite, o schimbare. Mila, dușoșia femeiască, care se revărsase în ea la căpătîiul botnavului, săvîrșise o minune : trezise fiștia curată din sufletul ei, peste care ticăloșia vieții din port așezase, demul, ca o lespede de mormînt. Și femeia, care era a tuturor hamalilor, cu care petrecea în circiumele murdare ale portului, simți, dintr'odată, în tea, ca o rază sfioasă de soare, dorul unei vieți curate, alături de un om care să-i spue și ei la o zi de obidă o vorbă bună, o vorbă de milă, o vorbă de mingiere.

Umbla acum cu tunica militărească numai la lucru ; acasă se îmbrăca c'o rochie de stambă albastră și se 'mbrobodea ru-sește, c'o basma de mătase, de aceeași culoare ; cîteva șuviți bălăi îi izvorau crețe de sub broboadă, umbrîndu-i fața albă ; în ochii albaștri avea o lucire neobișnuită, și'n toată ființa ei ca un început de primăvară.

Moruzof prinse să se îndrepte văzînd cu ochii ; sta acum, cîteodată, ridicat între perine, și privea crîmpeiul de mare, care se vedea prin ferestruca de lingă pat.

Marea era limpede de cîteva zile ; se vedeau bucăți viorii, albastre închis, verzi ca smaraldul. Pescarii înfiorau apa ; cîte unul se lăsa să-l legene valurile, departe, la larg, și părea un crîmpei de spumă ; iar bucățile de spumă, din depărtare, păreau pescari legănați de valuri.

Cînd intra Marușca tiptil, lui Alexie prindea a-i bate inima

mai tare și închidea ochii și se făcea că doarme, ca să poată privi îndelung, printre gene, cum se mișcă, ușoară, ca o umbră, prin odăița curată acum ca un pahar; și în tot sufletul i se revărsa o fericire fără nume și-i venea, când o vedea trecând pe lângă pat, să-i înlănțue mijlocul cu amândouă brațele și s'o fie astfel mult încheștată; dar nu îndrăznea. Și privind-o mereu, începu, pe nesimțite, să se gindească la o căsuță curată, pe malul mării,—la o căsuță, cu acoperișul și poarta albastre; la o odaie cu pereții plini de icoane, și în încăperea aceasta se încheaga întotdeauna făptura înaltă a Marușcăi.

Intr'o zi, într'amurg, pe când dînsul sta cu ochii închiși, dar nu dormea, ușa se deschise încetîșor și Marușca intră în virful degetelor și-i așeză binișor pe marginea patului o cămașă roșie, cusută de mîna ei. Atunci Alexie deschise brațele și repede ca fulgerul o cuprinse de mijloc și rămase așa neclintit, fără să spue o vorbă, cu capul lipit de pieptul ei. Și când deschise ochii, văzu izvorînd din ochii închiși ai Marușcăi două lacrimi. Amîndoi au stat un răstimp tăcuți, în liniștea adîncă în care își auzeau bătăile inimii. Apoi dînsul, cuprins de-o amețeală ușoară, își lăsă capul pe perină și prinzînd-o de-o mînă o făcu să se așeze pe marginea patului. Într'un tîrziu, Alexie murmură încet, ca prin vis:

„Mă iubești tu, Marușco?”

Ea nu răspunse; s'aplecă și-l sărută pe frunte și ridicîndu-se se făcu nevăzută pe ușă.

Moruzof se îndreptă încurînd, cu desăvîrșire, și începu iar să muncească 'n port. Se simțea acum în stare să ridice de zece ori mai mult ca înainte; simțea curgîndu-i în brațe o putere de uriaș. Pe la crîșmă nu se mai ducea; se întorcea seara întins acasă cu Marușca.

Intr'o seară un hamal o luă pe Marușca de după git:

„Haide, fa, fra-i al dracului, cu noi!”

Atunci Alexie, care era la doi pași, se 'ngălbeni ca un mort, și fără nici-o vorbă, se apropiă de el și îl izbi așa de năprasnic cu pumnul între ochi, că se prăbuși în nesimțire la pămînt, ca trăsnet; și din ziua aceea Moruzof n'a mai lasat-o pe Marușca să muncească în port. Tovarășii lui de chef se minunau că-l vedeau așa de schimbat.

Adeseori, seara, când se isprăvea lucrul, se stringeau roată în jurul lui și începeau, din toate părțile

„Măi, frate-meu, măi, rău te-ai mai stricat... Să nu mergi

tu, bre, cu noi să bei un palici de vin... A adus chir Eni niște turburel de să-ți sugi mustețele... Să-i sae ochii cui minte... Haide, măi vere, cu noi"...

— Nu merg, bre, degeaba; lăsați-mă 'n pace..." răspundea întotdeauna Moruzof zimbînd.

Dînsul plănuise de-o bucată de vreme să se facă barcagiu și se pusese pe strîns bani, ca să-și poruncească o barcă, și la sfîrșitul săptăminii socotea întotdeauna cit mai are de strîns.

După un an, avea banii pentru barcă, și într'o zi nu se duse la lucru, ci merse de-o porunci. Acuma seara, cînd scăpa din port, se abătea întotdeauna pe la meșter, să vadă cum merge lucrul, și se invirtea împrejurul bărcii, s'apleca, o bătea cu palma peste pîntece, își plimba mina peste ea, cași cum ar fi mîngîiat-o, și zîmbea fericit, pe subt musteața roșcată, pufăind din pipă și trîncînd gînditor rolocoale de fum.

Se sfătuisese cu Marușca să zică bărcii „Odesa“, tirgul din care erau amîndoi.

Cînd se întorcea acum acasă, Marușca îl întreba de departe :

— Ce face „Odesa“; măi e, măi e?

— Nu mai e mult și e gata, strîga vesel Alexie; are să fie ceva strașnic, nu se mai află asemenea barcă aici.

Intr'o sîmbătă seara barca fu gata. Adouazi era o duminică minunată, cum nu mai fusese demult. Alexie și cu Marușca se îmbracă cu hainele cele nouă, luară un paner cu merinde și se coborîră în port. Căre dintre tovarășii lor de demult i-ar fi văzut suindu-se în barca cea nouă, vâpsită cu albastru, de bună samă că nu i-ar fi cunoscut, — alita erau de schimbași și de întineriți.

Moruzof nu mai era buget la față ca înainte; iar Marușca se îngrășase și se înălțase, de cînd nu mai muncea în port.

Dînsa se așeză la pisc și-și puse coșul cu merinde în față; Alexie deslegă frînghia și sări în barcă; visli de cîteva ori, lăsîndu-se pe spate, pînă cînd scoase barca dintre celelalte bărci care 'și legăneau catargurile, cași cum s'ar fi închinat înainte tovarășei care pleca; apoi sări la catarg, desfăcu frînghia, și pinza se desfășură, cu un zuruit de verigi, se întinse și se umflă ca un piept care răsufă adînc. Alexie se așeză la cîrmă, și barca porni într'un freamăt ușor, dulce, tainic.

Marușca zîmbea fericită, cu ochii așintîți la Moruzof; iar dînsul privea drept înainte, cu gura strînsă, stăpînindu-se, parcă,

să nu ridă; i se părea că toată lumea îi privește barca și se simțea mai înalt de când se suise în ea.

Undeva, pe un vapor, un marinar cânta din armonică un cântec de danț. Marea înlăunțită, parcă, în lumina puternică a primăverii, își salta în radă undele, ca prinsă de o veselie nestăpinită.

Și barca lui Moruzof, când eși, printre cele două faruri, la larg, se aplecă nițel pe-o coastă și începu a alerga, cași cum ar fi cuprins o bucurie nebună, spre Jerilovca, a cărei țerm se lămură în zare ca o dungă de neguri sinelii. Și în curând, în liniștea adincă a pustiului de ape, se auzi numai lășitul lin al valurilor în piscul bărcii și cântecul dulce al vântului în pinză. Iar marea împrejur, își înălța valurile și le cobora, de parc'ar fi răsufat adinc, fericită, îmbătată de lumina strălucită a soarelui.

*

Nu mult după ce și făcură barca, se mutară din bojdeuca tătărăscă, acoperită cu pământ, într'o căsuță mai răsărită, pe malul mării. Era casa unui Rus și era așa cum doreau ei: cu acoperișul albastru, cu poarta înaltă, de aceeași culoare, c'o laiță largă, în fața porții, unde seara Marușca aștepta, împletind ori cosind ceva, să răsară barca lui Alexie.

Dinsul întotdeauna se întorcea cu voe bună, încărcat ca o albină, căci îi mergea bine.

Marușca îi cunoștea de departe barca și, când o zărea, dădea fuga în casă și pregătea de ceai în odaia cea mare, cu pereții plini de icoane, unde toată ziua plutea o lumină plină de taină, în care deabia mijau chipurile sfinților. Și când intrau în încăperea aceasta, din zăduful de afară, parcă îi mîngia răcoarea dinăuntru și pururea îi impresura mireazma de fagure a turtei dulci.

Uneori, când se întorcea Alexie mai devreme, după ce se puneau la cale, eșeau și se așezau pe bancă, în fața mării.

În liniștea care-o aducea amurgul, apele păreau mai pustii, mai nemărginite. Din când în când, un val tresărea ca speriat de-o arătare din adîncuri și alerga la țarm. Departe, în zare, răsărea singuratecă barca unui pescar, ca o pasere rătăcită de stol. De vale, în port, se vedeau catargurile corăbiilor, ca un pilc negru de brazi; deasupra lor pescarii' se roteau, cași cum ar fi căutat unde să se aciueze pe noapte. Și în curând se aprindeau luminile farurilor, ca doi ochi care priveau peste pustiurile apelor.

*

Trecuseră trei ani de cînd trăiau astfel și venise și-un copil cu capul bălai ca o păpădie, și Moruzof, de bucurie, își dăduse în petec : făcuse un chef cu lăutari, de aflase toată mahalaua că i-a născut Marușca un băiat ; dar după asta, s'a isprăvit, nu i-a mai călcat iar piciorul în circiumă. Se întorcea, ca de obicei, devreme acasă și, cum venea, își lua pe genunchi flăcăul, și și-l juca pînă tîrziu, pe banca dela poartă, murmurînd pe nas un cîntec rusesc.

Intr'o seară, se stîrnise furtună. Alexie își așeză pe masă farfuriuara cu ceai și coborî repede malul de-și trase barca sus, pe țarm, pînă unde nu puteau ajunge valurile ; și, ca să fie fără grijă, o legă cu lanțul de stîlpul de stejar. Apoi se întoarse în casă și prinse iar a-și turna în farfuriuara ceai și-a sorbi liniștit, c'o bucățică de zahar între dinți.

Copilul dormea în umbră, în leagăn, și Marușca își isprăvise ceaiul și cosea ceva la lumina lămpii.

Dela larg, venea, la răsîmpuri dese, mugetul unei geamandure, ca glasul unui monstru care se înneacă.

Marușca ridică capul și murmură :

„Cînd eram mică, tare mă mai temeam, cînd era noaptea furtună și auzeam geamandura ori vr'un vapor. Casa noastră era, așa, lingă mare, cași asta, și eu mă făceam ghem în pat și închideam ochii strîns și ascultam cu inima cit un purice... Eu muream de frică și frate-meu—il chema Alexie cași pe tine—era numai cu cîțiva ani mai mare ca mine și nu se temea de loc. Cînd era furtună, îl simțeam că se scoală binișor din pat și, cînd deschideam o clipă ochii, îl zăream la geam“.

Marușca își coborî ochii asupra cusurii și începu iar a coase. Barcagiul murmură cu zaharul între dinți :

„Ce făcea tatăl tău ; cu ce trăia?“

— Era pescar, răspunse dînsa, și, după un răsîmp de tăcere, adăugă, lăsînd lucrul pe genunchi : tot ce ciștiga bea și cînd venea acasă și-i cerea mama bani, o lua la bătae și făcea : „Vrai bani, ha ? Vrai bani ? Na-ți bani... Na-ți bani...“ Ș'o bătea cu pumnii peste cap și peste obraji, pînă cînd o umplea de sînge. Săraca mamă, oftă Marușca după o clipă, cu ochii plini de lacrimi, ca perduți undeva departe ; înainte de-a muri ne-a sărutat pe-amîndoi obraji și apoi ne-a zis : „Duceți-vă alară de vă jucați, dragii mamei“...

La vorbele din urmă Alexie se îngălbeni ca un mort, ceașca i se făcu țânduri jos și dinsul rămase cu ochii deschiși, mari, plini de spaimă, ațintiți asupra Marușcăi. Ea dintr'odată întoarse ochii spre el și răcni speriată:

„Da ce ai, Alexie?”

Și sărind depe scaun se repezi spre el într'o prăvălire năprasnică și, aplecându-se asupra lui, strigă:

„Ce ai, Alexie, spune?” — și-i prinse amindouă minile.

— Nu pune mina pe mine, răcni Moruzof, sărind ca mușcat de șarpe și smulgându-se îndărăt.

Marușca rămase înmărmurită în mijlocul casei, ca o stană. Alexie se rezemase de perete ș'o privea cu ochii rătăciți, arzători, cu niște ochi de nebun, și răsufarea îi șuera scurt, zmusic, ca după o goană cumplită. După un răstimp, făcu cu glasul zugrumat, oprindu-se din cînd în cînd, cași cum s'ar fi innăbușit:

„După ce-a murit maică-ta... frate-tău... a plecat în lume... și nu l-ai mai văzut...”

— Ce ai, Alexie, ce ai?

— Aseultă-mă... ascultă-mă... Nu l-ai mai văzut douăzeci de ani și după două... după douăzeci de ani, l-ai întâlnit... v'ați întâlnit aici în port, și nu v'ați cunoșcut... și într'o noapte... într'o noapte ați eșit dintr'o circumă amindoi... singuri... și v'ați dus pe malul mării și i te-ai dat lum... și acum... de trei ani ești a lui...”

Ochi Marușcăi se deschideau din ce în ce mai plini de spaimă, pe fața răvășită, și cînd Moruzof rosti cele din urmă vorbe, dînsa dădu un țipet grozav, un țipet de femce pe care o omoară cineva:

„Alexie!”

Și ascunzîndu-și, cu stînga, ochii, înlîns dreapta, ca pentru a se feri. Copilul se trezi și începu a plînge speriat. Iar Moruzof se năpusti, cu capul gol, în noapte, și pe ușa rămasă deschisă vîntul năvăli șuerînd și stîlnse lampa. Atunci s'auzi un vuet innăbușit, ca a unui trup care s'a prăbușit pe podele, și în întunericul adînc care se așternuse se auzea acum un plîns amar, un plîns strivit între dinți și țipetele de spaimă ale copilului din leagăn.

Moruzof alerga prin noapte ca un vinovat pe care îl urmărește cineva; alerga spre port, cu părul vilvoi, pe uliți pustii. Ii venea să se răstogolească în pulberea drumului, să-și rupă carnea depe el, să răcnească din răspuțeri. Se opri numai cînd

ajunse în port; se opri o clipă, ca un om care caută din ochi ceva, și se'ndreptă spre dig; urcă scările de piatră și sus, pe zid, se opri și rămase acolo neclintit, ca o stană, în șuerul vântului.

Intunericul era așa de adinc, că nu se zărea nici o corabie, nici-un vapor,—numai citeva lumini singuratece, roșii, albastre, verzi și cele două lumini dela faruri, care clipeau, mai sus, ca niște stele. Incolo nimic, nici-o lumină, nici-o stea, cași cum le-ar fi stins furtuna. Jos, ca într'o prăpastie, luceau talazurile ce se izbeau de zid, ca niște monștri care spumegau de minie și, după fiecare izbitură, se trăgeau înapoi, să-și facă parcă vînt, ca să poată sări peste zăgaz; dar numai spuma mlîniei lor ajungea pînă sus și-l izbea pe Moruzof în față. Și dintr'odată se auzi un gemăt adinc și Alexie innălță brațele spre cer și se făcu nevăzut.

N. N. Beldiceanu

DIN FIJGA PIRĂULUI

Tremură valul și cîntecul rar,
Legat de cîntarea pămîntului,
Trece la moara cea fără morar
Și cea nevăzută a vîntului.

Valul culege mînunchiuri de flori
Și'n pragul pădurii le lasă,
Valul culege în oglinda sa nori,
Ca văluri subțiri de mireasă.

Seara, cînd soarele cade pe zări,
Și'n ape, lungi sulife frînge,
Inima'i, valul și-o poartă spre mări,
Rănită și plină de stînge.

BURUENI

Sălbatica grădină 'i amar îmbălsămată
De burueni înalte ce cresc cōtropitoare.
Mireazma 'i plămădită 'n a soarelui dogoare,
Rămîne totuși crudă, ș'adînc răcoritoare.

Din lamura de floare și frunză fură vîntul
Și sufletul mi'l umple, și singele mi'l bate,
Și tîmpla'mi răcorește cu sărutări curate,
Și pârul mi'l resfiră cu mini îmbălsămate.

Un glas de mii de grieri îmi cîntă la picioare
Și prin trifoi sălbatec, ș'amară păpădie
Fug verzile șopirle cu-alunecare vie,
Și surii șerpi în ierburi ca apa se'mlădie.

În vînt se împreună, cu gustul cel de cimbru,
Cu gustul cel de miere al florilor la soare,
Mîros de nălbă sarbăd și tainic de cicoare,
Mîros de izmă verde, îmbătător și tare.

Și totdeodată dulce și aspru mușelul
Mîroase ca pămîntul și soarele. Pelinul
Îmbălsămează iarba, amețitor ca vinul
Și negrele semințe de mac, își torn veninul.

Simțirea mea, ca vîntul colindă prin grădină,
Ca șerpii pe pămîntul cel proaspăt se mlădie,
Ca florile, în steblă mi-o string, și cu beție
Ca grierii din erburi mi-o cînt în taină mie.

Alice Călugăru

Pagini din istoria științelor

Încetarea din viață a celebrului bacteriolog german Robert Koch, descoperitorul, între altele, a teribilului bacil al tuberculozei, îmi amintește câteva discuțiuni, provocate de părerile acestui ilustru savant în lumea științifică. Privitor chiar la bacilul tuberculozei, pe care Koch l-a descoperit în 1882, s-au născut în două rânduri furtunoase discuțiuni.

Odată, după 1890, după ce bacteriologul german a anunțat metoda de preparare a tuberculinii și a expus speranțele care trebuiau puse în ea; a doua oară, când Koch a expus părerile sale în privința transmisiei tuberculozei defa vite la om.

Dar aceste discuțiuni s'au curmat repede; problemele puse în discuție fiind rezolvite curând, căci laboratoriile din toată lumea, reluând și controlând experiențele lui Koch, au stabilit ce era adevărat și ce era greșit.

Dacă Robert Koch ar fi trăit însă acum 200 sau 100 de ani, pe vremea când științele de observație și experiență erau în fașă, desigur că nu alt faptele pozitive descoperite de el, ci mai cu samă teoriile, generalizările sale, ar fi hotărit locul pe care să-l ocupe în lumea științifică a veacului său. Pentru că, acum un veac sau două, părerile unor autorități în știință deveneau adevărate dogme și hotărau chiar, pentru cîtva timp, mersul științei.

Astăzi, în vremea de anarhie științifică în care trăim, anarhie cărei Gustave le Bon îi întonează innuri de slavă, pentru că înlătură din preocupările cercetătorilor tradiția, dogmatismul, prejudecata,—în vremea de astăzi, locul de glorie îl ocupă acei savanți care au îmbogățit știința cu fapte pozitive, culesse prin observare și cercetare, sau cu generalizări fecunde, sprijinite pe un imens material observat, cercetat și experimentat.

Acum un secol sau două se puneau în calea cercetărilor nu numai puținele progrese tehnice, dar, mai ales, credința oarbă în anumite dogme; în oarecare generalizări pripite, susținute cu talent; în infailibilitatea altor papi și papaculi ai științei.

Pentru a ilustra această afirmare, voi alege din problemele

fundamentale biologice, acele care au fost mai multă vreme ascunse de grămada de erezii și prejudecăți și pentru elucidarea căror au fost decenii și chiar veacuri de lupte, pînă la triumful adevărului.

*

Științele naturale însămnă cercetare, observație și experiențe pe obiectele din natură. Așa se înțelegeau științele chiar pe vremea lui Aristotel. Cu întunerecul răspîdit de creștinism, care propaga disprețul pentru lumea vizibilă, pentru corpurile vii ori moarte; care interzicea cercetarea și experiența, socotind ca un greu păcat îndrăzneala omului de a afla tainele creațiunii, observarea și experiența au decăzut cu totul. În vremea Renașterii chiar, științele naturale se reduceau la interpretarea autorilor vechi. A fost o vreme în care s-a discutat aprins—între savanții vremii—cți dinți are calul, fără ca vreunul dintre învățați să caute în gura unui cal, unde problema era rezolvită deagata. Dar așa era spiritul vremii: se interpreta și se filozofa.

Prin secolul al 17-lea științele naturale încep a progresa, dar cu mai mari greutate, nu atît din pricini tehnice, cît, mai ales, din cauza prejudecăților.

Chiar asupra faptelor unde discuțiunea părea de prisos, se nășteau adevărate certuri, din care mai niciodată nu eșea triumfător adevărul. Astfel, prin acest secol se cultiva cu pasiune botanica și zoologia, materialul adunat și cercetat era destul de vast, și se simțea nevoia unor clasificări. Studiile anatomice, mai ales la vegetale, erau foarte puțin înaintate și deaceia pentru clasificare se alegeau în mod arbitrar cîteva caractere externe. Se împărțeau, îndeobște, plantele în arbori, arborasi sau tufe și în plante erboase, și se amestecau în această clasificare plante cu flori (*fanerogame*) cu plante fără flori (*criptogame*), separîndu-se plante foarte înrudite, cum e salcîmul și mazărea, bozul și socul, etc.

În vremea aceasta, cînd lipseau criteriile de clasificare pe care le avem astăzi, apar lucrările unui botanist de mare merit, ale unui reformator în metodele de clasificare, ale englezului John Ray, care însă, cu toate meritele sale, nu și-a ocupat locul pe care-l merita între învățați decît foarte tîrziu.

John Ray (1628—1705) observînd și cercetînd, servîndu-se de instrumentele optice neperfecte ale vremii lui, stabilise că în unele semințe planta mică, plantula sau embrionul, are două frunzișoare prime, două cotiledoane; în altele plantula are un singur cotiledon.

După cum arată figura alăturată, în unele semințe planta mică—formată din rădăcioară, tulpiniță și muguraș—are în partea cea mai de jos a tulpinii două frunze mari, două cotiledoane cărnoase (cum e la fasole); în altele cotiledoanele sînt subțiri și planta cea mică e îngropată într-o materie ca miezul fasolei, într-un albumen (așa e la ricin). Dacă forma și mărimea cotile-

doanelor variază, numărul lor rămâne constant. John Ray recunoaște importanța acestui caracter și împarte fanerogamele frunzoase în două grupuri: *monocotiledonate* (plante ale căror semințe au câte un singur cotiledon) și *dicotiledonate* (plante ale căror semințe au câte două cotiledoane). Mai mult încă: el remarcă și existența unor corelațiuni între acest caracter al semințelor și caracterele externe ale plantei adulte. Monocotiledonatele diferă, în adevăr, de dicotiledonate prin portul lor, prin nervurile frunzelor, prin compoziția florilor. Astfel—pentru a nu cita decît o corelație—marea majoritate a monocotiledonatelor au frunze cu nervuri paralele, neramificate, pe cînd frunzele dicotiledonatelor au nervuri ramificate, formînd rețele în carnea frunzei.

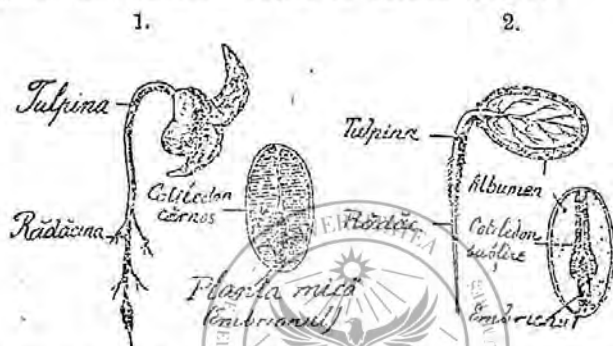

Fig. 1. Sămînța de fasole (1) în comparație cu sămînța de ricin (2).

Tot John Ray scoase dintre plantele cu flori pe acele pe care astăzi le numim criptogame și care pe atunci erau împrăștiate, cum am spus mai sus, prin alte grupuri; iar între fanerogame stabilește mai multe grupuri, în care recunoaște înrudiri.

Caracterele de care s-a folosit John Ray sînt așa de judicioase alese, încît multe din grupurile stabilite de el își păstrează locul în clasificarea naturală de astăzi. Dacă știința de atunci ar fi urmat cercetările lui Ray, clasificarea vegetală lua demult poate forma de astăzi și secolul al 19-lea ar fi înregistrat desigur alte cercetări în domeniul vieții plantelor.

Cu toată munca și meritele lui Ray, opera sa n-avu răsunit și fu curînd dată uitării; nu din pricina greșelilor inevitabile, nici din cauză că ar fi neglijat oarecare caractere, ci din cauza inferiorității sale ca polemist.

Între adversarii săi, cel mai de seamă a fost Bachman din Halle, cunoscut în științele naturale sub numele de Rivinus. Acesta nu se prea îndeletnicea cu cercetări și experiențe, avea însă idei preconceptuate pe care le apăra cu multă pasiune. Plagiînd opera unui botanist mai vechiu, redactîndu-și lucrările cu talent, mai în spiritul timpului, și împodobindu-le cu figuri, fantastice, dar admirabil executate, Rivinus a slăbit cu totul vaza lui John Ray.

*

Fiindcă-i vorba de concepțiuni în botanică, să mai citez greutățile cu care s'a introdus în această știință ideea sexualității florii.—Astăzi știe oricine că staminele sînt organele bărbătești, pistilul organul femeesc al plantei; că, pentru a începe să se formeze planta cea mică, e nevoie ca o celulă a firului de polen, produs de stamine, să se unească cu o celulă din oușorul ascuns în ovarul pistilului; că din fuzionarea acestor celule rezultă *celula ou*, care, prin diviziune și prin diferențierea celulelor formate, constituie părțile caracteristice ale plantei mici sau embrionului.

Se știe astăzi, se știe de cîteva decenii. Dar prin cîte peripecții n'a trecut această chestiune, cu toate că ea a preocupat naturaliștii din școala lui Aristotel și a revenit de repetate ori în discuție din secolul al 17-lea încoace!

Teofrast, elevul lui Aristotel, un observator și, în parte, un experimentator demn de remarcă, știa, între altele, că fisticii sînt de două feluri: unii sterpi, alții fructiferi, cași aguzii și curmalii. Pe cei sterpi îi numea bărbați, pe cei fructiferi femei. El băgă de seamă că florile femeii nu dau fructe decît atunci cînd aceste flori s-au prăfuit cu pulberea galbenă produsă de florile masculine.

Observațiunile lui Teofrast au rămas uitate pînă la sfîrșitul secolului al 16-lea. La 1592, Alpino, mai apoi Baconi la 1673, au repetat și confirmat experiențele lui Teofrast. Dar experiențele cele mai meritorii le face Jacob Bobart, cu planta *lychnis dioica* (opaița). Această plantă are flori mari, albe, fără miros zăua, mirosînd însă plăcut seara. Ea e destul de frecventă în cîmpuri, pe marginea șanțurilor și prezintă două feluri de flori, flori masculine și flori feminine, deși în aparență ambele feluri de flori sînt identice, avînd caliciul și corola la fel.

Bobart cultivă plante din această specie în grădina sa și observă că plantele peste care a pus polen dau fructe bune, pe cînd celelalte nu. Contemporanul său, Camerarius, făcu experiențe pe alte plante, așa că la începutul secolului al 18-lea chestia sexualității florii părea rezolvită.

Dar în acest secol domneau foarte curioase idei asupra sexualității în genere, idei pe care le voi expune mai la vale și care au fost așa de nefavorabile părerilor exprimate de Bobart ș. a., încît nici la 1830, după cercetările unui învățat de mare merit, ale fizicianului italian Amici, chestiunea nu luă forma ei definitivă.

Amici, la 1822, descoperi detaliile fecundației oușorului prin firul de polen. El arată cum grăunciorul de polen, ajuns pe stigmatul pistilului, începe a forma tubul polinic, cum acest tub se vîră în stil. Mai departe n-a putut urmări tubușorul, dar presupuse că el merge pînă la oușor și acolo se întîmplă fenomenul fecundației.

Această descoperire fu complectată la 1830 de același învățat, spre a răspunde părerii greșite susținute de Adolph Brogniard, care era părtașul ipotezei unei esențe mistice, a unei *fovila*, substanță vie a tubului polinic, care ar da suflul de viață oușorului, spre a-l transforma în sămânță.

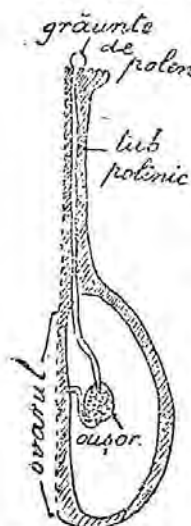

Fig. 2. Cum se unește firul de polen cu oușorul

Cu toate că la 1830 Amici urmărise tubul polinic pînă în ovul, părerile lui au rămas în umbră din pricină că au întilnit în Schleiden un adversar serios.

Schleiden e unul dintre fondatorii teoriei celulare, teorie care, în linii generale, se păstrează și astăzi; el e un învățat de mare valoare, dar care a făcut rele servicii științei prin teoriile lui absurde. Aceste teorii au pătruns cu altă mai lesne, cu cît Schleiden avea o excelentă metodă de expunere, un talent extraordinar de a desena figurile și de a găsi expresiunile cele mai elegante pentru a-și îmbrăca ideile. Cu aceste daruri, Schleiden a făcut să domnească în știință ideia că polenul posedă în fovila sa toate elementele embrionului viitor, adică rădăcioară, tulpiniță, muguraș, cotiledoane, și că polenul deșartă acest germen în ovul pentru a găsi acolo terenul necesar dezvoltării ulterioare.

Ideile lui Schleiden în botanică nu erau decît ecoul ipotezei *preformării*, ipoteză care a stăpînit în biologie foarte multă vreme și care are între susținătorii săi pe celebrul Haller.

Albrecht Haller e un enciclopedist în deplina accepțiune a cuvîntului, căci are lucrări meritorii în anatomie, fiziologie, medicină, astronomie, matematică, filozofie, teologie, literatură. Ca poet s-a bucurat de mare vază, iar ca om politic a jucat un rol de frunte. Născut la Berna în 1708, Haller și-a creiat de tînră astfel de merite, încît mai multe țări îi ofereau catedre și institute, ceea ce hotărîi orașul său natal să-l declare prizonier pe viață, punîndu-i însă la dispoziție mijloace de lucru.

Pe cît de însemnate sînt serviciile aduse științei de lucrările lui Haller, pe atît de dăunătoare au fost teoriile sale. Haller a fost reacționar; s-a opus cu îndrjire ideilor nouă și, cînd autoritatea lui deveni indiscutabilă, ajunsese un adevărat tiran. În concepțiunile sale se arată inferior, un filister, cum îi zice Haeckel.

În chestia sexualității, Haller era partizanul preformațiunii și el a dezvoltat pînă la absurd această ipoteză curioasă.

De multă vreme învățații admiteau că ovulul are în el organismul întreg; că, adică, un ovul de om e chiar un om mic. Sperma bărbătească ar avea rolul de a insufla viață organismului preformat.

Dar în vremea lui Haller preformiștii erau împărțiți în două tabere: *oviști* și *spermatști* (sau *homunculiști* ori *animal-*

culiști). La 1677 studentul Hamm din Leyden descoperi în spermă corpușoarele mobile, formale din un cap și o coadă, corpușoare ce au aparența unor bolduri, al căror ac ar fi în neconținute undulațiuni, și pe care corpușoare le numim astăzi spermatozoizi. Comunicind observațiile sale celebrului microscopist al vremii, *Leuwenhoeck*, acesta publică descoperirea și emise părerea eronată că spermatozoidul ar fi un organism complet, însă mic de tot, și care pentru dezvoltare are nevoie de un teren, de ovulul matern. În cărțile de știință care se ocupă cu această celebră discuție dintre oviști și animalculiști se pot vedea reproduse deseme ale vremii, în care spermatozoizii umani de pildă au chipul și asemănarea unui om.

Haller era ovist și merse în susținerea ipotezei preformațiunii până la declarația absurdă, că omul e deplin preformat dela începutul creațiunii, că un nou născut bărbat trebuie să aibă barbă și musteți, iar un pui de cerb trebuie să aibă coarne, pe care, însă, noi nu le putem vedea, căci nu ni-e dat să pătrundem tainele creațiunii.

Haller—ca matematician ce era—se dedă și la un calcul. El socoti că numărul oamenilor pe care i-a creat D-zeu în ziua a 6-a și pe care i-a depus în ovarul străbunei Eva ar fi de 200.000 milioane. Dela creațiune (6000 ani), socotind vrista mijlocie a omului, numărul oamenilor care au văzut lumina zilei ar fi de 1.000 de milioane. Ceilalți stau închiși unul în altul, ca niște curioare puse una în alta, așteptind să le vie vremea să ajungă și ei la deplina dezvoltare, spre a purta pentru citva timp descendența hotărâtă de bunul creator!

La cite curiozități și la cite glume a dat loc o asemenea ipoteză își poate închipui singur cititorul. Dar, oricit era de absurdă, ipoteza aceasta a pus mari piedici cercetărilor serioase.

Un exemplu va lămuri mai bine lucrul. Contemporan cu Haller, la 1759, un tânăr naturalist, fiul de croitor Caspar Friedrich Wolff, în teză lui de doctorat „*Teoria generationis*” căută să dovedească, pe baza observațiilor, că oul la început n-are nici o organizare și că diversele organe se dezvoltă cu încetul. Această observație o generalizează el și susține că în ou și spermatozoid nu e nimic preformat, ci că se petrec o serie de transformări dela forma de vesiculă (beșicuță) până la cea de animal complet. Diferitele organe, ca: șira spinării, creierul, organele de simțire, membrele, etc. etc. se formează treptat-treptat și, după cum se dezvoltă animalele, tot așa se dezvoltă și omul.

Această generalizare a lui Wolff e o intuiție de geniu, după cum a dovedit știința modernă. Dar nici observațiunile sale temeinice, nici geniala sa expunere n-au reușit să înlăture ipoteza preformațiunii. Haller în particular, „papa fiziologiei”, cum îl numește Haeckel, luă o poziție dușmănoasă și declară de revoluționară și primejdioasă ipoteza lui Wolff. Acesta, persecutat, își pierdu catedra și fu mai apoi nevoit să se expatrieze. Ecaterina a Rusiei îi oferii o catedră la Petersburg, unde, vreme de

27 de ani, marele german făcu cercetări de însemnată valoare. Din Rusia a și venit, cu un secol mai târziu, *teoria foilor germinative*, emisă de Carl Ernst von Baer, care stabilește că în primele zile ale dezvoltării puiul de găină e în forma unor foițe și că din aceste foițe apar toate organele. Când publică Baer lucrarea sa, vremea Hallerilor se isprăvisc, știința pășise pe calea observării și experienței și recunoscuse insuficiența teoriilor bazate pe prejudecăți și pe pentateuch.

Secolul al 19-lea înregistrează numai o dispută celebră și anume cea dintre Cuvier și E. Geoffroy St. Hilaire asupra variației speciilor.

*

Sfârșitul secolului al 18-lea și începutul celui al 19-lea sînt epoca de aur a filozofiei științifice, din pricină că pe de o parte materialul științific adunat era considerabil, iar pe de altă parte dificultățile de detalii, — pe care le-a întîmpinat secolul al 19-lea, secolul microscopului, analizelor și sintezelor chimice, — nu erau cunoscute și îngăduiau chiar generalizări riscate, generalizări care uneori au păgubit puțin știința, dar care au popularizat-o și i-au asigurat stăpînirea de astăzi.

În această vreme de observări, cercetări și generalizări, s-au formulat cîteva principii de biologie, care merită a fi reamintite, mai înainte de a descrie soarta disputei dela Academia franceză din 1830.

Sfârșitul secolului al 18-lea este vremea nașterii anatomiei comparate prin stabilirea principiilor: *corelația părților și omologiu organelor*. Primul principiu a fost formulat atunci cînd s-a recunoscut că între organele unui și aceluia animal există așa de strînse legături, încît modificările locale, într-un organ oarecare, provoacă modificări și în alte organe, în puncte depărtate ale corpului. Concluzia acestor idei a fost că „după constituția unor organe, unor părți din corp, putem conchide asupra formei și alcătuirii animalului întreg”. Acest principiu al corelației s-a arătat, în mina lui G. Cuvier, de o fecunditate uimitoare, și grație lui s-au pus bazele paleontologiei.

Ca un ecou îndepărtat se mai poate vedea în unele reviste umoristice un savant gîrbovit de ani, cu ochelari pe nas și cu puțin păr pe cap, observînd, cu atențiunea și răbdarea unui neamț, o măsea, pe care, după lungi cercetări, savantul o declară ca a unui animal antideluvian a cărui mutră o și schițează, pecind măseaua este a unui biet cetățean care a întîlnit energicul pumn al unui gardist. Aceste ecouri sînt ultimele dovezii din zgomotul pe care l-a produs în Europa reconstituirea paleoteriului din gipsul parisiian după cîteva frînturi de oase și o măsea.

Al doilea principiu, al *omologiei organelor*, e și mai important. Organe care au aceeași pozițiune în corp, aceeași origină, aceleași relațiuni cu alte organe, se numesc organe omoloage, fie că au sau că nu

au aceleași funcțiuni. Citeva exemple ne vor lămuri mai bine. Aripele liliacului și ale păsărilor, rezultând din modificări ale brațelor, sînt organe omoloage, cel puțin în părțile esențiale. Aripele păsărilor și ale insectelor nu sînt organe omoloage, ci numai analoge. Ele sînt organe ce aduc acelaș serviciu, dar n'au nici aceeași origine, nici aceeaș așezare. Beșica înnotătoare a peștilor, plămîinii broaștelor și celorlalte vertebrate superioare sînt organe omoloage, deși n-au aceeaș funcțiune. Ele sînt omoloage pentru că au aceeaș origine (se produc din tubul digestiv), au aceleași relațiuni cu alte organe.

Acest principiu al omologiei organelor a fost așa de fecund, încît am putea spune că pe el se sprijină toată anatomia comparată.

Cuvier mai dezvoltă și alte principii interesante, cum e acel al *condițiilor de existență* și principiul *subordonării caracterelor*. Organismul formează un tot, în care diferite părți nu pot să varieze, fără ca celelalte părți să sufere modificări corespunzătoare (*condiții de existență*). Organele cele mai importante sînt cele mai constante; cele mai puțin importante sufăr modificări în timpul dezvoltării și uneori nu apar (*subordonarea caracterelor*).

Aceste principii, pe cît de interesante, pe atît de moderne, îl duc însă pe Cuvier la ideia fixității speciei. El, căutînd să stabilească o nouă clasificare a regnului animal, ajunge la concluzia că „sînt patru tipuri sau planuri generale, dacă ne-am putea exprima așa, după care se pare că au fost modelate toate animalele. Variațiunile în aceste planuri, ori cu ce titluri le-ar fi împodobit naturalistii, nu sînt decît modificări destul de slabe, bazate pe dezvoltarea sau adăugirea unor părți, care nu schimbă întru nimic esența planului.”

Dar, într-o vreme în care se cerceta și se discuta, aceste idei—oricît de mare ar fi fost autoritatea lui Cuvier—nu puteau fi admise lesne de toată lumea.

O categorie de învățați din Franța, următori ideilor lui Buffon și partizani ai școlii filozofice a lui Schelling, susțineau că omul e prototipul universului, că animalele reprezintă pur și simplu organe sau sisteme de organe de ale omului, combinate în chip mai mult sau mai puțin complex. Această școală filozofică admitea un singur plan de organizare, care ar avea la o extremitate protozoarele, la alta omul, iar celelalte animale ar fi treceri între cele două extreme.

Aceste idei reluate și dezvoltate de geniul lui Lamarck au format simbul teoriei transformiste.

Lamarck profesa că la început au apărut ființe cu structura simplă și pe căi naturale, adică din materie anorganică, prin generație spontanee. Din formele inferioare s-au dezvoltat, în curs de nenumărate secole, speciile actuale de plante și de animale, fără ca vre-o dată să se fi întrerupt continuitatea vieții pe pămînt. Rezultatul final al acestei evoluții este omul; celelalte animale sînt descendenți ai formelor prin care a trecut, în cursul secolilor, dezvoltarea omului.

Lamarck nu se mulțumise să conceapă numai evoluția organismelor; el a căutat să stabilească și cauzele. Cea mai principală cauză este uzul și neuzul, întrebuințarea și neîntrebuințarea organelor.

Opera lui Lamarck este considerabilă; concepțiunile lui sînt astăzi obiectul unei atențiuni cu totul îndreptățite*). Pe vremea lui însă ele au atras prea puțin atențiunea.

În vremea lui Lamarck trăia Etienne Geoffroy St. Hilaire (1771—1844), un naturalist de mare merit și un viguros susținător al evoluției speciilor. Acestui naturalist, căruia știința îi datorește foarte mult pe terenul cercetărilor și al formulării de principii, îi revine meritul de a fi pus în discuția publică ideile transformiste ale vremii.

În 1830, în vremea cunoscutelor turburări dela Paris, s-a început în Academia franceză discuțiuni publice asupra părerilor științifice controversate. Atunci se angajează disputa celebră între Cuvier și Etienne Geoffroy St. Hilaire, dispută care a fost fatală lamarkismului. Victoria fu a lui Cuvier și fu așa de completă, încît Franța, strălucita Franța a științei, rămîne refractară, pînă la sfîrșitul secolului al 19-lea, ideilor transformiste.

În vreme ce Franța, credincioasa ideilor lui Cuvier despre fixitatea speciilor, înlătură din preocupările sale chestiunea transformării speciilor, a descendenței, Anglia și mai ales Germania sînt tot mai mult preocupate de ideile lui Lamarck și Geoffroy St. Hilaire. Gigantele dela Weimar, genialul filozof-poet Goethe, avu dreptate cînd susțîr că ideia transformistă e cîștigată prin dezastrul dela Academia franceză.

Socotesc interesant a reproduce următoarele rînduri din memoriile unui contemporan și amic, care privesc starea de suflet a poetului german în 1830, atunci cînd avea vîrsta de 81 de ani.

Luni 2 August, 1830. Veștile despre începerea revoluției din Iuliu au ajuns astăzi la Weimar și au pus toată lumea în mișcare. După amiază mă duc la Goethe.—Ei?—mă întrebă el—ce crezi de marele eveniment? Vulcanul a izbucnit, totul e în flăcări și o discuțiune publică nu-i departe!

„O istorie grozavă, răspund eu (autorul memoriilor)—dar la ce ne-am fi putut aștepta dela cunoscuta stare de lucruri și cu un minister ca acela, și cînd lucrurile au ajuns pînă la isgonirea familiei domnitoare...

„Pare că nu ne înțelegem, iubite. Eu nu vorbesc de acei oameni; e vorba de cu totul altceva. Vorbesc despre discuția din Academie, despre cearta așa de importantă pentru știință, dintre Cuvier și Geoffroy.

„...Faptul e foarte important și nu-ți inchipui ce simt eu dela vestea ședinței din 19 Iulie. Noi avem acum în Geoffroy St. Hilaire un aliat puternic și pe vecie. Eu văd totodată ce în-

*) I. Borcea. Despre naturalistul filozof Lamarck, în *Revista Științifică*, Vol. I, No. 2, 1910, Iași.

semnată parte ia știința franceză la această discuție, dacă, cu toate evenimentele politice, ședința s'a ținut într'o sală completamente plină. Cel mai de samă fapt este că ideile lui Geoffroy asupra naturii nu mai pot fi oprite; chestiunea a devenit publică.... ea nu mai poate fi innădușită între zidurile Academiei..."

În unele puncte poetul s-a înșelat, în altele a avut toată dreptatea. S-a înșelat crezind că Franța va rămâne transformistă și că Geoffroy St. Hilaire va rămâne pină la moarte apărătorul variației speciilor! A avut dreptate afirmind că chestiunea, devenind publică, nu va mai fi oprită în drumul ei... cel puțin în afară de Franța. După dezastrul dela Academie, discuțiunile au urmat, în adevăr, în Anglia și Germania, și opinia publică cultă era așa de pregătită, încit, la 1859, din lucrarea lui Darwin *Origina speciilor* s-a vindut întreaga ediție primă într-o singură zi.

Ar fi să mă ocup de lucruri prea cunoscute, schițând, măcar în cîteva linii, cit de ușor, relativ, a pătruns în lunea cultă darwinismul. Și apoi nici nu e acesta scopul articolului de față. Vreau numai să constat că între 1830 și 1859 e abia un sfert de secol și atîta a fost de ajuns pentruca o teorie de însemnătate transformismului, sprijinită pe un număr relativ mic de fapte pozitive, să triumfe, pecind ideile lui Teofrast, ale lui John Ray, experiențele lui Bobart și minunatele lucrări ale lui Wolff, au rămas innădușite de ipoteze fără baze experimentale, de prejudecăți uneori absurde. Acesta deosebire vădește ce loc considerabil a luat în știință, cu începutul secolului al 19-lea, metoda științifică de cercetare, metoda observării, a comparațiilor, a experienței, singura metodă care a avut cuvîntul hotărîtor în soarta ipotezelor controlabile.

E adevărat că și metoda cercetărilor de amănunt a avut neajunsurile ei. A doua jumătate a secolului al 19-lea, bogat în descoperiri de detaliu, a fost cam săracă în generalizări. Ca o reacțiune contra școalei filozofice a secolului al 18-lea, știința s'a mărginit la migăloase cercetări de laborator. Vulgarizările achizițiilor științifice și generalizările erau privite cu dispreț de acei neobosiți cercetători, care descopereau noi taine pe măsură ce deslegau enigmele mai vechi.

Marele public n-a mai fost ținut în curent cu cercetările științifice, biologice în particular, pentrucă în mulțimea de amănunte—in care nu putea intra—nu răsărea de nicăiri o idee generală care să captiveze spiritele. Cîteva teorii biologice, cum e teoria plasmei germinative a lui Weismann, ating un domeniu prea special, au un razăm prea puțin solid și de aceia și discuțiunile în jurul lor sînt limitate la un cerc restrîns de învățați.

Astăzi cînd specializarea a devenit excesivă, cînd învățații cei mai mari nu mai pot cuprinde decît domenii foarte limitate din știință, se simte tot mai mult nevoia unei opriri, unei lucrări de sinteză. În toate țările mari apar de cîteva ani enciclopedii științifice, în care datele, adunate vreme de un secol aproape, sînt puse în raporturi unele cu altele și se încearcă o sinteză științifică ce poate atrage și interesa toate spiritele culte.

În această nouă fază de filozofie științifică predomină însă alt spirit decît aceL din secolul al 18-lea. Mai întîi, ipotezele gratuite și generalizările riscate nu-și mai găsesc locul; apoi, se vădește tot mai mult dorința ca ipotezele cele nouă să provoace cît mai numeroase cercetări de control, știința înlăturînd din preocupările sale acele chestiuni care, pentru moment, nu pot intra în domeniul său și care prin natura lor ar încurca numai cercetările.

E lesne de înțeles că în vremea aceasta de critică științifică, de verificare experimentală, ideile preconceptuate nu mai au nici o trecere, și autoritatea celor mai de frunte învățați—vorbeam de Koch—ține numai atît cît se dovedește că faptele adunate sînt bine culese și cît generalizările și teoriile sînt fecunde și nu contrazic datele pozitive.

Într-o asemenea stare de spirit știința poate fi, trebuie chiar vulgarizată, arătînd fără ezitare ceea ce e pozitiv cîștigat și ceea ce a rămas necunoscut. E drept însă că vremea cît s-a făcut aproape exclusiv știința de laborator a ținut cam mult și că noua filozofie științifică nu găsește un teren tocmai propriu de dezvoltare, pentru moment. E sigur însă că secolul în care trăim, cu „anarhia științifică“ de astăzi, cu metodele perfecționate de cercetare și cu năzuința de a democratiza știința, va însemna începutul unei epoci nouă, unei radicale schimbări în concepțiunile despre lume, despre forțele naturale, despre viață, despre raporturile dintre organisme și natura vie sau moartă; și aceste noi concepțiuni vor avea răsuna în organizarea socială a oamenilor, contribuind, în largă măsură, la așezarea societăților pe baze mai potrivite cu natura reală a omului și cu superioritatea lui intelectuală.

T. A. Bădărău

Tu ce vei fi iubirea mea odată...

Tu ce vei fi iubirea mea odată—
O scump odor, comoara mea de bine,
O, buze neatınse și divine,
Fecioară albă, suflet fără pată!—

Tu nu simți azi cum mina 'nfricoșată
A nevăzutelor puteri străine
Îndrumă tainic umbra 'ți în spre mine—
Stinghera umbră ce prin nopți te cată.

Doar cînd în vis tresari înfiorată
Tu poate bănuie că se țes destine,
O șoaptă 'n tremur poate 'ți spune: Iată!

Atuncea trece-o umbră 'negurată
Ce 'ntinde dornic brațele 'nspre tine,
Iar buza ta suspină 'n friguri: „Cine?...“

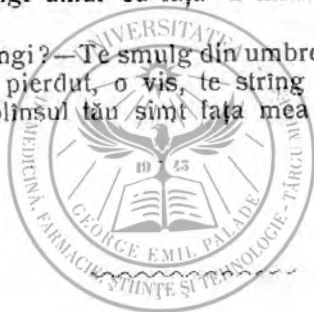
II

Tu, din întâia clipă mie dată—
Tot mai a mea cu clipa care vine!
N'auzi prin vînt cum plinsu'mi după tine
În chip sirenic drumul ți-l arată?

La ce să 'ntrebi de-acum zădarnic: Cine?
Sînt eu,—sînt eu!—acela ce odată
Sub ochiul mut-dominător te-așine
Cum stă sub lună marea fascinată.

Și—gînd ce mă 'nspăimîntă și mă'nbată!—
Sînt cel cî te voi face 'n seri senine
Să plîngi amar cu fața 'n miini plecată...

Să plîngi?—Te smulg din umbre dintr'odată,
Și-așa pierdut, o vis, te string de mine—
Că'n plînsul tău sînt fața mea scaldată!...

A. Toma

Note pe marginea cărților

CĂRȚILE DESPRE MOLDO-VALAHIA A LUI M. CARRA ȘI G. LE CLER

În cel din urmă sfert al veacului al XVIII-lea, un străin, *M. Carra*, care a fost perceptorul copiilor lui Grigore-Ghica-Voevod, scrie o carte *despre Moldo-Valahia*. Dela înălțimea culturii care produsese pe Voltaire și pe Rousseau, cu oarecare cruzime își bate joc de poporul Moldo-Valah.

După morala socială a acelor vremi, numai oamenii îmbrăcați în mătăsuri și aur erau poporul, iar mătásurile îmbrăcau, în finiturile noastre, o turmă de boeri decăzuți, un furnicar de Greci mișei și corupți. D. M. Carra privește de sus și are vorbe desprețuitoare pentru acest *popor*. Mulțimea inconștientă care umple cîmpiile și văile n'are nici un interes pentru ei; e literă moartă; de ea nu se ocupă. Săracii robi ai pămîntului, «posomorîți și melancolici» locuiau pe atunci în adunături de bordeie răspindite ici-colea, într'o vale, într'o pădure. Ei produceau toată bogăția țării; ei lucrau pentru ceilalți. Din pămîntul pe care-l lucrau pentru ei, abea scoteau ce le trebuia, de frică să nu le hrăpească stăpîniții prisosul. Stăpîniții căutau ca nenorociților să nu cumva să le rămie mai mult decit le trebuia ca să nu piară de foame.

În orașe neîmprejmuite cu ziduri, orașe care erau mai prejos decât cele mai ticăloase sate din Franța ori din țara nemțească, locuiau cei ce nu plăteau dări, cei ce sugeau ca lipitorile pe ticăloșii țărani. Carra nu vede decât greci în toate părțile; boerii de baștină se stingeau în fața invaziei Fanarului.

Grozavă sălbătăcie, cumplită mizerie. Nicăeri așezări; nicăeri gospodării. Vitele cresc și traesc pe câmp; iarna îndură geruri și viscole, și din cînd în cînd se apropie de stogurile de fîn și de bolovanii de șare.

Hoșii cutreeră în toate părțile. Nu-î lege; nu-î judecată. Cu un fel de spaimă descrie rancezul cum domnitorul însuși primea mită, și azi dădea dreptate reclamantului; mini pentru bani, uita hotărîrea de azi și da dreptate pîritului. Ca o haită de hie-ne umblă toți slujbașii, dela domn, care era un vechil corupt și fără inimă, până la cel din urmă vătăjel. «E un rob ticălos, zice străinul despre Domn; un rob ticălos îmbrăcat în haine de prinț, care lasă omorurile și hoșiile nepedepsite, pentru cîteva sute de galbeni, atît de mare e lăcomia și neștiința barbară a acestor suverani vrednici de ris». — Totul se vinde: conștiința, sufletul, părinții, femeia.

Era o țară sălbatică și nenorocită Moldo-Valahia la sfîrșitul celui de al XVIII-lea veac. Era o ruină. — În palatul lui domnesc, Vodă trăia întocmai ca un arendaș din vremurile noastre: Odăi goale; într'un colț o masă, cîteva divanuri; cîteva tactmuri proaste într'un dulap. Geamurile dela fereste sparte și cirpite cu hirtie. Toate bogățiile stău închise în lăzi ferecate, gata în orice clipă de bejenie.

Și ce lume ridicolă a văzut Carra! Ce ridicol era acest popor Moldo-Valah, — adică stăpînii turmelor amărite din cîmpii. Trăesc într'o lene neconținută, îmbrăcați în haine largi și grele, veșnic duși la subțiori, veșnic somnoroși. Mincă mult, mincări ciudate, grecești și turcești, se imbată, se sărulă, joacă și se ceartă. Cînd nu fac asta, toată ziua moșăesc pe sofalele lor, cu picioarele încrucișate.

Și în ce țară se petreceau toate acestea! Carra mărturisește că a văzut toate ținuturile Europei, dar nu cunoaște nici o regiune în care să fie o așa de minunată împărțire a șesurilor, a dealurilor, a munților și a bogățiilor firești. «Natura e mai mare și mai măreață în Elveția, zice el, dar aici e mai blindă și mai frumoasă».

Cît de mult regretă Francezul că aceste ținuturi sînt locuile

de un popor așa de decăzut! Nici nu-și închipue că asemenea bestii ridicole ar fi în stare să creeze o țară orînduită și o civilizație. Se gîndește că ar fi bine ca regiunea să fie încorporată la țările nemțești, să fie colonizată cu oameni vrednici din Apus, —rămîntînd de bună seamă ca indigenii parte să fie alungați iar parte vînași ca fiarele, așa cum obișnuiau de pe atunci a face popoarele civilizate în Tasmania.

Cartea lui Carra e plină de ironii și indignări. O pornire de înduioșare avea poate străinul numai cînd vorbea despre vechia vrednicie a acestui popor, despre isprăvile lui războinice în luptele cu păgînii, întru apărarea legii și a Moșiei. În pornirea aceasta nu intra și înțelegerea, căci nu-și putea închipui omul că robii pămîntului Moldo-Valah și «baronii» aspri de la 1400 erau un zăgaz de care se izbeau valuri furtunoase; și că la spatule zăgazului aveau răgaz popoare mai fericite să se așeze, să se întărească, să învețe și să se civilizeze. La aceasta nici nu se putea gîndi; curiozitățile prezentului erau mai izbitoare; oamenii în mijlocul cărora trăise erau drojdiile Bizanțului, și însuși Vođa îl înșelase și-î rămăsese dator cu bani.

La 1866, un alt francez, *G. Le Cler*, tipărește o altă carte despre *Moldo-Valahia*, care pare o urmare a celeilalte în ceea ce privește starea civilizației și societatea conducătoare.

Le Cler, om distins, a trăit mai mult în ținuturile noastre și și-a dat foarte bine seamă de Moldo-Valahia.

Acest al doilea cunoscător al nostru nu ne privește de sus; e produsul altei civilizații, al altei societăți, vorbește cu înțelegere despre adunătura de oameni dela Dunăre, și are o pornire de milă adîncă pentru turma celor obișduiți, batjocoriți și flămînzî.

Cartea lui e foarte interesantă azi pentru noi.

Au trecut de pe vremea aceia numai patruzeci și ceva de ani.—Nu erau pe atunci drumuri, nu erau orașe, nu putea găsi străinul nici cea mai mică înlesnire a Occidentului. Bucureștii era o imensă mahala neorînduită, plină de noroi, în care oamenii umblau încălțați cu cizme pină la genunchi. Satele, locuințe de troglodiți. «E mai ușor, zice el, să faci o campanie în Occident, decît o simplă călătorie în aceste țări».

Le Cler nu mai vorbește de Greci, ca M. Carra, ci de o clasă conducătoare leneșă, coruptă, străină de cel mai elemen-

tar simț moral. Mai vorbește și de Ovrei, de mulțimea cărora se inspăimintă. «Moldova, spune el, se zbate în ghiarele lor, ca o pradă în ghiarele vulturului».

E un moment de criză vremea aceasta. În lumea orientală, deodată apar formele nouă ale Apusului. Speculatorii dărîmă din toate părțile averile boerimei decăzute. Ciocoi, urmași ai lumii pe care o descrișese Carra, îmbrăcați în strae strimte, își urmează năravurile, fac tot ceia ce nu-î oprit, își permit tot ceia ce pot tăinui.

În cele mai multe părți ale țării trăește o populație cufundată într'o mizerie îngrozitoare, bătuită de boli și de alcoolism.

Poporul lui Carra e același. Și-a schimbat numai puțin numele și hainele. El duce înainte destinele acestei țări și nenorocirea noastră. El e funcționarul care calcă legile în picioare, care ia mită, care asuprește, care-și bate joc de toate. El e imoral în căsnicie; el se divorțează des și cu ușurință; el îndură rușine și umilință, primește să-l înșele femeia, adesea îi cere aceasta din interes.

Cit s'a-î schimbat lucrurile de atunci! Avem orașe moderne, drumuri de fier și fabrici. Am adus din Apus tot ceia ce a produs industria. De bună-seamă că azi, văzînd această țară, Le Cler s'ar minuna grozav. Ar călători ușor, ar avea hoteluri bune, ar minca destul de bine și scump, apoi, ca om deștept, ar căuta să-și dea seamă de toate, ar cerceta vechile cimpii și văi, vechile bordeie și vechea mizerie.

S'ar gîndi poate că tot a rămas o disproporție între orașe și sate, că industria Apusului a înlesnit viața, dar în suflete n'a înaintat civilizația cu iuțea unui tren expres.

Firește că lumea dela 1864 s'a prefăcut adînc. A-î eșit din popor legiuinî de oameni noi; mulți din vechiul *popor* de bizanținî s'au dat la fund. Dar orașele a-î absorbit toată bogăția țării; dar lumea pripită și lacomă nu și-a schimbat decît puțin sufletul.

Oamenii de afaceri, cu suflet sălbatic, de pe vremea lui Carra a-î stăruit până pe vremea lui Le Cler. Civilizația e un proces sufletesc, în afară de abur și electricitate. Nu mai cunoaștem nimic azi din sălbaticile peizagii de odinioară; dar în suflete simțim dușmănia, viclenia și cruzimea animalelor prădătoare. De aceia satele a-î rămas așa de mult în urma orașelor,

de aceia gem încă robii în întunericul câmpiilor, de aceia strigă încă nedreptățiții pe toate drumurile.

Citeodată mă gândesc că înțelepciunea lui Ștefan cel Mare și slint a fost nenorocirea noastră. Datorită lui am fost o țară relativ liberă. Mai bine am fi fost distruși politicește. Norodul ar fi gemut supt călcăiul străinului, dar n'ar fi avut asupra lui putreziciunea levantină ca o lepră. Din robie și din amortire s'ar fi deșteptat ca popor de țărani, fără clasă stăpînitoare, fără urmașii celor care înspăimîntău pe francezul Carra.—Printre burenile acestea orientale, cu greu își fac loc florile sfoase ale adevărului și dreptății.

M. Sd.

CREANGĂ

Creangă n'are metafore.

Un însemnat critic și filolog francez, Rémy de Gourmont, observînd că Homer n'are metafore, explică această particularitate stilistică prin *primitivitatea* ilustrii epoei elenice (Problèmes du style).

Primul stadiu al inteligenții „figurative“ este comparația. Metafora vine după aceea.

Lipsa de metafore în Creangă,—unicul prozator român al cărui stil are particularitatea asta,—este caracteristică acestui scriitor prin excelență *popular* și prin excelență *epic*.

Opera lui Creangă este epoea poporului român. Creangă este Homer al nostru.

*

Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare; al sufletului moldovesc între Romîni; al sufletului țărănesc între Moldoveni; al sufletului omului de munte între țărani moldoveni.

*

Creangă *explică* ceia ce zăgrăvește prin proverbe. De aici frecvența proverbelor în scrierile sale.

Pentru un scriitor *cult*, care-și pune gloria în originalitatea filozofică (unii chiar în singularizare), această utilizare a proverbelor ar fi un defect. Pentru Creangă, al cărui mare merit e că în el vor-

bește poporul român, *această* lipsă de individualism este și ea o calitate—și un factor constitutiv al admirabilei sale arte.

*

S'a zis că Creangă este un colector—talentat—de basme.

Basmele, poveștile lui Creangă !

Ce însemnează „colector“ de basme ?

Dar este basmul o formă literară *cristalizată* ca poezia populară ?

Basmul, povestea, valorează cit valorează talentul celui care povestește.

Și Creangă a avut un așa de mare talent, încît în toate poveștile sale oamenii trăesc cu o individualitate și cu o putere de viață extraordinară.

Să nu ne înșelăm : „Poveștile“ lui Creangă sînt bucăți rupte din viața poporului moldovenesc.

Soacra și nururile ei, Stan pătitul, Badea Ipate, etc. sînt oameni vii, țărani din Humulești, țărani din plasa Muntelui din județul Neamț. Și vestiții năzdrăvani: Ochilă, Flăminzilă și Păsări-lăți-lungilă, și Cărlă și Sculă sînt făcăi șugubeți și „ai dracului“, cași dascălii Mogorogea, Trăsnea și ceilalți, din „Amintiri“, numai cit tratați *epic*.

Și chiar capra și ezi, ei nu-s decît megieși ai feciorului lui Ștefan al Petrei, o biată văduvă necăjită cu trei copii. Puneți în loc de capră—un nume femeesc, în loc de ezi—copii, și în loc de lup—un țaran hain, și veți avea o nuvelă din viața țărănească.

După cum Lafontaine a zugrăvit în dobitoacele sale pe contemporani, stările sociale și până și pe Ludovic XIV, tot așa și marele nostru scriitor, în poveștile sale, a zugrăvit lumea reală pe care a cunoscut-o. „Miraculosul“ e secundar, afară de unele cazuri cînd îi servește să exagereze *humoristic*.

*

S'a zis că Creangă samănă cu Gogol. Cred că samănă mai degrabă cu Lafontaine. Aceiași nepăsare față cu cele sfinte, aceiași ireverențiozitate față cu autoritățile, cu „măririle“, cu erarhiile,—același scepticism, același epicureism liniștit.

Creangă este—și va rămânea—unic, pentru că împrejurările, care l-au produs, care *i-au permis* să fie ceea ce a fost, s'au dus, s'au dus pentru totdeauna !

Creangă e mai mult citat și lăudat decit cetit și gustat : E țaran—și apoi e și prea fin !

„Țărăniile“, cum își numea el operele sale, repugnă cetitorilor delicați, deprinși cu analizele lui Paul Bourget. Iar fineța sa, căci are o infinită fineță, face să fie cu greu accesibil majorității cetitorilor.

Cind Creangă iese din „țărăniile“ lui, nu mai este acel scriitor de-o incomparabilă fineță. În Popă Duhu, autorul are o nuanță de mahalagism și în tratarea subiectului și în admirația sa pentru acel *bel esprit* de suburbie, care e părintele Isaia... Că bine, pentru gloria lui, că acea Dragoste chioară și Amor ghebos, din care a rămas o pagină, s'a pierdut ! Și ce bine ar fi să nu fie el autorul trivialelor versuri Ottenii în Iași !

Creangă a fost editat de mai multe ori. O chestie foarte importantă în editarea lui Creangă este respectarea cuvintelor și a formelor moldovenești. Ediția din Iași respectează pe moldovanul Creangă. Cele din București nu. În ediția II Minerva, care a voit să lase pe Creangă moldovan, tot se găsesc forme muntenezate, datorite desigur îndărătniciei zețarilor, căci d. Kirileanu, unul din editori, e un neaș Moldovan dela Holda pe Bistrița. Ediția „Bibliotecii pentru toți“ e oribilă. Sint cuvinte schimbate, pentru că editorul n'a priceput cuvintele lui Creangă. Sint forme literarizate, ori chiar muntenești dialectale, pentru că editorul a fost un bucureștean, care credea că rominismul incepe în Covaci și se isprăvește la Băneasa.

Ce lucru admirabil ar fi fost o ediție a lui Creangă ilustrată de Grigorescu !... Va trebui numaidecît ca un pictor de foarte mare talent să illustreze odată pe marele scriitor.

*

Sănătatea, simplitatea, limpezimea, „realismul“ psihologic din opera sa, fac din Creangă un scriitor clasic, în înțelesul literar al cuvîntului. *Aristocratul* Alecsandri, după emanciparea de influența romantismului cu care natura sa nu se împăca, *țăranul* Coșbuc din Balade și Idile și, în parte, *aristocratul* Brătescu-Voinești, sînt, dacă nu ne înșelăm, împreună cu Creangă, care a rămas toată viața un *țăran* dela Humulești, singurii scriitori clasici din întreaga noastră literatură modernă, datorită așa numiților de d. Gherea *proletari intelectuali*.

Viața normală și așezată, viața claselor „pozitive“ e un teren favorabil pentru sănătoasa producție literară clasică, pe cînd viața zbuciumată a celor declasați e un mediu priincios pentru literatura „dezechilibrată“ romantică.

G. I.

UN GENIU NEFERICIT

Am recitit acum pentru a treia oară dramaticele povestiri ale lui Kleist. Iată un scriitor de geniu și un scriitor unic în felul lui, pe care nimeni la noi nu-l cunoaște, sau cel puțin nu-mi aduc aminte să-l fi văzut unde va citat. În scurta lui viață — s-a sinucis la 35 de ani — el a visat să întrecă pe marele Goethe, făcînd în dramă o sinteză între Aeschyl și Shakespeare, adică unind însușirile dramei antice cu spiritul dramei moderne. Critica germană cercetînd dramele publicate de Kleist, dar mai ales fragmentul publicat în urmă din drama proiectată *Robert Guiscard*, găsește că acest scriitor de ar fi trăit, ar fi atins probabil idealul său, reușind, dacă nu să-l întunece pe marele Olympian, dar cel puțin să-l ajungă. „Li voi smulge coroana de lauri de pe frunte“ a fost refrenul lui, cît a trăit!

Din nefericire, niciodată un scriitor n-a ilustrat mai bine teoria indoelnică a lui Lombroso că geniul e înrudit cu criminalitatea!... Avea omul acesta într-insul cele două pricini de căpetenie ale criminalității: o neobișnuită iritabilitate la ațîțările din afară și o uriașă putere de impulsivitate înăuntru. Avea firește frîna care-i lipsește criminalului, sentimentele bune și inteligența genială, — dar frîna aceasta îl putea opri numai dela rău, — nu și dela excesul în bine, care și el în realitate, este o formă a răului!... Născut la 1776 dintr-o familie nobilă de ofițeri din Prusia, familie care mai dăduse un poet, în sec. al 18-lea, pe cellalt Kleist al literaturii germane. La 15 ani intră în armată și ia parte la un războiu. Serviciul în timp de pace apărîndu-i ca o trîndăvie, își dă demisia.

Se apucă de studii, dar puterea lui demonică îl oprește de a se mărgini într-un cimp anumit. Studiază matematica, limbele vechi și filozofia, ducând o viață singuratecă, întunecată, plină de pasiune concentrată.

Din fire era veșnic nemulțumit, extrem de impresionabil la nedreptățile vieții, și, din cauza puterii lui uriașe, neputincios de a se resigna; exagerat în idealurile lui, *înamorat de absolut*; „cu singele greu” cum zic germanii, și neștiutor de a se bucura de obișnuitele mulțumiri pe care le oferă viața; însfirșit, înzestrat cu o fantazie halucinatorie ale cărei obsesiuni se traduceau în fapte. O patimă ciudată îl mina să ducă toate la extrem, să „pue totul pe o singură carte”.

Se apucă de literatură cu credința că va crea din primul moment o capodoperă. Schițează drama *Robert Guiscard*, dar în curînd se încredințează că nu-i copt pentru această lucrare, și se descurajează cumplit. Se pasionează de filozofie cu speranța că va găsi într-însa *tot adevărul*, călăuză sigură pentru a trăi și lucra — dar filozofia sceptică a lui Kant îl umple de desperare. În această groaznică decepție, e gata să se arunce în brațele religiei catolice care vorbea nervozității sale vibrante. „O clipă de uitare, de întunecare a minții, și mă convertesc!” Dar clipa de uitare nu vine... E hotărît să se facă plugar în Elveția și fiindcă logodnica lui se împotrivesc a-l urma, o părăsește: „iubirea care nu-i *întreagă*, e o *irază!*” Rătăcește prin Elveția, Italia, Franța. Ajuns la Paris, pierde credința în vocațiunea sa literară și ardă pe *Guiscard*!... Vrea să intre în armata franceză cu ideea de a merge într-o expediție în Anglia, dar e respins. Se întoarce în Germania și după multe tribulațiuni, ajunge mic funcționar al statului prusac. Dar în curînd demisionează, și la 1808 întemeiază cu filosoful mistic Adam Müller revista *Phöbus*, în care dă la lumină cele mai bune ale lui creațiuni. Trimețînd lui Goethe drama *Penthesilea*, are decepțiunea de a vedea că e cu desăvîrșire osîndită de arhigenialul scriitor. „Deși însuflețit de „cele mai curate intențiuni față de dînsul, zice Goethe, Kleist „mi-a inspirat numai spaimă și desgust, ca un corp frumos din „natură, cuprins de o boală fără leac”. Din vina lui Goethe, comedia lui Kleist *Urciorul sfărâmat* cade pe scena din Weimar. Adînc jignit, nefericitul scriitor publică epigrame brutale contra vieții private a patriarhului literaturii germane. Tot așa a rupt-o cu rudele sale și cu prietenii săi, din mîndrie rănită și din sentiment de dreplate jignit. „Ași vrea mai de grabă să sulăr de

„zece ori moartea, de cit să mai simt ce-am mai simțit în Frankfurt, fiind la masă între cele două surori ale mele. Gîndul că meritul, pe care, mai la urmă, mic ori mare, îl am doară, nu-i de loc recunoscut, și sînt privit de ele ca un mădular cu totul nefolositor, și deci nedemn de compătimire, al societății omenești, mi-a fost neînchipuit de dureros“.

La 1809 Kleist devine agitator politic. Impută compatrioților lipsă de credință; tot ce se întreprinde contra lui Napoleon — îi pare fără putere; cuvîntările lui Fichte, — fraze neputincioase... În puternica dramă „*Die Hermannsschlacht*„ (lupta lui Herrmann cu Varus) cere contra lui Napoleon un războiu „spaniol“, „cu omor și călcare de jurămint, cu sate aprinse și fîntîni otrăvite“... Dar lupta dela Wagram îi zdrobește orice nădejde!...

La această groaznică decepție în viața publică, se adaugă tristețea vieții sale private: lipsa de succes literar, lipsa de stimă din partea familiei, lipsa de viitor, — și o situație materială cum nu se poate mai mizerabilă... La urmă, nu mai găsește alt mijloc de trai decît acela de a intra iar în armată, reluînd cariera pe care o părăsise cu plăcere cu doisprezece ani mai înainte. Dar n'are nici măcar banii trebuitori pentru echipament. O cerere de ajutor adresată ministrului Hardenberg rămîne fără răspuns. În acelaș timp Prusia e silită să primească o rușinoasă alianță cu Napoleon în contra Rusiei. Nu se poate închipui o „mai mare confuziune a sentimentului patriotic decît aceea care se produce în Kleist cu acest prilej. El, poetul dramei *Hermannsschlacht*, dușmanul de moarte al lui Napoleon, silit să lupte ca „ofițer prusiac pentru nimicitorul patriei sale!“

Era frînt. „Sufletul meu este așa de obosit, scria el, că mă doare lumina zilei...“.

Tocmai atunci se îndrăgostește cu patimă de o femeie exaltată, Henriette Vogel, predispusă ca și dinsul la melancolie, și stăpînită de ideea că suferă de o boală fără leac. Într'o zi dînsa-i amîntește de făgăduiala pe care i-o dăduse el, de a-i face la nevoie cel mai mare serviciu prietenesc. Kleist răspunde că e gata ori cînd. „Atunci omoară-mă, nu mai pot suferi viața. Ce-i drept, e puțin probabil că vei face aceasta, fiindcă nu mai sînt bărbați pe pămînt“. A fost destul pentru Kleist. În Noembrie 1811, pleacă la Wansee lingă Berlin, unde după ce petrecură veseli o seară, nefericitul scriitor impușcă mai întîi pe iubita lui, apoi își trase și el un glonț în creier¹⁾.

1) Faptele și citațiile acestui articol sînt din Brandes „Școala romantică germană“ și Koenig „Ist. lit. ger.“.

Kleist a fost un *coleric*; el a căzut jertfă puterii uriașe pe care firea o pusese într'nsul, fără a o apăra de izbușniri primejdioase printr'un sistem nervos rău conducător de impresiuni. In-tocmai așa, inchizind într'o sticlă albă, o mare cantitate de ma-terie explozibilă, în stare de a se aprinde de lumină, sticla va sări în curind în mii de bucăți... Conștient de puterea și geniul său, Kleist a cerut mult, prea mult, sărmanei noastre vieți; el a dorit adevăr absolut, iubire absolută, patriotism absolut, război absolut; în literatură a voit să întreață tot ce omenirea produsese pînă atunci. El a sperat să stăpînească realitatea, de care s'ar frînge puteri supraomenești, și s'o potrivească aspirațiunilor sale faustiane. În sufletul său, patimi violente, setoase fiecare de ab-solut, se ciocneau cu un zgomot îngrozitor...

I-a lipsit acestui om, ca să fie fericit în viață și să creeze opere mai mult decît geniale, ceva din flegmatismul singelui ger-manic; simțul armoniei și al relativității, cumpătarea în dorinți și răbdarea de a urmări încheata lor realizare...

Cu alt prilej vom căuta să regăsim sufletul titanic al lui Kleist în fiecare din operele sale.

H.

Despre abuzurile consulilor în epoca regulamentară

Articolul de față întregeste publicațiunile mele de documente privitoare la epoca regulamentară ¹⁾, scoase mai ales din arhiva Ministerului afacerilor străine. Acele documente erau relative la măsurile luate de Kisseleff în vederea aplicării Regulamentului organic; la desbaterile obșteștii extraordinare adunări de revizie a Regulamentului; la primele convențiuni dintre Principatele române; la mișcările dela Brăila din jurul anului 1841, etc.. Aici voesc să schițez, iarăși cu ajutorul documentelor din arhiva Ministerului afacerilor străine, chestiunea, alții de jignitoare pentru autonomia noastră, a amestecului consulilor străini în afacerile interne ale Țărilor române pe vremea Regulamentului organic. Încă odată, este vorba numai de o schiță, nu de o tratare completă a acestei chestiuni însemnate, schiță bazată aproape exclusiv pe izvorul indicat, pe care, dealtfel, sînt departe de a-l fi secăt.

Precum Romîniî au fost totdeauna foarte toleranți față de toate cultele practicate pe teritoriul lor, deasemenea au fost totdeauna foarte primitori pentru străinii care căutau la dinșii adăpost sau procopseală. Cînd, de-o parte, numărul acestor străini crescua, iar, de altă parte, puterea otomană alunecă repede pe povirnișul decadenței, Puterile străine, cărora aparțineau prin națio-

1) *Convorbiri Literare*, Noembrie 1908; Maiși Iunie 1909.—*Viața Romînească*, Noembrie 1908.—*Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie*, vol. X, fascic. pe Ianuarie—Martie 1909, și vol. XI, partea 1-a, 1910.

2) Dela plecarea mea din țară (Martie 1909) parte din corespondența consulară păstrată la Ministerul afacerilor străine a fost dăruită Academiei romîne (vezi: *Cresterea colecțiunilor Academiei*, XIII, pag. 187).

Nu pot ști, deci, care din documentele publicate de mine în articolele precitate, sau la care mă refer în articolul de față, nu se mai află în arhiva Ministerului, ci la Academie.

nalitatea lor acei străini, se gîndiră să așeze consuli în Principate, alit pentru a apăra interesele *sudișilor* față de autoritățile în care nu aveau încredere, cit și pentru a avea, sub acest aspect deghizat, informatori politici în niște țări dependente de tot mai șubredul Imperiu otoman.

Deși Austria obținuse dreptul de a avea consuli în Principate încă prin tratatul dela Pasarovici, totuși cel dintii agent străin la noi a fost cel rusesc, numit la 1780 ¹⁾ în virtutea art. 11 al tratatului dela Cuciuc-Cainargi. Cel dintii agent austriac e numit abia la 1782 și recunoscut de Turci tocmai la 16 Octombrie 1783 ²⁾. Pectînd agentul rusesc avea o menire mai ales politică, cel austriac; din cauza relațiunilor comerciale stabilite prin Ardeal, prin casele grecești din Viena, prin colonia germană din Iași și București ³⁾, avea o misiune mai ales economică.

În curînd, mulțumită influenței politice dobîndite în Orient, relațiunilor ei comerciale cu Moldova, numărului respectabil de protestanți fugari așezați în acest Principat, Prusia avea să simtă și ea nevoia de avea un agent la noi. Beratul celui dintii este din Octombrie 1786 ⁴⁾.

Cel dintii agent al Franței apare la 1795 ⁵⁾; al Angliei la 1801 ⁶⁾.

Măsurile luate încă dela sfîrșitul sîc. XVIII de Alex. Vodă Moruzi spre a împiedica *înrîdîșirea* străinilor în orașe ⁷⁾; comisiunea instituită la 1819 de Ioan Vodă Caragea pentru a cerceta, de acord cu consulatele, pe toți sudișii ⁸⁾; ordinele reînnoite la 1822 să nu intre nimeni în țară de nu va fi purtător al unui *pașis*, iar cei intrați să fie trimiși în cercetarea Agăi și a Vornicului poliției ⁹⁾;—nimic nu împiedică înmulțirea străinilor în Principate.

De altă parte, nu considerațiuni juridice, privitoare la autonomia Principatelor, puteau împiedica pe Turci de a ceda stăruințelor Puterilor de a așeza agenți nu numai în capitale, dar și în orașelele din provincie. Mai virtos, asemenea considerațiuni nu puteau împiedica pe consuli, odată ce Turcia nu opunea nici

1) Urechia, Ist. Rom., I, 181.

2) Ibid., 208, Hurmuzachi, VII, 408.

3) Iorga, Hurmuzachi, X, XXX—I.

4) Ibid., XXXVIII.

5) Urechia, l. c., VII, 576.

6) Iorga, l. c., XXXIV și n. 2.

7) Urechia, l. c., V, 321; VII, 185.

8) Ibid., XII, 146.

9) Arhiva Statului, cond. 98, foaia 380.

o rezistență, să-și întindă tot mai mult atribuțiunile în dauna autonomiei noastre. Nu voi înșira aici lista agenților consulari de toate treptele, care umplură Principatele în epoca regulamentară. Jignitor era mai ales faptul că agenții consulari subalterni erau, cele mai dese ori, negustori greci sau indigeni, care, solicitând asemenea funcții, pe de-o parte se sustrăgeau pe sine-și legilor țării și îndatoririlor față de ea, iar pe de altă parte se ridicau în fața ocîrmuirii ca tot atîția mici stăpîni poruncitori, cu atît mai necumpătați în faptele sau vorbele lor, cu cît fuseseră mai puțin pregătiți pentru neașteptata lor misiune.

*

După tradiție, străinii se judecau și se pedepseau în țară, în locul adică unde se făcuseră vinovați¹⁾. Impricinații turci, numai, erau asistați la judecată de Divan-effendi. Ioan Vodă Caragea, din cauza marelui număr de sudîți, înființase chiar, în Noiembrie 1812, *Departamentul străinilor pricinii*, spre a judeca neînțelegerile dintre sudîți și raiele, ba chiar și pe cele dintre sudîți, dacă părțile consimțeau²⁾. Numai din timpul ocupației rusești dela 1808 se introduse obiceiul³⁾ ca impricinații străini să fie asistați de consulul respectiv⁴⁾. În Moldova, la 1813, Calimah Vodă urmă exemplul lui Caragea⁵⁾.

În epoca regulamentară, autoritățile pămîntene continuă a revendica vechile drepturi. Printr-o circulară din 22 Februarie 1832, marele Postelnic al Moldovei aduce la cunoștința consulatelor că „tribunalele judiciare ale județelor vor putea, în anumite cazuri, să se îndrepte direct către consulate în pricinii privitoare la supușii străini. Măsura aceasta a fost adoptată pentru a ușura cursul procedurii în cazuri... de mică însemnătate. Cît despre afacerile importante... ele vor fi rezolvate pe calea autorităților competente, adică a Postelniciei, dacă este vorba de afaceri administrative, a Departamentului dreptății, dacă este vorba de afaceri judecătorești⁶⁾”.

Grecul Mihail Furnarakis, staroste britanicesc la Iași, răspunde de primirea acestei circulări, cași a alteia—cu cuprins similar—din 31 Ianuarie 1832, No. 241, și informă Postelnicia că

1) Urechia, Ist. Rom., V, 490.

2) Ibid., X, A, 470.

3) Ibid., 601.

4) Ibid., X, B, 329.

5) Bine înțeles, am tradus nota, redactată în franțuzește.

a dat instrucții sudiților englezi să se conforme „au nouveau système judiciaire adopté dans le pays“ (în virtutea Regulamentului organic) „sans toutefois s'écarter des instructions de leur chef“.

Și motivează astfel Furnarakis această rezervă :

Car le soussigné croit de son devoir d'observer à l'honorable conseil, que les sujets de S. M. Britannique, dépendant directement de leur autorité légitime, il appartient au Consulat Royal ou à ses délégués de leur enjoindre de comparaître avec eux par devant les tribunaux locaux(?); que, par conséquent, ces tribunaux doivent s'adresser à cet effet au Consulat ou à ses délégués et non point aux sujets, car il est constant et je crois qu'on ne saurait le combattre, que, d'après les traités existants entre S. M. le Roi de la Grande Bretagne et la Sublime Porte Ottomane, l'action du Consulat devant être conservée dans toute son intégrité. comme doivent l'être les privilèges accordés à ses sujets en vertu de ces mêmes traités, l'autorité locale n'a pas le droit de procéder pour ou contre les sujets de S. M. sans l'immédiate intervention du Consulat, tribunal direct duquel ils dépendent“.

Răspunsul lui Furnarakis merită să fie reprodus *in extenso*, pentru că expune foarte bine teza susținută de toți agenții străini. Aceștia socoteau că drepturile țărilor, pe care le reprezentau, erau exclusiv regulate prin tratatele acelor țări cu Poarta otomană. Sudiții străini în Principate urmau să se bucure de aceleași drepturi și privilegii, pe care le aveau și în restul Imperiului otoman. De o situațiune a parte, în sinul acestuia, a Țărilor române, agenții străini nu știau și nu voiau să știe nimic.

În Septembrie 1832, gerantul vice-consulatului prusian din Iași se plînge secretarului Statului că președinții sfaturilor orășenești uneori poftesc iar alte ori nu pe starosti să aziste la pricinile dintre sudiți și pămînteni. După ce au rezolvit afacerea, sfaturile însărcinează pe Ispravnic cu executarea hotărîrii, fără a mai cere *autorizația* starostelui sau consulului și fără a acorda condemnațiilor vre-un termen spre a se desvinovăți sau a se îndrepta „à la justice légitime“. La cererile de lămuriri ale starostilor, sfaturile orășenești au răspuns că așa glăsuiesc noile instrucțiuni primite mai de sus. Protestînd, dar, agentul reamintește că „tout sujet prussien est libre d'interjeter appel à une justice supérieure“.

Postelnicia răspunde, la 7 Septembrie, recunoscînd, pe de-o-

parte că „nici o dispozițiune a ocîrmuirii n'a limitat dreptul de „apel al părților care n'ar fi mulțumite cu judecățile tribunalelor „de județe“,—lăsînd să se înțeleagă că acele apeluri trebuie să meargă la instanțele superioare *din țară*,—iar, de altă parte, recunoaște că sfaturile orășenești nu au menire de a judeca, ci numai de a veghea asupra intereselor localnice și asupra măsurilor cerute de paza ordinii și de folosul obștesc.

Postelnicia rezervă dar, implicit, drepturile ocîrmuirii locale. La 1834, guvernul lui Mihail Sturdza hotărî chiar că străinii ce luau pămînturi în arendă se vor judeca, pentru conflictele născute din împrejurarea că erau arendași, exclusiv de tribunalele țării. Agenția rusă este aceia care, de astă dată, la 31 August 1834, socotește această hotărîre ca potrivnică obiceiului urmat și înainte de 1828. Justificarea cîrmuirii moldovenești o găsim într'o notă adresată agenției austriace, la 12 Noembrie 1834: *La faculté d'affermier des villages et de se subroger par là aux droits des propriétaires est un genre d'industrie qui, d'après sa nature même et d'après la teneur des stipulations existantes, n'est point accordée aux étrangers; néanmoins, le gouvernement local, nu par le principe d'apporter le moins d'entraves possible à l'extension du commerce intérieur, leur a tacitement toléré l'exercice de cette faculté. Cependant plusieurs de ces fermiers abusent de leur position... encouragés souvent... par la partialité des starostes; ils dépassèrent... les limites qu'il n'était pas permis aux propriétaires eux-mêmes de franchir, d'autant plus qu'ils ont cru pouvoir se soustraire à toute pénalité par le recours à la protection dont ils relevaient... Les villageois opprimés et désespérés d'obtenir une prompte justice, ou se livraient à des réactions violentes... ou bien prenaient le parti de se soustraire par la dispersion ou l'émigration à des abus dont ils n'entrevoyaient point le remède.*

Era dar o justificare juridică mai întîi: era interzis străinilor de a lua pămînturi în arendă și numai prin *toleranță tacită* se trecuse peste acest obicei; era o justificare, apoi, care decurgea din nevoia de a asigura liniștea la sate și a împiedeca depopularea acestora. Conchidea, dar, cu drept cuvînt, Postelnicia că „fără a se referi de tratate și fără a restrînge întru nimic facultatea de a arenda pămînturi, cîrmuirea s'a crezut în drept a de- „clara că acei sudiți străini care ar voi să exercite această facultate și să se asimileze, așa făcînd, pămîntenilor, nu puteau fi „scutiți de dispozițiile în vigoare“.

Hotărîrea, dealfel foarte corectă, a cirmuirii Moldovei viza mai ales pe Evrei și protestațiunile consulilor nu împiedecară luarea și de alte măsuri contra abuzurilor sudiților¹⁾ și ale agenților străini. Astfel, o circulară din 29 Mai 1837 hotări că delegații consulatelor, asistînd la pricinile sudiților, nu dobindeau, prin aceasta, caracter și privilegii de starosti. Dacă nici sudiții impricinați, nici starostele nu răspundeau în ziua înfățișării, procesul se judeca în lipsă. În sfîrșit, încă dela 1833 se stabilise că suditul, care nu va invoca privilegiile sale încă dela începutul instanței, nu le va mai putea invoca în cursul ei.²⁾

*

Am spus că încă innainte de ocupația rusească dela 1828 Domnii romîni încercaseră să mai reducă din numărul abuziv al sudiților străini, cerînd consulilor a examina împreună titlurile în virtutea cărora aceștia se sustrăgeau legilor locale și îndatoririlor cetățenești. Cu toate protestările consulilor,³⁾ revizuirii au avut loc sub Ipsilanti, sub Caragea, sub Suțu⁴⁾. La 1824, Poarta însăși hotărîse o asemenea revizuire; Ioniță Vodă Sturdza o și începu, dar, lovindu-se de opoziția consulilor, arătă, la 1826, Curții suzerane neputința în care se afla de a ajunge la un rezultat⁵⁾.

La 1 Septembrie 1832, sub No. 2226—2229, în urma ofisului lui Kisseleff, cu No. 3578, statul administrativ trimite consulilor o circulară, cerîndu-le iarăși ca, de acord cu ocirmuirea, să revizuiască patentele sudiților și să stabilească o listă exactă a acestora. Consulul rusesc Timkowsky răspunde, la 6 Septembrie, că el însuși văzuse mai dinnainte nevoia de a întocmi asemenea liste, dar că toate ostenele ce-și dăduse pentru aceasta fuseseră zadarnice. Intr'adevăr, zicea consulul, mulți sudiți ruși vin în Moldova fără a se prezînta la consulat pentru vizarea pașaportului. Dealfel sint și destui aceia care pină atunci se bucurau de calitatea de sudiți rusești, dar nu mai pot fi recunoscuți ca atare, în urma ordinului împărătesc că: aceia singuri sint socotiți supuși rusești care au un pașaport dat de autoritățile competente și neexpirat. Totuși Timkowsky dădea o listă a supușilor ruși

1) Vezi circulara Depart. dreptății, la Acad. Rom., Ms. 15 (26 Iunie 1835). Altă circulară din 5 Septembrie același an interzise străinilor a fi vechili. Ibid..

2) Acad. Rom., Ms. 15.

3) Hurmuzachi, X, 83.

4) Ibid., 132.

5) Ibid., 340.

ale căror pașapoarte fuseseră vizate la consulat. Tot Timkowsky răspundea și ca apărător al sudiților austriaci—consulul Austriei nu se reintorsese încă la Iași—că nu avea lista acestora.

Cit privește pe locțiitorul de agent britanicesc—starostele Furnarakis—el răspunse încă dela 8 Mai la o notă anterioară a Postelniciei că „nu va lipsi de a reinnoi ordinele sale tuturor „administrațiilor săi ca să arăte patentele cînd guvernul le-o va „cere cu blîndeță și moderațiune“ (*avec douceur et modération*). După ce explica că numai purtătorii de patentă date de agentul britanic—Blutte, care lipsea și el din țară—trebuiau recunoscuți de sudiți britanicești și că numărul lor este schimbător, ei ne- fiind așezați statornic în Moldova, Furnarakis socotea neme- rit a reaminti că acești sudiți „au dreptul în virtutea capitulațiu- „nilor de a exercita orice fel de negoț fără a face parte din nici „o corporațiune“ și se plîngea că ei „deși nu sînt proprietari de „case în Principat, totuși sînt obligați la cuartiruirea militarilor“.

Acest răspuns al lui Furnarakis ne aduce să vorbim de alte privilegii reclamate de consuli pentru sudiții lor, în afară de cel de a nu fi supuși decît în anumite condițiuni jurisdicției locale. Agentul francez la Iași, A. B. Duclos, transmite, la 11 Iulie 1832, Postelniciei plîngerile unor sudiți francezi din Piatra și Galați că sînt supuși la cuartiruire și că li se cer 16 lei vechi taxă orașenească de car cu marfă și 4 lei vechi de butie de vin, în afară de obișnuitele drepturi de vamă și de fumăritul pe care-l plătesc regulat. Alți Francezi din Piatra, Botoșani și alte locuri, se plîng că sînt *siliți* a primi și a plăti patentă moldovenească. Guvernul Moldovei, zicea consulul, recunoscuse în mai multe rînduri că străinii trebuiau scutiți de obligațiunea găzduirii militare, dar îi supunea totuși la dînsa sub cuvînt că *nu ei, ci casele pe care le locuiesc* cad sub lege, și că locatarii urmează a se înțelege cu proprietarii. Kisseleff dăduse satisfacție lui Duclos, exceptînd însă găzduirea *ofțiterilor ruși* sau împrejurările de *urgentă necesitate*, cum se întimplase la Galați. Cere dar iarăși Duclos: 1° să nu se perceapă asupra sudiților decît vama de 3% și fumăritul; 2° să nu fie *siliți* sudiții a lua patentă moldovenească, ci să fie lăsați liberi sau a o lua, scu- tindu-se astfel de fumărit, sau a plăti fumăritul; 3° să fie scu- tiți sudiții de găzduirea militarilor în casele ce ocupă.

Rezoluția Beizadelei N. Suțu e conformă cu cererile agentului.

Dar și asupra quantumului impozitelor discutau consuli. Astfel, agentul englez în ambele Principate, Blutte, reintors la București, scrie la 24 Noembrie 1833 locțiitorului său la Iași, grecului M. Pappanicolos, că a obținut ca fumăritul să fie plătit după cum fusese fixat la 1827, iar nu în proporția *exorbitantă* stabilită la 1830. Adăoga însă Blutte că sudiiții britanicești nu trebuiau să creadă că erau scutiți și de taxele ce lovesc numai posesiunea imobilelor, pe care capitulațiile nu le-o acordă, nici de cele asupra negoțului indigen. Același agent incuviințează la 30 Ianuarie 1834 cererea Postelniciei dela 28 Decembrie precedent, ca sudiiții să plătească taxele la care sint supuși, după cursul visteriei de 31½ lei vechi galbenul. Vice-consulul britanicesc din Galați ridicase obiecțiuni.

Blutte, care pare a fi fost om de înțeles, se declară la 6 Februarie 1834—referindu-se la o notă a Postelniciei din 31 Decembrie 1833—„gata'a colabora cu ocîrmuirea spre a pune capăt tuturor „acestor dificultăți, intrucit ele pot fi atribuite locțiitorilor săi... „Rămîne însă bine înțeles că impozitele nu trebuie să se perceapă „decît dela cei care, prin ocupațiunile lor, sint supuși acelor im. „pozite: astfel, fumăritul dela cei ce au prăvălii, ocăritul dela „cei ce vind cu măruntisul vin sau rachiu, cotăritul dela cei ce „vind cu colul, etc“.

În Mai, Blutte trimite Postelniciei formularul de „billet de protection“, pe care trebuie să-l aibă orice sudit britanicesc, iar în Iulie informează că patente de o culoare deosebită, roșii, vor fi distribuite Hanovrianilor și Ionienilor ce se pun sub protecția Angliei.

Altul era tonul agentului austriac. La 26 Mai 1834, Walenburg scrie Postelniciei Moldovei că deși a întocmit lista sudiiților austriaci din Herța, totuși autoritățile locale *îndrăznesc (osent)* să considere pe mulți dintre ei ca pămînteni, să-i recruteze, să-i supue la plata patentei, dînd un exemplu care se urmează și în alte județe. Agentul protestează, dar, *haulement et formellement* în contra acestor măsuri potrivnice *tractatelor existente între Sublima Poartă și Curtea imperială a Austriei*, și declară guvernului Moldovei *qu'Il est en devoir* de a recunoaște ca sudiiți austriaci pe toți indivizii recunoscuți ca atare de agenție după revizuirea documentelor lor. Cere să se dea

immédiatement et sans le moindre délai ordine pozitive și severe Ispravnicilor, celui din Herța mai ales, ca să se abție în mod strict și odată pentru totdeauna de măsuri vexatorii care jignesc în cel mai înuult grad relațiunile mulțumitoare pe care agenția le întreține cu ocirmuirea Moldovei.

Această ocirmuire a fost silită în 6/18 Octombrie 1834 (sub No. 1022) să ceară *consimțimintul* agenției austriace pentru a su-pune pe sudiiți la plata taxelor comunale. Agenția consimți, cu *rezerva expresă*¹⁾ că taxele comunale nu vor fi plătite decit pentru mărfurile care circulă în lăuntruțul țării și intră într'un oraș, nu și pentru cele ce es, intră sau tranzitează prin țară, acesteia urmînd la intrare sau eșire să plătească numai vama de 3°/_o, iar în cazul de tranzit să fie scutite de orice dare.

Chestiunea taxelor comunale și a dării pe tutun a fost agitată în tot cursul domniei lui Mihail Sturza. Chiar față de agenția britanică, Postelnicia este silită a reaminti principiul pe care Blutte îl admisesese, că „taxele în chestiune nu sint percepute decit pe proprietăți, prăvăli și negoț cu deamănuntul“, adică pe lucruri sau pe faple dela care, în virtutea „tratadelor pe glăsuirea căroră consulatul regal își sprijinește plingerea“, sint opriți străinii. Cînd dar aceștia, cu toată oprirea, se pun în asemenea condițiuni, este firesc să plătească taxele aferente, precum s'a și urmat totdeauna fără ca ocirmuirea „să fi întîmpinat vre-o opoziție în perceperea acestor redevențe... de nu spre a determina cotitatea lor, care, de comun acord, a fost fixată după norma dela 1827“.

Agenția austriacă nu voia să recunoască ocirmuirii nici măcar dreptul de a confisca contrabanda, protextînd că tratatul dela Pasarovici din 27 Iulie 1718 nu prevedea, în asemenea caz, decit plata indoită a drepturilor de vamă.

Următoarea notă adresată de Postelnicia Moldovei agentului francez, în Ianuarie 1836, rezumă cele expuse pînă aici :

En consultant l'esprit des traités, on acquiert la preuve qu'il tend à ce que l'industrie étrangère ne soit point soumise à des entraves exclusives qui pourraient l'étouffer au profit du commerce national. Ainsi, de tout temps, cette classe d'étrangers qui, à l'instar des nationaux, s'est livrée à l'exercice de l'industrie intérieure et du commerce de détail a-t-elle partagé les

1) Răspunsul e din 28 Martie 1835.

charges publiques d'après les exigences du trésor et les besoins des localités.

C'est ainsi que le droit de fomarito et les droits réunis compris sous la dénomination de roussoumates ont été perçus sur les étrangers de temps immémorial: l'assiette de l'impôt général faite en 1802 et confirmée par le hattishériff de la même année, comprend le fomarito parmi ces impositions légalement exigées pour former les revenus de l'Etat; en proposant actuellement de convertir ces divers droits en une simple redevance, le conseil n'a pas cru faire aucune innovation.

Trebue recunoscut cu cită cunoștință a drepturilor ei, cu cită demnitate în expunere și cu cită eleganță de formă, Postelnicia Moldovei știa apăra, pas cu pas, față cu ațiți străini puternici și hrăpitori, autonomia veșnic primejduită.

Răspunsurile agenților se pot rezuma, la rindul lor, astfel: străinii, în Turcia, nu sînt supuși decît la plata drepturilor de vamă; precedente nefundate nu pot fi ținute în samă; impozitele de care vorbește circumuirea Moldovei au fost introduse în vremuri de turburare, cînd totul era lăsat în voia întîmplării; chestiunea e legată de interpretarea tratatelor cu Poarta și trebue deci discutată la Constantinopol, unde ea sî apreciată după dreapta ei valoare.

În acest sens răspunde Postelniciei agentul francez la 17/29 Ianuarie 1836, adăogînd că va face raport amiralului Baron Roussin, ambasador la Constantinopol, ale cărui instrucțiuni le va aștepta.

Știut este că soluțiunea definitivă a intirziat multă vreme încă.

*

Trebue să mai adaog că, încă dela 3 Decembrie 1832, agentul britanicesc Blutte informase guvernul provizoriu al Moldovei că, pe baza instrucțiunilor ce are, căsătoriile dintre supușii britani-cești și Moldoveni nu sînt recunoscute, nici copiii din asemenea însoțiri nu sînt socotiți legitimi, — în ochii legiuirilor englezești, — dacă agentul britanic nu va fi dat prealabil, în scris, consimțimîntul său la căsătorie.

*

Mulți erau aceia care, pentru a se folosi de o puternică protecțiune, alergau sub scutul străin. Pentru cei umili și expuși vexațiunilor autorităților, lucrul se mai poate înțelege. Mai greu este de priceput cum un privilegiat atotputernic, „comitele Constantin de Catardji“ a putut cere să fie recunoscut supus austriac. La 10 Iunie 1833, agentul Wallenburg informă Postelnicia că cererea boerului moldovean a fost încuviințată.

Sfatul Moldovei, compus din Alexandru Ghika, N. Suțu și fratele acestuia, răspunde la 13 Iulie că nu poate aproba demersul aceluia boer fără a călca legăturile Moldovei cu Puterea suzerană căreia singură aparține a se rosti în împrejurare. După tratatele existente între Curtea austriacă și Sublima Poartă, mai ales în virtutea art. 8 al actului dela Sistov, opțiunea supușilor respectivi ai părților contractante n'a fost încuviințată decit celor care înainte de războiul de atunci sau în timpul lui, se retrăseseră pe teritoriul statului cărui nu aparțineau prin naștere, se supuseseră autorității lui și locuiseră acolo de bună voia lor. Astfel nu era cazul lui Catargi.

A încuviința cererea, adăoga sfatul, ar fi a îndemna pe toți aceia care aveau vre-o socotală cu legile țării lor să recurgă la o protecțiune străină și, după ce au obținut-o, să se reintoarcă în patrie siguri că nu mai pot fi urmăriți (*affronter l'empire de la justice et jouir d'une position inviolable au mépris des lois et au scandal du public*).

Că urmare, sfatul roagă să se respigă cererea lui Catargi.

*

Prin convențiunea dela Akkerman, Rusia stipulase, în favoarea Principatelor, *toate privilegiile unei circumscripții interne de sine stătătoare*, dar însuși Regulamentul organic aduse mai multe atingeri acestui principiu, supunând, în anumite împrejurări, dezbaterile adunărilor la asentimentul prealabil al Curților suzerane și protectrice. De altă parte, firește, Rusia nu se atinsese întru nimic de drepturile pe care celelalte Puteri le aveau sau credeau că le au în virtutea tratatelor încheiate cu Sublima Poartă.

Art. 94 al Regulamentului Țării Românești, art. 92 și 93 ale Regulamentului organic al Moldovei, prevedeau reducerea stăros-

tiilor abuzive, și cu toate acestea, in epoca regulamentară mai mult ca oricind, au inflorit la noi agențiile străine de tot felul, deși un ordin al marei Logofetii a Moldovei¹⁾ hotărise că toți starostii trebuiau să ceară o nouă confirmare dela guvern.

Plingerile, ce încă dela 1784²⁾ se ridicaseră contra abuzurilor consulilor, sporeau pe fiece zi.

Deși numai străinii ce făceau negoț cu toptanul erau scutiți de patentă, am văzut că agenții străini nu lipseau a cere asemenea favoare și pentru neguțătorii cu deamănuntul, bizuindu-se, unii—cel austriac—pe acordurile dintre statul lor și Imperiul otoman³⁾.

Mai ridicau pretenții consuli in chestiunea jurisdicției căreia erau supuși sudiții; a căsătoriei acestora; a carantinelor⁴⁾; a introducerii registrelor de stare civilă⁵⁾; a impozitelor; a taxelor de vamă, etc.—și arătau, in genere, cea mai mare neîncredere autorităților locale.

In sfârșit, prin toate chipurile căutau să sporească numărul sudiților lor⁶⁾.

Și aceste abuzuri crescînde se explică. Rusia da exemplu. Nu putea ea, care supraveghea de aproape și intervenea in toate actele cirmuirii rominești, să împiedice pe celelalte Puteri de a căuta orice prilej spre a se amesteca și ele in această ocirmuire.

Era din partea acestor Puteri și o neîncredere in ocirmuirea atât de influențată de Rusia, și o dorință de a nu lăsa acesteia o libertate absolută de acțiune in Principate.

A face istoricul influenței rusești in Țările romine in epoca regulamentară, ar fi a face întregul istoric al acestei epoce. Voi da numai o pildă, aceia a intervenției consulatului rusesc pînă și in alcătuirea bugetelor. Din faptul că nici o modifi cațiune nu putea fi făcută capitolului din Regulament, privitor la finanțe, fără încuviințarea prealabilă a celor două Curți suzerane și protectrice,

1) Din 26 Iulie 1833, in Arhiva Min. af. str.

2) Un raport din 24 Decembrie acel an către regele Prusiei. In *Iorga*, Acte și Fragmente.

3) Actul dela Sistov. Vezi raportul lui Lagan către Sebastiani, 5 Ianuarie 1832, la Acad. Rom., corespondență consulară inedită.

4) Articolul meu din Revista de Ist. Arh. și Fil., vol. XI, partea I-a, pag. 194.

5) Articolul meu din *Convorbiri*, Iunie 1909.

6) Vezi plingerea sfatului administrativ al Moldovei către Kisseleff (27 Iulie 1834) contra consulatului Prusiei, in Hurmazachi, I^a, 616.

Rusia, și Rusia singură, dedusese că avea în genere dreptul de a examina bugetele cirmuirilor românești, uitând că restricțiunea adusă de Regulament autonomiei noastre nu avusese, în drept măcar, alt scop decât de a împiedica dezechilibrul bugetar, deficitele și împrumuturile.

Nu voi enumera aici toate greutățile întâmpinate de Domniile regulamentare din cauza acestui control financiar. Voi da numai două exemple scoase din arhiva Ministerului afacerilor străine.

Secretarul de Stat al Țării Românești, din ordinul lui Bibescu Vodă, supune examenului consulului general rusesc bugetul Visteriei pe anul 1844-45. Ii explică că excedentul va fi de 433.956 lei vechi 20 parale și se scuză de faptul că nu s'a putut asigura un excedent mai mare. „Acest excedent, scrie secretarul Statului, este desigur foarte slab, dar la noi nu se pot cere economii considerabile, ba chiar trebuie mulțumit guvernului când reușește a balanța cheltuielile și veniturile, din cauza modestelor venituri și ale trebuințelor tot crescînde. Nu trebuie uitat, D-le Consul, că acum trei ani, la începutul administrației actuale, aveam un deficit de aproape 500.000 lei vechi, care figurau în fiecare an în socotelile administrației precedente și făceau iluzorie orice rezervă, fiindcă nu se puteau încasa¹⁾; acea sumă a fost ștearsă din socotelile anului 1843... mai mult, Visteria a trebuit să plătească în cursul celor trei ani, pe lângă sumele obișnuite, și 1.500.000 lei vechi Porții, cu prilejul suirii în scaun a Domnului de acum; apoi alți 1.065.000 lei vechi, parte din cheltuielile de investiție a Înălțimii Sale...“. Enumeră apoi alte cheltuieli extraordinare, precum 335.000 lei pentru fântini; pentru cumpărarea și instalarea casei Romaniti, în care se află biourile „Sfatului administrativ“ „una din cele mai frumoase clădiri ale orașului nostru“. Termină secretarul exprimînd speranța că consulul va „aprecia eforturile ce guvernul a trebuit să facă pentru a reda finanțelor o stare mulțumitoare“.

La 13 Iunie 1846 se trimete deasemenea lui Dașcov bugetul anului curent. De astă dată se explica cum întârzierea în pregătirea bugetului provenise din lucrările ultimului recenzement. Din notă aflăm că și aceste lucrări fuseseră supuse consulului ge-

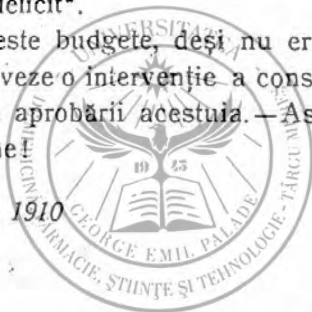
1) Vina nu fusese, cum s'ar putea înțelege, numai a administrației lui Ghica. Deficitul venea în mare parte din niște evaluări exagerate înscrise în bugete de însăși administrația rusească, care precedase pe Ghica, și transcrise apoi din buget în buget, deși nu răspundeau realității.

neral, care putuse vedea din ele că nici un spor de venituri n'a rezultat pentru Visterie. Totuși, și deși cheltuelile au crescut *pur la force des circonstances inévitables*, s'a realizat o rezervă netă de 1.247.509 lei vechi 31 parale, care, adăogată la rezervele anului precedent ¹⁾, formează un total de 1.770.864 lei vechi 4 parale. In anul precedent se plătiseră, din casa de rezervă, încă 500.000 lei vechi din împrumutul făcut la Casa centrală pentru cheltuelile de investitură a Domnului ²⁾. Secretarul Statului exprimă speranța că, deși anul curent trebuie să suporte cheltuelile călătoriei Domnului la Rusciuc, totuși se va mai putea rambursa încă din acel împrumut. Adaogă, în sfârșit, că „ocirmuirea actuală are un principiu cu totul opus celui urmat altă dată, de a umfla veniturile și a micșora cheltuelile în evaluațiuni... la începutul fiecărui an, pentru a înfățișa o casă de rezervă impunătoare... care nu era decit nominală, încit la sfârșitul anului excedentul era înlocuit prin deficit“.

Așa dar, aceste bugete, deși nu erau dintre cele excepționale, care să motiveze o intervenție a consulului rusesc, erau totuși, prin abuz, supuse aprobării acestuia. — Astfel se respecta autonomia Țărilor romine!

Roma, Iunie, 1910

I. C. Filitti

1) 1845—46.

2) Împrumutul se urcase în total la 3.465.000 lei vechi.

Din carnetul unui om de eri

Misoghinismul

Este femeia sufletește egală cu bărbatul? Iată o întrebare care a agitat unele spirite, chiar și în țara noastră.

Pe alții, i-a interesat o problemă ceva mai specială și ceva mai serioasă: Este femeia tot atât de inteligentă cași bărbatul? Mulți au răspuns afirmativ. Era, mai cu seamă, pe vremea socialismului, cind, în „expunerea de motive” pentru acordarea dreptului la femeii, această egalitate intelectuală era socotită ca necesară.

Și, ceia ce e cu totul curios, argumentele nu erau scoase din psihologie, ci din fiziologie. D-rul Manouvrier *dovedise* că creierul femeii e tot atât de greu — relativ cu greutatea trupului — ca și al bărbatului, și, de aici, concluzia că sint tot una de inteligenți, parcă psihologia ar fi dovedit vrcodată că greutatea creierului e hotăritoare în privința gradului inteligenții și, mai ales, în privința calității ei.

Mai târziu, *socialistul* (oroare!) Belfort Bax a scris un articol, în care susținea că femeia este inferioară, că are unele însușiri, ca de pildă mai marea rezistență la durerea fizică, etc., care o fac să fie mai primitivă decît bărbatul... Ce indignare și chiar consternare pe socialiști, pentru această trădare a socialismului englez, pentru acest cal al lui Ulise intrat în cetatea social-democrației.

Nu știu dacă astăzi mai este curentă acea naivă concepție a „egalității” psihice a femeii cu bărbatul.

Și vai! Ce tristă ar fi lumea, dacă ar exista această egalitate! Dacă aceia care se joacă cu inima simplă și naivă a bărbatului, n'ar fi acea ființă eminentemente felină!

Nimic nu este mai deosebit de bărbat, decît femeia.

Priviți numai la aceste două ființe, la bărbosul animal mas-

culin, atît de banal bietul, și la gingașa creatură albă, idealizată în toate felurile, și în Venerea dela Milo și în Venerea Calipige dela Siracusa,—și spuneți, dacă aceste două ființe *pot* fi egale la suflet?

Iar dacă e vorba să facem „știință“, apoi gîndiți-vă pentru ce a făcut natura pe femeie și pentru ce pe bărbat, și spuneți, iarăși, dacă a fost cu puțință ca rolurile, așa de deosebite, date de natură, să nu creeze și psihologii deosebite? Într'o revistă de biologie pură, ași scrie mai pe larg.

*

Fără îndoială că femeia are o fineță intelectuală, prin care ea întrece pe bărbat. Un bărbat niciodată n'are să *gîcească* cu atîta siguranță și repeziciune, într'un moment dat, ceia ce se petrece în sufletul altui om—mai ales în sufletul femeii.

E greu s'ascunzi ceia ce simți și ce gîndești în fața unei femei, mai ales atunci cînd ea e interesată în cauză. Un bărbat, din acest punct de vedere, e dezarmat. Parcă ar fi de sticlă. Pe cînd femeia, pentru el, rămîne veșnic o enigmă—de aici reputația femeii de mister indescifrabil.

Această însușire a femeii se explică, desigur, prin rolul ei de mamă, care o silește să *gîcească* ce simte copilul și prin rolul ei, de-alungul istoriei, de supusă a bărbatului, rol care o face să-și ascundă gîndurile sale și, totodată, să *gîcească* gîndurile stăpînului... Chiar azi, în anumite clase, măritișul fiind încă cea mai sigură carieră a femeii, ea trebuie să aibă o minte ascuțită, spre a captura un bărbat, și apoi spre a-l păzi să nu fugă... În privința afinării intelectuale, datorită rolului ei de mamă, a vorbit, mi se pare, Spencer.

Dar dacă femeia este înarmată cu o repede și sigură pătrundere în sufletul altora, apoi cînd e vorba ca ea să generalizeze pe baza acestor observații, să definească tipul intelectual și moral al cuiva, să spună, concludînd, „ce fel de om“ e cutare,—atunci talentul ei psihologic devine mult mai slab. Bărbatului, de și mai puțin pătrunzător în fiecare moment, îi ajung rarele-i observații, pentru a reconstitui sufletul unui om, pentru a spune *ce* este cineva.

Ceia ce lipsește, mai întăiu, inteligenții femeiești, este puterea. Nietzsche a spus că femeia are tot atîta inteligență cît și bărbatul (ba, mi se pare, a spus că are mai multă), dar ceia ce o face să fie inferioară bărbatului, este lipsa de impulsivitate, de acea forță care pune în mișcare mecanismul inteligenții.

Mașinăria e perfectă, dar lipsește forța motrice... Proiectile admirabile, fără explozibile suficiente...

Cunoscuta „lipsă de logică“ a femeii vine de aici,—precum și din impresionabilitatea ei. Tot din această impresionabilitate vine și defectul capital al inteligenței femești: lipsa de obiectivitate.

*

Se spune că femeia e mai sentimentală, că ne-ar fi superioară prin afectivitate. În adevăr, femeia are o sentimentalitate superioară bărbatului: sentimentalitatea „casnică“. Sentimentul de familie e mai dezvoltat la ea. Femeia va sacrifica aproape întotdeauna interesele generale intereselor casei ei. Pentru femeie, acei care nu fac parte din casa ei, sînt străini, sînt chiar dușmani. Cînd o femeie are simpatie pentru cineva, ea simte nevoe ca acela să devină un membru al familiei ei. Ea nu poate concepe simpatia pentru cineva care, într'un fel sau altul, n'ar face parte din „casă“ ei. Mai curios e că chiar atunci cînd femeia dă o lovitură teribilă casei, ea tot rămîne „casnică“: Faguet explică începutul răcelei d-nei Hugo pentru Sainte-Beuve și prin faptul că marea critic, ne mai fiind entuziasmat de romantismul sofului ei, nu-i mai făcea reclamă, și deci nu mai ajută la prosperarea intereselor... familiare! Amant, amant—dar, mai presus de toate, interesele casei!

Această sentimentalitate casnică e în raport invers cu sentimentele sociale. Rolul femeii, de a purta și crește copiii, de a fi zeița casnică, o face nesocială, dacă nu chiar antisocială.

Bărbatul, din contra... Dar cine nu știe că, în genere, bărbatul e socotit de femeie ca „un dușman al casei“. El are sentimentul casnic foarte slab, iar sentimentul social foarte dezvoltat. Un bărbat pune de multe ori interesele comunității mai presus de ale familiei.

Mai departe.

Generozitatea e o însușire eminentemente bărbătească, cașertarea și uitarea. Bărbatul e prin natura sa mult mai gata să zică „treacă dela mine“ și „să tae poala și să fugă“. Femeia e mai vindicativă, ea are memoria jignirilor și a ofenselor mult mai lungă, e veșnic în gardă. Toate acestea, desigur, tot din pricina rolului ei de supusă a bărbatului. Se știe că robia nu e o stare favorabilă pentru dezvoltarea generozității și a ertării. Generozitatea e virtutea celor tari,

Apoi bărbatul are un fel de naivitate,—naivitatea celor tari,—care, unită cu slaba lui pătrundere în sufletul altora, în special în sufletul femeii, îl pune în situațiile cele mai penibile și, în acelaș timp, cele mai ridicole.

În privința sentimentelor mai înalte, sentimentul metafizic-religios, sentimentul adevărului, sentimentele pentru natură și arte,—e imposibil să nu se recunoască că bărbatul le are în grad mult mai înalt. Pe unele din aceste sentimente, femeile le au foarte puțin dezvoltate.

O însușire, prin care femeia e cu totul superioară bărbatului, e delicateța ei în realitățile iubirii. O notă, între altele: Un bărbat poate lega o discuție intimă cu orice femeie, cu o femeie pe care abia a văzut-o, cu o femeie pentru care nu are nici o considerație, cu o femeie dintr-o categorie socială cu totul inferioară, etc. O femeie, din contra, *dacă e normală*, nu acordă nimic unui bărbat, pentru care n'are cel puțin afecțiune, dacă nu chiar iubire.—Desigur că acest lucru are o explicație naturală: Ți-i indiferent moralmente, la urma urmei, pe cine supui, dar nu-ți poate fi indiferent cui te supui de bună voie. Dar explicația nu înlătură faptul, rezultatul delicateței femeii. Femeia e atât de delicată în această privință, încît bărbatul, pe lângă ea, apare ca o specie zoologică inferioară.

O altă însușire eminentemente feminină e *landreța*. Numai o femeie poate consola, poate alina, poate desmierda, poate *dorlota* pe un bolnav, pe un nenorocit, pe un invins în luptele vieții. Și aceasta, pentru că femeia mai înainte și mai presus de toate e *mamă*. Această divină însușire e simbolizată cu duioșie în Maica Domnului, în „mama” prin excelență, în aceia careia i s'a dat rolul să intervie pe lângă zeitățile bărbătești spre a le înmuia sufletul.

Bine înțeles, că în tot ce am scris mai sus, am avut în vedere *tipul*, media feminității. Căci este evident că D-na Curie nu are capul mai puțin logic și gândirea mai puțin obiectivă.

decit vechiul meu coleg de universitate, care n'a înțeles nici-o pagină din cursul de chimie, pe care l'a învățat pe de rost... Și nici Sofia Perovskaia n'a avut sentimentul social mai puțin dezvoltat, decit vecinul meu, funcționar la primărie, care nu vede lumea decit prin prizma nevoei de ghete pentru cei 15 copii ai săi...

*

Și acum, cine e superior, bărbatul ori femeia?

Dacă finețea intelectuală, admirabilul talent de a pătrunde și gici sufletele, delicatețea în iubire, sentimentele casnice și tandre, care cimentează acel element important social care e familia,—dacă toate acestea fac cit însușirile prin care bărbații întrec pe femei, atunci bărbatul și femeia sînt „egali”—dar așa de deosebiți!

Importante, la femei, sînt sentimentele familiare. Sînt importante pentru conservarea speciei.

La bărbat, importante sînt sentimentele sociale care, împreună cu inteligența lui inventivă, sînt forțele care mișcă lumea mai departe, pîrghiile progresului.

Femeia e elementul conservativ—și e de mirare că reacționarii nu-s feminisți. Bărbatul e elementul progresist.

Dacă vom observa bine, femeia e, în toate, pasivitate, iar bărbatul acțiune. Un biolog ar putea arăta complect acest lucru, plecînd dela faptele cele mai inferioare și ridicîndu-se treptat pînă la acele pe care le discutăm aici.

Elemente sociale utile—sînt și însușirile sufletești feminine și cele bărbătești. Superioare? Atîrnă de concepția asupra lumii. Dar parcă tot mai superioară e acea mașină logică și meditativă, care a creat filozofia, științele, artele și formele sociale!

*

Dar dacă sufletește femeia se deosebește radical de bărbat, e bine să-i acordăm egalitatea politică cu noi?

Apoi tocmai de asta *trebuie*, să i-o acordăm.

Dacă femeia ar fi sufletește egală cu bărbatul, atunci ce nevoe ar mai fi să-i dăm drepturi politice?

Chemînd la exercitarea drepturilor politice niște ființe cu alte însușiri, se vor adăoga la orgă atîtea coarde nouă, și originale! Femeile vor veni cu un alt mod de a privi lucrurile, în desbatere vor răsuna altfel de concepții, formularea altor nevoi,

justificate prin alte argumente. Se vor inmulți, dar, punctele de vedere, lucru intoldeana excelent pentru a ajunge la hotărârile cele mai adecuate împrejurărilor.

Pe cînd, dacă femeile ar cugeta cași bărbații, e foarte probabil că „doamna“ ar vota cași „domnul“ și deci, în loc ca o familie să aibă un vot, ar avea două la fel, și atîta tot—afară doară decît atunci cînd doamna ar fi certată cu domnul!

Pe lingă aceste considerații, mai e încă una: Femeia, ca orice om, care *este* și muncește pe acest pămînt, trebuie să-și spună cuvîntul său în orînduirea lucrurilor de care atîrnă fericirea și nefericirea sa și a copiilor săi.

*

Și acum să venim la cea ce s-a numit *misoghinism*.

Pentru cea mai mare parte din bărbați sînt misoghini: dacă nu urăsc, dar desprețuesc teribil pe femei, chiar fără să-și dea samă și chiar atunci cînd le iubesc?

Mai întăiu, desigur, pentru că femeilor, cum am văzut, le lipsesc unele calități. Că și ei, bărbații, sînt lipsiți de alte calități, apanagiu al femeilor, asta ei n-o văd! Cine vede vreodată ce-i lipsește?

Apoi, în mare parte, din cauza mizerabilului amor, cum a numit Jules Lemaitre această otrăvitoare pasiune.

Amorul,—să-i zicem pe nume: amorul senzual, amorul tuturor vrîstelor, afară de cea de 20 ani,—amorul acesta nu apropie sufletește. Pasiunea arzătoare de primitiv, îndoiala nedeslipită de amor, care enervează și ofensează, dorința de a acapara cu totul ființa iubită, transformarea ei în izvor de plăcere, cunoscuta netoleranță a ființei care iubeste, gelozia fără motiv, sentimentul de teroare că ea e ea, că e o ființă de sine stătătoare, asupra gîndirii și voinței căreia n'ai nici o putere,—toate aceste sentimente, care caracterizează cel mai teribil egoism și pe care le simte mai ales bărbatul (cît e de inferior în această privință!), nu-s de natură a împrieteni... Cine nu știe că „amorul“ cînd se are de scop pe sine însuși, cînd nu este un incident în viața conjugală, duce la durere și adesea la catastrofă?

Dar atunci cînd începe tragedia adevărată! Cînd femeia dă motive serioase de suferință!

Un colaborator al acestei reviste a analizat într'un articol procesul sufletesc prin care bărbatul nenorocit în amor ajunge misoghin, de un misoghinism negru și roș. Transcriu o pagină :

„Un bărbat iubește o femeie ; aceasta însă iubește pe altul. În urma acestei tragedii, bărbatul va începe să *urască* pe femeia care-l face să sufere, pentrucă, cum zice Bourget, în amor „orice sămînță de durere este sămînță de ură“. Și ura împotriva femeii, pe care ai iubit-o, se transformă ușor, în ură și dispreț pentru *toate* femeile. Mai întiu, pentrucă această *generalizare* micșorează suferința, căci suferi mult mai ușor cînd izbutești să te convingi că „așa-s femeile“ ; și, al doilea, pentrucă generalizarea e o tendință neînvinsă a spiritului omenesc, o tendință care dă pe lață, dacă voieți, slăbiciunea acestui spirit, dar o tendință reală, nediscutabilă, fără care omul s-ar pierde în noianul cazurilor individuale. Să analizăm puțin procesul de generalizare în cazul care ne interesează. Să vedem ce se petrece în capul unui om cînd, din pricina experienței sale nenorocite cu o femeie, ajunge să lege calitatea de *rău* de întreaga noțiune *femeie*. Am văzut că sămînța de durere devine sămînță de ură. Și sentimentul de ură pentru cineva te face numaidecît să descoperi într'însul defecte și lipsuri ; deaceia bărbatul va descoperi în femeia, de care e vorba, o mulțime de defecte : ușurință, prostie, minciună, imoralitate, etc.—Pe de altă parte se știe că mintea omenescă nu e în stare să *suporte* o noțiune *pură*, cu toată puritatea ei abstractă, se știe că, fatalmente, mintea însușește, colorează noțiunea cu caractere individuale. De pildă, mintea omenescă nu poate *suporta* noțiunea *masă* în toată puterea ei de abstracție, adică o *masă* care să n'aibă nici-o însușire a unei mese *oarecare*,—ci fiecare om, cînd gîndește la noțiunea *masă*, colorează fatalmente această „*masă*“ cu însușirile unei mese *oarecare*, sau anumită sau inchipuită, însă inchipuită din elemente anumite și anume din elementele mai obișnuite, dela mesele care i-au lovit mai des simțurile. Pentru un conțopist, „*masă*“ va fi mai ales mesele pe care se scrie în cancelaria sa ; pentru un stilp de cafenele, „*masă*“ va fi mai mult mesele din cafenele, etc... Ei bine, așa se întimplă cu noțiunea *femeie*. Fiecare bărbat, cînd gîndește la noțiunea aceasta și cînd deci o colorează individualizînd-o, dă peste acele elemente cu care e mai obișnuit și se l-au *frapat* mai mult. Și pentru bărbatul nenorocit în amor,

pentru care *femeia* se rezumă în femeia iubită și care *e* (am văzut că durerea produce ură și ura—ponegrire) *rea*, *minciunoasă*, *proastă*, *imorală*, noțiunea de femei va cuprinde în sine, ca note componente: *rea*, *minciunoasă*, *proastă*, etc... Bărbatul acesta va fi misoghin“.

Cine n'a cetit faimoasa poemă a lui Alfred de Vigny, *La Colère de Samson*, și cine nu-și aduce aminte de cuvintele prin care eroul biblic, vindut de iubita sa, decretează pentru eternitate infamia femeii:

Et, plus ou moins, la Femme est toujours Dalila

Toujours ce compagnon dont le coeur n'est pas sûr,
La Femme, enfant malade et douze fois impur !

Une lutte éternelle en tout temps, en tout lieu,
Se livre sur la terre, en présence de Dieu,
Entre la bonté d'Homme et la ruse de Femme.
Car la femme est un être impur de corps et d'âme.

Alfred de Vigny dădea aceste lapidare decrete, prin gura biblicului Samson, pentru că avca de reproșat multe... actriței Dorval!

În a sa a V-a Scrisoare, Eminescu *citează* și el pe Dalila...

Cred că experiența tristă în amor e una din cauzele cele mai însemnate ale misoghinismului, căci prin amor nu trebuie să se înțeleagă numaidecît acea pasiune „sublimă“, care, zice-se, e foarte rară, ci toate mizeriile care decurg din concentrarea, din durată mai lungă sau mai scurtă, a sentimentelor bărbătești pentru o singură femeie!

Și nu este un alt sentiment care, jignit, să scoată la iveală din fundul sufletului atita noroiu, ca amorul, acest „egoïsme à deux“ care, în realitate, e sentimentul cel mai egoist și, încă, din nefericire, cel mai complicat, atît de complicat, încît stîrnește în om durerea tuturor sentimentelor jignite din care se compune, și mai ales durerea vanității, a sentimentului care provcă chinurile cele mai mari. Un „nefericit în amor“ trebuie să aibă un suflet prea distins, ca să nu devină un om -cu totul vulgar și injurios.

Și, totuși, cauza cea mai principală pentru care bărbații des-

prețuesc pe femei, este faptul că ei țin pe femei într'o situație de inferioritate.

Intotdeauna o categorie de oameni care a ținut în supunere o altă categorie, s'a convins sincer că acea categorie supusă este inferioară și că *deci* merită să fie supusă. Este o justificare inconștientă, este o ipocrizie, care arată și stupiditatea omenească, dar, în acelaș timp, și idealismul omului, care nu poate suferi să se știe vinovat.

Toate robiile au fost justificate prin „inferioritatea“ celor robiți... Pentru ce țăranul nu trebuie să aibă drepturi? Pentru că e prost! Pentru ce nu trebuie să-l ajutăm în sărăcia lui? Pentru că nu e sărac, ci leneș și așa mai departe....

Dacă femeia e ținută în stare de minoritate, apoi ea merită această stare, pentru că e inferioară! Este o vorbă populară, cam trivială, dar foarte cuprinzătoare, pe care cer voe s'o citez aci: Cînd vrei să 'mpuși un cine, zici că-i' turbat,—adică *te convingi* că-i turbat...

Iar din această stare de supunere rezultă încă un fapt—încă o cauză de misoghinism. Categoria supusă se luptă împotriva acestei stări, se revoltă, vociferează, duce războaie sau simple guerillas conjugale, și atunci bărbatul, văzîndu-și poziția amenințată, începe să simtă dușmănie. Misoghinismul ia o formă acută.

Interesant este că și femeile sînt misoghine, uneori mai misoghine decît bărbații.

Și ele au ideea că femeile sînt inferioare: „Ce poate un cap de femeie?“ e argumentul pe care *ele* îl aduc!—Și ele, în marea lor majoritate, sînt de părere că situația lor de minorat e îndreptățită și că nu trebuie schimbată.—Și ele persistează, în marea lor majoritate, feminismul.—Și ele, în marea lor majoritate, sînt de părere că ceia ce trebuie unei viitoare mume de familie este piano, franțuzește, istoria sacră și cozonaci. Etc. etc.

Cum se explică mediocra idee ce și-o fac femeile de ele însele și admiterea propriei lor stări de inferioritate socială?

Fără îndoială că acest mod al lor de a gîndi li l'au impus bărbații.

Intotdeauna o categorie socială stăpînitoare își impune concepțiile sale morale tuturor categoriilor supuse (așa sfințenia pro-

prietății individuale). Bărbații, ale căror interese vorbesc în concepțiile relative la femei și la rangul ei în societate, au impus și femeilor aceste concepții, protivnice femeilor.

Un exemplu strălucit de chipul cum bărbații își impun concepțiile lor femeilor, în contra intereselor feminine, se vede în atitudinea femeilor față cu acele dintre dînsele, care „greșesc“.

Cine iartă mai puțin greșelile femeilor decît ineseși femeile?

Bărbații sînt foarte indulgenți cu greșelile bărbaților. Femeile devin furii, cînd o femeie sau o fată a păcătuit. Un hoție care a greșit e un lucru normal și pentru femei—ele nici nu consideră faptul ca o greșală. Pe o fată, însă, care a păcătuit, femeile o vor scărmana fără milă.—Și, în realitate, acela care are cuvînt să se indigneze, este numai bărbatul, căci castitatea femeii sale sau a viitoarei sale femei numai pe dînsul îl interesează.

Cum se explică această ocrotire a intereselor bărbătești de către femei? Aceste concepții contradictorii cu interesele lor?

Schopenhauer are o explicație ingenioasă. El vrea să arate că femeile lucrează în interesul lor. Femeile, zice el, neavînd altă carieră decît mărișul, e în interesul lor ca nici una să nu cedeze bărbaților în afara de căsătorie, pentru a-i sili să se însoare. Femeile sau fetele care greșesc, dispensînd pe bărbați de însoțitoare, lucrează împotriva intereselor feminității întregi. Femeia care greșește, dovedește că e lipsită de spiritul de corp. E vinovată deci față cu toate femeile, și trebuie înferată!

E ingenioasă explicația, dar n'o cred adevărată.

Și în adevăr, în clasele mai superioare ale societății, și în vremurile noastre istorice, mărișul e și o carieră, sau, mai bine zis, a ajuns o carieră. Dar, înainte de a fi o carieră, e altăceva. Căsătoria își are rădăcinile în profunzimile naturii și ale vieții sociale, e o creațiune a biologiei naturale și sociale, dacă mi se permit aceste cuvinte. Dar în alte epoci istorice, iar azi în majoritatea omenirii, mărișul nu e de loc o carieră. Acolo unde muncesc toți, nu poate fi vorba de măriș-carieră. Și puritanismul acesta nelogic al femeii, oroarea de „greșelile“ femeiești, este un fenomen mult mai întins decît mărișul-carieră. Decî trebuie să aibă altă explicație.

Explicația vine dela sine. Cui îi convine castitatea, credința femeiască și libertatea bărbătească? Natural că bărbatului. Și simțul de proprietate asupra femeii, și nevoia de a ști

sigur că progenitura e a sa, și alte lucruri, toate au făcut pe bărbat să prețuiască absoluta castitate și fidelitate a femeii.

Bărbatul a ridicat castitatea și credința femeiască la rangul de virtute.

Această concepție a virtuții femeiești, bărbații au impus-o femeii—categoriei supuse.

De altmintrelea, această ferventă îmbrățișare a intereselor masculine de către femeii, are o mare utilitate socială. Prin aceasta, femeile dau bărbaților o compensare pentru avantajul ce-l au, avantajul de a ști întotdeauna dacă copilul e... al lor sau nu. În adevăr, bărbatul, din cauza naturii lucrurilor, nu poate avea această siguranță și n-o poate căpăta decit prin constringere, prin „morală”. Și dacă bărbatul n-ar fi făcut din întregul sex femeesc un auxiliar al intereselor sale, prin impunerea moralei izvorită din aceste interese, dacă n-ar veghia toate matroanele la siguranța sa, această siguranță ar fi mult mai des și mai ușor periclitată...

Cum le-a impus această concepție a moralei sexelor, contrară intereselor lor, tot așa bărbații le-au impus și celelalte concepții relative la inferioritatea lor psihică și la legitimitatea stării de minorat în care sînt pînute.

T. P.

Din lumea balcanică

Congresul neoslav din Sofia

Două sînt mișcările din viața publică a Bulgariei, cari acum a-trag deosebita băgare de seamă a celor ce se interesează de acest regat, e: pe deoparte acțiunea energică și hotărîtă a unor partide politice opoziționiste împotriva actualului „partid democratic” dela cîrmă, pe care-l învinuesc de „regim personal” al regelui, și, în acelaș timp, împotriva chiar a regelui, pe care-l învinuesc de nerespectator al Constituției, iar pe de altă parte sînt frămîntările pregătitoare ale Congresului slav care se va ține în Sofia la 24 Iunie curent.

Pentru că cea mai de actualitate din aceste două mișcări e cea a Congresului, să ne oprim acum asupra-i, amînînd pentru un număr viitor analizarea celei împotriva regelui și a partidului democratic dela guvern.

În lumea Slavilor, au existat și trăesc încă trei feluri de mișcări cu un caracter slav obștesc, e adică : *panslavismul*, *slavenofilismul* și *neoslavismul*. Cele două dintii sînt vechi și numai reinviate în veacul al XIX, pe cînd cea deatrecia, neoslavismul, e o creație cu totul nouă, a generației de acum.

Panslavismul propagă solidaritatea tuturor Slavilor și extinderea lor politică peste cea mai mare parte a Europei, pe unde crede că altădată au fost numai Slavi, dar pe unde apoi, prin dezbinarea dintre ei, au fost eliminați ori asimilați cu deosebire de Germani. Panslavismul este o doctrină mai mult fantastică, puternic accentuată în acest sens deja de către Croatul Križanić din sec. XVII, și apoi reinviată în jurul anului 1848 de imaginația romantică și aprinsă a poeților panslaviști : cehii Kolarž și Celakovski, slovacul Stur și rusul Homjakov.

Decît, tocmai dispariția *spontană* a diferențierii și dezbinărilor dintre Slavi, pe care se întemeia existența Panslavismului, era greu de înfăptuit. De aceea această doctrină a rămas numai o teorie și o creație poetică.

Atunci, și anume în jurul evenimentelor politice de pe la a. 1860 și 1870, s'a renăscut Slavenofilismul. Acesta caută ca Rusia să facă a

dispărea desbinările, și, cu ajutorul pravoslaviei și al autocratismului țarist al ei, să adune sub aripa sa și să înfrățască toate popoarele slave din Europa.

Dar, firește, și mijloacele acestei doctrine: pravoslavia și autocratismul, nu puteau înfăptui cinstita înfrățire dintre Slavi, pe câtă vreme unii dintre ei erau catolici sau de alte religii sau pe cînd organizările politice tradițional deosebite nu-i puteau apropia așa de lesne.

De aceea, în timpul nostru s-a născut *Neoslavismul*, o doctrină care caută să dea mijloace *practice și reale iar nu fantastice* de apropiere între Slavi. Creatorul neoslavismului e cehul dr. Kramarž, deputat în parlamentul austriac. Această nouă doctrină, cum a formulat-o Kramarž, caută să statornicească între Slavi o unitate culturală, intelectuală și economică, pe care urmărește să o înfăptuiască prin toate mijloacele *reale și probate* pe cari le pune la dispoziție societatea *contemporană*, adică prin legături științifice, artistice, prin asociații de gimnastici, prin schimb de producții literare, întemeiere de bănci, aranjare de expoziții. Formulîndu-și această nouă doctrină a sa, neoslavismul, Dr. Kramarž, bărbat cu deosebire practic, se rosti, în acelaș timp că „toate forțele slave trebuiesc puse numai în planuri cari se pot realiza, prin cari se poate dobîndi un rezultat, și trebuie să se îndepărteze totul ce e în afară și mai presus de puterile noastre. Aș fi o curată nebunie să cădem din nou în greșelile panslaviștilor și slavenofililor, să alergăm după o himeră invizibilă și să ne îmbălăm de o goală utopie, crezînd că Slavii, cari sînt împărțiți în cîte-va grupe etnice, cari sînd dezbrinați în cîte-va state și desfăcuți în cîte-va limbi, ar putea să se contopească într'un tot și să se modeleze într'o mare împărăție. În loc de aceasta, cu cît e mai reală și mai roditoare solidaritatea sufletească și socială, care nu știe de hotare și nu ține socoteală de deosebiri filologice sau religioase!“

Și să a-și începe chiar lucrările acestui program al Neoslavismului, Dr. Kramarž a adunat la Iulie 1908 în Praga „Congresul neoslav“. Atunci s'a și pus aci temeliiile alianței tuturor Academiiilor, Universităților, Societăților științifice din pămînturile unde locuiesc Slavi, s'a lucrat schița unei Bănci unitare slave, și s'au ales comitete cari să pregătească o mare Expoziție a tuturor Slavilor și un Congres al lor la Moscova între a. 1912—1914. Dar în acelaș timp s'a mai hotărît la Praga să se adune în diferite țări slave „Congrese pregătitoare“, cari să pună la cale între feluritele popoare slave apropierea și legăturile, pe cari, apoi, le va pecetlui acel mare Congres la Moscova. În aceste „Congrese pregătitoare“, afară de celelalte puncte pomenite, se mai urmărește încă a se înfăptui o statornică împăcare între Ruși și Poloni cari, precum se știe, se dușmănesc, cei din urmă socotindu-se prigoniiți politicește de cei dintîi.

După cel fundamental din Praga, în vederea scopului neoslavist, s'a adunat întîiul „Congres pregătitor“ în Petersburg la Mai.

1909. Aci delegații Poloni au declarat, că deoarece ei, Polonii, sînt încă mereu prizoniți politicește de Ruși, nu vor mai lua parte la Congresele slave și deci nu vor mai lucra în sensul neoslavismului, pînă cînd aceste Congrese nu vor hotărî pe Ruși să lase liberă dezvoltarea naționalității polone. Cu toate acestea, în întîiul „Congres pregătitor” s'a hotărît a se ține „al doilea Congres pregătitor” între 24 și 29 Iunie 1910 la Sofia. Polonii însă, chiar acum de curînd, au declarat din nou prin glasul lui Dmovski, șeful partidului democrat polon că: „valul naționalismului orb crește în Rusia”, că „de asta un acord între Ruși și Polonezi nu mi se pare cu puțință” și „din această pricină, noi (Polonii) nu vom lua parte la Congresul slav din Sofia”.

Cu toate acestea Congresul slav proiectat se va ține în Sofia.

Comitetul organizator al acestui Congres, condus de juristul S. Bobčev, cel mai bun cunoscător și scriitor al „Istoriei vechiului drept bulgăresc”, a stăruit mereu să împace pe Polonezi și să-i înduplece să-și trimită și ei, ca toți ceilalți Slavi, delegații lor la „al doilea Congres pregătitor” din Sofia, pentru ca, deci, să nu se micșoreze solemnitatea și însemnătatea acestui Congres. Dar n'a izbutit. Așa că Congresul se va ține în cursul acestei luni fără Polonezi, dar cu delegați dela toate popoarele slave: dela Ruși, Cehi, Slovaci, Kașubi, Lujici, Sloveni, Croați, Bosniaci și Herțegovineni, Sirbi, Muntenegreni.

Programul lucrărilor acestui „al doilea Congres pregătitor” a fost făcut tot la Petersburg de un comitet care fusese ales la „întîiul Congres pregătitor” de acolo și care, pentru a înjgheba programul, s'a mai adunat în acel oraș, în urmă, între 28 Ianuarie și 2 Februarie 1910.

Iată acest program, pe care îl dau în traducere după un articol publicat de S. Bobčev în revista din Sofia „Bălgarska Sbirka” dela 1 Mai 1910; în el se va discuta despre:

1. *Starea actuală a statelor balcanice.*
2. *Reciprocitatea culturală:*
 - a) Convocarea unui Congres general științific al Slaviștilor;
 - b) Participarea învățaților Slavi la Congrese locale și generale naționale slave;
 - c) Relațiile reciproce între Academii slave și Instituțiile științifice;
 - d) Legături între școlile secundare și superioare slave;
 - e) Organizarea comerțului de librărie slavă, întărirea relațiilor dintre teatrele slave și societățile artistice;
 - f) Editare de reviste periodice pentru literatura și știința Slavilor (ca Ateneum din Londra) și de reviste generale slave pentru știința specială a lor;
 - g) Crestomatia Slavă;—Catalog al cărților de popularizarea științei slave pentru bibliotecile publice slave;
 - h) Carte de adresele învățaților slavi și ale instituțiilor literare; schimbul între ziarele și revistele politice importante; legături între oamenii de acțiune slavi și corporații;

i) Cursuri la Universitățile slave pentru ziarisții și studenții slavi despre activitatea Slavilor;

3. *Darea de seamă despre activitatea societăților ziarisților Slavi.*

4. *Reciprocitatea economică:*

a) Banca Slavă;

b) Expoziția Slavă;

c) Relațiile economice între Slavii din apus cu cei din răsărit și de miază-zi;

5. Intemeiere de Confederație a societăților de turiști Slavi.

6. Organizarea acțiunii pentru reciprocitatea Slavilor.

Acestea sînt punctele cari se vor discuta la Congresul neoslav din Sofia. Odată cu acest Congres însă, se vor mai ține în capitala Bulgariei încă alte 3 mai mici congrese, pentru a căror orinduire lucrează alte trei comitete deosebite, e: „Congresul ziarisților Slavi”, care se va ține la 22 Iunie și va dura 3 zile, cuprinzînd și el ziarisții slavi din toate popoarele și statele; apoi „Congresul medicilor slavi”, care se va ține dela 24—26 Iunie și va cuprinde reprezentanții Slavi ai medicinei, și, în sfîrșit, „Organizațiile gimnasticeilor Slavi” cari vor fi, din toate țările, între 1500—2000 persoane.

Acest program, zice președintele S. Bobčev, arată că „al doilea Congres pregătitor” slav, care se va ține în Sofia acum, nu e un „Congres panslavist” cum pretînd unii rău informați ziarisți străini, ci e un congres cultural al neamurilor slave, prin care se urmărește să se întilnească cei mai de seamă reprezentanți ai lor, ca să discute numai chestii economice generale și științifice, chestii cari înaintea de toate pot înlesni ca Slavii să se cunoască unii pe alții; fiindcă una din cele mai mari lipsuri ale noastre, zice Bobčev, e că noi Slavii nu ne cunoaștem între noi. Iar Congresul acesta vrea tocmai să ne facă să ne cunoaștem”.

Astfel ne prezintă Bobčev rostul acestui Congres care se va ține la Sofia; și tot numai acesta ar fi, deci, rostul tuturor „Congreselor pregătitoare” puse la cale mai întăi de Kramarž la Praga în 1908.

Deci, atît Polonii cît și unii din Sirbi vād și în manifestările aceste ale Neoslavismului oarecari „dedesubturi” politice.

Polonii, cari, cum am spus, au declarat că nu vor lua parte la Congresul din Sofia, scriu, într'un articol apărut chiar în luna aceasta în ziarul dela Lemberg „*Kurjer Ljvovskij*”, următoarele: „O cultură bulgărească propriu zisă nu există, ci pretinsa cultură bulgărească e numai un Iustru franțuzesc și dresagiu prusiac pe o temelie rusească. Unitatea în scriere, în ortografie și religie apropiate așa de mult pe Bulgari de Ruși, încît Polonezii se vor simți ca străini în acest mediu. Congresul dela Sofia va fi o *apoteozare* a iubirii și jertfelor Rușilor pentru Slavi, va fi o nesfîrșită sărbătoare dinnaintea monumentului „Țarului liberator”. Dar Polonezii n-au ce căuta la picioarele Țarului.” (*Mir* dela 15 Aprilie 1910, p 3).

Așa dar Polonii vād scopuri politice ale Rusiei, același vechi Slavenofilism, în chiar acest Neoslavism cu congresele lui.

Pe de altă parte, Sirbii văd în Neoslavismul lui Kramarž susținerea intereselor și aspirațiilor politice ale Austriei. În acest fel, cel puțin, se rostește profesorul dela Universitatea din Belgrad K. Kumanudi, unul din cei doi directori ai revistei juridice de acolo „Arhiv za pravne i društvene nauke“, despre care am vorbit într'una din cronicile noastre trecute. În revista sîrbească care apare la Viena: *Zora*, din Februarie 1910, apreciind Neoslavismul lui Kramarž, Kumanudi scrie următoarele: „dacă Neoslavismul urmărește interesele și binele tuturor Slavilor, de ce nu s-a protestat la Petersburg, în „Intilul Congres pregător“ ce s-a ținut acolo tocmai după ce Austria își anexase Bosnia și Herțegovina,— de ce nu s-a protestat împotriva acestei anexări, ci numai s-a trecut peste ea socotindu-se ca un fapt împlinit?“ Această trecere în tăcere peste faptul anexiunii arată, zice mai departe Kumanudi, că Neoslavismul lui Kramarž înțelege că „nu se îngăduie a se atinge hotarele Austro-Ungariei“ și că „e mare câștig pentru toți Slavii cînd vor fi cît mai mulți Slavi în Austria¹⁾“. „Dar atunci—continuă Kumanudi—Neoslavismul înseamnă, în primul rînd, nimicirea libertăților naționale, apoi pierderea neatîrnării politice, și, în sfîrșit, el înseamnă același lucru cași Slavenofilismul, cu singura deosebire că toate rîurile slave să se verse în marea austriacă în loc de în cea rusească și că prigonitorul și apăsătorul libertăților să nu fie țarul pravoslavnic ci caiserul catolic“.

De aceia Kumanudi învață că ideea Neoslavismului, de a se stabili raportul de solidaritate culturală și economică, e folositoare, dar cu o condiție: ca ea să se caute a se stabili nu între toți Slavii, ci numai între Slavii dela miază-zi, anume între Sirbi, Bulgari, Croați și Sloveni. Numai în această direcție mergînd, zice Kumanudi, Neoslavismul va putea deveni o realitate și nu va rămîne, deci, o simplă teorie ca vechiul Panславism și Slavenofilism.

Astfel e dar socotit între Slavi Congresul care se va începe la 24-Iunie în Sofia: Polonii, cel puțin, dar în parte și Sirbii, văd în ființa lui sforile intereselor politice ale Rusiei. De altfel, tot așa îl privesc încă Germanii, Austriacii și Turcii. Presa bulgărească, însă, în care revista *Balgarska Sbirka* dela 1 Mai 1910 și ziarul *Mir* dela 26 Mai c., se plînge de aceste bănueli străine și poloneze și stăruie a repeta că numai cultural iar nici de cum politic e scopul acestui Congres.

Drept e că Comitetul organizator al Congresului a avut grija să invite și neslavi, dar aceștia sînt anume Francezi și Englezi, ceea ce iarăși corespunde ultimelor înclinări politice ale Rusiei. Se cunosc legăturile acesteia cu Franța. Pe de altă parte *Večerna Pošta* dela 26 Mai 1910 are un articol principal despre „Apropierea culturală și economică între Anglia și Rusia“; și în același număr mai spune că Comitetul Or-

1) Se știe că, și dintre Romîni noștri din Austro-Ungaria, unii au scris și propovedit că noi am sta cel mai bine, dacă am căuta să desființăm regatul Romîniei și să ne înglobăm în o „Mare Austrie“.

ganizator al Congresului a invitat, ca oaspeți, pe partizanii ideii slave: Francezii Leroy-Beaulieu, Victor Beron, René Pinon și pe publicistul Englez Sted. Ba chiar mai mult, *Večerna Pošta* din 6 Iunie c. vestește încă următoarele: „Emile Haumant profesor de limba și literatura rusă la Universitatea din Paris, va veni la Congresul slav din Rusia. Ministerul de instrucție a luat măsuri ca acestui oaspe să i se dea orice ajutor în timpul vizitei sale științifice (*naučnoto prĕbivane*) în capitala Bulgariei. Pentru acest scop va fi atașat pe lângă dînsul directorul A. Zlatanov“. Așa de mare impresie face un reprezentant al filorusismului!

Oricum însă, cu tot scepticismul unora și bănuiala altora—Slavi sau Neslavi,—la acest Congres vor lua parte oficial reprezentanți ai tuturor popoarelor slave afară de Polonezi.

La 24 Iunie Bulgarii vor avea dar din nou prilej să-și plece solemn genunchii dinnaintea statuei „Țarului liberator“, după ce la 5 Iunie curent *Večerna Pošta* declară într-un articol de fond că: „Noi [Bulgarii] avem ca ideal înfăptuirea Bulgariei creată de Rusia prin Tratatul dela San-Stefano, și pentru ajungerea acestui ideal ne pregătim de treizeci de ani. Mai curînd sau mai tîrziu, seminția bulgărească *trebuie să se unească*, și nu numai sufletește, cum e acum, ci și fizicește, *în hotarele-i geografice firești*“. — Iar aceste hotare geografice firești cuprind, după ei, și Macedonia și Dobrogea noastră.

Și totuși, Bulgarii pretind că scopul congresului acesta ar fi numai cultural.

Ilie Bărbulescu

Cronica literară

Profiluri feminine: Selma Lagerlöf

Selma Lagerlöf este a doua femeie care a luat premiul Nobel;— se știe că cea dintâi a fost d-na Curie. Cu acest prilej, legendele ce alcătuiesc *Saga lui Göste Berling*, povestirile originale din *Legături nevăzute* (cartea ce a fost premiată), *Minunile lui Antechrist*, *Regiunile din Kungahalla*, *Legenda unui vechiu castel*, *Erusalem*, *Legendele lui Crist* și *Călătoria minunată a lui Nils Holgersson*, traduse în mai toate limbile, au început a fi citite pretutindeni în lumea civilizată.

Povestirile aceste dintr'o lume ce trăește în acele regiuni, în care ziua abia se deosebește de noapte, în care viața se petrece în izolare și monotonie, în care negurile parcă se furișează în suflete, stingînd orice licărire mai vioae, par a ne vorbi de creaturi și lucruri din altă lume, decît aceasta de pe pămînt. Parcă ne-am uita prin o ghiață translucidă în țara fjordurilor și a fjelurilor, în țara renilor și a ghețarilor strălucitori, la țărani din Dalecarlia, atît de morali și curați la suflet, atît de simpli și de civilizați, de înaintași socialmente și moralmente, sub aparența lor rustică, încît nici nu ni s'ar mai părea reali, dacă nu ar fi pe ici pe colo trăsături din sufletul lor, ce amintesc pe ale noastre, gesturi, atitudini, șovăeli și păcate din lumea noastră, detațiuni pline de adevăr și realitate.

Mitul, legenda, misterul, nu sînt în opera sa simboluri, ci există în forme reale, plămuite din tot ce e umbră și nelămurit. Suflările necunoscutului pătrund în realitatea vieții de toate zilele, nu există graniță între conștient și inconștient, natura se continuă în om și sufletul omului trăește în natură,— și aceste sînt „legăturile nevăzute” ce formează obiectul nuvelor din volumul cu același nume, observă cu multă dreptate André Bellessort, într'un studiu asupra Selmei Lagerlöf. Tineretul dintr'un sat s'a adunat să danțeze în coliba pădurarului. Gertruda, una din eroinele povestirilor din „Erusalem în Dalecarlia”, se gîndește că pădurarul scurt, bonduc, cu capul mare și barba lungă, trebuie să fie rudă de aproape cu *Trollii* și duhurile pădurii. Intre danțuri tineretul eșise

În răcoarea nopții de primăvară și toți așteptau să se ivească luna, ca să plece. Nimic nune vorbește încă despre supranatural și totuși ele aici, pîndește și planează asupra realității înguste. Un lătrat ascuțit, îndirjit, răsună în depărtările pădurii. Starck, pădurarul, în culmea groazei, îi împinge pe toți în colibă. Lătratul se apropie, cînele încunjură casa și toți stau înmărmuriți: e ceva funebru în glasul cinelui, nu e cîne real, ci o umbră infernală. În sfîrșit cînele se depărtează, din colibă se aude lătratul său perzindu-se din ce în ce. „Atunci, de departe, de foarte departe, depe înălțimele Klackbergului, izbucni în noapte un strigăt ascuțit: fu ca un virtej zgomotos sau ca sunetul unui corn. Strigătul izbucni din nou prelungindu-se, apoi răsună iarăși, urmat de tropote și sforăituri. Zgomotul se prăvălea depe crestele stîncose; parcă se dărîma tot muntele și se rostogolea ca un tunet asupra văii. Il auziră pe coastă, la marginea pădurii și cînd fu deasupra capetelor lor se strînseră și-și viriră capul între umeri“. Mai puțină groază le era de moarte decît de gîndul că „Prințul întunerecului“ gaiopa atît de aproape de ei, cu alaiul său infernal... La lumina zilei groaza distrugerii se desfășură pretutindeni, brădul dela intrarea colibii sfărîmat, ramurile gardului viu împrăștiate și pe suișul Klackbergului copacii sfărîmați deschideau un drum larg... Intrăm în sat, în viața lui obișnuită de toate zilele, dimpreună cu vizitatorii lui Starck, în mijlocul amănunțimilor și a descrierii afit de reale, a vieții din satul care se trezește, simțim mirare și ușurare pîntre toți acești oameni, care nu știu nimic despre grozăvia petrecută în pădure; dar simțim cit e de aproape, cum ne învăluie la fiecare pas, misterul, miraculosul, supranaturalul.

Viața scriitoarei însăși, așa cum ne-o povestește ea, pare a ținea tot atît de mult de domeniul supranaturalului, cași de acel al realului. În seara cînd vine pe lume micuța Selma, în castelul Maarbacka, mătușa Wennerwik întinde cărțile în odaia—în care bătrîna bunică și-a petrecut viața de fată și de femeie măritată timp de 65 de ani—și prezice viitorul noiei născute. Un sentiment ciudat cuprinde sufletul cefitorului transportat în căsuța perdată în largul și liniștitul pustiul de zapadă. Cași bunica, bătrîna doamnă Lagerlöf, sintem pe jumătate cuprinși de credință în darul vrăjitoresc al mătușii Wennerwik și urmărim cu grijă gesturile cu care întinde cărțile femeia aceea „oacheșă, cu ochii întunecați și pătranzători, cu nasul lung și coroiat, cu cirlionții în formă de sfredel pe tîmple, și dantela neagră ce îi cade, pe frunte, în colț, peste părul negru fără fir de păr alb, și cu fața brăzdată de crețuri, dar fără nici o pată“.

I-a fost prezis mătușa Wennerwik că va avea de-aface cu cărți și condee și că va rătăci prin multe locuri, ceia ce cam pune pe gînduri pe bunica bătrînă, care-și petrecuse viața în aceiași odaie, dar totuși se mîngie cînd află că va fi copila o femeie curajoasă și cinstită. Fetița gingașă și bolnăvicioasă deschide ochii asupra lumii prin prisma unui roman indian, *Oceola*. „Inchipuiți-vă o ființă omenească transportată pe

neșteptate într-o stea... Nu cred că ar descoperi această lume vrăjită cu mai multă beție, cu un interes mai pasionat decât acela cu care iau cunoștință eu despre pământul necunoscut zugrăvit în acest roman". Și astfel s'a născut în sufletul fetiței care, tot după prezicerea mătușii Wennerwik, se îmbolnăvise greu, devenise înfirmă și nu putuse să umble multă vreme, iubirea aceia pasionată pentru povestirile frumoase și dorința arzătoare de a putea scrie odată și ea asemenea povești, precum și posibilitatea de a cunoaște încă, fiind atât de tânără, scopul în care trebuia să-și pue puterile vii și interesul vieții ei viitoare.

Toate prezicerile mătușii Wennerwik se realizează. La 9 ani Selma face cea întâi călătorie mare a ei, se duce la Stockholm, vede cu bătrâna Ulla teatrul, „o lume ciudată, în fața căreia îi vine ca un fel de amețală” și în care recunoaște lumea din scumpele ei romane și din Istoria universală pe care a cetit-o adeseori lângă masa de lucru a mamei sale,—și aceasta-i dă dorința mare de a scrie piese de teatru.

La cincisprezece ani a cetit toate cărțile de poezii ce se găseau în biblioteca tatălui său. Într-o după amiază de primăvară, plimbându-se printr-o luncă și trecind mereu, pe-o cărărușă, din lumina strălucitoare a cimpurilor în umbra întunecată de sub copacii acoperiți cu frunze tinere, câteva versuri îi vin în minte pe neașteptate. „Nu destăinuesc nimănui secretul meu; dar sînt toată ziua ca în delir; nu aud nimic din cele ce mi se spun și dau răspunsuri ciudate la întrebările ce mi se pun”. Mătușa Wennerwik nu-i prezisese niciodată că va ajunge „ceva mare”, și ce poate fi mai mare decât un poet?...

Înîmplarea făcu să întîlnească la o nuntă pe Eva Fryxel, fiica istoricului cu același nume și literată ea însăși, și aceasta o sfătui că, dacă vroia să ajungă în adevăr ceva, trebuia să plece de-acasă, să se amestece în viață și mai ales să lucreze serios. Cu toate împotrivirile tatălui său, se duce atunci la Stockholm din nou și intră în școala normală; avea douăzeci de ani. „Drumul e deschis înaintea mea; pot să-mi cîștig pînea și mă simt stăpîină pe viața mea. Nu mai afirmă decît de mine să-mi ajung scopul spre care voi să merg”.

Într'unul din satele pierdute în singurătățile albe ale Suediei se strecoară liniștită și obscură viața simplă a institutoarei, care și-a pus un scop de atins, un scop spre care merge liniștită, fără grabă, oprindu-se spre a culege ici și colo bucuriile muncii sale, ale muncii sale care e o feerie ce și-o joacă ea însăși spre a-și încînta singurătatea. Și astfel se adună caete peste caete, legende, basme, visurile cele mai strălucite și mai încîntătoare, plămuirile fantaziei celei mai puțin disciplinate, dar celei mai lipsite de retorism, celei mai sincere și mai amestecate cu realitatea adevărată. Aceste comori zăceau ascunse în satul pierdut în singurătățile albe ale Suediei, căci Selma credea că toate prezicerile mătușii Wennerwik se realizaseră, cînd întîmplarea le scoase la iveală. Un jurnal publică un concurs literar, și, sub îndemnul unei prietene, Sel-

ma Lagerlöf trimite un fragment din *Saga lui Gösta Berling*. Impotriva tuturor așteptărilor, premiul este dat scriitoarei acestui fragment, numele Selmei Lagerlöf ajunge pentru întâia oară publicului cetitor din Suedia, o baroneasă bogată, ca una din zinele binefăcătoare din basmele scriitoarei, o ia sub ocrotirea ei, îi dă răgaz un an de zile să lucreze fără nici o grijă, și odată cu apariția volumului *Saga lui Gösta Berling* începe și renumele Selmei Lagerlöf, care, deși mătușa Wennerwik nu-i prezisese, ajunge atât de mare și de cunoscut, încât ia premiul Nobel, alături cu alte lumini ale lumii. Iar la citirea operei sale „viața devine înaltă, bogată și frumoasă, numai cu razele răsfirte din suflet ei”, ca la povestirile violonistului Lillie-crona din *Oaspetele Crăciunului*, din volumul *Legături nevăzute*.

Opera Selmei Lagerlöf este izvorită din aceeași fantazie a poporului scandinav, din care a izvorit *Peer Gynt* al lui Ibsen, din aceeași fantazie care face hrana sufletului acestui popor, originalitatea sa atât de pronunțată, ba chiar și caracterul concepțiilor sale morale. Cași regele Dovre, Femeia în verde și toate duhurile și Trollii, ce mișună împrejurul lui Peer Gynt, precum și Peer Gynt el însuși, ea s'a născut din pădurile, lacurile, pietrele și florile ce formează materia însăși a visurilor Selmei Lagerlöf.

Crescută în „umbra verde a trestilor, în jocul umbrelor din pădure, în freamătul frunzelor și farmecul viselor”, ea nu poate să despartă această natură de ideile, sentimentele, întâmplările povestirilor sale. Sufletul ei și al eroilor săi e plămuit din această natură. Din această cauză descrierile sale nu fac capitole aparte în opera sa, nu sînt „făcute” cu intenție și în vederea unui efect artistic, literar, deși sînt printre cele mai frumoase din literatura modernă.

Peisagiile din Dalecariia și Vermlandt, să resfrîng în operele sale, cu înfățișarea și lumina lor proprie, formează cadrul celor mai multe din povestirile scriitoarei, dau chiar culoarea specială, originalitatea deosebită fantaziei Selmei Lagerlöf, căci ele sînt văzute cu ochii și simțite cu inima celor ce au trăit în legături sufletești de fiecă clipă cu ea. Sufletul ei îmbrățișează natura cu aceeași simpatie largă, plină de spontaneitate și comprehenziune, cu care se răsfîrînge și asupra vieții omenești. E în tot ce scrie ca o izbucnire neîncetată a dragostei de viață și a recunoștinții către această viață ce poate să dea atîta poezie ca hrană comorilor de imaginație din care trăește sărmana omenire, iar visurile ei cele mai ușoare, fantaziile ei cele mai strălucitoare păstrează întotdeauna legătura cu realitatea, detaliurile adevărate, „legături nevăzute” între vis și viață. Iubirea aceasta de viață o face să fie atât de plină de îngăduință pentru firile slabe, fără putere de rezistență la ispită, atât de plină de milă pentru durerile și slăbiciunile omenești, și o înclină să aibă chiar oarecare admirație pentru rău, cînd acesta există în firi mărețe și puternice, ca acei maniaci întunecați și aspri din *Saga lui Gösta Berling*. Din această simpatie luminată și dragoste de viață, a creat

pe Hatto, bătrînul ermit, care, revoltat de răutatea omenească, a ridicat brațul cătră cer, rugînd pe D-zeu să nimicească pe oameni și s'a legat să stea cu brațul înlins, pînă cînd i se va împlini rugămîntea. Dar o păsărică și-a făcut cuibul în mina întinsă spre blestem și inima bătrînului, în fața minunilor vieții adăpostite în palma sa, se înmoae, ura sa se schimbă în milă și singuratecul pesimist înțelese atunci de ce D-zeu nu se îndură să nimicească creaturile, în care se realizase marea lege a vieții, ori de cîte crime și răutăți s'ar fi făcut vinovate.

Ibsen se ridică cu tărie împotriva ipocriziei omului social, a omului care abdică dela personalitatea și independența sa și se supune legilor și prejudecăților comune de frica suferinții. Dar în fața eroului ce întrupează fantazia poporului său, se abate dela aspra și neînduplecata maximă a vieții sale : „Fii pentru tine însuși“ și se arată plin de îngăduință și chiar cu oarecare tandreță pentru acel Peer Gynt, amoral, șnapan, mincinos și egoist, pe care-l răscumpără iubirea și credința idealei Solweig. El e stăpînit de nevoia adevărului absolut, dar, pentru ca acest adevăr absolut să se poată realiza, „omul trebuie să fie singur, pentru ca să fie tare“. Indată însă ce se amestecă printre mulțime și ia parte la viața sufletească a poporului său, el pare a înțelege strigătul călătorului cu față mîncată de lepră, care cere cu un accent atît de tragic : „O mască, încă o mască!“ Selma Lagerlöf, deși trăește foarte mult singură, este o fire ce trăește sufletește cu mulțimea, ea înțelege șovăelele, compromisiunile și solismele, cu care omenirea încearcă să-și ascundă adevărul prea crud și prea descurajant pentru sufletele noastre atît de încercate în drumul greu al vieții, în sufletul său strigătul călătorului „o mască, încă o mască“ găsește întotdeauna răsuneț. Eroul ei e omul ce iubește viața, care nu e numai un om ce știe să poarte răspunderea, să-și facă datoria cu curaj, ci știe și să dea vieții acea frumuseță, nobleță, înălțime și bogăție, despre care ni se vorbește în *Oaspetele Crăciunului*, prin puterea imaginației și a iubirii. Aceasta este puterea „oamenilor mari“ asupra generațiilor următoare, ei sînt „mari“ tocmai pentru că simbolizează tot ce e mai nobil și mai ales în sufletul nostru, sînt mari pentru că sînt expresiunea aspirațiilor noastre celor mai înalte și deci îndemnul nostru spre progres, chiar dacă n'ar fi decît niște fantome, care n'au existat niciodată decît în imaginația omenirii.

Această concepție a Selmei Lagerlöf este concretizată în povestirea *Unchiul Ruben*, în care e vorba de un copil de trei ani, care a murit din cauza unei răceli și pe care mamă-sa în iubirea și durerea ei l-a idealizat atît de mult, încît a rămas în amintirea multor generații de copii ca simbolul cinstei și al desăvîrșirii. Adeseori copiii din generațiile următoare se ridicau împotriva acestei fantome, care se împotriva multor jocuri și plăceri din viața copilărească. Dar cînd, la rîndul lor, aveau copii, imagina unchiului Ruben era din nou evocată ca simbol și țintă a desăvîrșirii morale, căci toți în sufletul lor erau convinși de puterea și necesitatea existenței acestui erou!...

Celebră și populară, Selma Lagerlöf trăește într'un orașel de provincie, departe de sărbătorirea care o așteaptă și o cheamă pretutindeni. Ea scrie pentru ea însăși, în traiul ei singuratic și inspirată din viața ei interioară, și scrie pentru oameni care trăesc ca ea și care au nevoie de viziuni de feerie, basme lungi și miraculoase, pentru a-și popula monotonia nesfârșitelor luni de iarnă, cu zilele neguroase, și nopțile de insomnie din timpul verii. Romanele ei sînt departe de a fi alcătuite după un plan riguros, în care să fie observate proporțiile și ale cărei părți diferite să alcătuiască un tot armonic. Povestirea se desfășură pe îndelete, oprindu-se mai mult în acele clipe, în care gustul sau capriiul scriitoarei se complace. Dar personagiile sînt atît de vii, interesul dramatic atît de puternic, încît narațiunea stăpînește sufletul cetitorului din primele pagini și farmecul e atît de mare, încît, cu toate repetițiile și lungimile, atenția nu se obosește nicăiri.

Trăită și crescută în spiritul celor mici și simpli, a păstrat dela dinșii darul acela de a crede și dragostea vie pentru legendă și basm, pe care le povestește, cași simplii dela care le-a cules, în graiul și cu întorsăturile lor. Talentul ei artistic, zice André Beilessort, nu este decît talentul țărănesc ridicat la puterea genului.

Eroii povestirilor sale sînt cei mai mulți dintre cei săraci și umilți : țărani, pescari, marinari, al căror suflet îl cunoaște și pe care știe să-l desvălească, să-l atingă și să-l redea ca una ce a trăit din viața și în viața lor. Ea înțelege importanța și valoarea vechilor obiceiuri, a tradițiilor în viața țăranilor, care e ca un fel de legătură între faptele însemnate din viața individului și generațiile precedente, și le descrie pentru pitorescul și frumuseța lor, cit și pentru a pune în evidență strînsa legătură dintre sufletul țaranului suedez cu morții săi, legătură ce impresionează mai ales în romanul *Erusalem in Dalecarlia*.

Cu toate că prezicerea mătusei Wennerwik s'a realizat : „Adesea vei călători, din greu vei munci, cărți vei scri, niciodată sănătoasă nu vei fi, și astfel viața ta se va petrece“,—Selma Lagerlöf socoate „că aceea, care și-a împlinit visele din copilărie în vîrsta matură, a cunoscut fericirea adevărată și s'a născut sub o stea norocoasă!“; iar Academia suedeză a dat la 10 Decembrie premiul Nobel „unui suflet simplu“ și unui talent de o delicateță și de-o originalitate fermecătoare.

Izabela Sadoveanu

Cronica externă

— Politica d-lui Briand —

Alegerile s-au terminat în Franța și noua cameră și-a început lucrările. Așa fiind, era firesc ca guvernul să-i supue programul său. Cum parlamentul cel nou nu se deosebește însă aproape deloc, în ce privește repartițiunea partidelor, de foasta cameră, și cum guvernul de azi e același care era și înaintea de alegeri, nu poate fi vorba de inaugurarea vreunei alte politici.

Declarațiunea ministerială și lungile dezbateri la care discutarea ei a dat naștere au avut de scop mai mult să lămurească această politică decît să afirme acum, la pragul unei noi legislaturi, o nouă politică republicană. Întrebarea care se pune deci acum, după ce toate lămuririle au fost date și toate nedumiririle au fost risipite, este de a ști: în ce constă politica d-lui Briand, ce reprezintă el în evoluțiunea democrației franceze ?

Răspunsul acestei întrebări nu ni-l poate da programul său. Acest document este, la dreptul vorbind, numai o edițiune adăogată și corectată a programului pe care d. Clemenceau l-a redactat acum trei ani, cînd a venit la guvern. Bine înțeles, sînt oarecare deosebiri între programul d-lui Briand și programul d-lui Clemenceau. Așa, de pildă, găsim la d. Briand părți care nici nu existau la d. Clemenceau și care sînt demne de toată luarea noastră aminte. D. Briand ne vorbește de acțiunile de muncă, o idee originală și desigur menită să săvîrșească a-dînci schimbări în raporturile dintre capital și muncă. Tot d-sa arată participării la beneficii și contractului colectiv de muncă o solitudine mai vie decît predecesorul său. Afară de aceasta, găsim în programul d-lui Briand o parte întreagă de care d. Clemenceau nici nu s'a ocupat: e partea privitoare la dezvoltarea ce se cuvine a se da comerțului și industriei și la grija pe care guvernul trebuie să o poarte în genere bunului mers al afacerilor. De ani de zile guvernele republicane nu se mai interesau de soarta capitalului, sau se fereau să afirme în public interesul ce i-l purtau. D. Briand a vorbit însă deschis și pe larg de

acest subiect, a arătat că față de dezvoltarea economică a celorlalte mari puteri, guvernul francez nu poate să rămie nepăsător, că el are datoria să sprijine capitalul, să-i dea toate înlesnirile de care are nevoie și mai presus de toate că el trebuie să întărească încrederea capitaliștilor, azi atât de mult sdruncinată prin toate revendicările lumii muncitoare. Numai în acest chip se va da Franței puțința să ție piept concurenței străine și să nu iasă cu desăvîrșire sdrobită din marea luptă economică ce s-a înlins peste tot globul pămîntesc. Deasemenea, în programul d-lui Briand statutul funcționarilor formează obiectul unei deosebite atențiuni. Evenimentele din ultimul timp, nevoia tot mai grabnică și mai imperioasă de a determina sfera exactă a drepturilor și a obligațiunilor funcționarilor, pentruca nu cumva aparatul statului să devie simburile anarhiei sociale și ca sindicatul funcționarilor să se substituie puterilor organizate din stat și întregului mecanism al reprezentațiunii naționale,—rezolvarea tuturor acestor probleme, care pe vremea d-lui Clemenceau nu se puneau, sau abia apăruseră pe orizontul politic, nu mai suferă azi nici o întârziere, și prin urmare trebuiau să constituie una din grijile de căpetenie ale d-lui Briand, în alcătuirea declarațiunii sale ministeriale.

Dar în afară de aceste deosebiri, programul d-lui Briand nu diferă de al d-lui Clemenceau. Amîndouă cuprînd aceleași puncte principale: și într'unul și într'altul găsim înscrise în frunte: reforma fiscală, reforma administrativă, reforma judecătorească, reformele sociale și chestiunea școalei laice. În ce privește reforma fiscală, d. Briand e tot aîit de puțin în măsură să știe care va fi formula definitivă a proiectului de impozit pe venit, pe cît de încurcat era și d. Clemenceau cînd i se cerea să răspundă lămurit la această chestiune. În ce privește reforma administrativă, d. Briand a precizat puțin formula cam prea generală a d-lui Clemenceau.

D. Clemenceau cerea descentralizarea administrativă; d. Briand spune în ce fel crede că o poate realiza. El vrea să înființeze niște cercuri regionale mai restrînse decît departamentele de azi și, federînd aceste cercuri pentru atingerea unor scopuri comune, să dea organizațiunilor departamentale acea autonomie de toți cerută și de alîta vreme așteptată. În chestia reformei judecătorești, ce poate cere d. Briand dacă nu ceia ce cerea și predecesorul său, și anume: să sustragă tot mai mult magistratura de sub influențele care pot fi dăunătoare bunei ei funcțiuni. Inzestrarea Republicei cu o justiție cît mai expeditivă și cît mai dreaptă în hotărîrile ei, acesta este demult idealul partidelor democratice, pe care doi apostoli înflăcărați ai adevărului și ai dreptății, cum sînt d-nii Clemenceau și Briand, trebuiau să-l afirme cu o egală putere în programele lor ministeriale. În ce privește reformele sociale, găsim a-aceiași lipsă de preciziune, aceleași formule vagi și la unul și la altul; iar în ce privește faimoasa chestiune a învățămîntului laic, îi vedem pe amîndoi apărînd cu aceiași energie dreptul Republicei de a se apăra împotriva bisericii și a reacțiunii, care, învinse pe alte domenii, se încearcă

să se răzbune împotriva democrației învingătoare, crescînd într'un spirit reacționar generațiunile tinere.

Dealtminteri, era și firesc ca programul d-lui Briand să se asemene în trăsăturile lui generale atît de mult cu al d-lui Clemenceau.

În societățile puțin înnaintate și sub guvernămintele despotice, în care toată viața publică gravitează în jurul citorva personalități, influența individuală a conducătorilor este covârșitoare. Ei caută în inteligența și în convingerile lor personale legile cu care înzestrează apoi mulțimea.

Programul poartă întotdeauna pecetea puternică a individualității care l-a conceput și, fiindcă există fatal deosebiri radicale de vederi dela o personalitate la cealaltă, programele lor se deosebesc și ele cu totul dela om la om. Nu tot astfel stau lucrurile într-un regim democratic. Acolo sfera influenței personale a conducătorilor este din ce în ce mai restrînsă. Programele sînt isvorite din nevoile adînci ale unor populațiuni conștiente de ce vor. Conducătorul este mai puțin autorul legilor decît cel ce traduce în scris voința obștească. Oricît ar vrea deci acest conducător să fie original, el este legat de marile curențe de nevoi populare, care îi dictează măsurile legislative ce trebuie să ia, și, cum aceste curențe nu pornesc din imaginațiunea schimbătoare a oamenilor, ci din nevoi sociale permanente, programele nu se pot schimba dela un minister la altul decît într'o foarte slabă și foarte superficială măsură. Tocmai fiindcă sub regimurile despotice legea e rezultatul voinței sau chiar al capriciului ocîrmuitorului, pe cînd sub un regim democratic legea este neapărat rezultatul nevoilor reale, deaceia se și întîmplă ca regimurile despotice să facă mereu la legi care nu se pot aplica sau care, în loc să se adreseze adevăratelor nevoi ale unei societăți, se adresează mai adeseaori la niște nevoi închipuite și lasă cu totul la o parte relele pe care ar trebui să le tămăduiască. Cu cît o societate are însă un regim democratic mai perfect, cu atît și legea, isvorînd mai deadreptul din nevoile ei, se adaptează mai bine cerințelor care au dictat-o. Cea mai bună dovadă a acestui adevăr ne-o dă reforma electorală din Franța. Știe că d. Briand, deși recunoștea nevoia de a vindeca unele din neajunsurile actualului regim parlamentar prin introducerea unei reforme electorale, totuși el nu se arăta atît de grăbit ca alții de a supune această reformă votului camerei. El se temea—și-o mărturisea fără înconjur—că o reformă electorală să nu răpească puterea majorității republicane și că partidele reacționare singure se profite în cele din urmă de toată schimbarea care se va introduce. Cu prilejul alegerilor Franța s-a rostit însă pentru reforma electorală cu atîta hotărîre, încît d. Briand n-a avut altceva de făcut decît să se plece în fața voinței ei și, lăsînd la o parte toate temerile lui, el a și făgăduit parlamentului că în cel mai scurt timp posibil îi va prezînta proiectul de reformă electorală, reclamat de întreaga opinie publică. Acest proiect nu este opera d-lui Briand decît în parte. Scrutînul de listă și reprezentațiunea proporțională a minorității, adică cele două idei fundamentale ale proiectului, sînt cerute-

de tot partidul republican și formulate de toți oamenii politici. Singura părțică de originalitate stă în sistemul de reprezentățiune proporțională, ales de cătră d. Briand. Într'adevăr, există mai multe feluri de a realiza reprezentățiunea minorităților. Există, întâi, sistemul Le Hondt, adoptat în Belgia; este, pe urmă, sistemul așa numit al coeficientului, pentru care s-a rostit în Franța comitetul reprezentățiunii proporționale, și în deosebi d. Charles Benoist, cel mai aprig apărător al reformei electorale. Dar și sistemul coeficientului poate da loc la două feluri de aplicațiuni, după modul cum se calculează. După un sistem,—ar fi prea lung să explicăm aici amănunțele acestui mecanism,—minoritățile sînt mai favorizate; după altul, dimpotrivă, majoritățile sînt mai ocrotite decît minoritățile. D. Briand a ales acest din urmă sistem, fiindcă el răspunde mai bine griji de care el a fost insuflețit încă dela început în această materie, adică de grija de a nu sfărîma puterea majorității republicane, care a putut să facă greșeli, să aibă slăbiciunile ei, dar care în patruzeci de ani a avut netăgăduitul meritul de a introna regîmul republican, de a reorganiza societatea franceză pe o temelie democratică și de a reda Franței propășirea internă și prestigiul în afară, de care ea se bucura și înaintea de dezastrele dela 1870.

Atît este, în proiectul de reformă electorală pe care camera îl va lua în discuție peste cîteva zile, partea ce revine influenței personale și meritului d-lui Briand.

Deaceia documentul scris, care se numește programul ministerial, are o însemnătate cu totul secundară. El poate să fie mai complex decît al d-lui Clemenceau, al d-lui Clemenceau poate să fie mai bine scris decît al d-lui Briand, unul poate să aibă mai mulți sorți decît celalt de a fi votat, dar ele rămîn amîndouă opera întregului partid republican, expresiunea aspirațiunilor comune ale democrației franceze. Ca să găsim răspunsul întrebării puse la început, ca să știm ce vrea d. Briand să realizeze și ce reprezintă el în evoluția Franței moderne, trebuie să cercetăm spiritul care-l însuflețește și care a preșezut la întocmirea programului său. Ce a vrut d. Briand? Ce se zărește în dosul declarațiunii sale?

Scopul lui este să unească toate forțele republicane, toate elementele democratice, într-o singură și compactă majoritate și să îndeplinească cu concursul ei sincer, necondiționat (tout ou rien, după propria lui expresie), o operă de pacificare a spiritelor și de largă armonie socială. Reformele trec pentru el pe al doilea plan. Marea sfortare de democratizare, care s'a făcut dela Waldeck-Rousseau încoace, nu s-a putut săvîrși fără adînci sguiduri și fără numeroase sfîșieri. Rezultatul acestei politici e că s-au îndeplinit schimbări însemnate, că s-au realizat splendide reforme,—dar toate prefacerile acestea, oricît de admirabile ar fi, se mișcă într-un fel de haos, care crează Franței o neliniște dăunătoare din toate punctele de vedere. Continuînd pe calea reformelor, haosul s-ar mări și, în loc de a se întări opera constructivă a Republicei, s-ar spori nu-

mai germeii de nemulțumire, pricinele de sfișieri sociale, care la un moment dat pot să pue în pericol destinele înseși ale democrației franceze.

Pe lângă aceasta, nu trebuie să uităm că este în firea lucrurilor ca după o epocă de sforțare intensă să urmeze o epocă de liniște, după o eră de prefaceri să vie o eră de așezare. Această nevoie o resimt de o potrivă și omenii și așezămintele. Oamenii simt trebuința să se reculegă puțin, să vadă cum stau și unde sînt, căci viltorile luptei au fost atit de puternice, încit ei singuri nu-și mai dau bine seamă de pozițiunile pe care au fost asvîrliți, nici de mijloacele de luptă de care mai dispun. Așezămintele au și ele nevoie de liniște ca să poată desăvîrși noua lor întocmire. În definitiv, ce sînt reformele sociale dacă nu o nouă organizare a diferitelor raporturi dintre elementele unei societăți, un nou teren de conciliațiune între diferitele interese opuse ce se ivesc în orice înjghebare omenească? Ori, e evident că organizațiunile nu se pot decreta, că ele cer vreme multă ca să între în moravuri, ca deosebitele roțițe din care se compun să se îmbine unele cu altele, ca să se învirtească toate fără ciocnire, sub impulsul uneia și aceleași forțe motrice.

Iată dece d. Briand ne dă dovadă că este un spirit foarte realist atunci cînd proclamă că prima necesitate a societății franceze de astăzi este pacificarea spiritelor și nevoia de a desăvîrși organizațiunile începute înaintea de a întreprinde altele noi. Dar mai este încă ceva. Toată această operă de democratizare nu s-a putut îndeplini fără să lase în urma ei multe resimțiminte și multe ori. Învingătorii, îmbărbătați prin isbînzile lor, sînt îndemnați, ca toți învingătorii, să abuzeze de isbîndă, să nu cruțe pe învinși, să-i urmărească până în ultimele lor vizuini. Învinșii, la rîndul lor, neputîndu-se mîngia de înfrîngerile ce au suferit, se agață, cu desperarea caracteristică a tuturor oamenilor ce pier, de tot ce le esă în cale, își varsă, fără grijă de consecințele ce pot decurge dintr-o asemenea atitudine, toată desnădejdea și toată amărăciunea. Și văzîndu-se în neputință de a mai crea ceva, nu mai aspiră decit să distrugă tot ceia ce învingătorii lor se trudesă să întemeeze și să înnalțe. Cum vreți ca într-o asemenea atmosferă, de frămintări și de nesiguranță pentru ziua de mine, democrația să se organizeze temeinic, să muncească cu spor și să propășească pe calea civilizațiunii? Deaceia d. Briand are iarăși dreptate cînd vine să predice, cu tot jocul fermecătoarei sale elocințe, armonia între toți cei ce până eri erau despărțiți în două tabere vrăjmașe și se războiau între dinșii cu o sălbatică înverșunare. În interesul însuși al progresului democratic, el conjură pe învingători să nu mai fugărească pe învinșii lor care bat în retragere, iar pe învinși îi povăuște să uite și să erte. Tutoresa le arată că mai presus de concepțiunile de partid este Franța, că, dacă cineva a avut fericirea să asiste la triumful idealului său politic, el trebuie cu atit mai vîrtos să-și aducă aminte că nu ocîrmuesc Republica numai în folosul partidului și a concepțiunilor sale, ci în folosul tuturor Francezilor, adică chiar al acelor ce au alte convingeri și alte năzuinți.

Armonia socială este dealminteri o necesitate absolută în stadiul de evoluțiune în care Franța a ajuns astăzi. Reformele sociale se apropie de maximul ce se poate realiza înăuntrul cadrului unei societăți capitaliste. Programul radical este din această pricină aproape pe deplin înfăptuit. Partidele democratice au sosit în mersul lor înaintea aproape de hotarul socialismului. Ajunși aici, democrații se găsesc în fața următoare alternative: sau refuză categoric să meargă înaintea, se împotrivesc desființării proprietății individuale, care formează linia puternică de demarcațiune între radicalism și socialism,—sau se hotărăsc să treacă această linie de demarcațiune, și atunci mai curînd sau mai tîrziu revoluțiunea socială va fi un fapt îndeplinit, isbinda concepțiunii socialiste: cu naționalizarea solului și a mijloacelor de producțiune va deveni o realitate vie.

Nu-i vorbă, sînt unii reprezentanți ai radicalismului care se întrebă dacă nu trebuie să sară șanțul. Ei se tem că, neputînd da decît soluțiuni superficiale marilor conflicte sociale, mulțimea să nu-i părăsească și să se îndrepteze către socialiști, care făgăduesc leacuri radicale, tămăduirea din temelie a tuturor bolilor de care suferă societatea modernă și de care se vaită proletariatul obișnuit. În această privință, debaterile care au avut loc în cameră cu prilejul programului d-lui Briand au fost cît se poate de semnificative. Ele au oglindit admirabil starea sufletească a radicalismului francez de azi. Am văzut la tribună oratori împotrivindu-se oricărei alunecări pe povișul socialismului, am auzit pe alții mărturisind pe față nevoia de a adopta idealul socialist. Toți ne înfățoșau spectacolul aceleiași ciudate nedumeriri, toți păreau îngrijși să determine locul precis al concepțiunii lor, care, în mijlocul hărțuierilor de tot felul ale vieții publice franceze, părea ca una din acele mingi pe care în învîlmășala lor jucători și-o asviră dela unul la altul, fără s-o mai poată prinde și fără să mai știe unde a ajuns.

Dar alături de toți acești care se pipăe, sînt alți care nu vor cu nici-un chip să sară șanțul, care vor să rămie apărători neclintii ai proprietății individuale și concep evoluțiunea și progresele democrației nu-mai înăuntrul cadrului societății capitaliste. De partea aceasta e constrîns deocamdată să fie orișice guvern francez, și atunci e lesne de înțeles că problemul se simplifică și se pune sub o formă cît se poate de lămurită. Dacă capitalul nu trebuie distrus, atunci se cuvine să se găsească o formulă pentru a împăca interesele lui cu acelea ale muncii. O politică de luptă înverșunată împotriva capitalului nu se poate concepe decît atît timp cît ești hotărit să-l distrugi. De îndată ce recunoști necesitatea unei conviețuiri a capitalului cu munca și de îndată ce scopul tău este numai să îngrădești atotputernicia capitalului, care mergea pînă la nesocotirea tuturor drepturilor muncii, și să asiguri muncii, printr-o largă ocrotire, o situațiune egală cu cea a capitalului, o politică de armonie socială devine o evidentă necesitate. D: Briand, reprezentînd

un guvern și o majoritate care vrea să rămie în limitele unei societăți capitaliste, nu poate deci să continue numai cu o politică de neincetate reforme sociale, el este silit să proclame un armistițiu în lupta dintre capital și muncă, care domină toată viața economică și politică a tuturor societăților moderne. Cu această politică el dorește să înzestreze Republica. Dacă nu putem—zice el—să mai mergem înainte, fiindcă, mergînd înainte, intrăm fără să vrem în domeniul socialismului, în care e bine înțeles că nu vrem să pășim, de ce să ducem luptă nemiloasă împotriva capitalului și a forțelor conservatoare; mai bine să găsim un „modus vivendi“ între interesele lor și interesele noastre. Altminteri, democrația nesocialistă prinsă între dușmănia socialistă, care o lovește pe dinnainte, și între vrășmășia neînduplecată a reacțiunii, care o atacă pe dela spate, va suferi prin a fi cu desăvîrșire nimicită.

Are oare această concepție politică a d-lui Briand sorți de isbîndă? Nu putem ști care îi va fi soarta finală, dar deocamdată credem că este pentru Franța singura formulă politică posibilă și logică. Ea răspunde unei nevoi actuale și vădite. Este această nevoie—nevoia unei epoci de scurtă tranzițiune, sau a unei stări de lucruri definitive? La aceasta viitorul singur poate să răspundă. În orice caz, ca să ne reîntoarcem la influența pe care individualitățile pot s-o exercite asupra mersului unei democrații, sînt mai multe lucruri în situația personală a d-lui Briand care merită să fie notate.

Iată pe unul din apostolii cei mai aprigi ai socialismului revoluționar, osîndit parcă printr-o curioasă ironie a soartei să găsească tocmai el formula de împăciuire dintre capital și muncă, care, dacă nu va reuși să împedecă isbînda finală a socialismului, va întîrzia în orice caz realizarea lui. Să fie oare schimbarea aceasta a mentalității d-lui Briand un fel de semn prevestitor al transformărilor ce se vor opera în doctrina și în simțimintele socialismului întreg, care va sfîrși prin a descrie și el o asemenea orbită; sau, din potrivă explicațiunea acestei metamorfoze trebuie căutată în însușirile firești ale d-lui Briand? Actualul președinte al consiliului de miniștri francez a fost întotdeauna mai mult un tactician decît un făuritor de idei sau un purtător de idealuri. Separațiunea bisericilor de stat n-a fost concepția lui; nici măcar proiectul care s-a votat nu a fost întocmit de el. Dar artei lui de a împăca cerințele democrației cu susceptibilitățile credincioșilor se datorește netăgăduit îndeplinirea acestui mare act. Deasemenea, tot aptitudinilor sale de tactician se datorește strălucitul succes pe care el a știut să și-l croiască prin aplicarea acestei legi. Dacă d. Briand ar fi fost mai puțin maestru în felul de a dezarma criticile adversarilor și de a potrivi cerințele cultului cu litera legii, aplicarea separațiunii ar fi dat naștere la serioase turburări, care ani de zile ar fi sfîșiat societatea franceză. Pe cînd așa din aplicarea acestei delicate legi n-a eșit decît un singur învins și încă și acela fiindcă s-a distrus singur: Vaticanul și nesocotita sa intransigență.

Dece același Briand n-ar fi omul indicat ca să stabilească armonia dintre capital și muncă? Dece n-ar fi acesta rolul pe care soarta i l-a desemnat în evoluțiunea democrației franceze? Pentru îndeplinirea acestui rol se cere o inteligență și un talent care să știe să se mlădie. Și natura a înzestrat cu dărnicie pe d. Briand cu aceste însușiri. Se mai cere o lipsă desăvârșită de sectarism și un larg spirit de împăciuire față de rătăcirile și de slăbiciunile adversarilor. Cine a arătat vreodată un spirit de îngăduință mai luminat și-o răbdare mai îngerească decât d. Briand în chestia separațiunii? Se cere însfîrșit un simț innăscut de echilibru și puterea de a convinge. Ori, aceste sînt tocmai calitățile esențiale ale personalității d-lui Briand. El știe să dea fiecăruia ceea ce i se cuvine și dintr'un gest, cu care oricare altul ar nemulțumi pe mai mulți, d. Briand reușește întotdeauna să satisfacă cît mai multe interese opuse. În talerele balanței sociale el nu aruncă niciodată prea multe greutateți într-o singură parte, el are întotdeauna grija ca dezechilibrul să nu fie prea supărător. Iar dovada puterii sale de convingere ne-o dau discursurile sale parlamentare.

În ce constă succesele oratorice ale d-lui Briand? În splendoarea imaginilor sale? În această privință el este cu mult inferior unui Jaurès. În puritatea formei sale? Cuvîntările lui nu se pot asemăna nici cu ale lui Waldeck-Rousseau, nici cu ale d-lui Poincaré. În scînteerile geniale ale cugetărei sale? Nici nu poate fi comparație între discursurile lui și ale d-lui Clemenceau. Cugetarea la d. Briand este banală și adevărurile ce le vîntură n-au nimic deosebit. Alunși ce explică succesul lui, succesul lui necontestabil, succesul lui extraordinar, care i-a asigurat o carieră politică de o uimitoare repezeciune și l-a înălțat poate mai presus de toți ceilalți oratori ai Franței? Numai puterea sa de dialectică, extraordinara sa facultate de a mînuși argumentele, de a pune în lumina cea mai vie pe cele ce pot adevăra teza lui, de a înlătura pe cele ce-i pot sta în cale, de a strînge în mînunchiu cele ce pot ripi auditorul și ridica sala într-o obștească mișcare de entuziasm. Cei ce îl combat, prinși în villoarea acestei captivante argumentațiuni ca înfr-un cerc de fier, cu greu opresc minile lor dela gestul involuntar al aplauzului. A acestei omeniri, care se frămîntă ca să găsească ceva mai multă dreptate și ceva mai multă fericire, dece soartă i-ar fi hărăzit un om înzestrat cu un asemenea dar, dacă nu pentruca să-l întrebuițeze în întregime spre a dovedi semenilor săi că, prin puțină bunăvoință, prin puțină lărgime de vederi și de suflet, multe dintre judecățile care despart pe oameni pot să dispară și multe din piedicele ce fac adesea conflictele de interese atît de ireductibile pot să fie înlăturate. Dece acest dar care a săvîrșit atîtea minuni n-ar fi el în stare să lămurească omenirii acest adevăr atît de simplu de înțeles: că în puțină armonie lumea poate să găsească încă multă vreme un tezaur bogat de propășire și un izvor curat de temeinică fericire.

I. G. Duca

Cronica veselă

Romanta Automobilului

Păzea!
Păzea că trece 'n goană,
Aleargă,
Vijie ca vîntul,
Și dacă n'ai urechi normale, te face una cu pămîntul !
El vine drept din arsenalul Progresului uman
Modern,—
Să te trimită 'n bezna rece a Absolutului etern !...

Păzea,
Că trece 'n sbor Copilul Civilizației extreme
Și svîrle 'n aer trei semnale,—
Trei versuri mici
Din trei Poeme
Pe care trei poeți odată
În trei orașe le-au cîntat,—
Un leit-motiv
Trei note scurte
Cu timbrul Galbenului mat...
Dar cine poate să priceapă simbolul celor trei semnale,
Ce conturează 'n spațiu
Albe
Și verzi intenții criminale ?

Păzea, că e iresponsabil...
 El are flacări în artere,—
 Și te lovește fără veste cu patruzeci de cai putere !
 Pufnește,
 Sbirnțe,
 Se 'ntoarce
 Și lasă 'n urma lui
 Pe drum,
 Miros albastru de benzină
 Și nori de pulbere
 Și fum.

* * *

S'a dus...
 Adio !...
 Poate-acuma deja comite alte crime !
 Pe cînd în urma lui se scoală din praf infirmele victime,—
 Un șir de morți
 Jertfiți cu sila pe-altarul nobilului Sport,—
 Și indignați gesticulează
 Pe drum,—
 Iar tu ești primul mort
 Care-a 'nviat...
 Și scuturîndu-ți de praf, în soare, macierlanul—
 Răcnești în urma lui :
 —De geaba ! Te face marț, Aeroplanul !...

Gh. Topîrceanu

Scrisori din Ardeal

Viața culturală.— Noul episcop al Caransebeșului.—
Sinoadele eparhiale.— Marele sprijinitor al
culturii românești: Vasile Stroescu.— Congresul profesorilor

Dezastrul suferit de Rominii din Ardeal pe terenul politic, cu prilejul ultimelor alegeri pentru Cameră, nu e în realitate un dezastru atât de mare, cum s'ar părea. Cu toată căderea aceasta, la care nu s'ar fi așteptat nici cel mai optimist Ungur și nici cel mai pesimist Român, noi nu sintem în regres nici pe teren politic și nici pe teren cultural. Din punct de vedere politic, sintem în progres prin numărul cu mult mai mare de voturi românești date la alegerile acestea, față de cele din 1906, și prin indignarea și revolta conștiința ce a produs căderea în toate inimile românești, care nu s'au decepționat, ci s'au întărit. Aceste momente au și o pronunțată latură culturală, întrucit ele vorbesc de o reală școală politică și de deșteptarea în cercuri tot mai largi a conștiinței naționale, care face mai mult chiar decit anumite succese la alegeri, care, neintovărășite de acestea, n'ar fi decit niște pseudosuccese. Conștiința națională, deșteptată odată, e o garanție că sintem într'un mare și mulțumitor progres.

*

Dar nu numai aceste progrese sint de înregistrat la noi în timpul din urmă. Mai sint și altele, care sint și cu mult mai concrete. Intre ele cel dintii e alegerea și confirmarea părintelui *dr. Miron E. Cristea* de episcop al celei mai puțin de Dumnezeu păzite eparhii a Caransebeșului, în Bănatul Timișan și Severin.

În adevăr, această alegere poate fi privită cu tot dreptul ca un eveniment epocal în viața Românilor din Transilvania și Ungaria, întrucit pentru răul cel mai mare s'a găsit doctorul cel mai iscusit, care va ști a-l tămădui.

Chiar dela întemeierea ei, această eparhie n'a avut un prea mare noroc. Cel dintii episcop, bunul și harnicul fost protopop

al Braşovului şi unul dintre cei mai neobosiţi fondatori ai liceului de acolo, ajuns la o vîrstă destul de înaintată, între nişte împrejurări nouă, pe care nu le cunoştea şi pe care nu era în măsură de a le putea stăpîni, a fost, ce e drept, un episcop plin de cea mai frumoasă rivnă pentru biserică şi neam, dar n'a fost în stare a inaugura o stare de lucruri înfloritoare. Succesorul acestuia, Nicolae Popea, un om de carte şi un aderent înlocat al lui Şaguna şi al ideilor acestuia, era şi el lipsit de orice energie în scaunul său de episcop, pe care l-au compromis, fără vina directă a bătrînului episcop, mulţi chiar dintre oamenii bisericii. Tronul arhieresc dela Caransebeş mai avea în ultimii 15 ani, o strălucire oarecare, prin faptul, că în el şedea reprezentantul, fără energie ce e drept, al unor principii, în virtutea cărora se renăscuse biserica ortodoxă pe timpul lui Şaguna. Incolo, eparhia Caransebeşului ducea o viaţă destul de puţin creştinească. La cirma reală a ei se răsăfău o samă de oameni compromişi, mici de suflet, mari de patimi, care considerau biserica ca o platformă care le înlesnea realizarea tuturor planurilor lor egoiste şi materiale. Puţinii oameni buni, care se mai aflau în adevăratul serviciu al bisericii, au fost făcuţi imposibili şi o adevărată orgie se sălăşluisese în partea cea mai mare a vieţii neamului nostru din alt de mult cercata provincie românească a Banatului.

Cînd a închis ochii bătrînul academician, care şi-a păstrat până la adîncă vîrstă de 83 de ani curăţenia inimii, au eşit la iveală o mulţime de pretenţii reprezentate prin o gramadă de pretenţioşi. „Burdismul”, această „buruiiană” care a copleşit prin puterea corupţiei o însemnată parte a vieţii din Banat, era în fruntea lor. Dar a căzut, — şi cînd a crezut că s'a renăscut, a căzut şi a doua oară. Alegerea în scaunul vlădicesc a părintelui Muste şi apoi a părintelui Bădescu, şi neconfirmarea acestora, făcea să se creadă că au reinviat vechile vremuri de paşalicuri în Banat şi că stăpînitorul prin corupţie al Banatului va ajunge deplin stăpînitor pe toate destinele acestuia. În acest moment extraordinar de penibil, hrănit şi de un exagerat sentiment de patriotism local al Bănăţenilor, care stăruiau să-şi aibă un „om de al lor” în fruntea diecezei, — în acest moment geniul neamului românesc a ţinut să se coboare din sferelē sale imateriale în mijlocul Bănăţenilor, pe care multele frămîntări, sterpe parcă, i-au zăpăcit cu totul, şi să-i pue la cale după o poruncă, care venea mai de sus decît a acelor care vorbeau numai în interesul vanităţii lor.

Luminată de duhul sfînt, majoritatea membrilor sinodului electoral a ales atunci episcop pe asesorul konzistorial din Sibiu, pe părintele Miron Cristea, despre care se poate zice că e în adevăr cel mai luminat cleric din întreg Ardealul. După aproape o jumătate de an de o jîgnitoare trăgănare, în care timp organele statului au cercetat cu deamănuntul trecutul episcopului ales, cercînd să găsească în acesta cit mai multe pagini „compromiţătoare” din punct de vedere „patriotic”, Împăratul a confirmat ale-

gerea, spre sincera și obștească bucurie a tuturor Romînilor, chiar și a Bănătenilor divizați și sfișiați. La Duminica Tomei noul episcop și-a făcut intrarea în noua sa reședință, după ce în tot drumul său dela Sibiu la Caransebeș a fost întîmpinat de Romîni cu o cinste, de care nu obișnuiesc a se face partași nici chiar capetele încoronate.

Fără îndoială că noul episcop—un om de abia 42 de ani— a găsit la Caransebeș cea mai deplorabilă stare, mai ales supt raportul moral. În curînd după așezarea sa acolo se va fi convins ce grosolană minciună e acolo creștinismul, atît în Caransebeș, cit și în întreaga dieceză. Va fi găsit multă dezordine în conzistoriu, mulțămită politice de hatîruri a cutăruia sau cutăruia, va fi găsit puțină lumină adevărată și mică doză de idealism la preoțime, care socotește mai presus afacerile lumii materiale, dect ale celei cirmuite de ideile creștine, va fi găsit puțin interes pentru cultura rominească și o foarte puțin numeroasă gardă de oameni cu ajutorul cărora să poată stirpi răul din rădăcină.

Dar noul episcop nu e din tagma acelor oameni, pe care greutățile vieții să-i descurajeze și pe care complexitatea situației să-l facă de o „prudență” senilă și infructoasă și de o „diplomație” tot așa de peputincioasă. P. S. S. știe un lucru, și acela-i va fi o neînvînsă pavază pentru întreaga carieră, după cum i-a fost și până acum, și anume: prin muncă inteligentă și neșovăitoare și prin cinste desăvîrșită se dezarmează mai ușor dușmanii, care lucrează pe sub pămînt, și se înving mai ușor toate greutățile.

Muncind cu dragoste și pe lafa, vor trebui să amuțească foarte curînd glasurile, care au produs atîta zăpăceală în mințile bunilor noștri frați bănăteni.

Părintele Cristea e un om cult, care are la activul său o foarte întinsă activitate pe terenul cultural și bisericesc.

Fiu de țărani din Toplița, P. S. S. a fost în anii copilăriei sale timp de doi ani ucenic de tîmplărie, apoi a trecut în liceu, unde prin puterile proprii a putut să-și pue bazele unei frumoase culturi, cîștigate mai tîrziu la seminarul teologic din Sibiu și la facultatea de filozofie din Budapesta, unde și-a dat doctoratul în litere, susținînd în ungurește o teză despre viața și operele lui Eminescu. Intrat în serviciul bisericii, mai întîi ca secretar conzistorial și ca profesor de religie, apoi ca redactor la „Telegraful romîn” și ca asesor conzistorial la Sibiu, devine un harnic muncitor pe terenul cultural și literar, publicînd în afară de nenumărate articole prin foi și reviste și mai multe cărți ca: o colecție de proverbe romînești, un studiu despre iconografia creștină, o serie de predici, apoi chestiuni de ordin bisericesc (Sidoxia, Legea congruei), catedrala din Sibiu ș. a. Orator bun și simpatic, a căutat să-și facă datoria și ca propovăduitor cu cuvîntul viu al adevărului. Ca președinte al secției Sibiu a Asociației noastre culturale, a cutrierat multe sate, ducînd întrîn-

sele solia unei culturi românești, de care trebuie să se folosească și țărănul.

În noua situație, părintele Cristea are un teren de muncă foarte vast. Cine a ascultat sau a citit înălțătoarele cuvântări, cu care și-a început cariera, și cine știe că părintele Cristea nu e dintre acei oameni care făgăduesc mult pentruca să dea puțin, privește cu o încredere deplină la desfășurarea lucrurilor din Banat. Dela Șaguna încoace, nici un ierarh român n'a mai făcut, cu prilejul hirotonirii sale, declarații atât de categorice și de frumoase ca P. S. S. În toți Românii din Ardeal trăește speranța că P. S. S. va fi până la sfârșitul vieții sale un serios continuator al operei celui mai mare mitropolit pe care l-am avut vreodată.

„Făgăduesc—a zis P. S. S. cu ocazia sfințirii sale ca episcop—că, precum până acum, așa și de aici înainte, credința și legea strămoșească, limba și cultura românească, dragostea și înaintarea patriei străbune vor fi stelele conducătoare ale activității mele... Mă voi identifica deci în toate împrejurările, atât în bine cât și în rău, cu adevăratele interese ale patriei noastre, ale bisericii mele, ale turmei mele, și ale poporului nostru, urmînd pilda lui Moisi, carele, după zisa Scripturii, „prin credință făcîndu-se mare, s'a lepădat a se numi fiul ficei lui Faraon, voînd mai bine a suferi cu poporul lui Dumnezeu, decît a gusta plăcerile păcatului cele trecătoare” (Pavel, către Evrei XI, 24—25). Ar fi și un mare păcat strigător la cer și totodată cea mai mare primejdie pentru biserica noastră națională romînă, dacă noi, conducătorii firești ai poporului nostru, noi preoții, mici și mari, noi arhierii, noi păstorii ne-am despărți vreodată de popor, de turma încredințată nouă de oameni și de Dumnezeu, de acel popor, care la toate ocaziile ne înconjoară cu atîta dragoste, cum un episcop nu mai găsește la nici un alt popor din lume, de acel popor din grația căruia și noi am devenit ceia ce sîntem... Noi cărturarii, eșiți din sinul poporului, trebuie să fim ca ploaia mult așteptată, care în forma aburilor de apă se evaporază din pămînt și se ridică sus de tot, în sferile cele mai înalte ale văzduhurilor, dar nu se pierde acolo, ci—sub înriurirea curenților naturii—iarăși cade la pămînt în formă de ploi mănoase, udîndu-l, astîmpărîndu-i setea și făcîndu-l să rodească imbielșugat“.

Cuvintele acestea, pe care lumea romînească le aștepta și în acest moment din gura părintelui Cristea, după ce P. S. S. le-a mai spus și până aici la diferite ocazii, ce e drept în altă formă, și după ce în întreaga sa carieră de până acum s'a condus după ele în fiecare clipă,—sînt o garanție că în P. S. S. nu ne vom înșela, după cum, odinioară, ne-am înșelat atât de amar într'o înaltă față bisericească, care și-a uitat și trecutul său și promisiunile făcute și datoria sa către neam și către biserică.

*

Bune măsuri pentru ridicarea culturii naționale au luat și *sinoadele eparhiale*, aceste parlamente ale vieții romînești din

Ardeal, care s'au ținut după Duminica Tomei la Sibiu, Arad și Caransebeș.

Plecind dela constatarea că dintre toate nevoile noastre culturale cea mai imperioasă e chestiunea școlară, sinoadele au căutat să-și achite datoria în prima linie față de școală, atit de amenințată.

La Sibiu s'a hotărît ridicarea cit mai în grabă a unui nou local pentru liceul din Brad, care și azi e încă tot numai un simplu gimnaziu cu patru clase. Noul edificiu se face pentru opt clase și e nădejde că și complectarea liceului la opt clase să se facă în curînd. Zăbava aceasta atit de păgubitoare e o consecință a sărăciei noastre : ne lipsesc numai fondurile necesare, pentruca această mare lipsă culturală să se acopere imediat. Totuși și hotărîrea din anul acesta a sinodului arhidiecezan e un moment foarte însemnat în viața noastră culturală.

O a doua hotărîre de mare preț e și aceea a creării unui post de inspector general al învățămîntului primar pentru arhidieceza Transilvaniei. Școala noastră pătîmește de multe rele, dar poate nici un rău nu e așa de mare ca acela, că de cele spirituale în școală nu poartă nimeni de grijă. Avem, ce e drept, și revizori școlari, dar aceștia nu sînt recrutați dintre bărbații de școală și dintre oamenii bisericii. Profopopii, care sînt de drept și revizori școlari, au numai în cele mai rari cazuri o adevărată pricepere în ale școlii, — în cele mai multe cazuri le lipsește și dragostea și priceperea pentru chestiuni școlare. Era o nevoie imperioasă angajarea unui bărbat de școală, în cel mai strict înțeles al cuvîntului, un specialist în pedagogie, care să poată cîrmui școala primară și din punct de vedere pedagogic, după ce atita vreme ea a fost din laturea aceasta cu totul neglijată și, în timpul din urmă, lăsată aproape numai în grija inspectorilor ungurești, care au făcut în treburile noastre școlare mari revagii. Acest inspector, care va trebui să fie ales în curînd, va avea un mare număr de probleme de deslegat; atirnă numai de alegerea care se va face. Dacă în postul de inspector va ajunge o persoană cu pregătire specială, cu rîvnă adevărată, avînd și concursul altora, va putea să facă culturii noastre naționale enorme servicii.

Și sinodul aradan a hotărît crearea unui post de inspector pentru dieceza atit de amenințată a Oradiei mari, unde deasemenea mai e mult de lucru pe teren școlar, ba poate că chiar mai mult decît aiurea !

Alte chestiuni, care s'au mai discutat în sinoade, au fost: biserica ortodoxă romină, ca susținătoare de școală, nu admite cu nici un preț ca elevilor ortodoxi romini să li se împărtășească învățămîntul religios într'altă limbă decît în cea a bisericii ; ea nu se supune ordonanței ilegale a lui Apponyi, ci ține la uzul de acum și la drepturile garantate prin lege ale bisericii rominești naționale. Mai departe, reprezentanții bisericii pretind ca guvernul țării să sprijinească și școlile rominești în măsura impusă de

lege și proporțional cu școlile celorlalte confesiuni, în special cer ca guvernul să contribuie, cel puțin în măsura în care i-a ajutat pe Sași la construirea liceului din Brașov și Mediaș, la completarea liceului din Brad, respectând însă caracterul școlii. S'a mai cerut și o grijă mai părintească față de ucenicii de pe la meserii, care vor trebui catehizați mai serios și duși în Duminici și sărbători la biserică.

La Caransebeș noul episcop a pus bazele unui *fond cultural*, cu menirea de a ajuta școlile românești primejduite. Insuși P. S. S. a făcut propunerea privitoare la acest fond, dând suma de 5000 de coroane.

*

În ajutorul școalelor noastre, lovite în existența lor de draconica lege a lui Apponyi, a sărit, în cele mai desnădăjduite clipe, o inimă generoasă, cum în istoria culturii noastre nu s'a mai pomenit alta. Un boer român, un „Moldovan” din Basarabia fraților noștri mai nenorociți decât noi, un om al cărui nume nu-l auzise până acum nimeni în Ardeal, — și al cărui nume astăzi nu este Ardelean care să nu-l cunoască — d. Vasile Stroescu, care pare a trăi la Davos în Elveția, printr'un gest de o măreție antică a făcut să ajungă în mina autorităților noastre bisericești și școlare frumoasa sumă de aproape o jumătate de milion de coroane, în scopul de a ajuta cu ele școlile rurale sărace și de a da un nou avânt școlii de fete din Arad. Prin această faptă, care e cu atât mai măreață, cu cât mai rare sînt laptele de acest soi, d. Stroescu a intrat în Panteonul Românilor nemuritori. Banul dat de d-sa mai are pe lângă importanța lui materială și o mare importanță morală, căci el nu vine din punga unui gălăgios care ar vrea să-și facă reclamă, ci din a unei firi cu totul superioare, care ține la sfințenia principiului: că ce face dreapta să nu știe stînga. Felul cum d. Stroescu a trimis suma de o sută de mii de coroane conzistorului din Blaj, cea de 220.000 celui din Sibiu, și cea de o sută de mii Reuniunii femeilor din Arad, trădează pe omul superior, care face binele de dragul binelui, iar nu al unei ambiții deșarte. Cu o simplitate și o modestie pe care ar trebui să o ia cît mai mulți înși ca exemplu, d-sa a ținut ca să nu se facă nici un zgomot în jurul daniilor sale, care i s'au părut datorii dela sine înțelese, necerînd dela nimeni so-teală despre felul întrebuițării banilor și neimpunînd nimănui cum are să-i întrebuițeze. Gîndul d-sale era: să se facă cu acest neînsemnat prinos aceia ce reclamă trebuințele culturale ale celor mulți și neajutorați, să se ajute școlile primare mai ales, căci fără acestea nu se va putea crește o țărănime luminată. Că toate acestea se fac prin banii dați de cutare om, aceasta n'are nici o importanță, ba e chiar ceva anormal ca acel lucru dela sine înțeles să fie trimbuțat în lumea largă ca ceva extraordinar. Prin această înaltă concepție a datoriei, d. Stroescu ne a-

pare într'o îndoită strălucire. Răspunsul pe care d-sa l-a dat „Ligii culturale“, care l-a ales membru de onoare al ei, va rămânea între cele mai mari vorbe care s'au rostit vr'odată de către oamenii noștri mari. O faptă odată simplă și dela sine înțeleasă stârnește azi atita zgomet și admirație—zice d-sa. Ce s'a ales de urmașii acelor care și-au dat întreaga lor avere pentru obște și pentru neam? Țăranul, de-o parte, Parisul și Monte-Carlo de alta—ai putea răspunde la această întrebare!

Cuvintele acestea din urmă sînt deosebit de grele; ele sînt o foarte aspră, dar o foarte dreaptă mustrare, pe care ar fi bine dacă s'ar găsi mulți care să o bage în minte. Jertfa adusă de particulari pe altarul obștei nu e de fapt o jertfă, ci o datorie; ea nu e, mai ales, un serviciu pe care l-ar aduce cineva, ci o condiție de viață, prin care există societatea.

Exemplul d-lui Stroescu nu spune așa dar un singur lucru; el nu zice numai: „faceți cu toții ceia ce am făcut eu, căci prin aceasta vom salva în parte cultura rominească“, ci el mai zice și următoarele: „cine se consideră pe sine ca un sprijinitor al neamului său, iar nu ea un servitor al lui; cine confundă datoria cu meritul; cine nu-și dă samă că un neam nu trăește din generozități ocazionale, ci dintr'un devotament absolut și perpetuu, acela nu e om, ci o brută stăpinită de dorul senzațiilor ușoare pe care le poate procura Parisul, sau de patimile degradatoare pe care le procură Monte-Carlo. În aceste idei, care întovărășesc fapta cea mare a d-lui Stroescu, rezidă o mare putere, pe care atit de rar ne e dat să o găsim.

Au mai fost și până acum sprijinitori ai cauzelor obștești, mici și mari, dar trebuie să se spună că mobilul „jertfelor“ lor n'a fost atit de sublim ca al celei de acum.

Mulți și-au lăsat averea nu de dragul ajutorului pe care-l dă aceasta afacerilor obștești, ci de dragul amorului lor propriu; ei voiau să-și eternizeze numele lor. În aceasta constă superioritatea faptei d-lui Stroescu, despre care lumea rominească știe și azi atit de puține amănunte. E cu totul caracteristică aproape deplina tăcere a d-sale, precum și faptul că la rugămîntea Reuniunii femeilor din Arad, de a permite ca școala de letе de acolo, care a primit un dar de 100.000 cor. dela d. Stroescu, să poarte numele de „Școala V. Stroescu“, d-sa n'a dat nici un răspuns. Tot astfel n'a răspuns nici Academiei romine, care l-a ales membru de onoare al ei, și aceasta desigur că nu poate fi privită ca o ignorare din partea d-lui Stroescu, ci ca o concepție, la noi cam unică în felul ei, despre viață și datorie.

Prinde-va oare exemplul acesta și la alții și putea-vom avea, măcar cu timpul, o „școală a lui Vasile Stroescu“? Putea-va face d. Stroescu prin fapta sa o școală, în care să se dezvolte caractere cu concepții atit de superioare?

In lunile din urmă s'a discutat in presa din Ardeal, cu un interes destul de viu, o importantă chestiune care privește învățămîntul nostru secundar, anume chestiunea unui *congres al profesorilor secundari romîni*, fără deosebire de confesiune.

Chestiunea aceasta s'a ridicat într'un moment nefericit, dacă luăm in considerare rezultatul la care s'a ajuns. Aceasta a fost dealtfel și in trecut soarta ideii tinerii unui astfel de congres. De cincizeci de ani se agită, din interval in interval, chestiunea aceasta și cu toate acestea ea e încă tot într'o stare embrionară și azi. De citeori s'a încercat cite o soluțiune, eșia innainte Sfîntul Birocratiuș și zicea: „să formăm o comisiune care să cerceteze chestiunea și care la timpul său să vie cu propuneri formale“. Iar rezultatul era totdeauna zero.

In anul acesta, simțindu-se poate mai mult decit ori cind necesitatea unui congres, in care profesorimea noastră dela cele vr'o 12 școli medii (licee, gimnazii, seminarii, școli normale și școli civile de fete) să găsească puțința unei consolidări priincioase atit pentru cultura națională in general, cit și pentru cultura fiecărui profesor in parte, s'a trecut dela discuțiile teoretice și la încercări practice de a realiza ideea care s'a tot agitat timp de o jumătate de secol.

In urma unei discuții prin presa noastră noastră, seminarul din Arad a adresat seminarului din Sibiu și celui din Caransebeș un plan de acțiune pe baza căruia avea să se înceapă organizarea profesorilor acestor trei institute, mai întâi, apoi și a celorlalte. Printr'o nefericită socoteală, konzistorul din Sibiu a aflat însă că un astfel de lucru „nu cadrează cu statutul organic“ și că deci e inadmisibil. Același răspuns s'a dat și corpului profesoral din Brașov, care incepuse o organizare a profesorilor de acolo cu a celor din Bradși mai apoi cu cei dela liceele greco-catolice. In chipul acesta, printr'o foarte puțin cumpănită apucătură birocratică, s'au anulat niște frumoase începuturi de inchezare a forțelor atit de răzlețe. Măsura konzistorului din Sibiu e cu atit mai regretabilă, cu cit acelaș konzistor a indemnat in cei doi ani din urmă, prin hirtii oficiale, pe cei doi directori gimnaziali, din Brașov și din Brad, să ia parte la kongresul directorilor unguri. Vor fi crezut, poate, că așa ceva cadrează mai ușor ca statutul organic al lui Șaguna ?

Dar cu atit nu s'au încheiat încă încercările, --dovadă cit de viu simțită e. necesitatea organizării profesorilor noștri. „*Tri-buna*“, din Arad s'a roșit încă din capul locului pentru o organizare in cadrele *Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului romîn* din Sibiu. De aceeași părere erau și cei mai mulți directori, care au fost chestionați de către revista *Luceafărul*. — Această asociație are mai multe secții, intre care și una școlară, care ar putea stringe sub aripile sale, fără nici o greutate, pe toți profesorii, numindu-i membri ordinari sau corespondenți ai

ei. Prin aceasta soluția ar fi și foarte ușoară și foarte practică, întrucit nici nu s'ar mai întâlni obstacolele confesionale, ci ar încăpea foarte bine la olaltă profesorii ortodoksi și cei uniți. Dacă conzistoriile ar permite organizările profesorilor după confesiuni, aceasta ar fi fost numai un câștig parțial;—idealul e închegarea tuturor profesorilor,—ceia ce e aproape sigur că n'ar îngădui organele statului, care nu recunosc existența Romnilor, ca naționalitate deosebită. O grupare a tuturor a e cu puțință numai în cadrele Asociațiunii și sint nădejdi întemeiate că aceasta se va și face încă în anul acesta, cu prilejul adunării secțiilor Asociațiunii.

Despre o astfel de rezolvire a chestiunii s'a și vorbit în comitetul central al Asociațiunii; fiindcă însă profesorii n'au cerut printr'o adresă ca aceasta să ia în mîna sa lucrul, s'a hotărît să se aștepte până se va face și acest pas, care—cum am zis—se va face încă în primele zile ale lui Iulie anul acesta.

O. Sima

Scrisori din Bucovina

— Trupa Liciu în Bucovina —

Demult n'au avut Rominii bucovineni zile de sărbătoare mai frumoase, ca acum cu ocazia venirii trupei lui Liciu la noi. De douăzeci și cinci de ani nu se mai văzuse la noi în Bucovina o trupă rominească, de samă. Și pe cind din Regat nu treceau la noi trupe romine de loc, sau dacă treceau erau tot trupe compuse din fel de fel de elemente slabe, ce nu corespundeau chemării lor sublime și compromiteau arta romină și prestigiul neamului nostru, Rutenii, dușmanii noștri etnici cei mai inversunați, aveau de citiva ani dearindul stagiuni teatrale regulate de cite 4—6 săptămîni pe an, — Rutenii, neamul săracilor și cel mai innapoiat în cultură, pe care credeam că'i omorim cu disprețul nostru eftin. Faptul acesta era nu numai o pierdere mare pentru noi, dar era și o scădere a prestigiului nostru național în ochii străinilor, era un semn de decadență a elementului românesc dela rangul de primul factor cultural în țară, precum se deprinseseră străinii să ne considere. Rutenii, incurajați de starea de somnolență în care erau cufundați Rominii, s'au obrăznicit și într'o bună zi ne-am trezit că teatrul lor anunță reprezentări nu la Coțman sau Vijnița, ci la Rădăuți și Suceava. Această excursie de pură agitație a ănsamblului teatrului rutean din Lemberg în cele mai de samă centre ale rominismului bucovinean, era numai o verigă în lanțul lung al provocărilor Rutenilor la adresa Rominilor în anii din urmă. În biserică, în școală, în comună, pe terenul cultural, Rutenii, incurajați de certele noastre din trecut și de neactivitatea noastră din prezent, au început o mișcare de cotropire a elementului romin. Ultimul atac, mergerea trupei rutene la Suceava, a scos un țipet de indignare din piepturile Rominilor, asemenea țipetului ce-l scoate omul rănit de moarte. În această atmosferă de durere națională, de deesiune sufletească, vestea că o trupă romină, compusă din elemente bune, actori și actrițe dela Teatrul Național din București, sub conducerea lui P. Liciu, al cărui nume bun a pătruns demult și în Bucovina, va veni să dea citeva spectacole în Bucovina, a

fost primită cu cea mai mare bucurie. Oamenii mai în vîrstă, care își reaminteau timpurile glorioase, cînd trupele doamnei Fany Tardini, ale lui Pascaly, Millo etc., au jucat în Bucovina, și care au văzut pe urmă timpul de decadență, cînd fel de fel de elemente naufragiate și Evreiași deghizați abuzau de epitetul de Român spre a'și face afacerile și a ne compromite și mai mult în fața străinilor, care se bucurau,—clătinau capul, neîncrezători în reușita finală. Atît de mult slăbise încrederea în puterile noastre, în urma anilor vitregi prin care am trecut! Pe lingă multe alte foloase mari, turneul Liciu a convins și pe cei mai sceptici dintre noi că nu sintem așa de slabi precum ni se pare în urma neactivității în care ne aflăm, și că trebuie numai puțină organizare, ca să putem fi din nou stăpîinii situației.

Era mai ales mare teamă că Românii nu mai sînt în stare să umple sala teatrului cernăuțean și că afacerea va eși material foarte rău. *Altădată*, spuneau toți, era *altfel*. Aveam pe atunci o boerime puternică, care acorda sprijinul său dezinteresat și larg unor astfel de acțiuni; aveam un mitropolit—pe veșnic neuitatul Silvestru Morariu—care nu numai că era în fruntea preoților la teatru, dar care găzduia cu afabilitatea sa, rămasă proverbială, în reședința mitropolitană. Da, așa era altădată—ziceau aceiași—și azi ce avem? Pe cine ne putem baza? Pe funcționarii noștri foarte puțin rezistenți în privința materială, pe clasa noastră mijlocie de meseriași și negustori, care n'o avem, pe studențime? De aici lipsa de încredere. Au fost frumoase vremurile acele, cînd boerii noștri erau stîlpi întreprinderii, dar nu mai puțin frumoase și mai pline de speranță într'un viitor mai bun s'au arătat vremile de azi, cînd întreprinderile culturale nu trăesc din darul unora numai, ci din obolul totalității neamului românesc din Bucovina. Funcționari, preoți și învățători, țărani, studenți și muncitori, ei toți au alergat să sprijinească cu obolul lor cultura și arta rominească. Acesta'i un semn foarte îmbucurător. Și, chiar dacă tot sprijinul lor n'ar fi ajuns pentru acoperirea cheltuelilor, nu e nici un motiv de descurajare.

Trupa de sub conducerea lui *Petre Liciu*, care a făcut, după un sfert de veac, să tresalte inimile Romînilor la auzul fermecătorului glas al actorilor noștri, în haosul babilonic al tuturor limbilor, era compusă din următorii artiști și artiste: Doamna *Aristizza Romanescu*, care era cunoscută publicului bucovinean de acum 25 ani și care a fost tot timpul și în tot locul obiectul celor mai vii manifestații de dragoste, respect și venerație; doamna *Stela Poenaru*, dela Teatrul Național din Craiova, doamnele *A. Mărculescu* și *M. Mihalescu*; domnișoarele *O. Placa* și *O. Georgescu* din București, apoi domnii *Cazimir Belcol* un artist de mare viitor, *C. Mărculescu*, *Const. Dușulescu*, *Al. Mihalescu*, *G. Constantinescu* și *Davidescu*, toți dela Teatrul Național din București, și *Ioan Georgian* dela Teatrul din Craiova. Conducerea trupei era în minile neîntrecutului artist comic *Petre Liciu*, care s'a dovedit tot atît de dibaciu și priceput conducător, pecit

de mare artist este. Prin personalitatea sa de un farmec cuce-ritor, dar mai ales prin jocul său atit de natural și totuși atit de artistic, el și-a câștigat inimele tuturor Romînilor. In inimele lor, Romîni i-au ridicat un monument neperitor de mulțumire și recunoștință. Dar el a stors prin jocul său maestru și admirația străinilor, care sint sgirciți mai ales față de Romini.

Trupa a sosit in Bucovina in 5 Iunie, și a rămas până la 7 Iulie, in care timp a dat 19 reprezentații, care s'au repartizat precum urmează : Cernăuți 8, Rădăuți 2, Sirete 1, Suceava 3, Gura-Humorului 2, Cimpulung 2, Storojineț 1. — Repertoriul era compus — in vederea publicului care cel puțin acum la început ascultă mai bucuros comedii decit piese mai grele, drame, tragedii, — din următoarele piese : 1) *Cinematograful*, localizare după o piesă nemțească de P. Gusti ; 2) *Banii*, de Oct. Mirbeau, traducere de H. Lecca ; 3) *Lipitorile Satelor*, de V. Alecsandri ; 4) *Ginerele d-lui Prefect*, localizare de P. Gusti ; 5) *Grigoraș și Mustochide*, localizare de Edgard Aslan ; 6) *Suprema Forță*, dramă de H. G. Lecca ; 7) *Cinel-Cinel*, de V. Alecsandri. Locul prim îl ocupă incontestabil, din toate punctele de vedere și ca joc al actorilor și ca interes pentru Iond, *Lipitorile Satelor*. Piesa aceasta a și avut cele mai multe reprezentații, și anume : de 2 ori in Cernăuți și cite odată in toate celelalte orașe, cu excepția Siretului. Creațiunea neintrecută ce-o are *Liciu* in această piesă, care trăește și va trăi prin fondul său, din nefericire încă de actualitate și azi, mai ales la noi in Bucovina, — a răpit peste tot publicul și ne-a arătat că scena romină poate fi mîndră cu acest frunțas, care cu talentul său multilateral, cu siguranța, conștiinciozitatea și in deosebi cu dragostea sa de muncă și de ideal curat romînesc, are un viitor strălucit. Tot atit de puternică și de covârșitoare, deși in alt gen, e creațiunea sa *Banii*, care a mai uimit și prin faptul că, venind indata după *Mitică Stavropol* din *Cinematograful*, in care ne-a făcut să ridem de să ne stricăm și să admirăm pe lingă jocul artistic și mimica neintrecută, a pus in evidență prin contrast multilateralitatea talentului, puțința de a se aprofunda in roluri de gen diferit. Nu mai puțin maestru a fost jocul lui *Liciu* in celelalte piese.

Doamna *A. Romanescu* a încintat publicul in fiecare seară cu recitări din Alecsandri, Eminescu, Lecca etc., făcindu-ne să ne pătrundem de bogăția de sentimente, de farmecul ce zace in neprețuitele noastre opere literare. In *Suprema Forță*, in rolul doamnei *Zoe Sorian*, decana scenei romine ne-a dovedit că e și azi in toată puterea talentului ei, prin care a încintat timp de jumătate de veac și mai bine generațiile care au alergat la templul artelor romine. E incontestabil că doamna Romanescu e cea mai strălucitoare stea ce a lucit până acuma pe orizontul teatrului național romin. Un artist desăvîrșit e domnul *Cazimir Belcol*, care a strălucit in toate rolurile sale, dar a fost aproape neintrecut in *Cinematograful*, și in *Lipitorile Satelor* (Kir Iani), și in *Ginerele d-lui Prefect*; doamna *Stela Poenaru* e o artistă conștiincioasă și dotata cu mult talent; drăguțe, deasemea doamna *A. Mihalescu* și domnișoarele *O. Placa* și *O. Georgescu*. A jucat

foarte bine doamna *A. Mărculescu*, mai ales în *Cinematograful* și în *Lipitorile Satelor*. Dintre actori a contribuit fiecare din toate puterile la reușita desăvârșită a întreprinderii. Amintim aici pe domnia *Chr. Dușulăscu*, în deosebi în rolul lui Löbel din *Cinematograful*, pe *C. Mărculescu* în *Cinel-Cinel*, pe *G. Constantinescu* în *Ilie Dobre*, pe *I. Georgian* în *Moș Vintură-Țară* din *Lipitorile Satelor*, și în sfârșit pe domnul *Davidescu* tot în *Lipitorile Satelor* (în rolul pădurarului). Publicul a rămas peste tot locul încântat de jocul artiștilor și le-a făcut ovațiuni zgomotoase, oferindu-le și diferite semne de dragoste. Peste tot locul, dar în deosebi la Suceava, Cimpulung și Humor, trupa a fost primită ca un sol aducător de vești bune: cu cintece și flori. Primirea ce li s'a făcut în Cimpulung și Humor, în munții noștri, și la care a contribuit în primul rând învățătorimea noastră, i-a înduioșat pe artiști și lacrimi de bucurie s'au scurs din ochii lor, lacrimi din care sperăm să renască cât de curând mindria, demnitatea și stăruința românească pe pământul Bucovinei. Dar și orașe care păreau pierdute uitate în izolarea lor, ca Storojinețul și Siretele, mai ales acestea au arătat că trăesc, mulțumită stăruinței depuse de câțiva oameni de inimă.

Venirea trupei Liciu în Bucovina a fost o faptă culturală de primul rang, care va avea urmările cele mai bune; meritul acestei fapte îl are *Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina*.

G. Bucovineanu

Miscellanea

Cind morții vor învia

Nu e nici un om, care gindește cit de puțin și are cit de puțină dragoste de țară, să nu observe cu îngrijire cele ce se petrec la noi: luptele politice exasperate, dar totuși, sterpe, care, adesea, au la baza lor interese de coterii, de partizani, ambițiuni vinovate, vanități puerile; înlocuirea luptelor de interese sociale ori naționale prin lupte personale, ori de clientele; amestecul, adesea, al străinilor în afacerile noastre și intenția lor de a de porunci și jigii; luptele de rasă între semiți și anti-semiți, care au adesea ca efect ponegrirea țării în străinătate; existența multor orașe, în care politica o fac numai postulanții la slujbe, clasa burgheză fiind străină și fără drepturi; foamea cronică—această îngrozitoare nenorocire și rușine—a optzeci la sută din populația țării, a părții celei mai românești, a singurii clase pozitive; astîmpărarea acestei foame cu popușoiu, adesea stricat, cumpărat de stat, din care mai cîștigă ceva și mijlocitorii oficiali și neoficiali; astîmpărarea acestei foame, adesea, cu ceia ce urmează după cele „trei somații“, cînd ele se fac; jignirea națională și neputința de a impune, fără multă vorbă, cu forța, respectul ce ni se cuvine; îmbuibarea tuturor nevoiașilor intelectuali cu sinecure; nedreptatea selecției la concursurile pentru locurile retribuite de stat; formarea de gaște literare, pentruca un mititel să se illustreze; proclamarea de genii a tuturor nulităților, că se miră și ei ce i-a pălit; formarea, din senin, de școli „realiste“, „romantice“, „țărăniste“, „moldoveniste“, „ardeleniste“, „zolist“ și „antizolist“, botoșănene și mehedintiste; stopșirea limbii de cătră cei de sus, care o mai vorbesc; stopșirea frumosului de cătră literații, care se înghesuesc înspre Parnas; semi-cultura și pseudo-cultura de sus, incultura de jos...

Fără îndoială, că toate acestea nu sînt dureri normale, inerente ori-cării societăți omenești, ci niște simptome ale unei stări anormale.

Și toate, sînt efectele acestui lucru extraordinar: existența unei singure clase pozitive, care este cea mai curată, singura, care produce toată bogăția și care, în schimb, zace în mizerie, în întuneric și

n'are nici un cuvint în trebile statului, în conducerea țării, adică în conducerea de sine însăși.

Va părea paradoxal, dacă vom spune, că mai degrabă se poate concepe în țările civilizate din Apus o țărănime fără drepturi, fără amestec în stat. Acolo, în țările Apusului, sint clase conducătoare pozitive, vechi, absolut naționale, cu tradiții de cultură, de morală, de cinste politică și de respect pentru dreptate și demnitatea omenească. Acolo, acele clase pot, la urma urmei, guverna singure, și poporul de jos, prin drepturile ce le are, nu are de făcut, în parte, decât să controleze și să-și revendice îmbunătățiri economice. La noi însă, adevăratul popor este țărănimea, care este, cum am spus, singura clasă reală; ea singură are tradiții trainice, și glasul ei este necesar, nu numai pentru a-și revendica drepturi economice, ci pentru a se pune o ordine în dezordinea creată de clasele de sus, care n-au tradiții de conducători adevărați ai unui popor.

Indreptarea nu va veni decât atunci cînd lucrurile vor deveni normale, adică cînd poporul român va avea vot, pămînt și cultură.

Un popor, care suferă de foamă și n-are o viață sufletească hrănită de cultură, nu e un popor fericit. Și nu numai alîta: el degenează pe încetul, răpînd și orice speranță pentru viitorul îndepărtat. Poporul român trebuie păstrat, cel puțin ca o pastă, din care viitorul să alcătuiască o națiune. *Aceasta prin pămînt și cultură.*

Insănătoșarea vieții politice va veni dela ridicarea țărănimii la valoarea de element social și politic, căci atunci clientelele nu vor mai avea nici o rațiune de existență, pentru că cine va voi să „facă politică“, va trebui să se adreseze la masele mari ale poporului, să le audă dorințele și nevoile:

Dreptul de vot, pămîntul și cultura țărănimii vor aduce insănătoșarea vieții politice,

Insănătoșîndu-se viața politică, slujbele statului nu vor mai fi un premiu de încurajare pentru agentura politică, căci „luptătorul“ ne mai fiind o valoare electorală, slujbele se vor da aceloră, care le merită. Lupta pentru traiu va deveni o arenă, în care vor învinge cei mai bine înzestrați. Vremea, pe care acuma postulanții și-o cheltuesc cu agentura politică, și-o vor cheltui cu studiul meseriei lor, căci vor ști că nu vor învinge prin lipsa de scrupul, ci prin recunoașterea meritului ce-l vor avea:

Dreptul de vot, pămîntul și cultura țărănimii vor aduce selecționarea sănătoasă a slujbașilor statului și triumful meritului.

Căpătîndu-și fiecare locul la banchetul vieții, numai în urma muncii cinste și în virtutea meritului, toți vor deveni apărătorii cei mai zeloși ai dreptății, căci, atunci, nedreptatea va deveni o amenințare pentru cei cinstiți, care se razimă numai pe meritele lor:

Dreptul de vot, pămîntul și cultura țărănimii vor dezvolta în societatea romînească sentimentul cinstei și al dreptății.

Țărănimea ridicându-se, o parte din ea se va deda la negoț, și astfel clasa mijlocie se va alimenta cu elemente sănătoase românești, cel puțin jumătate din postulantații la slujbe, ne mai avînd ce spera, se va deda și ea la negoț în mod serios, și atunci locurile ocupate de străini vor reveni, de drept, în mod natural, fără intervenția statului, la naționali :

Dreptul de vot, pămîntul și cultura țărănimii vor crea o clasă mijlocie romînească, se va rezolva dela sine chestia străinilor.

Ridicarea celor cinci milioane de țărani la o viață omenească, în-samnă crearea unui popor de peste șase milioane de oameni conștienți, de cetățeni, în-samnă ivirea, în Europa, alături cu Norvegia, Elveția, Belgia, etc, încă a unei țări tari, în-samnă asigurarea prin noi înșine, și nu din hazardul combinațiilor diplomatice, a existenței acestei țări, care să impună respect și teamă dușmanului cu gîndul cotropitor :

Dreptul de vot, pămîntul și cultura țărănimii în-samnă crearea unui popor tare, respectat, temut, stăpîn absolut pe sine însuși.

Poporul român, devenind un popor tare, conștient, în fiecare membru al său, de idealurile naționale, își va putea spune—cu consecință—cuvîntul său în favoarea fraților de sub alte stăpîniri și—la momentul suprem—va putea fi în stare să facă ca marginile statului să se întindă până la acele ale idealului său.

Dreptul de vot, pămîntul și cultura țărănimii asigură îndeplinirea celor mai înalte idealuri naționale.

Ridicarea țărănimii spre cultură, crearea unei clase mijlocii, care să se atingă; pe de o parte cu țărănimea, pe de alta cu clasa de sus, formînd o punte între amîndouă, așa ca trecerea din virful piramidei la bază să se facă pe nesimțite, în-samnă rezolvarea chestiei atît de agitate a culturii naționale. Cînd țărănimea și clasele mijlocii vor lua parte la formarea și aprecierea valorilor culturale—limbă literară, literatură, forme de viață—atunci „cultura națională” se va naționaliza, se va romîniza... Astăzi clasa de sus stă în aer, fără bază, fără atingere cu poporul. Poporul nu ia parte la formarea culturii, și cultura nu se formează pentru popor. Clasa de sus n'are atingere decît cu cultura apuseană, mai ales franceză, pe care, cum spuncam și altădată, din cauza lipsei de contact cu sufletul românesc adevărat, n'o asimilează, ceia ce e tot una cu a spune că o caricaturizează. Trebuie să absorbim toată cultura apuseană, până ce vom ajunge s'o egalăm, dar nu vom absorbi-o, ci ne va absorbi ea pe noi, dacă nu ne vom împuternici organismul cu puternica sevă romînească a poporului dela țară.

Dreptul de vot, pămîntul și cultura țărănimii vor preface cultura noastră într'o adevărată cultură națională.

Și toate acestea, mai de vreme sau mai tîrziu, vor fi !

Mișcarea economică dela sate, agitația în sinul unor partide politice pentru reforma electorală și, mai presus de toate, faptul cel mare,

vestit de curînd, c a num arul  tiutorilor de carte a crescut la 40%, toate acestea sînt semne c a „mor ii vor învia”.

Rasă  i na ionalism

O publica ie politic a a descoperit c a d. Iorga e bulgar după tată  i grec după mamă.

Originea bulgar a a d-lui Iorga, o află publica ia aceasta în Arhondologia lui Sion. Această arhondologie însă nu are nici o valoare. Ea mi un  de inexactit  i voite sau nevoite. E un pamflet. Prin urmare bulg rismul d-lui Iorga nu e probat.

Originea greceasc a a d-lui Iorga—nici d-sa nu o neagă: Bunicul d-sale a fost grec din Grecia.

Va să zică d. Iorga are în vine puțin s nge grecesc.

Plec nd dela această descoperire, publica ia de care vorbim contestă d-lui Iorga dreptul de a face na ionalism a a cum înţelege d-sa să facă.  i pentruce ?

Un *Român* poate face na ionalism a a cum il taie capul— i d. Iorga nu încetează de a fi Român prin faptul c a are c teva picături de s nge grecesc.

Aceste picături sînt care o dovadă c a d-sa nu e sincer ?

„Rom n” este o no iune psihologică,  i nu fiziologică.  i oare chiar fiziologice te d. Iorga ar fi fost altfel, dacă bunicul d-sale n'ar fi fost grec ? Este o fiziologie grecească ?  i, dacă d. Iorga are „s nge” (?) grecesc, urmează ca psihologia d-sale să nu fie rom neasc  ?  i, din întimplare, nu poate fi ea curat, specific, tipic rom neasc  ?

Dar în istoria culturii noastre avem oameni, care reprezintă cu putere sufletul rom nesc, care au întrupat n zuin ile poporului român în genere  i ale unei epoci în specie,— i care aveau în vine o cu totul altă doză de s nge străin !

„Părintele literaturii rom ne”, Eliade Rădulescu, era fiul unei grecoace pur sang, zice d. Iorga.—Celălalt „părinte al literaturii rom ne”, cel din Moldova, Asaki, era dintr'o familie galițiană, „probabil de origine armenescă”, zice d. Iorga  n Istoria literaturii veacului al XVIII-lea. „Bardul național”, poetul gintei latine, acela pe care d. Maiorescu il laudă c a a exprimat  ovinizmul național rom nesc  i pe acela al gintei latine, Vasile Alecsandri, era nepotul unui Botezatu, evreu după unia, probabil ungar, după d. Iorga (...italian, după Alecsandri !)

Si nu  n ir m pe al ii mai mici, or  mai noi.

Si atunci pentruce d. Iorga nu are drept să facă na ionalismul cel mai  ovinist?—Că acest na ionalism nu e cel mai nimerit ? Dar asta e altă vorbă ! *Idelle* d-lui Iorga pot fi gre ite, dar nu pot fi puse la carantină, pentrucă d-sa are c teva picături de s nge grecesc, care, în delinitiv, trebuie să aibă aceiași compozi ie chimică cași s ngele rom nesc.

Mai clar

Un ziar junimist ne înjură—această rubrică și pe subsemnații.

Să fie pentru rîndurile noastre „voalate”, relative la operele științifice ale d-lui Mehedinți, descoperite de d. Maiorescu ?

Se vede că n'am fost așa de clari, încît ziarul junimist să nu mai simtă nevoia de a vorbi.

Să fim mai clari.

D. Maiorescu, în anul 1908, a afirmat că d. Mehedinți e unul dintre cei doi-trei Romîni, care au studiat „elementele fizice ale regiunilor locuite de Romîni” și că rezultatele studiilor d-lui Mehedinți sînt depuse în niște „scrieri interesante”.

Așa dar e vorba de niște „scrieri” geografice, în care d. Mehedinți a studiat o „regiune locuită de Romîni”. Așa dar e vorba de o contribuție originală la geografia Romîniei ori a provinciilor subjugate.

Ei bine, d. Mehedinți n'are scrieri de acestea, nici „interesante”, nici neinteresante ! D. Maiorescu n'a spus un adevăr, cînd a afirmat contrarul. D. Maiorescu a *inventat* aceste scrieri, pe care, pe de-asupra, le-a calificat și de „interesante”, tîcînd asupra scrierilor *existente* și „interesante” ale altor oameni, care au studiat, *înadevăr*, „elementele fizice... etc.”.

În toată această afacere, avem durerea de a constata că sîntem în fața aceluși fel de manifestare a „spiritului de corp”, care în romînește se numește spirit de gașcă.

Dela administrație

Pentru ușurința expediției, d-nii abonați care-și schimbă adresa sînt rugați ca, odată cu noua adresă, să bine-voiască a ne indica și adresa veche.

P. Nicanor & Co.

Recenzii

Anatole France. *Albina.* Povestire, tradusă de V. Trifu. Biblioteca pentru toți. Edit. librăriei Leon Alcalay.

Această bibliotecă este cea d'întâi care a luat inițiativa lăudabilă de a traduce în românește, în ediții populare, și de a pune astfel la îndemîna oricui operele de frunte ale literaturilor străine. Traducerea de față este unul din acele basme pe care numai Anatole France știe să le povestească, cu acea fineță și eleganță rafinată sub aparența simplității și naïvițății, ce face din stilul său un stil unic și aproape intraductibil, mai ales în limba noastră ce nu e încă destul de mlădiousă și nuanțată pentru această cugetare atît de complicată ca cum e limba franceză, care e expresiunea condensată a mai multor secole de civilizație. Aceasta face ca traducerea, deși conștiincioasă, a d-lui Trifu, să nu fie totuși interpretarea adevărată a povestirii lui A. France.

*

Artur Gorovei. *Datinele noastre la Nuntă.* Biblioteca Minerva.

D. Artur Gorovei este cunoscut publicului nostru cetitor ca un vechiu și pasionat folklorist. *Datinele la nuntă* urmează după *Datinele la naștere*, publicate tot în editura Minervei. În acest volum sînt culese cu grijă și așezate cu pricepere datinele poporului nostru, din clipa în care Romînul se

gîndește că i-a sosit vremea însuraturii și pînă cînd își îndeplinește ultimele datorii către gospodarii care l-au așezat la casa lor. Psihologia țăranului nostru reesă cu multă vioiciune și adevăr atît din zicerile culese de d. Artur Gorovei, cît și din observațiile sale, care sînt ale unui adînc cunoscător și bun observator al vieții noastre sătęști.

I. S.

A. Steerman-Rodion, Heinrich Heine și Ed. Grenier—un răspuns—. București, Prețul 30 bani.

Talentatul publicist Rodion răspunde unui domn Vladimir Ghica, care, în darea de samă a unei cărți despre Moldova a lui Ed. Grenier, inserată în „Convorbiri literare“, acuză pe marele Heine că, în scrierile sale franceze, s'a folosit de munca a doi secretari, dintre care unul este acest Grenier. Heine, care n'ar fi știind bine franțuzește, ar fi dat numai niște notițe, care, amplificate de cei doi secretari „oculți“, ar fi devenit nemuritoarele sale opere franceze în proză.

D. Rodion înlătură cu cea mare ușurință și cu o mare bogăție de argumente și fapte această învinuire.

Ed. Grenier, cînd vine Heine în Franța și cînd își publică operele de care poate fi vorba, n-avea decît vre-o 13-14 ani! Iar dela 1844 încolo, cînd

Grenier avea 25 ani (cînd ar fi putut „colabora“ cu Heine), poetul e obosit, bolnav, și serie foarte puțin.

În privința cunoașterii perfecte a limbii franceze, d. Rodion aduce mărturia poetului Henrich Laube, care a asistat la o discuție între Heine și Lamennais, acasă la George Sand, discuție în care Heine a fost strălucit de vervă; mărturia lui Théophile Gautier, care spune că Heine „cunoștea perfect limba franceză“ etc.

Afară de asta, d. Rodion arată că Heine, născut la 1799, la Düsseldorf, oraș de lângă Rin, ocupat de Franceji dela 1806 până la 1814, a învățat în liceu franțuzește cu abatele Daulnoie, că, într'o călătorie pe Rin, școlarul Heine a vorbit franțuzește cu Davout, principe de Eckmühl etc., de unde rezultă că atunci cînd vine la Paris, în 1830, Heine nu era deloc străin de limba franceză.—Börne serie undeva că toți „emigranții“ germani din Paris se serveau în scrisul lor de o nouă limbă maternă, cea franceză. Apoi un alt fapt: încă de prin 1819 exista la Berlin o asociație culturală, unde Heine era profesor de limba franceză.

Dovezile aduse de d. Rodion (nu le-am citat pe toate) sînt de-ajuns pentru a arăta netemejnicia celor susținute de d. Ghica. Dealtmîntrelea, este știut că mulți dintre acei care găsesc scăderi în Heine, le explică prin faptul că el a fost *transplantat*, că, în lunga sa ședere în Franța, el se identificase, în parte, cu însuși *spiritul* francez. Și, să se identificat cu spiritul, fără să știe limba ?!

D. Rodion se miră că „Convorbirile literare“, care au publicat atîtea traduceri din Heine și care au fost atît de influențate—în poezii lor din epoca de aur—de cătră Heine, dau loc acuma, în coloanele lor, la asemenea atacuri.—D. Rodion uită un fapt însemnat: că d. Maiorescu, în *Poezia romînă*, dă Ro-

minilor, ca exemple de adevărată poezie bucăți din acest mare poet german.

Dar atacul acesta împotriva lui Heine e foarte semnificativ.

Heine a fost de origine evreu, și, apoi, a fost un „revoluționar“,—iar azi, noi sîntem într'o perioadă de reacționism intelectual.

În cartea d-sale, Naționalitatea în artă, d. Cuza zice că Heine ar fi avut talent, dacă nu era jidan. Iar un domn, care zice că e critic literar, ca să insulte cît mai tare pe un adversar al său, tot critic, îl numea, mai acum vre-o trei ani, un Heine...

Aiurea, unde geniul este lucru sacrat, lucrurile stau altfel. Bourget, de pildă, monarchistul, catolicul, antisemitul Bourget, vorbind de Heine, îl numește „cel mai mare poet german afară de Goethe“ și, comparîndu-l cu Musset, și găsindu-l egal, încheie: „Să-i reunim, fără a prefera pe unul altuia, într'o admirație, într'o pietate comună“,—pe nobilul francez Musset și pe jidanul burghez Heine! Iar conservatorul Faguet nu se sfiște să spună că Heine e „poate cel mai mare poet elegiac al vremurilor moderne“, mai mare poet decît Musset; nu se sfiște să scrie despre Heine: „divinul cîntăreț al nemuritorului Intermezzo“, și nu i-i rușine să scrie: „Nimeni nu e mai mulțumit decît mine că Henri Heine a venit în Franța, cînd mă gîndesc că el a făcut onoarea țării mele prin prezența sa și că, dacă a fost influențat de noi, apoi și el a avut o imensă influență asupra noastră, iar prin simplul fapt că stătea la noi, ne-a făcut să cunoaștem un izvor feeric de poezie, cu 20 de ani mai înainte decît dacă ar fi rămas la el“... Și pe cînd Faguet, despre care și „reacționarul“ d. Aurel Popovici zice că e un mare om al Franței, spune asemenea lucruri, la noi, un quidam nu găsește altă injurie mai tare pentru a minji pe un dușman literar, decît să-l

numească un Heine, parcă l'ar numi Nicu Metz!

N. C.

C. Giurescu. *O carte despre Politica lui Petru Rareș*. București, Rasidescu, 1910, 1 broș. 8 de 15 pag., extrasă din Convorbiri Literare vol. XLIV.

D. Ursu a publicat o carte despre politica externă a lui Petru Rareș, Die auswärtige Politik des Peter Rareș, Fürst von Moldau (1527—1538), Wien, 1908.

Intr'o substanțială dare de samă critică a acestei cărți, D. Giurescu, cel mai de samă dintre tinerii noștri istorici, despre ale cărui lucrări de valoare am avut plăcerea a vorbi la timp în revista noastră, arată, cu o logică strînsă și convingătoare că, deși se ocupă cu politica externă a lui Rareș, D. Ursu nu studiază relațiile lui Rareș cu Turcii, că autorul este cu totul nedumerit cu privire la ținta finală a politicii lui Rareș, că atribuie lui Rareș însușiri contradictorii, că a neglijat cercetarea critică a unor izvoare indispensabile, că a neglijat a compara raporturile lui Rareș cu contemporanii săi din Muntenia, că se contrazice adeseori, etc.

Prin observațiile pe care le cuprinde, darea de samă a d-lui G. este în acelaș timp o contribuție la istoria lui Petru Rareș.

D. V.

C. Giurescu. *Tratatul lui Constantin Cantemir cu Austriacii* (1690). București. Carol Göbl. 1910. 19 pp.

Expune tratativele și împrejurările, care au dus la încheierea, la Sibiu în 15 Februar 1690, a tratatului între Const. Cantemir și Austriaci. Autorul anexează și documentele oficiale austriace, pe care se bazează.

Tratatul a rămas însă literă moartă,

îndată ce Imperialii s'au retras din Țara rominească.

El cuprindea dispozițiile următoare:

„1) Îndată ce armata imperială va înainta până la Brăila sau la Siret, Domnul și Stările vor renunța la protecțiunea Porții, cu care vor întrerupe orice legături și vor jura credință și ascultare Impăratului, care la rîndu-i îi va apăra împotriva tuturor dușmanilor.

„2) Domnul va fi întărit pe viață, iar fiului său mai mare i se va conferi titlul de conte.

„3) Impăratul va întrebuița toate mijloacele ca să elibereze pe fiul ostatec.

„4) Domnul și Stările vor observa cu sfințenie acest tratat, pe care Imperialii făgăduesc să-l țină secret.

„5) Pentru iarna în curs nu se vor da proviziuni; îndată ce armata imperială va fi pătruns în împrejurimile Brăilei sau Siretului, atunci Domnul și Stările îi vor procura proviziunile trebuincioase și la nevoie vor conluera și cu oastea lor, ca să respingă pe dușmanul comun.

„6) Până vor scapa de Tataari să li se îngăduie a supraveghea mișcările lor, despre care vor informa cu toată sinceritatea pe Imperiali.

„7) Religia ortodoxă și capii bisericii vor fi respectați conform obiceiurilor și legilor stabilite; libertate deplină se va acorda și cultului catolic.

„8) Boerii se vor bucura de aceleași privilegii cași nobilii din celelalte regate și provincii imperiale; scutirea de biruri se va acorda însă numai persoanei, nu și moșiilor lor. În caz de războiu și de obștească nevoie pentru apărarea patriei, ei vor trebui să ia armele contra dușmanilor împăratului. Domnul și Stările vor trimite cel puțin 4 deputați, dintre boerli de frunte, care să stea pe lingă generalii imperiali din Ardeal.

„9) În vederea marilor cheltueli, pe

cari le suportă împăratul din cauza continuării războiului, Domnul și Stărilor, din creștinească pietate și ca semn de supunere, oferă pentru iarna curentă 50 pungi sau 23.000 de taleri, pe cari îi vor plăti la 15 Martie viitor, 100 cai și 500 de boi, predați la trecătoarea Brete, caii la aceeaș dată, iar boii la sfârșitul lunii.

„Stabilirea definitivă a tratatului se va face atunci când armata imperială se va așeza la hotarele Moldovei...” (p. 8—9). I. N.

* * *

Stanislas Cihoski. *Statistica generală* (Metodologia statistică). București, 1910. Prețul 5 lei.

Toate discuțiile în chestia definirii „statisticii” se învârtesc în jurul unei neînțelegeri: pe de o parte, originea istorică a cuvântului ar indica o știință care se ocupă cu chestiuni referitoare la organismul statului; iar pe de altă parte, dezvoltarea mai recentă a metodelor matematice întrebuintate în aceste studii a făcut pe alții să izoleze metoda, în sine, care e aplicabilă tuturor științelor de observație, și să-i dea ei numele de „statistică”.

Prima definițiune dă preponderență obiectului căruia i se aplică metoda, cea de a doua metodei însăși.

Lucrarea d-lui adv. St. Cihoski deși rezumînd cursul făcut de d-sa la Școala de științe de stat, după cum se spune în prefață, se inspiră totuși mai mult dela al doilea punct de vedere. În această privință, simptom dela început nevoiți a face o rezervă în ce privește folosul ce l-au tras auditorii cursului; căci dacă studiul statisticii astfel înțeles nu necesită multe cunoștinți de matematici superioare, presupune cel puțin o dezvoltare a spiritului matematic, puțin probabilă la elevii unei școli de științe de stat sau ai unei facultăți de drept.

Studiul statisticii matematice, introdus de cîtăva vreme la universitatea

din Viena (prof. Czuber) și la unele universități germane, depinde acolo de facultatea de științe și are ca menire practică principală formarea specialiștilor (actuari, Versicherungsmathematiker) necesari vastei administrații a asigurărilor sociale pentru boală, invaliditate și bătrînețe, precum și aceleia însărcinate cu supravegherea și controlul tehnic al societăților de asigurare asupra vieții.

Abstracțiune făcînd de rezerva de mai sus, lucrarea d-lui C. este foarte interesantă pentru cine vrea să cunoască metodele statisticii. Primele capitole, tratînd despre obiectul, definiția și legitimitatea statisticii, precum și cele următoare în care se ocupă de alegerea, adunarea și critica datelor primitive, nu prezintă nici-o greutate și merită să fie cetite de toată lumea. Autorul explică, în mod foarte atrăgător și cu multe exemple, abuzul ce se face cu statisticele tendențioase, multiplele erori, ce se introduc în datele primitive ale unei statistici, mai cu seamă acolo unde ea pare să lovească în oarecare interese, calitățile necesare funcționarilor de diferite categorii și șefului unui serviciu statistic, etc. Ar fi fost poate de dorit ca exemplele să se refere mai puțin la Anglia și Italia, și mai mult la țara noastră.

În partea a doua—și cea mai voluminoasă—a acestei lucrări, autorul a făcut eforturi remarcabile, încoronate adesea de succes, pentru a expune într'un mod cât se poate de pe înțeles tuturor, elementele de calculul probabilităților și aplicarea lor la prelucrarea datelor brute ale statisticii.

Din nefericire însă, în această parte a volumului, s'au strecurat unele pedanterii, expuneri prea superficiale și chiar neexactități, care deprimă pe cititorul cunoscător, mai cu seamă că sînt răspindite în pagini de o valoare pedagogică reală.

Așa bunăoară:

1) În definiția probabilității ca raport, s'a omis să se spue că toate cazurile trebuiesc să fie egal de posibile, ceea ce e absolut esențial.

2) Rețetele pentru aplicarea mediei aritmetice, geometrice și armonice, sînt cu total neclare și în fond lipsite de un interes real; puteau foarte bine fi lăsate la o parte.

3) Exemplul cu munții, pentru a explica „greutatea” unei date statistice, este foarte rău ales. (pag. 69).

4) Legea numerilor mari (sau mai bine teorema lui Bernoulli) nu afirmă ce crede d. C., cînd explică exemplul cu bilele dela pag. 77; din contra, ecartul absolut crește proporțional cu \sqrt{n} , numai cel relativ tinde către zero.

5) Teorema minimelor pătrate nu ne poate arăta că media aritmetică e cea mai probabilă valoare, căci în stabilirea acestei teoreme concluzia de mai jos intră tocmai ca premisă (pag. 119).

Și așa mai departe.

Culmea însă o atinge autorul cînd se amestecă în alte domenii. Astfel, vorbind incidental despre fizica matematică, d-sa lansează această afirmație, dezolantă pentru munca fără preget a savanților:

„Descoperirile importante se datoresc mai mult întîmplării”.

Sau, în altă parte:

„Se chiamă ascenziune dreaptă distanța dela o stea pînă la polul echinoxului, calculată de-alungul ecuatorului ceresc”.

Unde o fi polul acela al echinoxului? Ne prindem că nici d. prof. Coculescu n'ar putea să ne-o spue!

Ar fi timpul să se obișnuiască specialiștii și la noi să fie mai prudenți, cînd se avîntă în domenii prea puțin cunoscute, pentruca greșelile astfel comise să nu dea prilej rău-voitorilor să le nege, prin inducțiune, valoarea și în specialitatea lor adevărată. O spunem aceasta pentrucă accidentul s'a întîmplat și altora, nu numai d-lui C., care

se găsește în această privință „en bonne compagnie”.

M. S.

N. Bănescu. *Gheorghe Bariț. Rolul său în cultura națională*. 1910. Vălenii de Munte. Tip. „Neamul Rominesc”. 32 pag. 60 bani.

Broșura d-lui Bănescu cuprinde o descriere a activității de publicist și de conducător politic al Romînilor de peste munți a lui Gheorghe Bariț.

Creдем interesant a spicui din frumoasa expunere a d-lui Bănescu cîteva amănunte din viața acestui ales fiu al Ardealului.

Gheorghe Bariț s'a născut în 1812. Tatăl său era paroh greco-catolic. Studiile superioare și le-a făcut la facultatea de filozofie din Cluj și la cea de teologie din Blaj. Numit mai întăiu profesor în Blaj, e chemat în urmă de fruntașii neguțători brașoveni la una din cele două școli romînești întemeiate de ei. Bariț rămase profesor aici aproape zece ani, pînă în 1845.

Partea cea mai însemnată din activitatea lui începe aici la Brașov, prin întemeierea celei dintăiu foi de cultură și a celei dintăiu foi politice a Romînilor de peste munți.

La începutul anului 1838 apare *Foaia Literară*, numită în urmă *Foaia pentru Minte, Inimă și Literatură*, iar puțin mai tîrziu apare foaia politică *Gazeta de Transilvania*.

Cu un an mai înainte mai apăruse *Foaia Duminicii*, redactată de I. Barac, care însă nu-și putu cîștiga un număr mai mare de cetitori.

Foaia lui Bariț cuprindea mai cu samă scurte articole de popularizare din toate domeniile, nici prea lungi și nici prea abstracte, potrivite pentru o clasă de cetitori care abia se năștea și care acum își îndrepta cu timiditate ochii spre izvoarele de cultură apusană.

Bariț dă chiar o listă de materiile pe care și le propunea a le trata el și

numeroșii săi colaboratori. Transcriem după d. Bănescu, punctele cuprinse în această listă, spre a se vedea chestiile literare și lingvistice, care l-au preocupat pe Bariț. Vom găsi că multe puncte care au figurat în programul său au fost puse în practică de revistele moldovenești de mai târziu: *Dacia Literară*, *România Literară* și chiar *Convorbiri Literare*.

Iată aceste materii:

1. Viața lui Petru Maior, *lucrată din cele mai sigure izvoare*.

2. O privire critică, *slobodă de duhul partidei*, asupra literaturii românești, dela anul 1780 până astăzi, în toate provinciile.

3. *Poezii originale cât se poate de bune*.

4. Istorioare ori povestiri romantice patriotico-naționale, adică cu scene și descrieri luate din *însuși înflocul nostru*.

5. Statistica Țării Românești sau a Moldovei, după daturi de credință vrednice.

6. Scene interesante din istoria patriei.

7. O gustoasă descriere a ținutului *Hațeg* în Transilvania, având în ochi și vechimile lui.

8. Tractaturi din cîte o știință, cum: din fiziologie, logică, fizică, ș. c. l., *ca să vedem ce termeni avem, până unde ne ajunge limba*.

9. Traducții bune, din clasicii (însă numai din clasici) noi sau vechi, cum: vre-o orăție din Cicero, vre-un cap din Pliniu, ș. a.

Bariț cere iarăși dela colaboratorii săi articole asupra limbii, însă fără personalități, și—lucru foarte însemnat—prevede în programul său culegeri de folklor. El îndeamnă „pe toți fiii Românilor cei înțelegători, din toate patriile“, să adune „din gura și conversația cu poporul nostru felurimi de obiceiuri vechi, povestiri care ar avea ceva însemnare istorică și arheologică și care ar vădi trăsuri de caracter pen-

tru noi, precum și cîntece populare, de care la noi sînt foarte multe și interesante, și iarăși unele frazuri, proverbururi, ziceri originale românești, care ar fi mai puțin cunoscute sau numa într'un dialect obișnuite“.

De acest plan Bariț s'a ținut cît l'au îngăduit împrejurările și cultura lui. Unele din punctele programului său vor fi îndeplinite mult mai bine de scriitorii moldoveni aproape contemporani lui: Kogălniceanu, Russo, Alecsandri, Negruzzi, și de continuatorii școlii critice moldovenești, de scriitorii grupați în jurul *Convorbirilor Literare*. Bariț publică și (1 în foaia sa serioase studii istorice și politice.

În chestia sistemelor lingvistice a știut să păstreze o atitudine cumpănită. El susținea necesitatea cultivării limbii naționale și însemnătatea traducerilor din acest punct de vedere. Această stăruință în cultivarea limbii venea tocmai în vremea cînd în Principate limba românească era pe cale de a fi înlocuită în predarea științelor prin cea franceză. În ceea ce privește limba literară, va fi mai comprehensiv decît C. Negruzzi, care susținea dialectul muntenesc ca limbă literară. El nu va lua de „îndreptar“ pe nici unul din cele două dialecte din Principate, ci pe unul apropiat de limba bisericească și care „să fie înțeles pe cît se poate de toate plasele cetitorilor“. Se pronunță împotriva latinismelor, dar, ca o ultimă concesie făcută prietenului său Laurian, va lua etimologia, „deducerea“, derivația zicerilor de îndreptarul ortografeii.

Foaia și Gazeta se răspîndiră pretutindeni. Se ceteau în toate părțile locuite de Romîni: și în Muntenia, și în Moldova, și, dela 1840, și în Bucovina. Bariț avea corespondenți dincoace de Carpați și împrejurările din Principate treceau în gazetele lui, însoțite de cuvîntul tare, pe care nu și-l puteau îngădui foile din Principate, aspru cenzurate de cîrmuirea rusească. Deaceia,

dela 1844 încolo până pe la 1860, ele nu mai putură intra dincoace de Carpați decât pe ascuns.

Cu venirea anului revoluționar, Bariț își începe o nouă activitate, cea politică. Foile lui știuseră să pregătească destul de bine spiritul public pentru înțelegerea noilor întâmplări. În neuitata adunare din 3 Mai 1848, Bariț fu ales, împreună cu Bărnuț, vicepreședinte al adunării. Evenimentele luară peste câteva luni o nouă întorsătură și Bariț fu nevoit să se refugieze în Muntenia. Aici foile lui îl făcuseră îndeajuns cunoscut stăpînirii rusești, pentruca aceasta să dispună arestarea lui și trimiterea sub escortă la Cernăuți. Fu liberat prin intervenția Hurmuzăcheștilor și în toamna anului 1849 putu să se întoarcă în Ardealul lui. Foile încep să reapară, însă, din cauza tipăririi raportului lui Avram Iancu, apariția lor fu din nou suspendată. În Septembrie 1850 ele apar iarăși, de astă dată sub îngrijirea profesorului din Brașov Iacob Murășanu. Bariț rămîne de aici înainte ca simplu colaborator.

Bariț ia o parte însemnată la întemeierea *Asociațiunii Transilvane* în 1861. Fu ales prim-secretar și mai tirziu, în 1888, președinte al ei.

Bariț făcu apoi parte din Dieta dela Sibiu și din Senatul Imperial din Viena. Academia Romînă îl alege membru chiar în momentul întemeierii, iar în 1893 președinte al ei. Peste puțină vreme însă, Bariț se stinse din viață, în ziua de 2 Maiu.

Moartea curmă activitatea rodnică a acestui întemeietor al *preseii* romînești de peste munți. Am stăruit ceva mai mult asupra figurii acestui mare *ziarist* și *luptător politic*, acuma cînd „de acasă”, din Ardealul lui,—pe care nu l-a părăsit niciodată, în ciuda tuturor ispitelor ce-i veneau de „dincoace”,—ne-au sosit vești, ce-au făcut să ni se

stringă sufletul, ca de groaza unei morți...

C. A.

**

P. Mendousse. *L'âme de l'adolescent*. F. Alcan. Paris.

Adolescența, această epocă de tranziție a vieții, atît de interesantă pentru educatori, a fost prea puțin studiată de psihologi, până în timpul din urmă. După opera lui Stanley Hall, celebrul pedagog american, lucrarea psihologului francez e desigur cea mai însemnată contribuție adusă subiectului. Autorul a utilizat, afară de observațiile sale personale, un material considerabil de experiențe, studii, memorii, scrisori, după care se poate reconstitui viața sufletească a adolescenților. Interpretările sale sînt mai totdeauna judicioase și analizele remarcabile prin pătrunderea și finețea lor. Primul caracter al adolescenței e, după autor, curiozitatea îndreptată mai ales asupra chestiunilor sexuale. Deaceia el își începe lucrarea cu un studiu asupra pubertății și a educației sexuale. Spre deosebire de copil, care e foarte bine adaptat la mediu, adolescentul e nehotărît, cugetarea lui e nedecisă. Viața afectivă se dezvoltă și îl face capabil să se intereseze, să se pasioneze pentru indivizi, pentru doctrine; această îmbogățire a vieții afective se traduce atît prin iubirea sexuală, cit și prin prietenie sau admirație. Această dezvoltare a personalității prin viața afectivă e semnul distinctiv, propriu adolescenței. În concepția pe care și-o fac adolescenții asupra lumii predomină datele senzibile, ei trăesc într'o lume de vis, cea ce permite cugetării lor să devină creatoare; judecata adolescenților e condusă de fantazie; după credința lor, experiența lor redusă și cugetarea lor actuală, e suficientă atît pentru elaborarea cunoștințelor, cit și pentru

posibilitatea conduitei lor în viață. Viața interioară a adolescenților e de o mare bogăție, — de aici timiditatea și în același timp nevoia lor de independență. Din această cauză trebuie ca adolescenții să accepte normele care se dau activității lor, și în această vîrstă, după vorba lui Spencer, regimul constituțional trebuie să se substituiască constringerii. Altă trăsătură caracteristică a adolescenții sînt modificările brusce, crizele fiziologice și sufletești. Diferitele organe ale adolescenților se dezvoltă în mod inegal, și de aici rezultă uneori boale. Deasemenea ideile lor se transformă repede și gusturile cași proecetele adolescenților sînt instabile. La ei nu există unitatea gândirii, nici convergența tendinților, — și aceasta contribuie la oboseală, la surmenajul care se întâlnește atît de des în această vîrstă. Ca remediu, psihologul francez recomandă exercițiile fizice, gimnastica și mai ales jocurile colective și sporturile, care după spusele lui, sînt destul de neglijate în Franța.

Paul Gaultier. *La vraie éducation.*
Paris, Hachette, 1910. Prix 3.50.

Dacă scurta *avertisement* pus de Gaultier în fruntea cărții acestia nu ne-ar arăta cît de modest își consideră autorul rolul său, scriind această lucrare, am avea dreptul să-i facem imputări chiar dela început, asupra titlului. Căci „adevărată educație“ e pentru Paul Gaultier cea ce-i pentru oricine și nu poate fi altfel: formarea corpului și spiritului în toată integritatea și armonia lor.

Dece dar titlul acesta oarecum războinic, care parcă ar lăsa să se înțeleagă că până acum nu s'a cunoscut „adevărată educație“?

Autorul îl justifică prin aceia că astăzi se confundă încă prea mult educația cu instrucția și însăși instrucția

cu o îngrămădire de cunoștinți cele mai adesea pur verbale.

Și în privința aceasta, evident, el are dreptate.

Adică are dreptate, dacă avem în vedere nu teoria, ci practica.

Căci dacă nu-i carte mai nouă asupra educației, în care să nu se pledeze pentru îngrijirea corpului: aer, hrană, sporturi, jocuri, libertate în mișcări; pentru cultivarea rațională a intelectului, pentru formarea și dezvoltarea sensibilității, pentru întărirea voinței, etc., după cele din urmă date ale fiziologiei și psihologiei și potrivit scopului urmărit de educator, de a face din copil un om cît se poate mai folositor sie-și și societății, — apoi nu-i mai puțin adevărat că în practică cele mai adesea nu se dă copiilor nici aerul trebuitor, nici hrana rațională, nici libertatea de care au nevoie, iar în ceea ce privește formarea inteligenței, sensibilității și voinței se comit pe alocuri adevărate crime față de viitorul indivizilor și societății.

Ruina și egoismul educatorilor — părinții în primul loc — sînt mai tari decît toate justificările teoretice ale celor mai bune norme și precepte de educație...

Iată pentru ce și o carte ca a lui Paul Gaultier, care nu aduce aproape nimic nou, e totuși folositoare.

Intr'un pămînt bătătorit, pe care vînturile și arșița l-au uscat și l-au întărit, e nevoie ca ploaia binefăcătoare să se reverse abundentă și îndelung, pentru ca să-l răzbată și să-l facă să producă roada dorită. Iar în materie de educație încă multă vreme orice critică severă a stării actuale, orice expunere a adevăratelor principii pedagogice, orice precepte și sfaturi isvorite din studiarea sufletului omenească în genere și al copilului în special, — vor fi bine venite.

Și Paul Gaultier, în cele patru capi-

tole ale lucrării sale—educația corpului, educația sensibilității, educația inteligenței și educația voinței—dă foarte multe sfaturi și precepte adevărate, și face o critică aspră a educației ce se dă astăzi în general copiilor.

Un recenzent al lucrării lui Gaultier spune într'o revistă franceză că autorul „e în întârziere” față de eforturile ce se fac în Franța prin unele școli pentru a se ameliora igiena și instrucția copiilor. Deși Gaultier are în vedere starea de lucruri din Franța, recenzentul său are dreptate desigur pentru unele școli; dar Gaultier are probabil dreptate pentru cele mai multe.

Pentru noi însă, care nu avem nici pe acele unele, lucrarea lui Gaultier e valabilă în totul. E cu atât mai valabilă cu cât și în educația din familiile și în cea din școală, noi Românii ne asemănăm foarte mult cu Francezii: avem toate defectele lor...

Așa că din acest punct de vedere cartea lui Gaultier e parcă scrisă pentru noi.

M. C.

Henri Pirenne. *Les Anciennes Démocraties des Pays-Bas.* Un vol. 304 p. Paris, Flammarion, 1910.

Ori-ce ar spune Nordau împotriva utilității Istoriei, apariția deasă a studiilor asupra vechilor democrații are desigur și o altă cauză pe lângă interesul teoretic; este o manifestare a spiritului democratic modern, frământat de multiple probleme sociale și economice, și care caută să desprindă din cutele trecutului indicațiuni și directive pentru deslegarea chestiunilor dificile ce i se impun.

Orașele medievale din Țările de jos, născute odată cu renașterea avântului comercial după invazia normandă, au realizat o democrație aparte, deosebită și de vechea democrație greco-romană, cași de cea de azi, după cum au trăit și o viață proprie lor. Evoluția acestor orașe, dela nașterea și până la inceta-

rea însemnătății lor politice, o studiază cu o deosebită competență Henri Pirenne, în volumul de față.

Vom schița pe scurt principalele faze ale acestei evoluții.

Excelenta poziție geografică a Țărilor-de-Jos, punctul de unire al diferitelor drumuri comerciale, a făcut ca prin veacul al X-lea, mișcarea comercială să renască și să ia aici un avânt mai mare ca ori unde, și astfel întregă această regiune, afară de ținuturile singuratice, inaccesibile din Ardeni, a fost sămănată cu stațiuni de trecere, *portus*, debarcadere care fixează în jurul lor aglomerațiuni de oameni servi, ce rup legăturile ce-i țin de jurământ și devin făuritorii inconștienți ai progresului social. Aceste *portus* se formează, de obicei, căutând o apărare, sub zidurile castelelor feudale și a cetăților episcopale, ridicate în vremea năvălirii normande; populația lor, de origină indoeuropeană, e liberă și se deosebește profund de locuitorii castelelor și cetăților prin origină, ocupații și condiția juridică.

Sub impulsul mișcării comerciale tot mai active, aceste aglomerațiuni se dezvoltă și încep să simtă nevoia unui regim nou juridic, care să poată satisface trebuințele unei vieți noi, și astfel, paralel cu nașterea orașelor, începe și organizarea unui drept urban, deosebit de obiceiurile formaliste ce cirmuiseră până atunci populația rurală. Constituția acestui drept nou a triumfat ușor din două motive: plasticitatea instituțiilor în epoca sa de naștere și libertatea de care a fost lăsat să se bucure din partea autorităților constituite, la începuturile sale. Bazele constituțiunilor urbane au fost puse de companiile de negustori, *gilde*, grație cărora începe să se formeze o clasă bogată, ce devine organul și protagonistul revendicărilor burgheziei născinde.

La începutul veacului al XII-lea pretutindeni orașele constituie persoane colective, populația lor are un drept pro-

priu: e o clasă juridică privilegiată cași nobilimea. Intre zidurile cetății, dreptul penal, foarte aspru, cu o procedură repede, asigură o justiție promptă și eficace, cași dreptul civil și comercial. Justiția e distribuită de un consiliu de *scabini*, jurați, recrutați printre orășeni, prezidați de un funcționar al prințului, care se adună în piață sau la biserica parohială și judecă conform cu dreptul urban. Acestui consiliu de scabini i se delegă de comună și atribuții administrative; în cetățile episcopale, progresul e mai accidentat, dar rezultatul final e același: autonomia.

Astfel se dezvoltă, printr'un regim democratic, comunele sub autoritatea oerofitoare a prințului, care, condus de diferite motive, le acordă o autonomie tot mai largă.

Viața lor economică trebuie considerată din două puncte de vedere: în ce privește alimentarea orașului și micile industrii, ea a realizat pentru „binele comun” un *socialism municipal*,¹⁹ restringând, priu proceduri autoritare fără milă, libertatea individuală; se supraghează fabricarea și vînderea în interesul consumatorului și se instituie o legislație și organizație miticuloasă a muncii. Acest socialism municipal, datorit greutății transportului, slabei dezvoltări a capitalului și solidității corporației burgheze, poate fi privit ca o capodoperă a Evului-mediu.

Alături însă cu industria și comerțul în mic se dezvoltă industria și comerțul mare, ce nu pot fi constrînși de autoritarismul municipal.

Apariția lor produce diferențieri profunde în masa orășenească, care la sfîrșitul veacului al XII-lea prezintă toată seria de condiții sociale, dela mizeria proletarului până la bogăția capitalistului, și provoacă și o schimbare a formei de guvernămînt, din democratic, cum fusese până atunci, într'un regim plutocrat întâi și apoi oligarhic. Această transformare a fost inevitabilă,

căci se formase o aristocrație plutocratică, care pusesse stăpînire, cu învoirea poporului, ce recunoaștea în ea pe conducătorii naturali pe toate magistraturile orașului și, cu timpul, transformă situația de fapt în una de drept, astfel că la începutul veacului al XIII-lea nici un om din popor nu mai poate fi ales în magistraturi, schimbate acum în anuale. Opera de guvern, căreia s'a devotat acum această aristocrație, e crearea administrației municipale, respectată de revoluția democratică din veacul al XIV-lea, stabilirea unui regim financiar, bazat pe impozite directe și accise, înființarea creditului urban, organizarea hanelor și piețelor, facerea de drumuri, aducere de apă potabilă, înființarea de școli laice, etc.

Abuzează însă de puterea sa, se transformă într'o clică egoistă și arogantă, ce nemulțumește toate clasele și la sfîrșitul veacului al XIII-lea, cauze politice, economice și religioase provoacă o revoluție, care intronează din nou regimul democrat.—Trecem peste peripețiile acestei mișcări, ca să arătăm cîteva din caracterele noului regim.

Toate democrațiile medievale sînt niște democrații de privilegiați, căci, departe de a căuta să extindă dreptul și instituțiile lor printre oamenii dela țară, orașele și-au rezervat cu gelozie monopolul lor, pe măsură ce regimul popular s'a întărit; în burgheziile Evului mediu n'a existat adevăratul sentiment democratic. Toți locuitorii sînt înregimentați în corporații și nimeni n'are drepturi decît întrucît face parte din una; colectivitatea urbană se compune din o aglomerație de colectivități, în care se repartizează toți cetățenii. Specializării muncii și profesiunilor îi corespunde o specializare politică; cetățeanul, așa cum l-a cunoscut, antichitatea și timpurile moderne, n'a existat, căci nimeni nu poate interveni în afacerile publice ca simplu cetățean.

În ce privește viața economică, cor-

porațiile, avînd de acum înaintea dreptul de a-și conduce singure afacerile, libere de orice piedică, împing spiritul corporativ la ultimele consecvențe și dezvoltă un regim protecționist, care ameliorează starea meseriașilor, împiedică exploatarea nemiloasă a uvrierilor, dar e incapabil să corespundă nevoilor economice din veacul al XV-lea, cînd orașele sînt înglobate în monarhiile absolute ce se formează și care transformă economia urbană în economie națională. În vremea acestui lung proces de schimbare, ce se face cu lupte grele între orașe și monarhi, orașele care, perseverînd în sistemul protecționist n'au putut să se adapteze noilor condiții economice, duc o viață lîncedă, vîzînd cum li se rîpește, unul cite unul, privilegiile, pînă la marea revoluție franceză, care le distruge orice însemnătate politică.

În general considerate, democrațiile medievale, au fost egoiste, antipatice și spoliatoare pentru cei necuprinși în cercul lor, dar au reușit să asigure o viață morală și materială satisfăcătoare diferitelor grupuri sociale ce le alcătuiau.

M. J.

* *

Emile Faguet. *De l'amour de soi*. Edit. E. Sausot et C-ie. Paris. Preț 1 fr.

Această cărticică (98 pg.) are ca subtitlu: „Les dix commandements“ (Cele zece porunci); iară drept introducere tabla celor zece porunci... moderne, pe care nu știu dacă stă sau nu în intenția autorului să le opue celor zece porunci biblice, dar cu siguranță, că numai prin enunțarea lor, arată ceia ce crede autorul că-l nevoe de „poruncit“ azi, în deosebire de ceia ce era nevoe de „poruncit“ în vremile străvechi.

„Tu te vei iubi pe tine însuși“.

„Tu vei iubi pe tovarăsa ta“.

„Tu vei iubi pe tatăl tău, pe mama ta și pe copiii tăi“.

„Tu vei iubi pe prietenul tău“.

„Tu vei iubi pe bătrîni“.

„Tu vei iubi profesia ta“.

„Tu vei iubi țara ta“.

„Tu vei iubi adevărul“.

„Tu vei iubi datoria“.

„Tu vei iubi pe Dumnezeu“.

Autorul arată că dragostea de sine e sentimentul împotriva căruia s'a năpustit toată urgia filozofilor și chiar a creștinismului, „prin o interpretare poate falsă a unui cuvînt a fondatorului său“. Sprijinindu-se pe Bossuet: „Nu trebuie îngăduit omului să se desprețuiască pe de-a'ntregul, de frică să n'alunece spre dorințele cele oarbe“, — spune: „Dacă nu trebuie să'ngădui omului să se desprețuiască pe de-a'ntregul, mi se pare că se cuvine să-i permiți să se iubească“. Apoi altruismul, ca să existe, presupune și cere existența egoismului: „Ca să puteți face ceva pentru alții, trebuie să începi—și să continui—ă face mult pentru sine“. Altruismul absolut e antiomenesc.

În „cum trebuie să ne iubim“ ia cuvîntul lui Isus: „Iubește pre aproapele tău ca pre tine însuși“—și arată, împotriva lui Nietzsche, că acest cuvînt e „tocmai experiența omenească cea mai deplină“. În acest capitol autorul dă o pagină care poate sta alături cu cele mai frumoase pagini din Evanghelie!

„Il (*Isus**) ne craint pas que quelqu'un lui réponde: „Alors je n'aime point les autres, car je ne m'aime pas“. Il sait que celui qui s'aime le moins serait un très grand philanthrope, s'il aimait les autres autant seulement et de la même manière qu'il s'aime. Avec tiédeur? soit; mais vous vous nourrissez. Faites de même pour les autres.— Avec dégoût? soit; mais vous vous nourrissez. Faites de même pour les

* Parantezul adăugat de recenzent.

„autres.—Avec mépris? Soit. Mais vous vous nourrissez. Faites de même pour les autres.—Mais je ne m'aime *point du tout*, car je me tue!

„— Pour vous débarrasser de vos souffrances à votre misère, débarrassez les autres de leurs souffrances à la leur.

„— Non; je me tue froidement!

„— D'abord ce n'est pas vrai; ensuite à supposer que ce soit vrai, que tout le monde agisse envers les autres comme envers soi et envers soi-même comme envers les autres; et que celui qui est capable de tuer froidement les autres se tue lui-même“. „Aimez votre prochain comme vous“.

Capitolul acesta se 'nchee cu concluzia: „Deci trebuie să ne iubim“.

„Cum? După părerea mea în toate chipurile cu putință, afară de unul. Trebuie să ne iubim puțin ca pe-un prieten; trebuie să ne iubim puțin ca pe-un tată; trebuie să ne iubim puțin ca pe-un copil; trebuie să ne iubim puțin ca pe-o femeie ce iubim“.

În capitole separate arată cum, și pentru ce trebuie să ne iubim în chipurile de mai sus; iar chipul în care nu trebuie să ne iubim, în capitolul: „Nu ca un Dumnezeu“. Scrierea se termină prin „Arta de-a se iubi“ și trei metode spre a ajunge la acest sfârșit. Ultimul capitol: *Se Amandi Peritus* se închee cu:

„— Il faut aussi apprendre à s'aimer comme à faire toutes choses, judicieusement“.

*

E. Boinet. *Les doctrines médicales. Leur Evolution.* Bibliothèque de Philosophie scientifique. Edit. E. Flammarion, Paris. 324 pag. Preț 3.50.

Din introducerea, plină de citații asupra definițiilor „doctrinei“ și discuțiilor dacă și intrucit medicina e o artă sau o știință, putem reține ca mai bună și mai scurtă părerea autorului că „medicina prin mijloacele sale de studiu e

o știință, iară prin aplicațiile sale o artă“. Studiul doctrinelor medicale și evoluția lor din acest punct de vedere ar fi fost și original și folositor.

Din nenorocire autorul perde din vedere propria sa părere, așa că ne dă un studiu—interesant fără îndoială—asupra înjurării pe care au avut-o concepțiunile filozofice în vechime asupra medicinei, și mai ales chipul cum aceste concepții filozofice se oglindesc în doctrinele medicale. Deaceia capitolele din cartea I, care tratează despre doctrinele antice sau pre-hippocratice, sînt lipsite de orice interes medical, formînd un rezumat incomplet de mitologie. Și totuși în aceste capitole sînt semnalate o sumă de documente de un real interes medical și din analiza cărora „medicina ca știință“ din acele vremuri depărtate s'ar arăta demnă de admirația noastră, după cum o dovedește *păpirusul lui Ebers* (1500 a. Chr.): „Dacă medicul apasă cu degetele sale capul, minile, brațele sau picioarele, el trebuie să găsească inima, căci vasele ei circulă în membre și de aceea ea e numită centrul vaselor corpului“. Numai această frază arată că preoții zeiței *Isis* în doctrinele lor medicale erau conduși mai mult de observarea—am zice azi științifică—cinstită a faptelor, decît de concepțiunile teologice ale *Celei nepătrunse*.

Doctrina hippocratică e dată numai în zece pagini și mai mult din punctul de vedere al înjurării pe care filozofia platonice și pythagoriană ar fi avut-o asupra acestui genial medic. Dar trepiedul dogmatic al lui Hippocrat — *Naturism, Humorism* și *Vitalism*—e o întrezărire genială a realității, bazată pe o observație cinstită a faptelor și întru nimic datoare filozofiei platonice și pithagoriciene, după cum dealtfel autorul o dovedește — fără voe — în expunerea magistrală a doctrinelor medicale moderne. Doctrina hippocratică se fărâmițează în școala

dela Alexandria, iar cind centrul cultural al lumii se strămută la Roma, din aceste fărâmituri Galien „fundatorul medicinei științifice, care a fost în același timp anatomist consumat, experimentator dibaciu, patologist eminent și filozof distins“, construiește sistemul galianic, stăpînitor absolut până în secolul al XVIII-lea.

Dacă expunerea doctrinelor medicale antice și medievale lasă de dorit și din punctul de vedere al directivei, cit și al spațiului ce autorul le consacră, numai 84 pag.,— în schimb expunerea doctrinelor medicale, cu începutul sec. XIX-lea și până azi, e atît de clară și atrăgător scrisă, că cetitorul uită neajunsurile celor 84 pag. dintăi. Acei care sînt în curent cu descoperirile și lucrările medicale din acești din urmă zece ani, cași acei care nu sînt în curent, deopotrivă, vor citi cu folos și cu plăcere rezumatul limpede, pe care autorul îl face aproape cu pasiune, al lucrărilor care pun temelie științifică doctrinei medicale moderne.

*

Omar Kháyym. *Rubáyát. Illustrations de E. Dulae. L'Édition d'Art H. Piazza et C-ie. Paris 1910. Preț 30 fr.*

Opera poetică a matematicianului astronom persan, Omar Kháyym a fost făcută cunoscută marelui public de cãtră poetul englez *Edward Fitzgerald*. Acesta, un diletant în literatură, s'a pus să învețe limba persană la vîrsta de 40 ani. Traducerea *Rubáyát*-ului lui Omar Kháyym i-a luat vre-o cîțiva ani; iar cind a terminat-o, n'a găsit nici un editor care să i-o publice. Fitzgerald a publicat-o pe socoteala lui și a scos-o în vînzare cu preț 5 shilling exemplarul. Vîzînd că nu găsește nici un cumpărător, a trecut toate exemplarele librarului Quaritch ca să le desfacă cum se va pricepe. Librarul a scorbit preț 5 shilling

și totuși cumpărătorii nu se atingeau de volum.

Disperat și plictisit, a aruncat volumele în cutia de vechituri a un penny volumul! Intr'o zi poetul pictor Dante-Gabriel-Rossetti, scotocind în lada cu vechituri a un penny volumul, a dat peste traducerea lui Fitzgerald. Entuziasmat de Omar Kháyym și de traducătorul lui, s'a întors în aceeași zi cu prietenul său poetul Swinburne și au cumparat alte patru exemplare. A doua zi, cind a venit să mai cumpere cite-va exemplare, le-a pãsit trecute în cutia a doi penny exemplarul! Și astfel din adîncimile indiferenței publice s'a ridicat încet încet la suprafață opera lui Omar și a traducătorului său. Azi numărul edițiilor anuale sînt nenumărate.

În limba franceză nu știu dacă există o altă traducere în afară de aceasta a d-lui Edmond Dulae, care e în același timp și ilustratorul. Traducerea nu-i făcută după original, ceia ce pentru o ediție de lux e deja un mare păcat, ci după Fitzgerald. Dacă ilustrațiile— în număr de 20—d-lui Edmond Dulae nu lasă nimic de dorit din punct de vedere artistic și sînt în armonie desăvîrșită cu spiritul și genul poetic al lui Omar, așa cum ni-l dă Fitzgerald în traducerea sa, textul tradus de d-sa prea adesea lasă de dorit și ar compromite față de publicul francez geniul poetic al lui Omar, dacă cunosătorul fin al literaturii și sufletului oriental, marele Renan, nu l'ar fi caracterizat ca „fratele lui Goethe și al lui H. Heine“. Și Omar Kháyym s'a născut în a doua jumătate a veacului al XI-lea și a murit în întiul pătrar al veacului al XII-lea!

Dacă din punct de vedere literar ediția aceasta nu are vre-o valoare deosebită, din punctul de vedere al execuției artistice a ilustrațiilor, tiparului și hîrtiei, e tot ce poate fi mai desăvîrșit. Valoarea sa *bibliofilică* e cres-

cută prin faptul că ediția se compune numai din 700 exemplare numerotate, din care 300 pe hîrtie de Japonia și 400 pe hîrtie velină—„des Manufactures du Marais“.

Și de oare-ce vorbesc de bibliofilism, trebuie să arăt și un păcat din acest punct de vedere. D. E. Dulac uită să arăte după ce ediție a făcut traducerea. Ediția „mignon“ publicată la Veneția de Rosen, pe care o am, reproduce ediția I-a publicată de Fitzgerald la 1859. În această ediție sînt numai 75 de quatrenuri, peind în ediția d-lui Dulac sînt 110. Să sperăm că d. Dulac n'a mărit numărul quatrenurilor spre a compensa calitatea traducerii.

Cu toate cusururile pe care le-am arătat,—calitățile: ilustrațiile, execuția tipografică și hîrtia, trebuiesc văzute,—și nu mă pot opri să nu recomand această ediție iubitorilor de cărți.

*

Paul Dubois. *Raison et Sentiment*. Edit. A. Francke, Berne, 1910. Preț 1.25.

Profesorul de neuropatologie de la Berna poate fi considerat ca întemeietorul psihoterapiei. În opera sa *Psyhonevrozele și tratamentul lor moral*, autorul privește lucrurile din punct de vedere clinic și terapeutic. În conferința de față, fără a părăsi desăvîrșit terenul clinic și terapeutic, caută să dea mai cu seamă o bază teoretică sistemului său în tratarea boalelor nervoase: întreaga viață a omului e *activitate*. În această activitate distingem: *actele automate* și *actele voluntare*. Ce anume ne îmboldește să făptuim? Numai *sentimentele*. Dar toate sentimentele se pot reduce la *dorință* și *frică*, sau *plăcere* și *displăcere*. Mai mult—rezumez pe autor—nu-i decît un singur imbold pentru acțiune: *dorința* (pozitivă=plăcere; negativă=displăcere, frică). Băzindu-se pe această constatare de fapt, autorul nu admite antinomia ce se sta-

bilește între sentiment și rațiune. „Ne inchipuim, ca să zic așa, aceste facultăți mintale cu ocupînd căsccioare diferite în capul nostru și sîntem gata să admitem că rațiunea și sentimentul sînt separate prin despărțituri nepătrunse, care împiedecă inteligența să facă ordine în sanctuarul impresiilor noastre sentimentale. Aici e greșala“. „În viața sufletului totul e *subiectiv*. Totul e *imagină* pentru noi: *imagine*—senzațiile noastre cele mai simple; *imagine*—impresiile noastre cele mai complexe; *imagine*—gîndirile noastre și cuvintele ce servă să le exprime; *imagine*—încă sentimentele care izvorăsc din ele, pe care le percepem și care ajung la făptuire“. „Ce-i atunci *sentimentul*? E o reprezentare mentală, care devine caldă sau se colorează prin adăugirea unei mișcări emoționale“. „Ce anume face ca o imagine mentală rece să se transforme într'un sentiment cald, determinînd acțiunea? E *dragostea de sine*“. „Reprezentările noastre mintale se colorează de sentimente diverse îndată ce noi ne simțim atinși în interesele noastre materiale sau morale“. „Și, să nu se uite, succesiunea o întotdeauna aceeași: *reprezentare mentală, sentiment, acțiune*“. „Care-i folosința unei asemenea concepțiuni?“ „A înțelege mecanismul victimei noastre mintale, e de-o importanță capitală pentru purtarea noastră în viață, și cred că neștiința în aceste materii are urmări dezastruoase pentru mulți inși“. Sentimentul, avînd la obîrșie o reprezentare mentală, poate fi modificat prin rațiune. „Toate sentimentele trebuie să fie supuse controlului rațiunii“. „Supunînd sentimentele la critica sa, numai *rațiunea moralizătoare* poate să se opue pasiunilor omenești și să vadă la individ și în mase domnia relelor aplecări“.

Toate aceste păreri pe care le-am rezumat sînt exemplificate cu bogăție și claritate în cele 63 pag., care pot

servi ca un „breviar“ pedagogilor și părinților.

Dr. N. Q.

Ives Delage et M. Goldsmith. *Les Théories de l'Évolution*. Paris, Ernest Flammarion, 3.50.

Literatura asupra chestiunilor privitoare la originea ființelor vietoitoare a ajuns astăzi așa de bogată, încît cu greu mai poate fi urmărită chiar de specialiști; iar teoriile, comentariile și criticile lor, discuțiunile chestiunilor de detalii sau generale, explicațiile și rectificările diferitelor teorii sînt așa de numeroase, încît cu greu se mai poate cineva orienta în haosul lor: darwinism, lamareckism, weissmannism; selecțiune, segregatiune, ortogeneză, mutațiune; teoriile lui Roux, Wallace, Naegli, de Vries, Le Dantec; legile lui Galton, Mendel; interpretările lui Hertwig, Herbst, Gautier, Romanes; experiențele lui Kellogg, Bell, Pictet, Fischer; observațiile lui Cunningham, Hyatt, Cattaneo, etc. etc. — cine voeste azi să se ocupe cu problemele fundamentale ale biologiei, trebuie să aibă curajul lui Teseu ca să se aventureze în acest labirint de teorii, explicații, concepții, observații, etc. etc.

Lucrarea de față a lui Ives Delages și Goldsmith e firul Arianei pentru acest labirint. Autorii sistematizează, grupează, expun diferitele teorii în mod critic, aleg faptele și datele esențiale și, în total, aruncă asupra chestiunilor o lumină, care, scoțînd în relief tot ce-i mai însemnat în materie, pune ordine în mulțimea și varietatea problemelor în discuție.

După ce, într'o scurtă introducere, lămuresc noțiunea evoluției și-i arată însemnătatea, expun în primul capitol concepția evoluționistă dinaintea de Darwin. În capitolele următoare sînt expuse concepțiile lui Darwin împreună cu criticile ce li s'au adus și cu derivatele lor, cum și diferitele teorii asupra heredității în general, asupra eredității caracterelor cîștigate, asupra variațiunilor. Un capitol special e consacrat teoriilor lui Lamarck, iar concepțiile neo-darwinienilor, ale reprezentanților moderni ai lamareckismului și ale biologiștilor mai noi sînt expuse și ele, scoțîndu-se în relief ceea ce aduc nou în chestiune.

Expunerea e făcută aproape cronologic, diferitele teorii sînt trecute în revistă succesiv, pe cît posibil așa cum apar. Autorii intervin foarte mult în expunere, făcînd un loc larg criticii și lăsînd să se intervadă chiar inclinațiile lor pentru teoriile lui Lamarck, „influența mediului“ pârîndu-li-se cea mai acceptabilă în explicarea originii speciilor și făcînd o critică distrugătoare teoriilor lui Weissmann.

Cartea scrisă astfel cu o competență în afară de orice discuție, cu claritatea și puterea de sistematizare pe care numai stăpînirea desăvîrșită a materialului o dă cuiva, — e cea mai bună introducere în materie pentru cei ce doresc să urmărească discuțiile interesante ale biologiei, un admirabil conducător în mulțimea și varietatea teoriilor relative la evoluțiune.

H. L.

Revista Revistelor

Semănătorul (No. 25). D. G. Orleanu, un publicist distins, ne ține de rău că publicăm poezii simboliste. Am mai spus-o: Noi nu sintom împotriva nici unei școli literare, și în alegerea bucăților ce publicăm, nu sintem conduși decit de un criteriu: bucata să fie scrisă cu talent și să nu fie imorală. Să nu ofenseze simțul estetic și simțul moral. Și, *de obicei*, prima condiție îndeplinită, e îndeplinită și a doua, pentru că rar se întâmplă (se întâmplă, de sigur!) ca un om subțire estetic să fie grosolan moralmente.

Convorbiri Critice (Mai). Am depune o lacrimă de compătimire pentru jalnica tragedie a acestei reviste și am trece, dacă nu ne-ar opri în cale câteva frumuseți neobișnuite chiar în aceste „Convorbiri“. D. Dragomirescu vrea să ne convingă numai decit că noi am făcut din Anatole France un poporanist. Iată cum argumentează: Ați spus că poporanismul e simpatie pentru popor. Ați mai spus că A. France are simpatie pentru scriitorii poporanști francezi. Deci ați spus că A. France e poporanist. Va să zică, fiindcă noi am spus că Anatole France iubește pe scriitorii poporanști, însumă că am spus că el e poporanist, că serie nuvele și romane poporaniste?! Dar noi mai spunem ceva: că A. France, spirit critic și comprehensiv, iubește toate felurile de literatură. Spunem noi oare prin aceasta că el e un scrii-

tor și clasic, și romantic, și realist, și naturalist, și naturist, și simbolist, și verist, și pesimist, și optimist, și sceptic, și francez, și grec, și latin, și englez?!

O altă frumuseță e scrisoarea d-lui N. Teohari, care, pus pe infamele două coloane de către d. Simionescu-Rimniceanu, îl injură cu o vehemență demnă de cea mai onorabilă cauză. Iar într-o notiță amicală, d. Dragomirescu îi mai administrează un compliment d-lui Rimniceanu și, ridicându-se apoi în sfera mai înaltă a generalizărilor, aruncă un cuvint de despreț întregii publicistice românești.

Noroc de Bergson că nu s'a formalizat și el...

Noua Revistă Română, prin pana unui domn, care mărturisește că nu e competent în istorie, se întinde în aprecierii asupra operelor d-lor Iorga și Radu Rosetti, pe care îi lasă corijenții la acest „obiect“

Transilvania. Revista asociației pentru literatura română și cultura poporului român. No. III. Mai, Iunie. Sibiu.

Profesorul Victor Picală, scrie un instructiv articol asupra *construcției, întocmirii locuințelor și a celorlalte clădiri economice în comuna Rășinari*.

Dl. *Octavian Iăzlăvanu* ne dă bibliografia publicațiilor românești din Ungaria pe anul 1909.

Revue de Roumanie. April. Continuând articolul său asupra pre-

tențiilor sârbe și bulgare în Macedonia, d. Bărbulescu arată că Sirbii nu urmăresc niciun scop contrar integrității actuale a României, pe cînd Bulgarilor tînd nu numai la anexarea Macedoniei dar și la acea a Dobrogeii. Aceste tendinți ale Bulgarilor apar nu numai în cărțile lor militare dar chiar în acele de iuvațămînt.

Remarcăm articolul d-lui Peretz asupra vechiului drept român în operele cronicarilor și acel al d-lui Jules Brun asupra animalelor în poezia noastră populară.

La Nouvelle Revue (Iunie, 1910).

Asupra vulnerabilității baloanelor, găsim interesante date într'un articol din No. dela 1 Iunie al acestei reviste. Autorul e preocupat de rolul pe care baloanele și aeroplanele vor avea în viitoarele campanii militare. Balonul dirijabil va servi mai mult pentru recunoașteri strategice, adică pentru recunoașteri mari și îndelungate, iar aeroplanele vor conveni mai mult recunoașterilor tactice, adică recunoașterilor mici și scurte. Cu toate insuccesele și catastrofele de până acum ale dirijabililor, taticianii militari speră totuși că acestea vor avea un rol mare în războaie. Nu mai vorbim de cei prea optimiști, care visează să facă din balon un fel de încrucișător al aerului, cu care să se poată ataca armatele teritoriale, dar chiar cei mai prudenți tot cred că în recunoașteri se vor utiliza cu folos baloanele, căci un balon, care ar fi distrus după ce va fi trimis prin radiotelegrafie știrile necesare Statului-Major, și-a făcut pe deplin datoria. Acum e vorba, cum se poate lupta contra baloanelor? După experiențele făcute, s'a văzut că numai tunul poate distruge baloanele, gloanțele infanteriei nu le pot face nimic. De aceea cele din urmă experiențe în chestiunea distrugerii baloanelor s'au oprit la întrebuintarea unor automobile cuirassate și cu cupole in-

virtitoare, pe care să fie montat câte un tun de 5 cm., cu frînă hidraulică și cu tir rapid, și care să se poată transporta dintr'un loc în altul cu o iuteală de 60 km. pe oră.

Un mic studiu de psihologie individuală ne dă *Jean Melia* în articolul intitulat „Cum lucrează d. Briand“. Președintele consiliului de miniștri francez e un om de acțiune prin excelență. El nu scrie, dictează, iar adevărata muncă a lui e în gîndirea sa; el, care în viața sa personală e un izolat, nu se izolează niciodată de gîndirea sa. Siugur ori în societate, gîndirea lui lucrează mereu; cînd s'a oprit la o reformă, pe care vrea s'o realizeze, Briand își expune ideile sale la oameni pe care-i crede că vor fi contra: discută cu ei, înregistrează toate observațiile, provoacă răspunsuri; astfel își dă samă de felul cum va fi primită ideea sa și și-o modifică, adaptînd-o împrejurărilor. Cînd astfel și-a făcut o idee generală asupra chestiunii, o fixează în soluția ei definitivă și o ordonează; de aceea el nu apare la tribună nici cu discursul scris, nici cu note, nici cu fraze de efect, căutate mai dinainte; toate discursurile lui le-a preparat în conversațiile sale, le-a gîndit și vorbit cu interlocurii săi. Nimic nu e lăsat la capriciul inspirației, totul e cugetat și stabilit dinainte; de-aceea Briand e așa de sigur la tribună. În rezumat, primul ministru francez e un om al cărui spirit e veșnic treaz, un om care studiază mereu oamenii și lucrurile, ceea ce-i dă o mare putere în multiplele și grelele sarcini ce le are de îndeplinit.

Cu prilejul comemorării în Italia a cinzeci de ani dela liberarea Siciliei și căderea Burbonilor, *Raqueni* reamintește într'un articol intitulat cincantenariul celor o mle, fazele principale ale epopeei garibaldiene, făcînd să iasă în relief figura eroică a marelui luptător și vitejia voluntarilor săi.

Mercure de France (Iunie, 1910).

Personalitatea și opera marelui scriitor american Mark Twain continuă să preocupe spiritele, și studiile asupra variatei și multiplei sale producțiuni literare abundă încă în marile reviste europene. În No. dela 1 Iunie al acestei reviste, *Gabriel de Lautrec* caută să scoată în relief câteva din însușirile caracteristice ale scrierilor umoristului american. Mark Twain va lăsa un nume nepieritor în istoria literaturii americane, în primul loc, firește, pentru talentul său; dar și pentru aceia că el reprezintă mai bine decât oricine altul sufletul american cu însușirile și defectele sale. Operele sale nu solicită un public special, ci sînt citite cu plăcere și de copii și de bătrîni, și de oameni inculti și de rafinați; fiecare găsește în el ceva care să-l intereseze. La Mark Twain fantazia și umorul sînt combinate în chip fericit cu observațiile adînci psihologice, și cu critica socială: el pune chiar exagerarea în serviciul unei idei juste. Pentru America el a avut un fel de rol de cenzor, și scrierile lui au răsunit mare nu numai pentru stilul și imaginația vie și originală a scriitorului, ci și pentru pictura puternică, tonul frondeur și satiric, dar tot-odată entuziast, cu care a redat instituțiile și moravurile naționale. Autorul articolului găsește însă falsă și nedreaptă satira lui Mark Twain asupra culturii și obiceiurilor europene, o atribuie chiar invidiei și polemizează cu disparutul scriitor american.

Captivitatea unei limbi: cea polonă, este titlul unui articol, în care *Marius-Ary Leblond* îmbrățișează într-o privire generală situația economică, politică și culturală a Polonilor din cele trei țări, care și-au împărțit teritoriul și populația patriei lui Mickiewicz. Autorul arată cum sistemul

de rusificare al lui Pobiedonotseff a dat faliment, cu toată energia și lipsa de scrupul cu care birocrația din Petersburg l-a pus în aplicare contra Polonezilor: el nu a adus decât la o scădere a culturii în masa poporului, făcînd ca procentul neștiutorilor de carte să ajungă dela 41 la 53 la sută în zece ani (1897—1907). Lupta contra rusificării s'a dus cu îndirjire în sinul familiei, unde cu toate amenziile și pedepsele aplicate limba națională era cultivată cu ardoare, și a fost destul ca Rusia să fie slăbită prin războiul cu Japonia, pentru ca Polonia să obțină oarecare concesiuni pe terenul cultural. Bine înțeles că dela înfrîngerea revoluției încoace, birocrația rusească face tot ce poate pentru a re-lua ceea ce s'a acordat Polonilor în momentele grele. Mai rea e situația Polonilor în Prusia; în lupta pentru desnaționalizare, Germanii împing violența și erozimea până la crimă; tortura morală nu li se mai pare suficientă (și nici nu e), așa că autoritățile se dedau la acte de cruzime ca: flagelarea copiilor, închisoare etc, iar un profesor dela o școală de fete a ajuns până la a trage în clasă focuri de revolver în aer, pentru a intimida pe copile și a le face să renunțe la limba maternă. Ca o reacțiune contra brutalității germanizării, o presă bine condusă înflorește în centrele poloneze, iar educația, care e stingherită în școală, se face cu cea mai mare îngrijire și în senzul național în familie.—Singuri Polonii din Galiția, care se bucură de autonomie, duc o viață mai liniștită și își dezvoltă în libertate cultura națională. Astfel aceeași Galiție va trebui să fie pentru Poloni „o școală normală de patriotism, unde Polonii din Rusia și Germania să vie să-și întărească și rafineze cunoștințele de limbă și literatură națională”, un focar din care va

izbucni focul ce va trebui să dea odată dreptul la viață acestui neam cavaleresc, artistic, sociabil și viteaz.

La Revue (Iulie, 1910).—Sub titlul utilitatea artiștilor, *Paul Gsell* ne dă citeva reflexii ale marelui sculptor *Auguste Rodin* relativ la însemnătatea și utilitatea artiștilor în viața socială. Cităm citeva din ele. E util tot ce ne face fericiți; însă nimic în lume nu ne face mai fericiți decât contemplarea și visul, deci nimic decât arta care ne dă aceasta.—Arta indică oamenilor rațiunea lor de a fi, le revelează sensul vieții, îi luminează asupra propriei lor soarte, deci îi orientează în existență.—Artiștii și cugetătorii sînt ca niște lire de o infinită delicatete și sonoritate, ale căror vibrații, scoase de împrejurările fiecărei epoci, răsuna în inimele tuturor muritorilor. Ei creează și propagă tendinți ce modifică omenirea.

Albert Dauzat, filologul despre care s'a vorbit în „Viața Rominească”, discută, nu fără oarecare naivitate, viitorul limbii franceze ca limbă universală.—Iată șirul ideilor sale: Limbile artificiale, create spre a deveni universale, nu pot satisface pe nimeni nici chiar pe creatorii lor. Din această pricină s'a revenit la principiul generalizării unei limbi naționale: S'a propus o alianță a limbilor franceză, engleză și germană, ca cele mai răspândite, dar s'a înlăturat îndată aceasta, din cauza dificultății de a se învăța odată trei limbi, și s'au gândit la o alianță între franceză și engleză, ca fiind mai ușoare de învățat și mai generale.

Atunci au protestat Germanii, arătînd pericolul național ce ar rezulta pentru dișii din răspîndirea universală a limbii engleze.—De oarece toți savanții recunosc că franceza posedă înalte calități de logică, claritate și eleganță, *Dauzat* crede că „șansele limbii franceze de a deveni o limbă superioară de schimb între popoarele

civilizate au crescut mult în vremea din urmă... Simpatiiile și adeziunile care ne vin din străinătate sînt destul de semnificate și reconfortante“.

La Revue du Mois (Iunie, 1910).

Cu prilejul admiterii de către Duma rusească a proiectului de lege *Stolypin*, prin care se scot de sub competența dietei finlandeze toate chestiunile considerate ca interesînd tot imperiul, *Félicien Challaye* ne dă la rubrica „Viața internațională” un scurt rezumat al chestiunii finlandeze. De cînd, în urma intervederii dela *Tilsitt*, *Napoleon* a dat Rusiei Finlanda, această întinsă regiune pentru care mai înainte fusese atîta luptă între Rusia și Suedia,—Rusia a căutat, la început mai cu cruțare, mai apoi mai cu asprime, să alipească Finlanda din ce în ce mai mult la imperiul moscovit, ripindu-i autonomia pe care i-o dăduse la început, pentru a o atrage și a o scripi inleții Suediei. Ultimul act al acestei lupte încordate e legea lui *Stolypin* din 27 Mart 1910, care a pus din nou și mai cu lărie chestia Finlandei înaintea Finlandezilor, Rușilor și opiniei publice europene. Finlandezii au protestat energie contra ripirii autonomiei lor: dieta finlandeză nici nu a voit să-și dea avizul asupra proiectului, răspunzînd că va apăra constituția Finlandei, ca o chestie de viață pentru acest popor. Chiar în Rusia s'au ivit protestări contra amestecului Rusiei în afacerile Finlandei: ministrul de finanțe *Kokovstov*; iar șeful constituțional-democraților, *Miliukof*, și șeful socialiștilor, *Gueguetchkori*, au protestat chiar în Dumă,—ceia ce n'a împiedecat Duma de a vota proiectul cu 161 voturi contra 100, după cum nu a împiedecat acest lucru nici numeroasele adrese trimise Dumei de 120 deputați engleji, 43 olandezi, 58 belgieni, 60 germani, 128 italieni, un mare număr de parlamentari franceji și numeroase personalități marcante,

senatori, foști miniștri, etc., din toată Europa.

Interesant pentru specialiști e articolul colonelului Spero asupra serviciului de Stat-Major, în care arată cum s'a reorganizat, după 1870, în Franța acest serviciu, căruia i se datoră în mare parte dezastrul din războiul Franco-German, și în care face observații asupra lipsurilor de care încă suferă acest element al armatei franceze.

Revue des idées. Iunie.

Benrubi scrie un articol interesant asupra misticismului filozofic al lui Spir. Misticismul ougetătorului rus nu e după el pasiv și pur contemplativ, ci mai mult activ și vesel. Nu retrăgându-ne din lume și din societate ne apropiem de Dumnezeu, ci transformându-ne întâi pe noi înșine și apoi reformând mediul social în care trăim. Adevăratul progres constă în lupta împotriva răului și a mizeriei, în înălțarea lor, în triumful justiției. Omul e capabil de o asemenea transformare. De aceea Spir combate cu energie evolutionismul și naturalismul sociologic, care pretind că viața noastră individuală și socială e un produs pur al destinului. Ideile sale au uneori o uimitoare analogie cu acele ale reprezentanților ougetării contemporane, un Nietzsche, un Tolstoi, un Eucken. Doctrina sa nu e decât dezvoltarea unei viziuni prea simple, desigur, dar sincere și fecunde.

Analizând opera lui Guignebert asupra evoluției dogmelor, Remy de Gourmont îndreaptă iarăși săgețile sale împotriva sentimentului religios. „Era la locul său în visurile evului mediu și în acel moment istoric a produs lucruri mari, fiindcă era profund și sincer, azi nu mai e decât un decor. Chiar în timpul splendorii sale, creștinismul a avut totdeauna o țară, origina lui asiatică și evreiască. În realitate o-

menirea l'a suportat, dar nu i s'a adaptat niciodată”.

Revue de Dialectologie române. (1910, No. 1-2).

D. G. Pascu (pag. 56-83) tratează pe larg sufixele diminutive *ești*, *-ete* și *-ot* în 410 cuvinte, dintre care pentru 150 propune etimologii originale.

Este de observat că D. Sextil Pușcariu, care a scris o carte întreagă asupra sufixelor diminutive (Die rumänischen Diminutivsuffixe in Jahresbericht VIII), nu numai că n-a încercat a afla originea acestor sufixe, dar n-a semnalat nici măcar existența lor.

Nuova Antologia (Mai, 1910).

Giulio Bertoni—Originile poeziei lirice italiene. Străvechitul obicei al tuturor țărilor ariane de a serbători reînvierea naturii, în luna Mai, s'a transmis de la Latini la popoarele române. Aceste serbări constau din dansuri și cîntece executate de tineret. Toată poezia lirică produsă cu asemenea ocazii, fiind încredințată numai memoriei, s'ar fi pierdut fără urmă, dacă noua societate feudală, punind stăpînire pe ea, n'ar fi ridicat-o la forma artei. Această trecere de motive lirice populare în poezia artistică a avut loc mai întîiu în Franța, la curtea din Poitou. Aici s'a născut poezia de dragoste, care, absorbind într'însa cîntecele de Mai, s'a răspîndit apoi în Provence, în Picardia și Normandia. Cucerirea normandă a stabilit mai întîiu legăturile între Franța și Italia meridională. La curtea din Palermo a lui Ruggero II (1101-1154) poezia franceză stăpînea; influența ei asupra celor mai vechi poezi italiene meridionale e vădită. Astfel, obiceiul de a consemna în ultimele versuri ale poeziei, numele poetului, e împrumutat de la lirica franceză: apoi forma în care apar poeziile, așa numite „descort”, arată împrumutul francez și nu pro-

vensal; în sfârșit, se găsesc aluzii în versurile primilor poeți meridionali la narațiuni poetice franceze. E drept că influența provensală nu se poate nega. Această însă e posterioară celei franceze. Poezia provensală a înflorit mai cu seamă la curtea lui Frederic II, unde au trăit mai mulți poeți de origine meridională; ultimii poeți părăsesc vechile motive, pentru a reproduce cu scrupulozitate pe cele nouă, venite din Provenca; o ușoară urmă însă a vechii influențe persistă. Acest fapt conduce pe autor să emită supoziția că primii poeți meridionali păstrați: Giacomo da Lentino, Giacomino Pugliese, Rinaldo d'Aquino, Jacopo Mostani și alții, nu reprezintă prima formă a poeziei italiene. Poeziile lor, cu formă franceză și conținut provensal, trebuie să fi fost precedate de o poezie lirică, în care și conținutul cași forma trebuie să fi stat sub influența franceză. Această poezie, care reproducea mai de aproape motivele franceze, s'a pierdut. Din cele rămase însă, analiza atentă poate scoate trăsături caracteristice, care vădese sub forma provensală urmările influenței franceze anterioare.

Deutsche Rundschau. Dr. Edu. Lehmann—Religiunea lui Thomas Carlyle. Dacă ar vrea cineva, zice autorul, să caracterizeze printr-un singur cuvânt punctul central al operei lui Carlyle, apoi singurul cuvânt care se potrivește este acela de „profet”, dacă sub acest cuvânt se înțelege omul, care dela o mare înălțime privește viața și-și ridică glasul pentru a aminti oamenilor care trebuie să fie scopul vieții lor. Un astfel de profet a vrut Carlyle să fie și a fost. Ceia ce l-a făcut să devie un asemenea om n'a fost numai aJincile lui studii literare și istorice, ci și împrejurările deosebite în care a trăit. Se poate zice că el a trăit viața a trei secole. Deși născut la 1795, el a crescut în puritanismul veacului al 17-lea; în timpul studiilor sale acade-

mice el a aparținut raționalismului veacului al 18-lea; iar spiritul secolului al 19-lea s'a trezit în el când a venit în contact cu ideile școlii romantice. El a trăit însă și a ajuns și epoca marelui industrii și a problemelor sociale, cu realismul și pozitivismul ei. Puritanismul e, mai întâiu de toate, severitate morală și tărie de caracter: în acest sens Carlyle a rămas totdeauna un puritan. Calvinismul își are forța în noțiunea sa de Dumnezeu și în raportul de supunere către Dumnezeu. Pentru Carlyle concepția lui Dumnezeu ca a tot puterniciei și dreptății și concepția pietății ca lealitate este fundamentală și se vede și atunci când el încetează de a mai vorbi de Dumnezeu și credință. Carlyle a studiat la început teologia, apoi se ocupă cu științele naturale, matematică și astronomie, interesându-se și de filozofie și literatură. Când la 1816 fu numit ca profesor la o școală din orașul Kerkealdy, el veni în contact cu un om care exercită o mare influență asupra lui, Edward Irving, fondatorul sectei Irvingianilor. Prin acesta învăță el să cunoască ideile filozofiei germane și ale școlii romantice. Tranzitia însă dela vechea lui religie la noile idei s'a făcut cu încetul, cu mari lupte sufletești, până când într'o zi conversiunea s'a făcut pe neașteptate, brusc, pe când se plimba pe o stradă întunecoasă din Edimburg. În fond această conversiune e o întoarcere către divinitate și iubirea de oameni. Acum poate el pricepe natura în esența ei intimă: „și ce este natura? Pentru ce nu te numesc Dumnezeu? Nu ești tu haina vie a Dumnezeirii? O Cerule! Nu e el acel care vorbește prin tine, trăește în tine și iubește, trăește în inime și iubește?” El a regăsit iarăși pe D-zen, găsind un nou mod de a-l pricepe. Nu e acel „Dumnezeu absent” care dela întâia Sîmbătă și până azi stă înafară de univers; „Nu, el o aici

și acum, veșnic și pretutindenea, un veșnic Acum, un a tot prezent Aici".— Carlyle a înțeles divinitatea ca forța intimă atot ce este, care însuflețește natura, făcând-o un organism viu.

Deutsche Revue (Mai, 1910) *Oliveira Lima*, membru al Academiei braziliene, a fost rugat de redacția revistei de a-și da părerea asupra raporturilor dintre America de Nord și cea de Sud. El afirmă: Cu toate conferințele panamericane, care au devenit un fel de modă, unitatea celor două Americi e o utopie. Nu se poate imagina un mijloc care să îndepărteze neîncrederea ce domnește într-o parte și disprețul ce domnește în cealaltă parte. Această separație morală a existat deallminteri totdeauna. Emanciparea politică a Americii latine—cel puțin a celei spaniole—s'a făcut cu mari jertfe, fără ca Statele-Unite să se fi gândit a-i veni în ajutor. Ajutorul a venit dela Anglia lui Canning, De atunci și până astăzi, Statele-Unite au arătat totdeauna dispreț pentru America romană și n'au considerat-o nici odată ca egală cu ele. Pricina e pe de o parte amestecul populațiilor sud-americeane cu rasa neagră, pe de altă parte reputației—in parte meritate, cum o recunoaște și autorul—de lipsă de cinste în afacerile administrative. Acestui din urmă fapt se datorește militarismului propriu Americii de Sud, care e pe cale de a dispărea acum, dar tot mai există încă.—În timpurile din urmă, cunoașterea mai exactă a împrejurărilor sud-americeane a adus o oarecare indulgere a raporturilor între cele două Americi. Guvernul din Washington s'a făcut un merit din faptul că a invitat la ultima conferință dela Haaga, toate republicele sud-americeane. Nu trebuie însă să se uite că Brazilia și Mexicul fuseseră și mai înainte invitate invitate, la 1899. În timpul conferinței însă, delegații americani uitară doctrina lui Monroe și

se uniră cu delegații europeni, pentru a refuza națiunilor romanice americane o egală suveranitate. Atunci Ruy Barbosa, delegatul brazilian, s'a făcut apărătorul tuturilor republicilor romanice. Nu demult, acest Ruy Barbosa a fost propus de către cunoscutul om de stat belgian Beernaert ca supra-arbitru pentru un conflict între Venezuela și Statele-Unite, care trebuia să se judece în Haaga. Statele-Unite l-au refuzat, și acest fapt arată ce fel sint relațiile între cele două Americi: anglosaxonă și romanică.— Chiar dacă cele două Americi vor întreține pe viitor relații amicale, totuși caracterele lor sînt prea deosebite, tradițiunile prea neînrudite, tendințele și interesele lor prea neasemănătoare, pentru a se putea vreodată întimpla o apropiere mai strînsă și mai intimă.

Sozialistische Monatshefte (Mai, 1910) *Wally Zepler*—Individul în anarchism. Anarhismul prezintă două forme principale, care prin baza lor teoretică corespund unor concepții diametral opuse: anarhismul individualist, al lui Stirner și Proudhon, și anarhismul comunist, al cărui cel mai însemnat reprezentant este astăzi Krapotkin.—Cel dintâiu pornește dela individ, pentru care nu există decît tendința satisfacerii dorințelor sale. Toate celelalte tendințe, pe care noi cu un cuvînt le numim altruism, nu există. Un asemenea anarhism, se'nțelege, e tot atît de mult dușman socialismului, cași societățile actuale. Anarhismul comunist, cum arată numele, pune comunismul ca principiu. Un asemenea anarhism e în contradicție cu sine însuși. A pune ca principiu anarhie, adică lipsă de legi, și comunism bazat pe legi, e un nonsens. Cu toată această contradicție, totuși se găsesc în toate sistemele anarhiste, idei pur individualiste și idei comu-

niste. Un alt punct de vedere, mai însemnat însă, de a judeca teoriile anarhiste, este acela istoric-economic. Trebuie pusă întrebarea cum e posibilă realizarea idealului său economic; dacă e posibil ca numai prin influențarea voinții maselor, prin propagandă, să se realizeze o organizație socială, pusă în teorie ca ideal.—Și socialiștii pun preț pe această influență a voinții, probă agitația lor propagandistă, dar ei recunosc că această influențare e numai un factor, pe lângă care se mai află încă mulți alții, pe care nu-i putem slăpini noi. Cu această întrebare însă nu s'a ocupat niciun teoretician anarhist—de aceea sintem îndreptățiți de a-i considera pe toți ca utopiști.—Cu această constatare s'ar putea considera ca închisă discuția cu anarhiștii. N'ar fi just însă, căci dacă socialiștii cred în necesitatea evoluției sociale, anarhiștii nu crede, și apoi dacă se admite odată influența voinții omenești în mersul mecanic al societății, atunci notările acestei influențe nu mai pot fi fixate.—La aceasta se poate răspunde: mersul dezvoltării societății nu se poate demonstra deductiv, căci cunoașterea evoluției sociale se bazează inductiv pe fapte istorice, care nu pot fi generalizate, dar a căror forță de convingere crește cu înmulțirea faptelor. Istoria arată însă numai o evoluție economică, progresivă și organică; ciud anarhismul speră ca, într'un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, să poată realiza o stare bazată pe o ideală libertate personală, e o utopie.

The North American Review. (Iunie, 1910).—Dezvoltarea vertiginoasă a Americii de Nord a creat un concurent de multe ori biruitor al vechiului continent. Dar, dacă pe tere-nul industrial și comercial, America de Nord nu recunoaște superioritatea Europei, dezvoltarea ei artistică însă

este cu totul la început și de aproape tributară dezvoltării artistice europene. O critică a Artei în America, de *D. Charles H. Caffin*, fixează chiar dela început deosebirea între *Arta în America* și *Arta Americană*. Prin arta în America autorul înțelege comerțul foarte dezvoltat cu Arta în America. Această artă e cu totul străină de geniul american; ea e cosmopolită, cuprinzând largi contribuții ale lumii întregi din toate timpurile. În special iubirea de artă veche a americanilor îmbogățiți din prima generație, a sporit atât de mult cererea de antichități artistice, încât fabricarea modernă a acestor antichități și escrocheria au luat o dezvoltare necunoscută încă. Un caz potrecut e de o proporție adevărat americană: niște negustori de obiecte de artă au angajat un marchis și o marchisă de ocazie, cu copii, servitorii... care s'au instalat într'un palat pe care l-au tiesit cu obiecte de artă. La un moment dat grave neînțelegeri se ivesc între cei doi soți de o așa înaltă extracție și ei se hotărăsc să vîndă comorile lor artistice tot așa de autentice cași blazoanele lor. Cei care hotărăsc autenticitatea și valoarea obiectelor de artă sint specialiști cunoscători, toldeaua în bune raporturi cu vizătorii, căci viitorul proprietar al acestor obiecte, în goana amănunțită după ban, n'a putut să-și formeze și gustul artistic. Azi negustorul îmbogățit american își înghite cafeaua în *camera Jacobină*, în timp ce soția sa își deapănă *causerie*-a în *boudoir*-ul *Watteau*; prințul îl mesteacă grav în fața unei mărețe pinze a Renașterii, iar țigara și-o preface cu conștiințiozitate în serum în *fumoir*-ul *Olandez*. Bine-înțeles că toate aceste costă mulți bani pe cei care le-au plătit și multă abilitate pe cei care le-au procurat. Și oricare American îmbogățit trebuie să aibă artă în casa sa! În adevăr, Americanii trebuie să-

fie niemiși de fecunditatea pictorilor celebri europeni! Aceasta este arta cerută de cei care-și duc viața după modă, „însă acolo unde viața este modelată după modă, arta nu poate crea nimic din viață“. Artă adevărată se naște numai din impulsul unei vieți reale și sincere; ea nu poate să se nască din luxul și capriciul celor puțini. Numai viața întreagă a popoului, a celor mulți, poate crea nevoi, care stimulează geniul artiștilor, adevăratul izvor al artei. Până acum arta adevărată în America de Nord e înăbușită de comerțul cu artă pentru cei îmbogățiți. Scopul civilizației e desigur dezvoltarea individului; în America de Nord scopul pare a fi perfecționarea mașinei.

Cu toate acestea nu se poate nega orice începuturi de artă originală americană. Idealurile și aspirațiile americane încep să-și găsească expresia lor prin geniul artiștilor americani. Condițiunile de viață speciale Americanilor au creat o arhitectură cu totul originală americană. Înlocuirea birnei de lemn și a bolții de zidărie prin oțel într'un cuvânt *construcția în oțel*, a rezolvat multe problema de inginerie și arhitectură și a permis arhitecților americani ridicarea clădirilor cu cîte 50—60 de etaje și-a altor minuni arhitectonice. Dar pe „gigantele coaste de oțel ale clădirilor mamutice, arhitectul american, ca o servitoare, întinde o cămașă murdară într'un stil Pseudo-grec, Italian sau Renaissance“. Streinul, care adămiră o construcție americană, trebuie să caute caracteristicul american numai în arhitectură; îndată ce trece la sculptura și arta decorativă a construcției intră în domeniul împrumutului, imitației sau chiar al copierii.

Saturday Review (Iunie, 1910).

Autoritatea Conferenței. Conferența conducătorilor celor două partide engleze de guvernământ relativ la modi-

ficarea Camerei Lorzilor nu a dat până acum nici un rezultat. Se va vedea în curînd dacă ea va reuși să impună soluție pașnică, sau dacă nu va fi fost decît un pretext pentru a se putea suspenda cîtva timp ostilitățile. Dacă se va ajunge la o înțelegere, părerea generală era că concluziile conferenței, oricare ar fi ele, vor fi primite fără nici o rezervă de către toate partidele. În privința acestei convingeri au ținut să protesteze unele grupări politice engleze, nemulțumite cu noua întorsătură pe care au luat-o evenimentele. În primul rînd unii membri din gruparea naționaliștilor irlandezi prevestesc, prin pana d-lui O'Connor, în termeni puțin echivoci pe miniștrii cari iau parte la conferință, că dacă se va lua vre-o hotărîre, care nu convine partidului irlandez, acesta va retrage concursul său guvernului. Mai interesant e protestul partidului muncii, care susține pe de-o parte că hotărîrile luate nu vor fi îndestul de democratice, iar pe de altă parte negă conducătorilor liberali dreptul de a ține legată de hotărîrea lor majoritatea Camerei Comunelor în general și partidul muncii în special. Mare însemnătate are în deosebi al doilea punct din acest protest. Întru cît sint luate să respecte partidele de guvernământ hotărîrea conducătorilor lor? În teorie fiecare membru al Camerei Comunelor e trimis să pue în aplicare în Cameră convingerile sale, convingeri exprimate în fața alegătorilor săi în epoca alegerii. Dar acest principiu general teoretic suferă restrîngerii. Nu totdeauna un ales are puțința să nu se abată deloc dela nici una din credințele sale. El poate de ex. să fie convins că partidul, căruia aparține e cel mai bun pentru interesul public și totuși să găsească că una din reformele propuse de acest partid e rea. În acest caz el va alege între aceste două alternative—de a combate sau

nu reforma propusă—după cum îi va dicta interesul țării. Dacă consideră reforma propusă ca de mică importanță el va vota cu partidul său. Dacă din contra o va socoti ca un rău din cele mai mari, atunci ori va vota contra ori se va abține dela vot. Exemple asupra acestui din urmă caz se găesc multe în istoria parlamentarizmului englez, așa încît afirmația, că hotărârile conferinței nu pot obliga cele două partide de guvernămînt din Camera Comunelor, e din punct de vedere tehnic adevărată. În practică însă nu e nici o îndoială că în actualul stadiu al parlamentarizmului în Anglia, membrii partidelor, unionist sau liberal, vor primi cu supunere orice vor decreta conducătorii lor. Și această afirmare, care cu o generație mai înainte s'ar fi părut cu neputință și ar fi stîrnit o furtună de protestări, e primită astăzi ca ceva obișnuit și implicată în mod tacit în toate discuțiunile, care au loc asupra acestui subiect.

Factorul austriac.

Deschiderea Dietei bosniace e socotită ca un eveniment de o deosebită însemnătate chiar în țările, care, cum e Anglia, nu sînt direct interesate în afacerile din Orientul european. E acest eveniment un semn al adevăratei puteri a stăpînirii austriace și încoronarea unei politici condusă în acelaș timp cu multă răbdare dar și hotărîre. Imprejurările în care Austria anexase cele două provincii păreau de natură să provoace nesfîrșite turburări, totuși în mai puțin de doi ani noile provincii, pacificate, sînt ridicate în rîndul națiunilor care compun Imperiul Habsburgic. Iar alegerile și numirile făcute au avut ca rezultat că Dieta bosniacă e expresia cea mai credincioasă a puterii diferitelor partide în luptă în cele două ținuturi anexate. Acestea sînt rezultate practice de mare însemnătate, dar consti-

tuția bosniacă e de un interes mai general. Ea e un exemplu din cele mai vii al stării de spirit, a sufletului imperiului. Austria modernă nu e un stat cu adevărat parlamentar ca Anglia sau biurocrat ca Germania. Ea poate fi caracterizată prin două cuvinte, care par în aparență că se contrazic, ea fiind un regim constituțional despotic. Autoritatea supremă e în minile coroanei și aceasta se servește de constituții spre a intra în legătură cu supușii săi. Francisc Joseph de exemplu nu poate dela Viena să stea în contact direct cu masele din Bosnia-Herzegovina, dar poate foarte bine sta în legătură cu șaptezeci reprezentanți de ai lor la Sarajevo. Acest exemplu e caracteristic pentru a ne ilustra puterea specială a Austriei de a asimila idei noi și a le transforma spiritul în interesul politicii generale a imperiului. În aceasta tocmai stă marelui secret al cîrmuirii habsburgice asupra altor națiuni diferite. Fiecare popor simte că interesele sale proprii sînt respectate în o largă măsură, în vreme ce în acelaș timp el devine o parte organică a imperiului. Conflictul cu Ungaria are sorti să se termine cu bine, atunci cînd, după dorința împăratului, votul universal va fi introdus și în această țară. Introducerea lui în Austria a fost un mare succes. Coroana al cărui prestigiu se mărise prin aceasta, avu în față masele populare, și nu o mină de biurocrați ca mai înainte, iar mecanismul vieții parlamentare se însănațoși mult, dispărînd în primul rînd acele certuri și scandaluri cronice, care degradau parlamentul austriac. Triumful final al noii politici nu s'a îndeplinit încă, dar deja e cu neputință să mai considerăm imperiul Austro-Ungar ca prea sfîșiat de certuri interne spre a mai putea avea vre-o greutate în relațiile internaționale. Armonia internă deplină, deși nu încă com-

plect dobândită, are însă sorți de îndeplinire apropiată și odată obținută, Austria va redeveni un factor de primul rînd în concertul european. Acest eveniment trebuie să influențeze și să schimbe cu desăvîrșire politica engleză. Acea politică dușmănoasă și bănuitoare de până acum, care considera Austria ca pe o anexă a Germaniei, trebuie să înceteze. Austria a arătat în 1908 că înțelege și știe să lucreze la nevoie ca un imperiu independent și cu cît vor înțelege mai curînd oamenii de stat englezi acest lucru, cu atîta mai

bine. Obstacole nu sînt care să împiedece pe Anglia de a nu întreține cele mai bune relații cu monarhia habsburgică. Cea dintai nu are interese teritoriale pe continent, iar cea de a doua nu are interese teritoriale în afară de Europa. Decă dar bărbații politici engleji s'ar încăpățîna prior politica lor mai mult decît rezervată față de Austria, să o silească pe aceasta din urmă să-și construiască o flotă pe Mediterana, care la un moment dat ar putea amenința comunicațiile Angliei cu răsăritul?

Mișcarea intelectuală în străinătate

FILOZOFIE. PEDAGOGIE.

Charles Lalo. *Les Sentiments esthétiques*. Paris, F. Alcan, 5 fr.

O expunere critică a teoriilor moderne asupra sentimentelor estetice, cum și concluziile personale ale autorului în materie.

Amédée Matagrin. *La Psychologie sociale de Gabriel Tarde*. Paris, F. Alcan, 5 fr.

Pe baza operelor cunoscutului sociolog francez, autorul expune, analizează și critică doctrina filosofică-socială a acestuia, scoțînd în relief caracterul sistematic al gîndirii acestuia.

Ferdinand Gache. *Mères et Fils*. Paris, Didier, 1910.

E al cincilea volum din colecția „Bibliothèque des parents et des mères”: după cum titlul o arată, e vorba în acest volum de rolul părinților, al mamei în special, în creșterea și educația copiilor.

ISTORIE

Henri d'Alméras. *Charlotte Corday*. Paris, Librairie des Annales, 3.50.

Povestirea vieții ucigașei lui Marat, împrejurările în care tînăra fată a comis omorul și pertractarea procesului ei.

Hector Fleischmann. *Mémoires de Charlotte Robespierre*. Paris, Albin Michel, 5 fr.

Autorul publică o nouă ediție a acestor memorii însemnate pentru cunoașterea vieții marelui revoluționar, însoțindu-le de o biografie a surorii lui Robespierre, și limpezind chestiunea raporturilor dintre soră și frații ei.

ȘTIINȚĂ

J. H. Fabre. *Souvenirs entomologiques*. Etudes sur l'instinct et les moeurs des insectes. Paris, Ch. Delagrave, 10 vol. à 3.50.

A apărut al zecelea volum din interesantele observații, pe care învățatul francez le face de mulți ani asupra vieții insectelor. Acest al zecelea volum conține multe amintiri și episoade din viața științifică a autorului.

Albert Dauzat. *La vie du langage*. Paris, A. Colin, 3.50.

Autorul dă o expunere a principalelor rezultate la care s'a ajuns în studiul limbii.

E. Brückner. *Initiation zoologique*. Paris, Hachete, 2 fr.

Cartea e scrisă pentru educatori și are de scop să le dea observațiile ușoare ce se pot face de către elevi, pentru ca aceștia să fie astfel deprinși

a observa și interpreta ei singuri natura.

SOCIOLOGIE, ECONOMIE POLITICĂ, DREPT.

Vandervelde. *L'Exode rural et le retour aux champs.* Paris, F. Alcan 6 fr.

Un studiu documentat asupra mișcării duble și contrare a populației, tendința țăranilor către orașe pe de-o parte, și revărsarea populației muncitorești ale orașelor către periferii și întreprinderile industriale din afară de orașe pe de altă parte.

Louis Bertraud. *Le Mirage oriental.* Paris, Perrin, 3.50.

Studii și observații asupra psihologiei și obiceiurilor populației turce, grece, armenă, persă, arabe, etc. din Asia.

Ludovic Pichon. *Code de la Guilotine.* Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence. Prix 3.50.

Extras dintr-o lucrare mai mare, pe care autorul o pregătește și care va purta titlul de „Istoria documentară a ghilotinei”. Autorul arată că acest instrument de execuție nu a fost inventat—cum se crede—de dr. Guillotin, ci că acesta a vulgarizat numai un procedeu ce s'a întrebuințat pentru prima oară în Irlanda la 1307.

H. Ilgenstein. *Preussenspiegel.* Berlin, Erich Reiss, 1 Mk.

E un pamflet virulent în contra Prusiei și instituțiilor sale.

ETNOGRAFIE. FOLKLOR.

P. V. Schmidt. *Die Stellung der Pygmäenvölker in der Entwicklungsgeschichte des Menschen.* Stuttgart, Strecker et Schroder, 9 Mk. 60.

Un mare studiu asupra „pigmeilor”, în care autorul stabilește un teritoriu mitologic—austronesian—, care ar cuprinde o parte din Indo-China și din

Australia, ce ar fi fost locuit de această populație.

R. Shwoy Joe. *The Burman, his life and nations.* London, Macmillan, 10 sh.

Cercetări asupra vieții, credințelor, obiceiurilor, organizării politico-sociale, etc. a Birmanilor din Indo-China.

Dr. Münsterberg. *Chinesische Kunstgeschichte. t. I: Malerei und Bildhauerei.* Esslingen, P. Neff und Max Schreiber, 20 Mk.

Primul volum dintr-o mare lucrare întreprinsă de autor asupra istoriei artei chineze. Volumul acesta frumos ilustrat se ocupă cu pictura și sculptura.

CRITICA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ.

Stefan Zweig. *Emile Verhaeren, sa vie, son oeuvre.* Traduit de l'allemand sur le manuscrit inédit par P. Morisse et H. Chevret. Paris, „Mercure de France”, 3.50.

Cel mai complet studiu apărut până acum asupra lui Verhaeren.

Victor Giraud. *Blaise Pascal. Etudes d'histoire morale.* Paris, Hachette, 3.50.

O expunere a concepției filozofice a lui Pascal, așa cum se degajază din scrierile sale, mai ales în privința concepției religioase. Autorul arată marea influență pe care Pascal a avut-o din acest punct de vedere asupra lui Brunetiere, Bourget, Sully-Prudhomme, etc.

Georges Duhamel et Charles Vildrac. *Notes sur la technique poétique.* Paris, 1910.

Cei doi tineri poeți au adunat într'un volumaș observațiile și cercetările lor asupra metricii moderne.

Louis Mandin. *Etude sur les ballades françaises,* Paris, 1910. Edition de „Vers et Prose”.

Mic studiu asupra metodei prosodice și asupra felului talentului lui Paul

Fort, autorul volumului de poezii „Balades Françaises“.

LITERATURĂ

Enrique Larreta. *La gloire de don Ramire*. Paris, „Mercure de France“, 3.50.

E un roman istoric tradus din spaniolește de Remy de Gourmont, în care se povestese întâmplările de pe vremea lui Filip II.

Leon Daudet. *Le Bonheur d'être riche*. Paris, „Moderne bibliothèque“, 1 fr.

Romanul unui avar, care are și nenorocirea de a se înamora.

Max et Alex. Fischer. *A. Z. 11 poste restante*. Paris, Flammarion, 3.50.
O colecție de nuvelete glumețe.

Tony d'Ulmès. *Les Demi-morts*. Paris, Lemerre, 3.50.

Sub formă de roman din viața ftizicilor ce-și îngrijesc sănătatea la Cannes, autorul ne dă un studiu pătrunzător asupra psihologiei acestor bolnavi și asupra boalei înseși.

Alfred Gold. *Das Lied von der Sternjungfrau*. Berlin, Egon Fleischel und C-ie, 4 Mk.

Un roman de iubire din lumea studențească din Berlin.

Compiler.

Bibliografie

- Th. Cornel. *Cîntări pentru inimă*. Decorațiunea de Căcilia Cuțescu-Storck. 1910, București. Pr. 1.50 l.
- D. Vasiliu-Bacău. XXIV. *Statul și familia*. XXV. *Tainele cerului*. XXVI. *Educația Națională*. 1910. București, Bibl. Națională (No. 24—26). Pr. 30 b.
- M. Sadoveanu. *Povestiri de seară*. 1910. București, Minerva. Pr. 2 l.
- Alexandria sau Istoria marelui împărat Alexandru Macedon*. 1910. București, Bibl. p. Popor (No. 1). Pref. 30 b.
- Istoria prea-frumosului Arghir și a prea-frumoasei Elena, cea măcastră și cu părul de aur*. 1910, București, Bib. p. Popor (No. 2). Pr. 25.
- Esopia sau Viața și pildele preamțeleptului Esop*. 1910, București, Bib. p. Popor (No. 3). Pr. 40 b.
- Const. Noe. *Importanța Aramîilor pentru România* (Conferință ținută la Cercul Studenților Macedo-Romîni, în ședința publică din 14 Martie 1910). 1910, București, Tip. Dor. P. Cucu. Fără preț.
- A. N. Nerson. *Evreii Romîni în secolul al XX-lea*. Reflecțiuni asupra chestiei Evreilor din România dedicate poporului romîn. 1910, Roman, Tip. Leon Friedman. Pr. 25 b.
- Rădulescu-Codin și Mihalache. *Sărbătorile poporului*. 1909, București, Acad. Rom. 1 broș. de 122 p. Pr. 1.50 l.
- Dr. V. Babeș. *Observațiuni critice asupra Fagocitozei*. 1910, București, Acad. Rom., Pr. 40 b.
- P. V. Năsturel. *Luptele dela Ogretin și Teişani*. 1910 București, Acad. Rom., Pr. 50 b.
- Dicționarul limbii romine*. Tomul I, fascic. V: *Ast-Babă*. 1909, București, Acad. Romînă.
- J. J. Rousseau. *Libertatea. Dreptul celui mai puternic*. (Trad. de A. Luca). Bib. Lumen. Pr. 15 b.
- V. Anestin. *Ce sînt cometele*. Bib. Lumen. Pr. 15 b.
- Dr. N. Lăptes. *Activitatea Serviciului Sanitar*. 1910, Huși, Tip. Const. S. Lețcau.
- Friederic Hebbel. *Maria Magdalena*. (Trag. în 3 acte. Trad. de I. E. Toronțiu). 1910, Cluj, Tip. Carmen. Fără preț.
- Societatea de Higienă din România. Expunere de motive. Statute*. 1910, București, Tip. Modernă. Fără preț.
- Dr. George D. Fischer. *Preîntîmpinarea oftalmiei purulente sau scurgerii de puroi din ochii copiilor nou născuți*. 1910, București, Tip. Speranța. Pr. 50 b.
- Dr. M. Cealic. *Dare de samă asupra activității medicilor școlari pe anul școlar 1907—1908* (Din raportul prezentat d-lui primar al Capitalei). 1909, București, Tip. Universală. Fără preț.
- Dr. M. Cealic. *Dare de samă asupra activității medicilor școlari pe anul școlar 1908—1909* (Din rapoartele prezentate d-lui primar al Capitalei de către d-nii medici școlari. Rezumată și redactată). 1910, București, Tip. G. A. Lăzăreanu. Fără preț.

Primăria Comunei București. Serviciul sanitar. Dare de samă asupra activității medicilor școlari pe anul școlar 1909—1910,—dela 1 Septembrie până la 31 Decembrie 1909 (Din rapoartele înaintate d-lui medic inspector general al școalelor, dr. N. Drugescu, și primăriei). 1910, București, Tip. G. A. Lăzăreanu. Fără preț.

Primăria Comunei București. Direcțiunea Sanitară. Cîteva din rapoartele personalului sanitar comunal trimis în străinătate în diferite misiuni (1908—1909). 1910, București, Tip. G. A. Lăzăreanu. Fără preț.

Zoltan Zoldy. Almanachul Industriei și Comerțului pe 1908, 1909, și 1910. 3 vol. (Sub direcțiunea d-lui). 1908, 1909, 1910, București, Tip. Eminescu. Pr. 5 l. fiecare vol.

I. A. Rădulescu. Studii. București. Carol Göbl—S-r. 1910. Pr. 2 lei. Anatole France. *Albina*. (Trad. de V. Trifu). Bib. p. Toți. (No. 572).

D. Anghel și St. O. Iosif. Cîreșul lui Lucullus. 1910, București, Minerva. Pr. 1.50 l.

G. Tutoveanu. Albastru (Versuri). 1910, București, Minerva. Pr. 1 l.

C. Sandu-Aldea. Ape mari. 1910, București, Minerva. Pr. 2 l.

B. P. Hasdeu. Ursita (Roman istoric). 1910, București, Minerva. Pr. 2 l.

Xavier de Maistre. Siberiana (Trad. de V. Sadoveanu). Bib. Minerva (No. 75). Pr. 30 b.

I. Boteni. In zile de vacanță. Bib. Minerva (No. 76). Pr. 30 b.

N. Cehov. Nuvele (Trad. de N. Dunăroanu). Bib. Minerva No. 79. Pr. 30 b.

Prof. dr. Petriți-Galați. Tratatul general al sifilisului. Bib. Minerva No. 80. Pr. 30 b.

Sofocle. Electra (Trag. în 5 acte, Trad. de G. Murnu). Bib. Teatrului Național (No. 9). Pr. 35 b.

E. Lovinescu. Critice (Vol. II). 1910, București, Editura Librăriei Socec.

Violett. De ce trăim. Studii filozofice III. 1910, București, Tip. Unirea. Pr. 25 b.

Platon. Cei amorul? (Trad. de A. Luca). Bib. Lumen. Pr. 15 b.

Alexandru Smelt, Petrolul Romîniei și primejdia cartelului. Extras din „Revista Democrației Romîne”, No. 15, din Mai 1910.—1910, Botoșani, Tip. Reinvierea. Fără preț.

Enescu Stilpeni. Proverbe și maxime indiene (Trad. în versuri). 1910, Vălenii-de-Munte, Tip. Neamul Romînesc. Pr. 1 l.

Dr. Ioan Bordea. Raport asupra mersului serviciului sanitar al județului Vaslui. 1910, București, Socec & Co.

Zamfir Filotti. Discurs asupra bugetului general. 1910, Galați, Stabil. Grafic Moldova.

Karl Marx. Muncă, Marfă, Bani. 1910, București, Bib. Lumen, 1 broș. de 32 p. Pr. 15 b.

Em. Girleanu. Trei vedenii. București, Librăria Nouă, Bib. Lumen, No. 1. Pr. 30 b.

Ioan Kalinderu. Indrumări date agenților Domeniului Coroanei. Vol II. 1900—1909. 1910, București, Tip. Gutenberg.

S. P. Radianu. Creșterea porcilor. Bib. populară a Administrației Domeniilor Coroanei. Cărticica XLV. 1910, București, Tip. Gutenberg.

Benedetto de Luca. Il primo porto di Romania (Costanza). 1910, Roma Stab. Tip. della Soc. Ed. Lazzeale. Maggio.

” ” *Dieci Giorni in Romania*. 1910, Roma, Societa tipografico-editrice Romana.

” ” *Dintr-o expoziție într-alta*. 1910, București, Tip. Cooperativă „Poporul”.

A. Nora. Sufilete fără noroc. 1910, București. Pr. 45 b.

A. Nora. Flori de Dragoste. 1910, București. Pr. 45 b.

L. Tolstoi. Adevărul și minciuna. Bib. Lumen, (No. 51). Pr. 15 b.

Carmen-Sylva. Cugetările unei regine. Bib. Lumen (No. 52). Pr. 15 b.

Prof. Eliador Constantinesco. De l'esprit de l'enseignement secondaire en Roumanie. 1910, Paris, Alcide Picard. Prix 1 fr.

Dr. Adolf Matthias. Pedagogia practică pentru școalele secundare. (Trad. liberă, cu o prefață și note de G. Bogdan-Duică). 1907, București, Tip. Voința Națională. Fără preț.

TABLA DE MATERIE

Vol. XVII

(ANUL V, NUMERELE 4, 5 și 6)

I. — Literatură

	Pag.
<i>I. Agârbiceanu.</i> — Popa Man (sfîrsit)	5
Vecinul nostru Hudri	289
<i>N. N. Beldiceanu.</i> — Barcagiul	302
<i>Simina Bran.</i> — Cîntec. — Camelia (versuri)	85
<i>Alice Călugăru.</i> — Din fuga pirăului. — Burueni (versuri)	313
<i>M. Codreanu.</i> — Sonete (Turnul Babel. — Cătră poști. In ceasul întăi. — In ceasul de apoi. — Stri- goii. — Cantilena mamei)	57, 195, 296
<i>Ana Conta-Kernbach.</i> — Pulbere... (cugetări)	87
<i>C. Hogaș.</i> — Cucoana Marieta	202
<i>I. Amulescu.</i> — Romanța soarelui (versuri)	168
<i>D. Nanu.</i> — Infrînge-te, o muză... (versuri, trad. din „Voix intérieures“ de de V. Hugo)	61
<i>M. Sadoveanu.</i> — Ulița Rădășenilor	58
Ion Rușu Ungureanu	190
<i>C. Sandu-Aldea.</i> — Scrisori	161

- A. Toma.*—Non moriemini.—Ploae de vară.—Sora Irina.—Tu ce vei fi iubirea mea odată... (versuri) 30, 182, 326

II.—Studii.—Articole.—Scrisori din țările române și din străinătate

- T. A. Bădărău.*—Din lumea furnicilor (Rolul regimului alimentar în determinarea formelor coloniale la furnici și termite) 170
 —Pagini din istoria științelor 315
Ilie Bărbulescu.—Din lumea balcanică (Bulgaria.—Congresul neoslav din Sofia) 89, 364
G. Bucovineanu. Scrisori din Bucovina (După alegerile comunale.—Trupa Liciu în Bucovina) 120, 295
Colaboratorii Revistei.—Note pe marginea cărților (Cărțile despre Moldo-Valahia a lui M. Carra și G. Le Cler. M. Sd. Creangă. G. I.—Un geniu nefericit. H.) 328
I. C. Filitti.—Despre abuzurile consulilor în epoca regulamentară 339
Dr. C. C. Georgescu-Severin.—Aplicarea legii învoielor agricole (Rezultatele generale ale noiei legi) (sfârșit) 63
G. Ibrăileanu.—Votul universal (Opiniuni ale unui dietant) 221
T. P.—Din carnetul unui om de eri (Bărbații urțiți și amorul.—Misoghinismul) 197, 353
G. Pascu.—Numele dracului în Românește 298
A. Philippide.—Un specialist român la Lipsca (sfârșit) 33
Gh. Poenaru.—Scrisori din Ardeal 249
O. Sima.—Scrisori din Ardeal (Viata culturală.—Noul episcop al Caransebeșului.—Sinoadele eparhiale.—Marele sprijinitor al culturii românești: Vasile Stroescu.—Congresul profesorilor) 386

III. Cronici

- T. A. B.*—Cronica științifică (Origina și natura cometelor) 106

<i>N. D. Cocea.</i> —Cronica teatrală („Necunoscuta și „Duelul“)	112
—Cronica teatrală	242
<i>I. G. Duca.</i> —Cronica externă (Un moment greu pentru Tinerii Turci.—Politica d-lui Briand)	237, 376
<i>Erato.</i> —Cronica artistică (Ștefan Popescu)	103
<i>G. C. Ionescu-Șișești.</i> —Cronica economică (Cum se făceau anchetele oficiale acum zece ani)	233
<i>Izabela Sadoveanu.</i> —Cronica literară (Jean Moréas. —Profiluri literare: Girolamo Rovetta. —Profiluri feminine: Selma Lagerlöf)	95, 228, 370
<i>Gh. Topîrceanu.</i> —Cronica veselă (Noapte de Mai.—Adio.—Romanța Automobilului)	117, 246, 384

IV — Miscellanea

<i>P. Nicanor & Co.</i> —(Björnsterne Björnson.—Mark Twain.—In extremul occident.—„Insemnări privitoare la istoria culturii românești.—Polte moscovite.—Un specialist român la ... Viena.—In afară de literatură.—„Scritori și Curente“.—Cătră cetitori.—Literatură „absconsă“.—Cetind pe d. Maiorescu.—Pauline Garcia-Viardot.—D. Aurel Popovici.—Cind morții vor învia.—Rasă și naționalism.—Mai clar.—Dela administrație)	124, 257, 399
--	---------------

V.—Recenzii.

<i>I. Agârbiceanu.</i> —Două iubiri (O. B.)	267
<i>D. Anghel și St. Iosif.</i> —Cireșul lui Lucullus (I. S.)	262
<i>N. Bănescu.</i> —George Bariț. Rolul lui în cultura națională (A. C.)	408
<i>Jacques Bardoux.</i> —Silhouettes d'Outre manche (D.X.)	272
<i>E. Boinet.</i> —Les doctrines médicales. Leur évolution. (Dr. N. Q.)	415
<i>Stanislas Cihoski</i> —Statistica generală	407
<i>Ives Delage et M. Golsmith.</i> —Les Théories de l'évolution. (H. L.)	418
<i>Paul Dubois.</i> —Raison et Sentiment. (Dr. N. Q.)	417

<i>I. Chiru-Nanov.</i> —Păcate vechi (I. S.) . . .	135
<i>Emile Faguet.</i> —De l'amour de soi. (Dr. N. Q.) . . .	414
<i>Anatole France.</i> —Albina. (I. S.) . . .	404
<i>Paul Gaultier.</i> —La vraie éducation. (M. C.) . . .	411
<i>A. van Gennep.</i> —La formation des légendes (M. J.) . . .	140
<i>Em. Gîrleanu.</i> —Nucul lui Odobac (I. S.) . . .	134
<i>C. Giurescu.</i> —O carte despre politica lui Petru-Ra- reș. (D. V.) . . .	406
" " —Tractatul lui Constantin Cantemir cu Austriacii. (I. N.) . . .	406
<i>Artur Gorovei.</i> —Datinele noastre la nuntă. (I. S.) . . .	404
<i>Gabriel Hanotaux.</i> —La démocratie et le travail (M. J.) . . .	269
<i>Dr. Andrei Iliescu-Lespezi.</i> —Răvasele unui doctor (2 broș.) (G. P.) . . .	138
<i>Omar Khây-yâm.</i> —Rubâiyât. (Dr. N. Q.) . . .	416
<i>Paul Louis.</i> —Le Syndicalisme contre l'Etat (M. C.) . . .	144
<i>P. Mendousse.</i> —L'âme de l'adolescent. (O. B.) . . .	410
<i>J. de Morgan.</i> —Les premières civilisations. (M. C.) . . .	271
<i>D. Negru.</i> —Cum ne naștem? Cum trăim? Cum mur- rim? (T. A. B.) . . .	137
<i>W. Ostwald.</i> —L'Energie (M. S.) . . .	142
<i>Col. Sc. Panaitescu.</i> —Curs de topografie (Citirea cărților) (N. P.) . . .	138
<i>Henri Pirrenne.</i> —Les anciennes démocraties des Pays- Bas. (M. J.) . . .	412
<i>H. Poincaré.</i> —Savants et écrivains (M. S.) . . .	270
<i>C. Rădulescu-Codin și D. Mihalache.</i> —Sărbătorile poporului, cu obiceiurile, credințele și u- nele tradiții legate de ele (G. P.) . . .	137
<i>T. A. Rădulescu-Pogoneanu.</i> —Studii (Citeva pagini din tinereța lui Eminescu.—Kant și Emi- nescu.—Traducerea „Criticii rațiunii pure“. Pregătirea lui Eminescu pentru o catedră de filozofie la universitatea din Iași.—O traducere în franțuzește a pastelurilor lui Alecsandri.—Activitatea pedagogică a lui A. Odobescu.—Poeziile lui Cerna.—Pro- fesorul Maiorescu) (I. S.) . . .	263
<i>Firmin Roz.</i> —L'Energie américaine (Evolution des Etats-Unis) (M. C.) . . .	143
<i>M. Sadoveanu.</i> —Povestiri de seară (I. S.) . . .	135
<i>Marquis de Ségur.</i> —Au couchant de la monar- chie (D. X.) . . .	145
<i>Sofocle.</i> —Electra (traged. în cinci acte, trad. de G. Murnu) (M. J.) . . .	136

<i>A. Steuerman-Rodion.</i> —Heinrich Heine și Ed. Grenier. (N. C.)	404
<i>H. Sudermann.</i> —Stane de piatră (piesă în patru acte, trad. de E. D. Fagure) (X. Y.)	264
<i>I. Tanoviceanu.</i> —Marele spătar Ilie Țifescu și omo- rarea lui Miron și Velișco Costin (G. P.)	268
<i>G. Tutoveanu.</i> —Albastru (I. S.)	135

VI. — Revista revistelor.

„Arhiva“.—	275
<i>Svante Arrhenius.</i> —Planeta Mart, după cele mai nouă cercetări.	154
<i>Richard Assmann.</i> —Vântul și navigația aeriană	279
<i>Eduard Bernstein.</i> —Marx și Bakunin	155
„Eficacitatea grevei politice	280
<i>Benrubi.</i> —Misticismul filozofic al lui Spir	423
<i>Giulio Bertoni.</i> —Originele poeziei lirice italiene	423
<i>Chauncey B. Brewster.</i> —Idealul social și Biserica creștină	156
<i>Sydney Brooks.</i> —Criza în Marea Britanie	281
<i>Charles H. Caffin.</i> —O critică a artei în America	426
<i>Félicien Challaye.</i> —Chestiunea finlandeză	422
<i>Henri Charriaut.</i> —Pangermanismul în Belgia	150
<i>P. G. La Chesnais.</i> —Björnstjerne Björnson	276
„Convorbiri Critice“.	147, 419
„Cumpăna“	149
<i>Jacques Daugny.</i> —Lupta Puterilor în Manciuuria	276
<i>Albert Dauzat.</i> —Viitorul limbii franceze.	422
„Facla“	149
<i>Jean Finot.</i> —Carta femeii și societatea de mine	151
<i>André Fontainas.</i> —Opera și pasiunea lui W. Sha- kespeare	150
<i>Umberto Gabbi.</i> —Lupta contra malariei în țările ci- vilizate	278
<i>Guy Grand.</i> —Adversarii democrației	152
<i>Paul Gsell.</i> —Utilitatea artiștilor.	422
<i>Henry Joly.</i> —Marea proprietate în Italia de Nord	276
„Junimea Literară“	147
<i>Gustave Lanson.</i> —Trezirea conștiinței sociale și pri- mele idei de reforme politice	151
<i>Gabriel de Lautrec.</i> —Mark Twain	421
<i>Marius-Ary Leblond.</i> —Captivitatea unei limbi	421

<i>Dr. Edv. Lehmann.</i> —Religiunea lui Thomas Carlyle.	424
<i>Oliveira Lima.</i> —Raporturile dintre America de Nord și cea de Sud.	425
„ <i>Luceafărul</i> ”	147
<i>Gilbert Maire.</i> —„Invățămîntul secundar în Franța” de Bouasse	152
<i>E. W. Maunder.</i> —„Canalurile” din Marte	153
<i>Jean Mèlia.</i> —Cum lucrează d. Briand	420
<i>Guido Menasci.</i> —Otto Julius Bierbaum	277
<i>Louis Mèril.</i> —Turci și Bulgari	149
<i>Régis Michaud.</i> —Mark Twain	152
„ <i>Noua Revistă Romînă</i> ”	275, 419
„ <i>La Nouvelle Revue</i> ”	420
<i>Henri Poincaré.</i> —Raportul dintre morală și știință	277
<i>Pierre Quillard.</i> —Jean Mgréas	151
„ <i>Revista Politică și Literară</i> ”	275
„ <i>Revue de Dialectologie române</i> ”	423
„ <i>Revue de Roumanie</i> ”	419
„ <i>Săptămîna</i> ”	275
„ <i>Saturday Review</i> ”.—Proclamarea	157
—Robert Koch.	281
—Autoritatea Conferinței.—Factorul Austriac	427
„ <i>Semănătorul</i> ”	419
<i>G. Sergi.</i> —Cum poate școala educa	152
„ <i>Transilvania</i> ”	419
<i>E. Trouessart.</i> —Marile sporturi cinegetice moderne	152
„ <i>Viața Socială</i> ”	147
<i>Iohannes Wandland.</i> —Die Gedankenwelt Leo Tolstoi's	155
<i>Wally Zepler.</i> —Individul în anarhism	425

VII.—Mișcarea intelectuală în străinătate 159, 283, 430

VIII.—Bibliografie 286, 433

Pentru Autori .

Se aduce la cunoștința autorilor că manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază ; în schimb, acei autori ale căror lucrări urmează să se publice în revistă, vor fi înștiințați, despre aceasta, cel mult într'o lună dela data primirii manuscrisului.

Odată cu trimiterea manuscrisului, autorii sînt rugați să ne comunice și onorarul dorit ; în caz contrar, acesta se va fixa de către Direcțiunea Revistei.

Pentru tot ceea ce privește redacția : manuscrise, reviste, ziare, cărți, etc., a se adresa d-lui **G. Ibrăileanu** strada **Golia 52, Iași**.

Numai articolele științifice (științi naturale, fizice, chimice, medicale, etc.) se vor trimite d-lui **Dr. A. Slătineanu**, str. **Știrbey-Vodă, 111 bis, București**.

Pentru tot ceea ce privește administrația : cereri de abonament, mandate, inserare de anunțuri, etc., a se adresa **Administrației revistei „Viața Romînească”** strada **Golia, 52, Iași**.

D-l **I. Botez** va continua a reprezenta revista noastră, avînd dreptul de a încasa sumele ce ni sînt datorite, și a face angajamente în privința anunțurilor.

Persoanele, care doresc să se aboneze la *Viața Romînească*, sînt rugate să se adreseze Administrației prin mandat postal.

Au apărut în editura revistei „Viața

Românească“ și se află de vânzare la principalele librării din țară, precum și la administrația revistei :

- I. Al. Brătescu-Voinești. *În lumea dreptății*. Nuvele. Un volum, în 8°, de 290 pagini.—Prețul 2 Lei.
- A. Philippide. *Specialistul Român*. Contribuție la istoria culturii românești din sec. al XIX-lea. Un volum, în format mare, de 96 pagini.—Prețul 1 Leu 50 Bani.
- M. Lermontov. *Demoul*. Poemă tradusă de Ioan R. Rădulescu, precedată de o notiță privitoare la „Poetul Caucazului“. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 64 pagini.—Prețul 1 Leu.
- St. O. Iosif și D. Anghel. *Legenda Furigeilor*. Poem dramatic, în trei acte. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 60 pagini.—Prețul 1 Leu.
- G. Ibrăileanu. *Spiritul critic în cultura românească*. Un volum, în 8°, de 267 pagini.—Prețul 2 Lei.
- G. Ibrăileanu. *Scriitori și Curente*. Un volum în 8° de 320 p. Prețul 2 lei.
- D. D. Pătrășcanu. *Schițe și Amintiri*. Un volum în 8 de 292 pagini. Prețul 2 Lei.
- A. Stavri. *Luminișuri (Versuri)*. Pr. 2 Lei.

GUSTAȚI

„Berea Bragadir“

și după ce vă veți convinge că este

Cea mai bună,

Cea mai gustoasă, și

Cea mai sănătoasă;

Cereți-o pretutindeni.